

COMMENTARI^I DE SANITAT^E TVENDA

in primum librum de Re medica Aurel.
Cornelij Celsi medicorum Romano-
rum longè principis.

Autore Iodoco Lommio Buran
Reipublicæ Neruiorum me-
dico Physico.

39059

LOVANII

Prostant apud Antonium Maria Bergagnem
Bibliop. Iurat. Anno 1558.

Cum gratia & priuilegio Regis.

ILLVSTRISSIMO
HEROI GVLIELMO
A NASSAU PRINCIPI
Aurantio, Comiti Bura-
no, etc. Iodocus Lom-
mius Buranus

S. D.

VOS anno superiore de
Sanitate tuaenda Commen-
tariorum tibi clemencissime
Princeps manu scriptos
dicaueram, eos iam typis
excusos sub auspicio nominis tui emisi.
Videretur profectò seriùs id à me factum,
quam aut tua expetitio, aut mea pro-
missionis ratio ferat, nisi hoc opus semel
temissum, et interiectis dein aliquot men-
fibus secundo veluti ad Momi lucernam
(ut sic dixerim) inspectum iudicasset pa-
rū bene maturisse. In eins itaq; elimatio-
nis curam more æmuli lectoris pertinaciùs
intento, labor mibi per singulas partes cre-
vit, comperiq; id minimè vanū esse quod
apud Platonem legitur, scutigur à mu-
nivit. At dissolui metanden binc, idemq;
Xij opus

E P I S T O L A

opus et si non usque quaque perpolitū, multis tamen in locis castigatiū feci. Quod quidem nunc feliciter natum credam, si ut semel fortunatum, tuæ cùm placeret Celsitudini, fuit, ita eam in hac noua luce promerebitur viuacitatem, qua sæpè caruisse maximorum etiam virorum monumenta fatali quadam temporum malignitate deprehensum est. Idq; vel nosler hic abundè docet Aur. Cornel. Celsus tanta sæculo-rum penè omnium exercitus iniuria, ut paucis lectus, vix ullis intellectus, plerisq; omnibus ne medicus quidē habitus sit, vir alioqui (quod confidenter dicam) eminētissimus, non solum in medendi sciētia, sed in ijs etiam studijs quæ nomen sibi ab huma-nitate vendicant. Cui rei fidem proposi-tū facit opus, breue quidē illud, at eximiè cùm elegans tum eruditum, suppelletilem continens raram ac preciosam ditissimos artis Apollineæ thesauros, adeò ut accura-tiū id intuenti è beatissimo illo pectore Hippocratis fluxisse res, sermo ab ipsis for-matus Gratij credatur. Itaq; maiori mibi alacritas studiūq; cōmētādi mains iniectū est, quoniam id videbam tanto iure in hoc me autore licere facere, quanto in aliorum veterum secundum Hippocratem nemine. At enim vereor, ne, quē admodū Alexan-drum

drum Macedonem non nisi ab unico pingi
 Apelle, et fingi à Lysippo fas erat, sic ego
 quoque Latinorum medicorū primati Celso
 parū doctus seruierim interpres. Verū ig-
 noscent boni viriū imbecillitatē mearū, si
 parū pro tāti autoris dignitate præstitisse
 videbor, fanebūt autē beneuolo studio, quod
 humilioribus me rebus accōmodās paruos
 artistyrones pleniore demeritus sim officio.
 Horum enim commodis vt quam maximē
 seruirē nulla mihi res ad sedulitatem de-
 fuit. Etsi intelligo conatum bunc meum
 nōnullis superfluum esse videri æditis nu-
 per in lucem ante me emēdatissimis Hie-
 remia Brachelij, & Gulielmi Pantini in
 bunc autorem cōmentationibus. Euge, bene
 babet. Præuerit operis æditionē inuidia,
 baud leue (vti spes est) quātulacunq; in eo
 virtutis omen. Næ isti cōfiores parū intel-
 ligūt materiem bic abūdē suppeterē, dignā
 arte & ingenio multorū: tum eius esse no-
 tæ scriptorē Celsum, vt eum commentari
 nunquam quisquam plus satis possit. Iam
 vero quod bonorū istorū me dicūt hoc scri-
 pto minuisse autoritatem, id factū nego.
 Nusquam enim quēquā licenter laceſſini,
 ubiq; sobriè atq; humaniter meā sentētiā
 rebus cōtrouerſis interposui. Ad quā vtiq;
 rē non defuit mihi exemplum virotūbaud
X ij īcele-

E P I S T O L A

in celebriū, quo exēplo id licere me sine vi-
tuperio facere, quod illi cū gloria fecerunt
putauī. Accedit illud quod reticere nullo
modo possum: libētissime hīc me à cōpluriē
Neotericorū defecisse scriptionib⁹, quos nō
pudet, cū nibil ipſi pro facultate proprij in-
genij cudant, aliena turpiter miscere, et ex
veterū scriptis bonis noua facere nō bona.
Hoc, si quid à multis alijs reuera differā, nō
tam fas est à me nūc dici, quā eruditcrum
bominū decerni iudicio, idq; ne cōtumelio-
sus esse, aut arrogās videar, eorum secutus
exēplū, qui alienos cōnuellēdo labores auard
precium laboribus statuūt suis. Sed redeū-
dū ad Celsum est, quem sanè miror iā inde
ex tam lōgo æuo interpretibus carere. Ga-
lenū verò tot ociosis vndiq; onerari Com-
mētarijs, autorē haud ita male perspicuum,
sed et effusissimo quodā ingenij luxu plus
satis multum, ac mole (quod dicitur) labo-
rantem sua. Quanto verò glorioſius fuerat,
doctam illam priscaq; disciplinæ emulam
Celsi breuitatem scripiis locupletasse, neq;
adeò obstrictè Græcorū fuisse studijs, vt
nulla subinde fuerit religio Romanis inge-
nijs oppedere? Illud à Marco Cicervone diū
semper probauī. Omnia Latinos inuenisse
meliūs q; Græcos, aut ab illis accepta fecisse
meliora. Misso reliqua, vel hoc certè no-

mine coli Celsum oportuit, quod posthabitis
 Diocle, Praxagora, Herophilo, Asclepiade
 idq; genus superiorū tēporū Archiatris to-
 tū penē se ad vnicū applicuerit Hippocra-
 tē, quē ipse virū arte facūdīaq; dicit insig-
 nē et Medicinæ omnis parētē. Simileq; veri
 est, eo ipsum magistro edoctum, vt cetera
 omnia, sic bæc ista quoq; cōseruādæ sani-
 tatis præcepta posteritati diligētissimè scri-
 pta reliquisse. Quò minus placet quod fieri
 bodie à multis video, fidissimū būc Vale-
 tudinis aspernātibus custodē, et versiculos
 aliquot incōditos, scbolāq; nescio quā sequē-
 tibus Salernitanā, qua vix scio, an quicquā
 in literis medicorū inelegantius sit aut in-
 doctius. Sed est bæc studiorū pestis optimis
 quibusq; professoribus non infrequens, vt
 contemplatione sui laborēt, eiusdemq; tanta
 aliquādo vis fuit, vt vel ipsum obliterasset
 Hippocratem, tāta alioqui doctrinæ fama
 clarum, nisi iā labefienti suppetias tulis-
 set diuinitus missus Galen⁹, qui subobscura
 eius autoris scripta subtili⁹ excolēs, scriptis
 illustrauit suis, venerabiliq; bominib⁹ se-
 cularū omniū effecit. Id exēplū mibi quoq;
 erga Celsum usurpare volēti ingens inces-
 fit cupiditas ruinosum hunc aurorem sub-
 lenandi, proq; suo merito sempiterna po-
 sterorum consecrandi memoria. Delegā

E P I S T O L A

autē primū operis librū ea de cauſſa, quod
ad plurimos ipsum pertinere ſcire, cēn op-
tima cōtinentē præcepta tutādæ sanitatis,
ſine qua nibil in vita ſuaue ne iſpis quidē
eſſe regibas potest. Ergo vt primū lōgos
elucubratus labores fattus mihi voti cōpos
vīſus ſum, cāpi ego met mecū cogitare atq;
animo circūſpicere vnde Hercule mibi ali-
quem ālīxiꝝ noꝝ contra obtreſtatorū ma-
ledicentiam aſciscerem, in eaꝝ iam tū de-
liberatione aliquousq; fluctuantem tua me
Celsitudo Heros Illuſtrissime conſirmauit,
cōmodiſſima quidē viſa illa, cuius defendi
patrocinio, et dignitate ornari noſter libell⁹
poſſit. Magnæ mibi ſeſe rationes obtulerūt
nuncupationiſ buius. Primoꝝ omnium ob-
uerſabatur animo ingentiū recordatio be-
neſiſtorū, quib⁹ cōiugis tuæ clemētiſſimæq;
Principis noſtræ, partim auus fælicis me-
moria Florentius ab Ecmonda, partim pa-
rens Maximilianus (ambo animis, ambo
iſignes præſtātibus auiſis) meū piæ recor-
dationis parentē olim affecere, conſefſo per
omnem Buræ Comitatū Secretarij (quod
vocat) officio, quā equidem intuitus bene-
ſiſcentiā partiū mearū duxi munuſculo hoc
literario (quādo alio nequeā) vtcūq; ſtudere
rependere. Quin veniēdū ad te potius gene-
roſiſſime Princeps, qui auſpiciatiſſimi con-
nubij

nubij fædere nosler faclus rerū Burensium
babenas, post fortis illos viros ipse fortissi-
mus tenes, tuosq; tibi ciues tot tātisq; bene-
ficijs indies demereris, ut velexarserit mibi
binc animus cupiditate primitias studiorū
meorū Amplitudini cōsecrandi tuæ. Quod
inceptū eo maiori voluptati tibi fore con-
fidebam, quo plus valere par erat officiū et
clientis et ciuis. Postremō hanc me fefellit,
quātū ornamenti vigilijs bis ex præfatione
sit accessurū nominis tui, cuius magnificē-
tiam nunquā æstimare pro merito possum,
nedū oratione cōsequi. Tam enī desunt in-
genio verborū pondera, q; materiæ ingenii
deest. Quo facilius etiā abstinebo claritatis
tuæ præconijs ceu infinitis, deficiāq; à vulgi
sentētia, qui talia vebemēter su spicere, pa-
loq; adulātius usurpare hoc loco posset. Illud
apprimè certū puto, tuas illas nobilissimæq;
familiae tuæ virtutes adeò iā vbiq; terrarū
suis florere laudibuscæpisse, vt bis mea ce-
lebrationib; nō plus cōciliare splendoris possit,
q; clarissimo meridie i lucerna. Ipsæ si quidē
sic sunt optimo statu, vt sublimi oratione,
qua caremus, nihil si... accepturæ decoris,
vulgari, quæ nobis magis propria, multum
videantur amissuræ. Vale patriæ decus.

Tornaci Calendis Decembribus. Anno
post natam Christum 1557.

Iodoci

IODOCI LOMMII IN CORNELIUM CELSVM

P R A E F A T I O.

Eputarem ego modis omnibus felices literas ceu veras animoscultrices, strenuasq; nominis nunquam intermorituri patronas, sumæ voluptatis, inexhaustæ plenas illecebræ, si non tam iniquos passim haberent in se iudices. Siquidem ita existimo: ut plures semper (quod ille ait) malos, sic & indoctos esse, qui ea, quæ non didicerunt, nō solū male iudicant, sed etiam odio persequuntur. Adhæc permultos etiā, qui sese videri eruditos student, video nihil proptermodum quod ipsi non fecerint, probare, aut si forte quid in alio laudant, id temerario animi impetu, non consilio facere. Et quid inter hæc quæso peritioribus accidere molestius potest, quam tot exhaustis omni vita laboribus, tanto et robotis corporei, & rei familiaris impendio ingratam posteritatem iuuisse? Quid vero calamitosius quam eò rem redisse, vt in cultissimo illo agro disciplinarum infelix lolium, et steriles dominentur avenæ? Exercuit hæc studiorū pestis aliquousq; præcipuae notæ medicos Græcos pariter atque Latinos, idq; haud ita multis ante nos annis cū sola coleretur Arambum profapia, cuiusq; princeps (vti

(vti prædicat) Auicennas. At vicere tandem barbariem ingenia, studioq; hominum quos nuper vidimus, effectum est, vt desertis Ara-biæ grauibus Lacunis, saluberrimi cæpc-rint Graciæ Latijq; fontes peti. Vnicus vi-deatur isti calamitati superelle Celsus, autor quis alius, vt excellentissimus, ita summa contrâ sæculorum penè omnium depresso inuidia. Nam sua ætate pauloq; post desertè ipsum vixisse, hinc sciri potest, quod pleriq; veterum literatorem, non medicum cen-suerint. Sequuntur hos pari inuidiae stu-dio nostri homines, quibus tuendæ vale-tudinis cauſa magis video attridere Saler-nitanorum nugas, quam tanti viri salutaria, vetustissimisq; Sanitatis professoribus agi-tata præcepta. Nec defunt etiam qui Barba-rorum aliquem sequi curandi magistrum malunt, quam Celsum Hippocraticæ alumnum disciplinæ. Scilicet veterum hunc cla-mitant ingenio fretū, non sua natura, cento-nes vndiq; cōpilasse suos, præceptionumq; verarum latorē nō verum, immortalitatem eloquentia, non arte quæfisse. Contendunt alij hoc eius opus ἔτεχνον esse ex Empi-ricarum obseruationum conflatum farra-gine, neglectaq; actionum Naturalium, & causarum latentium quæstione mutilum. Nimirum hāc artis partem tā alioqui curan-tibus fructuosam: quia is ipse (inquit) præ-terit, etiam nescisse videatur, & ob id ne me-dicus quidem esse bonus potuisse. Alios vi-deas, qui methodum reperiri aliquam in his

P R A E F A T I O.

præceptis negant, confusis inter se (vt ipsi
asserūt) Medicinæ partibus. Adeo nulla vir-
tus expers calumniarum & inuidiæ est. Iste
ego refractarijs hac p̄fatione reponsum
volo . Incipiam ab ipsis qui Celsō aſcitis (vt
aiunt) aliudē coloribus ſpecioso furti notam
inurunt, nihil ipsum posteris reliquifſe arbit-
trati tanta doctrinæ fama dignum, concin-
natorem fuifle alienorum bonorū, nihil at-
tulifſe fuorum , ſunctum ſcilicet vice cotis,
quæ etiā ferrum acuit, exors tamen ipsa fe-
candi eſt. At qui id ita non eſſe, hinc primum
intelligas, licet quot tot artis quæſtiones à
nemine antè quod cōſtet, expeditas ipſetam
eruditè, tamq; diſertè verſet, dein quod ab
hiſ ipſis vnde mutuatus ſua videri poſſet
autoribus, tot & modis & locis diſſentiat.
Scilicet vbi deliberatur debeat nēcne acutè
laborantibus puerο, ſeni, aut grauidæ mu-
lliſi ſanguis per incifam venam emitti, vel
ipſius caſtigauit Hippocratis inutilem me-
tum, intereffe referens, nō quæ ſetas ſit, neq;
quid in corpore intus geratur, ſed quæ vires
ſint. Eſt, vbi tumium cōcife, ne dicam dimi-
nutè ab eodem autore ſcripta Celsus necel-
ſarijs ſuppleuit auſtarījs, vt hoc loco. Curari
(inquit) oculos ſanguinis detractione, bal-
neo, vino vetuſiſimus autor Hippocrates
memoriæ prodidit. Sed eorum tempora, &
cauſias parum explicuit in quibus medici-
næ ſumma eſt. Quid, quod in examine die-
rum criticorum grauiſſimè contra Hippo-
cratē perorat, idq; iure faciat nēcne , malo
ego

P R A E F A T I O .

ego iniudicatum relinquere, quām impius
esse in parentem artis nostræ videri. Producā
veteres alios quibuscum sæpe acris ipsi pu-
gna est. Incipiam ab Asclepiade, quem et si
nominat multarum rerum quas ipse quoq;
secutus sit, autorem bonum, in his ferè re-
darguit. Primum, quòd vomitus atque alui-
ductionis usum tanquam inutilem sanis te-
merè ademerit, parum intelligens quām ista
sæpe & temporum, & corporum ratio faciat
necessaria. Dein, quòd acutè febricitātes, ge-
stationibus, luce, vigilia, siti afflixerit, tortoris
potius vicem exhibens quām medici, cūiis
tamen esse officium ipse alijs Asclepiades
dixit, vt tuto, vt celeriter, vt iucundè curet. Idē
neque cibum febricitantibus rectè dedit,
quando id, inclinata quidem febre, sed ad-
huc tamen inhærente fecerit, ab antiquis de-
sciscens qui accessione diutius intermitte-
te, rectius integrissimis corporibus alimen-
tum offerebant. Atque hæc Celsus apud
Asclepiadē notauit. Ab Erasistrato dissentit
in emittenda per ventrem Hydropicorum
aqua. Ab Heraclide Tarentino in curanda
quartana. A veteri Cleophanto: quòd is in
febricitante tempora sumendi vini malè le-
gerit. A methodicarum communitatū re-
pertore Themisone, quòd nullius cauſæ
notitiam ad curationem pertinere falso exi-
stimarit. Adeò vero firmis argumentis
istorum opiniones omnium Celsus conuel-
lit, vt locus non sit aut defendendi quod ab
ipso reprehensum, aut arguendi, quod de-
fensum

fensum est. Quò credibilius est cum ita quæ
 dēm omnia & probè scisse, & lōgo artis vñu,
 sedulaq; veterum lectione, nō carptim, non
 tumultariō didicisse. At enim Pliniū (si dñe
 placet) nobis obtrudunt, qui Celsum autho-
 ribus literarum, nō Medicinæ professoribus
 accensuit. Næ ipse quod res est iudicasset, si
 cuius notæ alterum falō insimulat eā verè
 in se reptæhendi posse intellexisset. Quis
 enim hodie paulo doctior nescit, quām Pli-
 nio verba supersint, defit medendi scien-
 tia? Sed fecellit hunc manticarum illa Pla-
 tonicarum altera, quam ponè gestamus no-
 strorū plenam vitiorum, altera ante oculos
 collo suspensa, quæ aliena cōtinet. Rectius
 Fabius (me iudice) Quintilianus Celsum in
 Philosophorū etiā habuit numero, supraq;
 rei oratoriæ, militaris, & rusticæ traditionē,
 Medicinæ quoq; præcepta, literis prodiisse
 testatus est. Vénio nunc ad eos qui nil nisi
 Empiticū hoc esse opus contēdunt, & omis-
 sis Naturalibus, hac artis parte mutilum.
 Atqui (ō boni) nō erat id autoris institutū,
 vt Physicum his libellis institueret, sed vt
 medicum, vniuersæ naturæ ante prudētem.
 Ideoque nuda præceptorū traditione con-
 tentus, simplicē artis ductum sequi maluit,
 quām diuerticulis impeditam sequēs viam,
 aliena docere videri, non sua. Temerè enim
 medici Physiologiam sibi vendicauerunt ad
 professores rerum Naturæ pertinentem,
 quam credibile est non alia de causa veterū
 quoq; medicorū libertis agitari cœpisse, quam
 quod

quod debilis medendi ars absque rerum cognitione sit. Et si enim eiusdem est, finem ipsum, & quæ finis gratia sunt, cognoscere: non ideo tamen necessariò ad vnum omnia referuntur disciplinæ genus. Non coit veluti pars naturalis sciætia Medicinæ, sed præbet dñtaxat necessaria, & amica ministeria. Quælibet enim ars ex notione finis tota constituitur, quæ finis in Medicina actionū corporis incolumentas est. Eam Celsus hoc toto volumine molitur, physicis supersedēs theoremati, quæ ipsa scorum propria compræhensa scientia sunt. Placuit Galeno vtrumq; hoc miscere studium, non placuit Celso. Tradit elementa literarum Grammaticus, non orator: visum tamen est Fabio ista quoque libris oratorijs præfigere, non visum est Tullio. Dicit sua quemque præcipiendi voluntas: Utq; hominis diligenter est, nihil quod ad rem quo modo facit omittere, ita viciissim rerum prudentis est, quamquæ artem suis astringere finibus ad certos relatā professores. Nam quo minus omnia possint ab omnibus absolutè præcipi, & immensitas disciplinarum, & vitae breuitas facit. Proin non potest nostrī autoris institutum non probari, qui, ne binis doctrinæ generibus unus discendentem oneraret magister, sic partienda docentium officia putauit, vt corporis naturam, abditasq; scrutari caussas professio- rū rerū Naturæ sit, sanitatem tueri incolu- mæ, & amissam reddere, Medicinā seftatis.

Fecit

P R A E F A T I O.

Fecit hanc veluti propriā Celsus viam , idq; ne arcanarum rerum verlando conjecturas, philosophi fungeretur officio, non suo . Est namque sui quisque operis artifex vtilior, Quocirca ad Sapientiæ scholas relegata, clementorum, temperaturarum, caloris innati, succorum, spirituum, potentiarum atq; actionum indagine, id solum hoc opere Celsus egit, quomodo secundam valetudinē tueri, quo modo corrigere aduersam possis . Sunt nempe hæc propria medieci officia ad vnicum ambo tendentia sanitatis finem , præcipuumq; horum medendi est, vnde homines iam inde ab initio artem ipsam , Medicinam , & eius professorem , Medicum appellauerunt . Eaq; inductus caussa Celsus vnicum duntaxat libellū περὶ ἑταῖρον, pluris περὶ θηραπευτικῶν accuratissimè scriptos reliquit . Non aspernor Physiogiam tanquam curanti inutilem , sed ad alium reiçio præceptorem . Eius cognitio necessaria quidem medico, at non propria professio est . Recteq; (puto) sapientissimis ante nos viris placuit, optimum aditum ex logica, naturaliç; scientia ad Medicinam esse , ibique demum optimè incipere medicum posse, vbi idem antè Physicus desisset . Atque vti-
nam hodie quoque consuetudo teneret, vt, quemadmodum Plato ἀπειμέτρητον καὶ μουσον ab auditorio suo eliminavit, sic etiā ἀφεγολογήτῳ omnis interdicatur accessus ad humanæ salutis præsidem artem . Didicit (fateor)vtramq; pariter sciētiam antiquitas, cum

P R A E F A T I O.

tum cū Medicina sapientiæ pars haberetur,
 idq; factū scio ijsdē in scholis, ijsdēq; sub au-
 thoribus Pythagora, Empedocle, & Demo-
 crito, qui nō cōtenti more Podalyrīj, atque
 Machaonis, vlcera ac febreis agitare. Natu-
 raliū quoq; scientiā edocti Medicinæ anne-
 xuerūc. Attamē scidit dein se studiū, magniçg
 Hippocratis industria factū est, vt certis fini-
 bus medendi officiū ab studio naturalis sa-
 pientiæ sciungeretur. Meritoq; is ipse autor,
 per quē autorē salutaris hæc nobis professio
 increuit, & colendus omnibus, & sedula le-
 ctione euoluendus est, quod cōpendio atq;
 arte summa vtrāq; tū limitārit, tū excolue-
 rit partem. Cæterū sicuti huius exemplo
 atq; testimonio idoneus esse medicus: nisi idē
 protinus & Physicus sit nō potest, ita in eum
 hodie res redijt locum, vt in alterutrā partē
 ferē plus iusto simus procliues, alijs inani
 circa naturalia studio senescētibus, alijs prę-
 properè, illotisq; (vt aiunt) manibus ipsam
 agitantibus medendi artem, ex quo incidit,
 vt ij perpetua rerū ignoratione ceu ihelu-
 stabili Tyrannide medendo præpediantur,
 illi cū Philosophos sese videri impense bo-
 nos student, euadāt subinde medici nō boni.
 Diuisit Celsus vices professionū harū, sic ut
 à Philosophorū schola petitis naturæ præ-
 ceptis Medicina per se staret, non ad ociosas
 illas, et si iucūdas, de rebus disputationes, sed
 ad ipsam actionē seruādamq; sanitatē com-
 parata. Decuit seuerior hæc docēdi lex ma-
 iestatē Romani scriptoris, qui ne fines artis
 suæ transiret, proprijs sese continuuit septis, à
 & secundū

P R A E F A T I O.

secundæ valetudinis orsus præceptionibus, moxq; ad ipsos progressus morbos, horum curationē ratione ac via instituit, indicatio-nes sequens, neque ab ipsa dūtaxat sumptas ægritudine, vt Methodici, cōmunia quędam morborū intuentes, neq; ab ancipiti casuum obſeruatione, vt Empirici, quibus morbi in- quisitio extra artem. Medicina intra experi-mentum est, sed supra morbū ab eius quoq; euidentibus cauſis, obscuris nō à cogitatio-ne artificis medici, sed ab ipsa reiectis arte. Adhęc à viribus corporis (cuius idcirco cog- nosci actiones vult) à loci affecti natura, atq; situ (quare Anatomē quoq; proposuit) itēq; ab ætate, sexu, cōſuetudine, vitæ studio, aere, anni tempore, cœli tempeſtatibus & id ge-nus alijs. Cumq; medicina ars quędā sit tu-tādi sanitatē, & morbos depelliendi nō ſolum ratione, verū etiam viſu comparata, videtur profecto nulla res ad plenam professionem Rationaliū, quos vocāt, medicorum, Celſo defuisse, qui poſt ſubtilem illam, & à consilio tractam Medicinā in loco aliquid etiam viſui ipfisq; cōcessit experimentis, tū curioſe huc paſſim inter curandū respiciens, tum palā in operis ſui procēmio professus, nihil magis ad medendi rationē ipsa cōferre experientia. Nō possum mihi téperare, quin pleraq; eorum, quæ haſtenus retuli, adducā ex ipſo autore petita exépla. Ergo vbi de inciſione venarū diſputatur, ante omnia æſtimari vires vo-luit, adeò vt ſi iuuenis (inquit) imbecillis eſt, ſi mulier que grauida nō eſt, parū valet, male ſanguis emittatur. Idē poſt hęc ipsius intuēs morbi

P R A E F A T I O .

morbi speciem, atq; causam, itemq; curandi corporis præsentem dispositionē, & sedis affectę positū sic loquitur. Nec solū hæc considerāda sunt, sed etiā morbi genus quod sit, virū superās, an deficiēs materia lœserit, corruptum corpus sit, an integrū. Et paulo pōst sic. Mitti sanguis debet si toti' corporis causa sit, ex brachio, si partis aliquius, ex ea ipsa parte, aut certè quā proxima, quia nō vbiq; mitti potest, sed in temporibus, in brachijs, iuxta talos. Iam verò febricitantē nutrit̄ ita scribit. Vnū illud & semper & vbiq; seruan- dum est, vt c̄gri vires subinde assidens medi- cus inspiciat, & quādiū supererunt, abstinen- tia pugnet, si imbecillitatem vereri cæperit, cibo subueniat. Et paulo ante hęc. Refert inquit qualis morbus sit, quale corpus, quale cœlū, quę ętas, quod tempus anni. Idem alio quoq; loco differre ait pro natura regionum genera medicinę, & aliud opus esse Romę, aliud in Ægypto, aliud in Gallia. Ceterum huic parti cū satis datū sit, trāsibo ad eos tan- dē, qui hoc opus cauillātur, vt inordinatum nullaq; digestū methodo. Herū ego impu- dentiam eo molestius fero, quo magis reli- giosè ab autore seruatū quod ipſi requirunt, video. Tanto enim artificio partes Medicinę omnes disposuit, interq; se appositē cōmissas devinxit, vt post Hippocratē, atq; Galenum inuincibiles seculorum omniū iat̄gov̄uas, nemo sit qui ipſi non dicā an referri, sed ne conferri quidē iure possit. Népe primo sta- tim libro præcipiens quēadmodū sanis ho- minibus agendū sit (vñ/ivñ) hāc partē Gręci

& į nomi-

P R A E F A T I O .

nominant) sequentibus ipsos agitat morbos primū, quæ corpora his pateat, mox quæ tempora anni, & ætates edocēs, sic ut ex his non agrè colligi multiplex causarum genus possit. Absoluturq; hoc loco tota (vt Græcè dicā) ἀκτιολογία. Nam cur Autūnus plūmos opprimat causam refert inéqualē caloris, frigorisq; intemperiē. Idē quod senectus lōgis morbis pateat, frigiditatē tribuit, quod iuuentus acutis tentetur, calorī. Ver fusione succorū, lippitudines, pustulas, hemorrha-
gias, grauedines, & phlegmonas creat. Estas febres acutas. Autumnus quartanas facit. Hyems tusses, capitis dolores, & viscerū ob-
structiones inducit. Aquilonē tusses sequū-
tur, horrores vrinę retentiones. Auster aures hebetat, sensus tardat, caput grauat. Sed mo-
dū facio recēlendis morborum euidentibus caūsis, quas Celsus primo secundi libri capite latè, diserteq; ex Hippocrate proposuit.
At videbitur fortè nō nullis Celsus neq; ita distinetè vt Galenus, caūssas primitivas seu euidentes descripsisse, neq; satis circūspectè internas seu morbū cōtinentes expulisse, ceu inidoneas vnde curationis peti consiliū pos-
sit. Primū facile donauerim, alterū non om-
nino. Neq; enim pro h̄sdē, puto, caūssis ha-
bēdē sunt, quas Galenus πράγματα. Cel-
sus euidentes vocat; ille enim tales duntaxat reputat externas, hic nō has modo, sed illas
etiam omnes, quę quoquo modo explorari,
& certae fieri inedico possunt. Nempe sæpe
cruditatē Celsus est intuitus, sæpe succorum
viciū, ex vrina, deiectione, aut vomitu, ani-
maduer-

maduersum, & inde curandi vias traxit. Tametsi scio quām plurim arū causarū latentū notitiam Galeno fuisse, quæ Celsus defuit. Atqui id minimè mirum, cūm certa res sit multis post Galenum etiam extitisse, nostramq; secuturos memoriā, qui indies magis magisq; cumulata abditarum causarum præstent notitia. Alias inuenit Hippocrates, alias Diocles, alias Galenus, nec parū multas amicus noster Fernelius. Semper enim adiicitur aliquid inuentis maiorū. Præterea latentia hęc minoris facit Celsus, nō reiçit, extra artem esse vult, non extra artificis cogitationem. Plus in q̄s statuit probabilitatis, minus & ratiōnē. Quæ sanè opinio haud vsquequaq; absurdā Celsi, cūm eius seculi doctis fuit cōmunis, qui in reconditis naturę caussis, nihil satis firmi videbāt, earumq; incomprehensibilem esse quęstionē ex eorum iudicabant discordia, qui de his disputarūt. Nām quæ caussę intus sanitatem præstent, quæ morbos excitēt, quo modo cibus concoquatur, quo modo trahatur spiritus cōiectura, ipsi non scientia comprehendērunt. Cuius autem rei (inquit Celsus) non est certa notitia, eius opinio certum reperire remedium non potest. Cur enim id temporis potius crediderit aliquis Hippocrati, qui cibum dixit calore naturae cōcoqui, quām aut Erasistrato, qui atteri putauit, aut Plistonico, qui putrescere. Cur fidem magis quis derogauerit Aristotelis genero Erasistrato, qui febres oriri censuit transfuso in arterias sanguine, quām Hippocrati, qui id tribuit accenso in corde

corde peregrino calor? Si sequendæ rationes essent, singulorum existimabat esse non improbables, si autoritatē, omniū videri iuxta grauem, si curationes, permultos ægros ab alijs fuisse seruatos, quos Hippocratis affecti diu tractos nō expedierant. Hac re animaduersa pluris esse Celsus deputauit, manifestas tantummodo causas intueri, & ex his ducere curandi rationem quam ambitione ea velle astruere rerum additarū dogmata, quæ inter præcipuos autores erant controversa. Sequitur nunc ιηπατική signa continēs, quorum quæ vis sit tam in præfigiendis, quam agnoscendis æstimandisque affectibus præter naturam, id quoq; curiosè annotatum à Celso est. Post hæc iam generalis quædā curandi ostenditur via (Ιηπατικὴ Græci nominat) cunctis ex equo morbis inserviens. Eius duo Celsus partitur capita. Alterum adiectionis deficientium, alterum detractionis superfluorum, secutus in hoc veterem Hippocratem, qui artem medendi nihil esse aliud affirmauit; quam πρόστειχος ἀφαιγείει. Adiectionis oblatis sit cibis. Detractionem præstāt missio sanguinis, aluiductio, vomitus, sudor, abstinentia, & huiusmodi. Atq; hisce rebus tamquam idoneis quibusdam auxiliorū materijs ferè vniuerso morborum præcipueq; interiorum succurritur generi, indicatione vbiq; à contrarijs sumpta. Talibus enim depelluntur affectus præter naturam. Estq; hæc summa libri secundi, corū quæ commemorauit vim atque usum continentis. Ceterum vt sine cognitione

tione vniuersaliū (in quibus methodus est) usus particulariū (in quibus exercitatio) habetur inanis, ita sine hoc fructum illa nullum adfert. Quamobrē ne parum sit, ea duntaxat haberi praecepta, quæ ad vniuersum genus morborū pertinēt, singulorū quoq; propriā curationē tertio dehinc quartoq; libro Celsus exposuit, antiquissimū secutus Hippocratem, qui mederi eōptere dixit, & cōmunia, & propria intuentē. Appositè vero hīc viscera hominis, atq; intestina Celsus scrutatur, ijs quæ antē natura clauerat per anatomen patefactis, quoniā ea cognitio necessaria videbatur, & ad inuentionē loci patientis, & ad remediorū usum, videretur iam tota medēdi exposita facultas, nisi materię restarent auxiliōrū, quibus morbi potissimum exteriōres curantur. Etsi enim proximus ad sanitatem grad' est nouisse morbū, eiusq; curādi optimā methodū, frustra tamē id fuerit, non cognita medicamina natura. Ipse nāq; morbus curādi modū docet, nō prēstat facultatē, quę faculta sita partim in natura, partim in suppetijs externis est. Hæ vero ipse, quas dico, suppetijs in ijs quę assumuntur, aguntur, vacuātur, aut foris incidunt constitutę, triplicem accipiunt secundū operationes differentiam: quatenus viētu pugnatur, aut medicamentis, aut ipsa deniq; manu, primū διαίτη, alterum φαρμακ/α, nouissimū χειρονγή/α, Grēci nominant. Viētus ratio (sub qua cibum, potionē, somnū, vigiliā, inanitionem, totumq; vitę studium more Hippocratis comprehendendo) itemq; pharmacia externis internisq; malis iuxta

P R A E F A T I O.

Iuxta utilia sunt, chirurgia accōmodatior ex-
ternis. Priora duo quatenus internis prosunt
ægritudinibus, superioribus libris definita
sunt, vbi generalis proponitur curandi via.
Medicamenta externis incōmodis opem fe-
rētia quinto examinātur libro: itemq; sexto,
vtrobīq; adiūctis morbis qui in conspectum
medici venire, & opere curari medicinę foris
adhibitæ possunt. Sequitur liber septimus &
post hūc octauus, quibus opera docetur ma-
nuaria, simulq; ij affectus, quibus tali opus
pr̄esidio est, siue ossa illi occupēt, (vbi σκλη-
τορ̄ humani corporis cōmodum quoq; de-
pingitur) siue quoduis aliud membrū . Estq;
hæc coronis cum operis huius, tum vniuer-
sē artis medendi cui sine iniuria, neq; adiectū
quicquā, neq; déptim oportuit . Quid igitur
iam reliqui est, quin tueatur Celsus quæ in
medico requiruntur partes? Quis verò aut ita
malè doctus, vt non agnoscat, aut adeo de-
mum vecors, quin odio persequatur eorum
malevolentiā, qui tam licenter student octo
bos libellos dissentium manibus excutere:
opus, me hercle dignum, quod ab omnibus
non legi modō, sed etiā edisci oporteat, ceu
opulentissimum rerum medicarum promp-
tuarium, ex ipsissimo natū pectore Celsiano,
membrisq; absolutum omnibus, & optima
cohērens doctrinę via. Sunt hęc eminentissi-
ma nominis immortalis insignia, quibus ita
posthac, spero, florebit Cornelius, vt vir-
tutem quis dixerit ad totā poste-
ritatem durasse, nō perue-
nisse inuidiam.

QUE M A D M O D V M
S A N O S A G E R E +
C O N V E N I A T .

Caput 1.

Sanus homo qui & bene valet & suæ spontis est nullis obligare se legibus debet, ac neque medico neque iatralipta egere.

Anitas omnis actionū corporis incolumitate, morbus illata his sensibili offensa discernuntur. Proin quisquis eorum interuallo corporum includitur, quę sanitate vtū- tur quam optima, quæq; euidenti actionum vicio fluctuant, is profecto & esse homo sanus, & sic appellari iure potest. Quoniam verò hīc infinitæ sanorum hominum latitudines ceu spacia quædam quoquouersus porriguntur, visum est nobis operæprecium omnem horum differentiam bipartito di- Sanorū ducere, factisq; classibus prima eos inclu- duplex dere, quibus laudatissima constitutio cor- ordo. poris obtigit, siue partium primarū spectes Primus, temperiem, siue modulum ac normam instrumentorum, aut amborum deniq; vnionem. Videlicet hosce & sif, id est, secun-

Sanitatis ac morbi discrimē.

Sanus ho-
mo quis.

C O M M E N T . D E

dum habitū sanos appellamus , ceu quibus
firma sunt nullisq; violanda calamitatibus
omnia se mei corporis munia . Ac secundus
quidem ordo reliquis assignetur, qui ab eo-
rum de quibus retuli , perfectione multum
deficiunt, ac nescio quid viciū trahunt , quod
etsi functiones nondum euidenter conuelli
sic debilitat tamen , vt incidentibus vel mi-
nimis ærumnis protinus laborent . Et intra
has quidem metas omnis ordo sanorum
est. Tametsi compræhensis differentijs sua
vtrisque non parua quoque valetudinis fit

Sanitatis latitudo. Quot namque missioneis discrimi-
ingens la na in primorum elementorum coitione re-
titudo. perire est, totidem profecto in omni sanorum
catalogo temperamentorum fuerint
ideæ. Tum quoq; non solum corpora alia
alijs magis temperata intemperataue sunt,
sed etiam in membrorum mutua inter se ap-
tatione, alia cōcinnia magis, alia magis enor-
mia. Itaq; quisquis ab inculpata illa sum-
maq; valetudine paulum modo deflectit,
non ob id tamen finibus eius protinus ex-
ciderit. Nempe vt viciosus sit , vtrumlibet
hoc subsit oportet , & prompta ab insalu-

Sanitatis bribus caussis leſio , & euidens muniorum
vicioſe vitæ impedimentum . Rursus ex his quos
duę notę aliquod iam vicium vrget, nōnullis id adeo
sunt, leue est , vt à prioribus sanis , quos optimè
valere posui, paruo linquantur interuallo,
eoq; fit, vt his perinde atque illis conseruari
habitus in eodem naturæ statu ceu bonus
debeat . Succedunt his alijs longè peius ex-
cepti,

cepti, quos nimirum vicū magnitudo functionibus imbecilles atq; oportunos morbo facit. Suntq; in his nonnulli quibus vscq; adeò mala creuere, vt tantum non morbum creent, cuius ordinis sunt, decrepiti senes, & valetudinarj, & conualefcentes, vtiq; si vt nondum penitus finita, sic in melius inclinata valetudo est. Atque hæc, vt res postulabat, de sanorum corporum discrimine hypotheseos loco præfatus. Celsum nostrū protinus aggrediar, primumq; ponam, pos-
sit, nécne omnibus ex æquo sanis proposita authoris sententia accommodari. Sanè cù-
riosius rem æstimanti parum ijs quadrare videatur, quos secundus ordo supra com-
plexus est. Impedit enim hos naturæ viciū Sanitati
quo minus integra manēte valetudine qui- viciofæ
buslibet indulgere rebus possint. Nimirum presens
si propri corporis incommoda grauatè sc- autoris
runt, qui quæso externorum malorum im- sententia
petus commodè sustineant. Tum quo tandem minimè
iure postergatis medicorum legibus, cōuenit.
arbitrio viuent suo, quibus leuis interdum
error magnæ calamitatis occasio est. Ex quo
sciri potest, adeò hos medicorum imperatis Viciose
deuinciri, vt nihilo aliter atque ægros regi sanī ab
oporteat, illo tantum interposito discrimi- ægris par-
ne, quod quæ ægris collapsa functio est, ea uo discri- his vacillat, quæq; illis mala confertim mine di-
auelluntur, eadem his paulatim corrigantur. stant.
Hæc ista quæ posuimus intuēti manifestum
est de ijs sanis authorē hoc loco agere, quos

C O M M E N T . D E

Quibus ordini primo destinauimus . Quam rēcūm
fānis cō- multa alia, tum ipse quoque orationis con-
ueniat il- textus similem veri facit . Neque enim cui-
lud . Sa- uis sano, agendi licentia hæc indulta est, sed
nus ho- illi, vt patet, soli, qui et sanus est & bene va-
mo, qui let. Ita profecto , vt sub bonæ valetudinis
& bene nomine significata rei differentia firmam
valet etc. intelligas, inculpabilem̄q; sanitatem ac ne-
quaquam ociosa sit, quæ vltimæ orationi
iungitur appendix hominis benè valentis.
Ergo quoniam Celsus noster hoc volumi-
ne, suæ cuiq; valetudinis tuendæ rationem
proponere constituit, recte sanè proq; rei
dignitate ab ijs incepisse videtur, qui sani-
tate vtuntur commodissima , nec vllis in-
terea negocij dediti, alienisue imperijs má-
cipati sunt. Ac paré quidē docendi ordinem
in Galeni quoque libris , quos ille de sani-
tate tuenda composuit, inuenio, nec video,
quænam potior scribendi ratio esse possit,
quàm quæ ab optimis incipit . Agè ergo
modo exponamus, cur libera ista viuendi
Probè sa- ratio conducere ijs censeatur , quibus cùm-
nis natu- vitæ libertatem fortuna , tum natura opti-
ra in eo- mam valetudinem dedere. Vnum illud ante
dē statu omnia scire licet, suam cuique, si optimè va-
seruanda let, naturam, in eodem semper habitu seruari
est.
Optima oportere. Tum idipsum quoque commo-
natura- diffissime fieri posse, si caueatur ne hanc ex fa-
nde ma cili, causæ externe violent. Nimirū sicut op-
lē afficia- tima natura, omnibus sanitatis intus instru-
cta causis est, ita eius quoq; valetudo nunq;
tur. esse mala potest, nisi si extrinsecus incidens
calami-

calamitas eam fecerit nō bonam . Nam nulla Hercules expeditior ad huius rei prouisionem via est , quām vt firmum robur naturae comparetur ad superandas quæ extrinsecus vrgent iniurias. At verō huius rei fructum nulla re alia melius consequimur , quām ipsa eorum quæ corpus demutant assuetudine . Quippe ita ferè sequitur , vt corpora res solita minus afficiat , eiusq; rei minus a causa , ipsa etiam consuetudo vetustissimis ficiunt . sapientiæ professoribus , quasi altera quæ- Consue-
dam habita natura sit , adeò vt insueta res , tudo al-
quæ per se quidem innocens sit , hinc tamen tera na-
nocens fiat . Ex quo profecto incidit vt nihil tura.
maiorem nobis indolentiā ingeneret , quam rerum omnium in communem vitam in-
cidentium congruus usus , ac sic optatissi-
mum prouisionis genus sit , ab ijs quæ malum minantur , remedia mali petere . Pro-
inde cui commoda valetudo est , solidæq;
suo stant robore vires hunc profecto decet
id memori altaq; mente semper reponere ,
quod Euangelium monet . Benē valentibus Bene va-
opus medico non esse . Tum severissima illa lentibus
Hippocratis & Galeni decreta non tanti non est
putare quāti valetudinem cui minus curiosa opus me-
istorum obseruatio , vt raro prodesse , sic no- dico .
cere sœpè potest . Audeat igitur , quis scrupu-
loſas illas leges postergare , proq; suo potius
iure , quām alterius libidine agere , idq; ne
hoc subinde dictorio feriatur quo nimios
illos ιατροφυλέκτας excipere solemus .
Miscre omnes viuere qui medicē viuunt .

Vita me- Cæterum hęc ista agendi licentia, ēs homi-
dicis de- nibus, vt proximē dixi, negata est, quos aut
dita mi- temperatura, aut conformatiōnis viciū
sera. malē habet. His enim corpus tam variarū
rerum usus imbecillum facere potest, non

Viciosè potest robustum. Scilicet vt optimē sanos
sanis cur viuēdi li- suę vires strenuę tutantur, sic hos fiducia
bertas pa secundæ valetudinis fallit. Nam vt exemplo
rum tuta res lucem accipiat, impensè calidis siccisq;
sit. naturis, meraca potio, præuegetus labor,

Biliōsis pertinax vigilia, omniaq; turbati animi pa-
quę con- themata, tum cibi calidi & siccii grauiter of-
traria, ficiunt. Rursus frigidæ potio, longa inertia,
quę item largior somnus, alimenta humida frigidaq;
pituitosis pituitosos in morbosa intemperiem præ-
cipitant. Atque hęc incommoda totis cor-
poribus accidunt, nihiloq; bis leuiora sunt

Malè for quae particulas vrgent. Qui namque cru-
mati qui- ribus est sine modo obefis, quique rursus
busrebus ultra quam par est gracilibus citato cursu
lædātur. ledit. Tum qui preffo macroq; pectore est,
altioribus vocibus periclitatur. Tenues hu-
mēros portatum onus, marcentem dexte-

Quadrati ram iactus discus offendit. At vero is cui
nullū nō membrorum obtigit concinnitas (*συμ-
τρίχα* gręci dicunt) sic vt singulorum for-
genus motionis matio, vt situs, vt numerus ipsaq; magni-
tudo ad functiones obeundas affabré sint
facilē su- comparata, quibus cæteri franguntur mo-
stinent. tionibus, his vt nunquam malē afficietur,
ita interdum impensè quoque iuuabitur.
Ad hęc quemadmodum intemperati simi-
libus

libus suæ naturæ caussis facilè succumbunt, Intépe-
temperati contrà ad quælibet moderatè se rati simi-
gerunt; caufsisq; alterantibus fœlicissimè re- libus faci-
sistunt, sic vt vix vlla ipsos tempestas ex- le ledun-
pugnet, ac proin liberius semper his agere tur.

licitum est, omniumq; vt in prouerbio est, Tempora
horarum hominibus esse , tum eo magis ti omni-
hanc sibi sumere viuendi licentiam , quo bus resi-
breuiora spacia ab consummatæ sanitatis stunt.

meta portiguntur, vt contrà tanto viuere
cautius contractiusq; quanto propius ad
vicioram naturam ventum est . Etenim in- Corpora
tercedunt quedam corpora media salubri- neutra in
bus & insalubribus quæ Herophilus neutra ter salu-
vocauit . Ea neque alterutri vietus rationi bria &
addicta esse neque ab utraque nimium ab- insalubria
horrere debent, sed quasi cursum inter utrū- media
libet medium tenere . Ostendunt hęc quæ quo Pa-
proposui omnia , ac veluti indice monstrat, cto regi
quām non oporteat eos qui recte valent oporteat.
vllis sese legibus obligare , aut medicorum
præceptis usquequacq; parere . In quam rem
etli sat multa dixerim , non possum tamen
non illud quoque iungere . Corpus accuratè
sanum (de quo protinus agitur) ipsum sibi
ipſi omnia inuenit proprio naturæ suę im-
petu directum . Id autem sic incidere sciendū est . Naturam optimam , (quia hæc in
temperamenti mediocritate posita est) si quæ
incident intemperie nocitura, protinus ea-
dem tum sentire, tū refugere , eaq; de cauffa
doctore nō egere, sed ipsam sibi abundè esse,

A iiiij

sic

Optimè
sanis pro-
pria na-
tura oia
inuenit.

Optima sic ut meritò optima vitæ magistra censem.
natura vi da sit. Atq; hęc teste Galeno loquor, qui hac
tę magi- natura iam inde ab infantibus instructos
stra. tantum ait appetere, quātum probè conco-
Gal. 2. quunt, tantūmq; dormire ac rursum vigi-
fan. & in lare, tantum exercitari, atque iterum quies-
Tech. cere, quantum corpori sat est. Scilicet in his
generibus modū finēmq; sibi quisq; horum
iniussus inuenit, neq; antè quicquam ex his
respuit, quām eius vltra non egeat. Eam lo-
quor naturam, cuius benignitatem, neq; de-
sidia neque luxuria viciārunt. Nam si corpo-
ri bono animus dominatur non bonus, eaq;
occasione natura nuper adeo inclinare in vi-
cium cæpit, ea profectō nulli, si Galeno cre-
dimus, ad imitationem proponenda est. Di-
ximus de sanis sat supérque multa, proximū
est illud quoque de liberis hominibus iun-
gere, Solos hos cūm quidem optimè valent,
curiosis illis præceptionibus medicorū non
deuinciri, reliquos autem quibus vitæ li-
bertas perijt, multa facere ex obseruatione
certaque legē debere, adeo vt hęc quidem
interdum fugere, illa verò ex artis præscri-
pto aggredi conueniat, ad profligandas no-
xas, quas negotiorum turbæ attulēre.

HVnc oportet varium habere
vitæ genus, modo ruri esse,
modo in vrbe, səpiusq; in agro, na-
uigare, venari, quiescere inters-
dum,

*dum, sed frequentius se exercere.
Siquidem ignavia corpus hebetat,
labor firmat, illa maturam se-
nectutem, hic longam adolescen-
tiam reddit.*

Vita hominū tot inopinatis casibus sub-
iecta est vt omnes declinasse non sit. Proin
necubi insueta res molestiā adferat, varium
genus vitæ ad valetudinem conducibilius
est. Quod præceptum cùm alijs in rebus tum
in aëre assiduè nos ambiente multum po-
test. Ipse verò aér quātupere corpora demu-
tet, peregrinatiū exemplo cognoscere est,
qui post longam in patria moram repente
ad aliud cælum translati, grauiissimis sæpe
malis oppugnantur, sæpeq; ab īs quæ antè
fuerant, ex toto vindicantur. Quemadmo-
dum clarissimo id argumento longi morbi
docent, quos morbos cùm non tempus, non
remedia vicerint, mutatum solum haud raro
funditus tollit. Quoniam igitur tanta aëris Patriæ
vis est, danda opera est, vt quām minimum mutatio
eius nobis occursus sit insolēs. Nimirum, vt longos
quod sæpe sustinendum necessariō est, id vbi morbos
incidit, facile sustineamus. Propterea, vti euincit.
Cellus præcipit, cōsultū est, interpositis aptè Cælo
vicibus cuiuis cælo affuescere, ac modo ruri cuiuis af-
fesse, modo ad urbē redire, interdū gestus, inter
fusendum frigora ventosq; sponte experiri, deniq; dum est.
nullas

Aëris in-
gens vis.
ad mutá-
da cor-
pora.

C O M M E N T . D E

nullas non calamitates pro exploratis habere, ne qua re noua præterq; solitum vñquā corpus moueatur. Sæpe enim in vita hominum paruis momētis magni casus intercedunt. Quinetiā ipsum quandoq; mare tētare non inutile est, ne horridus eius nidore et irquieti colluctatiū vndarum vortices corpus malè turbēt, siquādo nauigandi inciderit necessitas. Iā verò missis quoque his quiescere interdū opus est, ne cùm præter morē feriadū est, insolito ocio corpus torpescat, vt abstineri laboribus interdū non inutile est: ita frequentius exerceri vtilissimum. Habet vtiq; quies sua priuatim haud spernenda comoda, vt quæ detentis intus sanguine, calore, ac spiritu concoctionem adiuuat. At exercitatio longè adfert non tantum cumulatoria, sed præstantiora etiam bona, quæ primo sanit. tuend. Galenus tripartitò di-

Exercita stinxit. Suntq; caloris insiti augmentum, extionis tri crementorum expurgatio, et solidarum parplicia cōmoda. Ac primo quidem, quod motione calor augescat, externi ignis exéplo docetur, quem ventilatio excitat augetq;. Possum et sīlices et quę his duritie paria sunt citatur. corpora in testimonium adhibere ē quibus mutuo inter se violenterque attritis ignis excutitur. Quod si iste motionis effectus in emortuis corporibus respondet, quanto magis necesse est in viuentibus respondeat, ceu multo antè calore affluentibus. Iam verò si omnia inter se genera compares, quibus corpus quoquomodo incalescit,

cit, deprehendes profecto motum reliquis Motus
 alijs multum antecellere. Calentes balneæ, reliquis
 Sol, focus, acria medicamenta, & si quæ calfacié-
 alia eiusmodi sunt, calfactiunt quidem et ista tibus fa-
 non instrēnue, at ab externo est omnis eo- lubritate
 rum calor nobis ascitus, neque de proprio præstat.
 principio, sed aliunde accensus, ideoque
 succos depascitur, solida tabefacit, ac vireis
 consumit. A quibus incommodis usq; adeo Utilitas
 motus alienus est, vt etiam contraria his motio-
 efficiat, tum calfactionis initium ab ipsis ex- nis.
 citans membris, tum validum reddēs attra-
 ctum eorum quæ conuenit in omnem par-
 tem corporis digeri, gratoq; omnia madore
 seu salutari quodam rore imbuere, sic vt
 singulis uberrimo & calore & humore re-
 creatis artibus alimentum citius cùm de-
 mutetur tum corpori coälescat. Venio ad
 secundum genus, quod excrementorum
 erat expurgatio. Ea verò fit, cùm spiritus ci-
 tati spiracula totius corporis recludeas
 multa vi excrements per tot venarum re-
 cessus secum abripit in habitum, eadémque Motus
 mox tum sudore tum occulta transpiratio- excre-
 ne digerit. Cuius rei quanta vis sit ad vale- menta
 tudinem tuendam, is dénum norit, qui corporis
 quotidiana didicit experientia præcipuam pelit.
 morborum partem ab immoderata luxu- Motus
 rie excrementorum pullulasceret. Proxi-
 mum nunc est solidorum robur, articulo- solidi fir-
 rum & musculorum quibus præcipuus mo- mat.
 tionis impetus incumbit. Hac re mirum
 quantopere corpus duretur, aptumque
 fiat

C O M M E N T . D E

Hipp. 6.
Epid.

fiat cuilibet, motus generi facile sustinendo. Quemadmodum in Epidemis scripsit Hippocrates. Laborem articulis & carnis conferre, contracta nimirum per mutuum eorum attritum duritie. Ex quo protinus etiam incidit, (id quod eodem hoc authore disci potest) ut laborem assueti melius ferat. Tum ferè id etiam sequitur, ut senes et si pro Senex eū naturæ suæ imbecillitate leuissimis errori- dē labore bus cedunt, adolescentes vero pro virium solitum ingenito robore grauissimis resistunt, hos tamen insolitus labor frangat, quem illi, fert, qtiā modō huc affluerint, nō solum sunt ferundo, adolescēs verum etiam lubentes ac multa cum vo- insolitū. Iuptate ferunt. Hæc ista quæ proposui curiosius aestimanti, qui quæso obscurum sit, quod Celsus docuit. Ignavia corpus hebes- cere, labore firmari, illa maturā senectutem, hoc longam adolescentiam fieri. Videlicet ignavia ingenitum nobis calorem minuit, præfocat, extinguit, adeo ut ex hoc protinus & frigidum corpus & imbecillum fiat. Fri- noceat. Morbi ex regere hæc, nec superare potis est, atque hinc desidia tantorum Ilias malorum emergit, mentis orti. stupor, apoplexia, sopor, destillatio, mem- beorum cum torpor, tum resolutio, obstru- etum hepar, renes, ac lienis, ex hisq; aqua inter cutem, cachexia, atrophia, calculus, dyssonria, & quid non. Certè quantum in- commodi neglectus ex toto motus desesq; illa vita inertia mortalibus afferat, ex eorum habitu cognoscere est, quos longi carceres arcta-

arctarunt. Nempe his calor omnis intermoritur, vultui color decoris perit, tum fœdissimo situ corpus tabescit, ac penitus, ut sic loquar, cadaueratur, adeo ut multos constet huius rei graue periculum vitæ suæ impendio testatos fuisse. Ergo ut ex communis vite præsidij alia alijs conuenientia, rierunt. alia contraria sunt, ita qualiscunque labor omnibus ad sanitatem iuxta necessarius est.

Non ætas, non corpus, non denique temperatura villa est, cui huius rei neglectus sit nulli non indemnus. Nam vel ipsis infantibus suas necessaria quoque esse dimotiones videmus ab ipsis, rius est. ut autor est Galenus, nutricibus inuentas, in Gal. i. cunis scilicet, in lectulis pendentibus, & sanit. in ipsis suarum vlnis. Neque vero his reclamat Hippocrates cum in epidemias biliosos perpetua quiete fouet. Etenim hoc loco non quavis motione his interdicit, sed veherentiore duntaxat, quam medici propriè exercitationem, Græci à loco sumpta denominatione γυμνάσιον appellant. Quo magis tio est ve. Asclepiadem miror, cui exercitationes nihil ad sanitatem conducere placuit, patior motum utique consideranti naturæ nostræ tus. cum motu societatem, quando nec pueros si concluseris, prohibeas, quo minus discurrent ac pullorum, ut ait Galenus, vitulorumq; ritu lasciviant. Certè id apprimè verum existimo, quod idem alias Galenus proposuit. Nunquam quemquam ex ipsa in totum desidia adiutum fuisse. Quare nihil adeo mirandum est ignavos illos ac sedentia-

Galenus
i. sanit.

dentarios ventres tot crudelibus morbis
consumi, quos proximè recensui, vt optimo
Labor et iure id quisque apud animum proponere
sobrietas debeat. Laborem ac sobrietatem fidissi-
optimi mos esse sanitatis custodes, scilicet ille vi-
sanitatis res adiçit, hæc superflua circuncidit. Am-
custodes, borum coitus omnis valetudinis caput car-
doç est. Totum istud optimus ille Medicinæ
Hip. 6. parens Hippocrates hac sententia exhaustit.
Epid. Λσικσις τὸς δγιεῖας ἀκοφία τρεφῆς, ἀσκύν-
πόνωγ, quod est, Sanitatis tuendæ studium
Sanitas est. Comeſſe ad frugalitatem, & ſedulō labo-
omnis rare. Ecquid ergo ſalutaria hæc præcepta
duabus capereſſe etiamnum dubitamus, quid luxu-
rebus cō- ria & inertia perdiſti externalas delicias tanto
ſeruatur. impendio tantóque opere concupiſcimus,
quando inemptæ dapes abſtinentia, per-
ennis focus proprius corpori calor eſt.

Prodeſt etiam interdum bal-
neo, interdum aquis frigi-
dis vti, modo vngi, modo idipſum
negligere.

Eodem hæc iſta ſpectant, quo ea quæ ſu-
præ comprehenſa ſunt, nimirum vt rerum
quam maximè variarum affuetudine corpus
duremus, aptumq; vitæ viſibus reddamus.
De balneo pluribus hoc loco agere, non
ſatis cauſſæ putaui, quod illud ferè videam
ſeculo

seculo nostro præteriri. Multoque minus de vñctionibus dicam, quæ tantum non totæ exolcuere. Illud iure mirari posse vi- deor, aut quenam adeo supina nostrorum hominum fuerit inertia ut tam salubribus vtriusque valetudinis præsidij supersederint, aut certe quenam veterum ista fuerit curio- sitas, qui vscj adeo ijs see addixerunt, vt ne coenare quidem cuiquam nisi loto, vñctoue fas esse duxerint, eamqy viuendi legem, adeo religiosè obseruarint, ut ab ea ne senibus quidem esse licuerit immunibus. Sic enim in Odyssea canit Homerus. Ut lauit sumpsitqy cibum det membra sopori. Namqy hæc iu- sta seni. Quod calidæ ac potabilis aquæ bal- neæ ijs parum curæ fuerint qui in Septen- triones spectant, ex eo fit quod his ipsi mi- nus habeant opus, cum quia pauculum col- ligunt acris humidiqy excrementi, cum quia temperamento sunt minus sicco, propter quas duas cauſſas calidi lauacri præcipuus vſus est, vt nedicam etiam non leue pericu- lum reſtrictionis his esse protinus è balneo egressis. Itaque ut commodorum quæ id- ipsum largitur non egent sic incommoda quæ affert, tantum sentiunt. Obscurior cauſa est cur Italij & Graecis lauationis ferè vſus omnis interciderit, quum hæc ipsis olim tanto studio sit tentata, neqy iam nunc cælum aut corpora alia sint quam quæ tum fuere. Sed quid nō designat in diē crescēs ani- morum mollities seculique nostri grauis quāta sit.

Cur bal-
neæ po-
pulis se-
ptētriona-
libus ne-
glecte.

Ignauia
noſtrorū
hominū
quāta sit.
inertia,

C O M M E N T . D E

inertia , vt iōq; quia paſſim et ocio diſfluuntur
ac ventri magis curando , quam valetudini
ſtudetur. Videlicet ita naturae omnium no-
ſtræ comparatum eſt, vt libenter ea negli-
ga-
mus præcepta quæ ſedulitatem exigunt.
Quanto autem preſtabilius fuerit maiorum
ſtudia æmulari qui ſanitatis atque iuſſas
ergo , publica etiam cōdidere gymnaſia atq;
lauacra, quorum vſu corpus & firnum red-
debat, & ſuperfluis omnibus repurgatum.
Sed vt nihil non (authore Flacco) dam-
nosa imminuit dies , ita priftinæ huius in-
duſtriae ne veſtigium quidem vllum hodie
ſupereft. Quoniam ad hunc locum peruen-
tum eſt, non alienum videtur vires balne-
rum, et poſt has vnoſtionum quoque expo-
nere . Ergo veteres calidis lauacris vteban-
tur, ad diſipanda ſuperuacula tertiae conco-
ctionis, & ad corpora tum calefacienda tum
humectanda . At frigidæ natationem alijs
adhibebant, vt vires augeſcerent pulſo in vi-
cera calore, alijs cutis densandæ gratia , quo
cōmunitū corpus eſſet cōtra ambientis nos
aēris iniuriias, ac tertio , ad ardores corporis
abolendos. In qua re efficacissimam eſſe fri-
gidæ pifcinam Galenus adfirmavit, addu-
cto de ihs quos Sol exuſſit, exemplo . Acce-
dimus, inquit, ad frigidam ne loqui quidem
pre lingue & fauciū ariditate valentes, totūq;
corpus ſtipulae ritu ſiccum habentes . At
egreſſi ē frigida illico omnia pro naturę ha-
bitu recipimus , nec febrili amplius calore
vexati , nec ſiccitate afflicti , prompteque
loquentes

Balneæ
calide ad
quæ cōfe-
rāt , & ad
quæ fri-
gidæ.

Gal 10.
Meth.

loquentes, ac plurima sitis parte leuati. Hæc
 ille. Porro in frigida lotione hæc ferè antiqui
 obseruabant. Primum ne qua de cauſa cor-
 pus effet imbecillum, in quo nimirum infir-
 mus calor frigidi elementi violentam quali-
 tatem sustinere potis non est, neque impe-
 dire, quo minus promptè ea in corpus ir-
 ruens viscerum aliquod violet. Secundo eos
 quoque à frigido lauacro remouebāt, quibus
 ætas nōdum penitus adoleuerat, idq; ne pul-
 sis intro succis habitus tardaretur incremen-
 tum. Tutissimum autē frigidis vndis mergi
 censemabant medījs ætatibus corporib; que
Ινσάρχοισ, id est, iusta carnis mole præditis
 (latini quadrata nominant) vtique si ætas ef-
 fet totaque cutis frictionibus antē præcalfa-
 etā. Cæterū calida lauatio vt minore peri-
 culo, sic maiore ferè cum fructu administra-
 tur. Tenacia enim acriaque excrementa quæ Lauacru
 subter cutem occuluntur, foras digerit, ad hęc calidum
 quæ vehementiis inaruerunt membra hu- quid pre-
 meat: quæ obriguere, emollit: quæ tensa fu-
 stet.
 ere, relaxat. Hisque nominibus dolores gra-
 uissimos placat, & lassitudines discutit, itęq;
 calore, distractionem alimenti in corpus grę-
 cis dictā *ἀνάστοση* promouet. Humectione
 somniū accersit, vtroque corpulētiā & *ἰντία*
 parit. Neque vero ignoro hasce tam eximias
 solj dotes (si quis vbi non expedit, lauetur)
 maximis incōmodis obscurari cōsueſſe. Nam
 quoniam omnia in corpore laxat funditq;, ob
 id ingenitum calorem minuit, appeten-
 tiam deñcit, humores cōmouet, fluxosq; red-
 dit, ex

Lauacri dit ex quo incidit, vt si qua pars sit admodum debilis, in eam protinus superfluorum usus quam impetus fiat: tum si cruditas aliqua primas venas viscerae obsidet, semicoctus humor sub calore liquetur, in omnemque venarum popaginem deducatur. Et de lauatione quidem satis dictum putamus, proximumque est ad vunctiones transire, quibus inter sanitatis praesidia non infimus locus debetur. Siquidem ijs corporibus optimè succurrunt, quæ quoquo modo consumpta humectationis egent. Quia vero cum quadam pertractione membrorum fiunt, moderatè hoc quoque nomine calefaciunt. Perungebantur veteres potissimum à grauilibore, scilicet ut quæ nimis in corpore inaruerant, humescerent: quæque tensa aut rigida fuerant, emollientur laxarenturque. Interdum & à calenti sole idem ipsi tentabant, ne receptus in carnes humor, obstructa per pinguitudinem cute protinus digereretur: tum ut recés lotis id veluti quoddam esset munimentum ad propulsandas ambientis iniurias.

Nullū cibi genus fugere, quo populus vltatur. Interdum in coniunctio esse, interdū ab eo se retrahere, modò plus iusto, modò nō amplius assumere: bis die potius q̄ se, mel cibū capere, & semper q̄ pluris

mum dummodo hunc concoquat.

¶ Putauerit quis hoc Celsi præcepto Medicinæ partem quæ de salubri viœ agit labefactari, nihilque ad sanitatem interesse, hoc genus cibi potionisve sumatur an aliud, nisi longo olim iam vñi compertum & Galeni testimonio comprobatum esset multos eximio corporis statu homines, quos fas erat incolumes ad ultimam usque durasse senectutem, ob vnicum viœ errorum quotannis ferè graui aliquo morbo iactari. Quo professo. In viœ etiò incommodo nec ipse met potuit carere cõmissus Galenus, qui se refert cum adolesceret, vieti- error, tasse dissolutis, ex eoque non antè laborare multos anniuersaria febricula defisse, quam circiter anniueroctauum iam & vicesimum ætatis annum farijs emendatiorem viœ parentis hortatu es- morbis set amplexus. Adeò apparet non ita sentire implicata Celsum, ut temerè, quibus libitum est edulij Galeno quouis tempore sine ordine, sine delectu dissolu- atque modo utamur. (Istud enim impuden- tior vietis parasiti, non tanti esset medici consilium.) morbum Quin potius sic ipsum præcipere, ut quisquis attulit. rectissimè valet, se cum quadam modera- Qui in- tione ad cuncta genera ciborum, qui populo telligēda sunt vñi, comparet, idq; ea de cauſa ne of- fit propo- fendatur, si quādo aliqua adactum necessitate sita auto- insolitis rebus saturari oporteat. Illud præce- ris sen- ptum probè duntaxat valentibus Celsus ap- tentia. plicans plus iusto arctasse videatur, quādo ac- curatius id æstimanti appareat opinione la- tuis patere, ipsisq; interdū intemperatoribus

C O M M E N T . D E

corporibus non tantum optimè constitutis accommodari iure posse. Nam si vel temperatissimus quisque saepe usq[ue] adeo sumpto liberalius meraco laeditur, cū neq[ue] vetriculus eius liquoris in asperitatē, neq[ue] acres feruendosq[ue] habitus capiet vñquam, experiri antē consueuerunt, quid Arj Peripatetici casum in bibita pr̄ter morē frigida miremur, qui (referente Galeno) cūm gracilis natura esset frigidam atq[ue] ore ventriculi frigidissimo, ideoq[ue] curiositatem semper à frigidæ potu sibi per sanitatem solitu bī temperasset, fortè in febrem lapsus, atque à bētis.

Gal. lib. Iidam aquam iussus, haud ita multo pōst de con- animam efflauit. Iam verò quisquis in vrbe suetudi- indulgenter habitus conquisitissimis fercu- līs indies ventrem expleuit, moxq[ue] aut for- tuitò aut aliqua denique necessitate ab de- licijis auulsus, ad rusticorum olera legumi- nāque transit, quā quæsio non ringatur, & vt inquit Horatius, Solos felices viuentes cla- met in vrbe. Ad stipulatur his illud Hippo- cratis. Consueta longo tempore, etiam si de- teriora sint, insuetis minus molesta esse con- suēuerunt, lib. 2. Aph. 50. Adjicetur disfuetu- dinis huius tædio, malæ etiam concoctionis periculum. Nam quæ quisq[ue] ferè fastidit, ea ventriculus minus alterat. Omnia ergo sanis tentanda, vt omnia commodius ferant. Nam sicuti cibus quisq[ue] demutatur secundum qua- litatem, ita vicissim id quoq[ue] corpus à quo alteratur, vtcunque afficit, alteratque. Ex quo incidit, vt inter corporis naturam & as- sumptum

Historia
Arj Pe-
ripatetici
frigidam
præter
solutū bī
Gal. lib.
suetudi-
ne.

Insolitus
victus
seu bon-
seu ma-
Ius est,
naturæ
molestus
est.

Cibus &
à corpo-
re altera-
tur, & id
ipsum
alterat.

sumptum alimentum maior indies similitudo
 ceu quædam cognatio nascatur, inde adeò
 vt qui cibus initio erat vescientibus ingra-
 tus, longo tandem vñu fiat suavis. At verò
 magna cura opus est, ne valetudo hac ista li-
 centia fiat deterior. Quare sciendum est (vt
 modo præcepi) moderatione quadam hic
 opus esse, neque cuiquam quantumuis firmo
 pro sua libidine quæuis apposita vorare li-
 cere. Est autem moderatio quam secutus au-
 tor, videtur aptissima, quoties neque diutius
 ista quām par est tentantur, & tamen aliquo-
 tis adhibita non omittuntur, sic vt non tan-
 tum cibi voluptatem, sed salubritatem quoq;
 commendet rarior vñus. Eiusque rei cauſa
 consultum est, non vno in viētus genere diu
 persistere, sed aptis vicibus à lenibus cibis
 ad acres, ab acribus ad lenes, à vino ad aquam
 aut zythum, ab his ad vinum transire, con-
 uiuari interdum, at saepius contractè viue-
 re, rarius plus iusto, saepissimè non amplius
 assumere, postremò nihil nō tentare, ne quid
 per necessitates nobis sit nimium insolens.
 Quemadmodum enim summa quandoque
 est in eo pernicies, quod auxiliū cauſa inuen-
 tum est, sic contrà quæ aliàs vehementer ob-
 sunt, ea aliter aliterq; tentata, saepè auxiliū vi-
 cem exhibent, vt in hac ipsa re, vbi viētus ge-
 nus modumq; in peius nouare interdum
 permissum est, eius spe commodi vt vrgente
 necessitate cum omnibus quis oblectetur
 edulij, tum nullis eximiè lœdatur. Porro au-
 tem quare bis die potius quām ſemel capere sumptus

Quali
 modera-
 tione in
 variando
 viētu op-
 fit.

C O M M E N T . D E

Cibus vti cibum oporteat, haud difficilis ratio est. Nam
Iior est. quoniam ventriculus per seueniores inedias
Quæ in- exinanitus labefactatur, excrementaque (vt
cōmoda Galeno placet) totius corporis, nisi cibo sub-
adferat uentum sit, recipit, tum venæ quoque con-
inedia. sumptis nimium succis, suā quoque inopiam
Gal.6. inuitæ sentiunt, protinus fit, vt alimenti con-
sanit. coctio omnis intus frustretur, quādoquidē id
Gall. de & ventriculus infirmus malè altcrat, & ve-
facult. nā næ sanguinis inopes, imperfectum antē tem-
turalib'. pus excipiunt, Scitè enim Galenus particu-
Trahētes las in trahendo nutrimento cum famelicis
alimētū equis comparauit, qui pabulum ex ipsis etiam
particulæ mandibulis vnus alteri certatim eripiunt,
fameliciſ in qua inquit pugna fortior potitur victo-
equis ria, vt in hac ipsa accidit re. Nam hepar cùm
persimi- intus alimentum est, totis viribus ad tra-
les. hendum insurgens ventriculo non egrè eri-
Conco- pit, quod hunc onere molestat. Vt autem
etio qua- vtrobiique tempora nimium præcipitant,
re post sic ambo hæc viscera optato alterum chylo,
lōgiore alterum chymo frustrantur: Ventriculus qui-
famem dem, quia alimentum non sat's diu retinuit:
euerta- Hepar vero, quia ante tempus attraxit, sic vt
tur, id'q; imperfectum id in probos postea succos con-
tā in he- uertere nequeat. Ergò quò & calor insi-
pate quā tus qui succis fouetur, maneat integer, & cru-
in vētri- ditatis amoliatur periculum, satius est bis
culo. per diem esse. Tum illud quoque obserua-
Cibus tione dignum est, vt quoties estur, tantum se-
quaq; co- mel ponatur cibi quantum plurimum con-
gestio- coquendo ventriculus est, id'q; primum ne
pecudum more ad inexpibilem vorandi cu-
piditatem

piditatem assuefcamus, quod & illiberale &
 homine indignum est : deinde ne vno cibo
 intus substantia, nouus superingeratur ? Ita
 enim omnis concoctionis lex orde^{cō} euer-
 titur, ventriculo ex nouae rei appulso reclu-
 so, tum perficere id quod prius intus erat ces-
 sante, ac sic omnia pariter corrumpente. Aui-
 cennas scrupulosius notare studens qualia ratio in
 tempora cibo legerentur, post sextam & de-
 ponēdo cimam quamque horam edendum censet, sic cibo reij
 vt dapes duorum dierum interuallo ter po- ciēda est.
 nantur. Ea res cūm parum secura, tum per Auic.lib.
 quām difficilis obseruatu est. Primum enim Canticō
 quisnam his se legibus impunē obstringat, rum.
 cūm tot indies nos circumueniant incom-
 moda, quæ vetant atq; impediunt quò minus
 liceat eundem ponendi cibi tenorem perpe-
 tuō seruare. Interdū enim cūm nolis, comedere
 biberēq; necesse est, sāpēq; cūm maxime ve-
 lis, abstineri. Tum quis vero sustineat sāpe
 de die & stertere & cibo carere, noctu vero
 curare negotia, eamq; temporis particulam
 epulando consumere quam patens Natura
 quieti laxandisque mortalium animis dica-
 uit. Meminisse profectō Principem opor-
 tuit, non ideo nos viuere vt edamus, sed vt
 viuamus, edere. Quæsitum est ab nostris ho-
 minibus, debeat nēcne cæna frugalior pran-
 dio, an vero esse liberalior. Estq; ingēs de hac
 re pugna suis vtrinque innixa autoribus, non
 his modō quorum nomen in obscuro est, sed
 clarissimis quibusq; memoriq; nostre viris. Ex
 īs plerisque omnes reperias qui oppido q̄

B iiiij inarti-

nis vice
 q̄tiā plu-
 rim^o po-
 test cōco
 qui, sumē
 dus est.

Auicēng
 ponēdo
 ciēda est.
 Auic.lib.
 Canticō

Vtrum
 cæna an
 prādium
 cōueniat
 esse libe-
 ralius.

inartificiosè id argumenti versarunt, semel finientes ac veluti edicto statuentes, plus minus aut prandendum aut cœnandum esse nulla posita corporum differentia. Ego vero vt non eadem omnibus corpora nec vittæ institutum est, sic nec virtus normam esse oportere existimo, iudicoq; eius rei caussa opus hac esse limitatione. Quicunque capit, imbecillitate ac destillationum vicis saepius vrgentur, quique corpus vniuersum ac præcipue ventriculum naëti sunt suffrigidum, atque ob id plius iusto excrementosum, parcius omnes vt cœnent, necesse est. Nam etsi somnus concoctioni auxiliatur, impedit tamen superfluorum vacuationem, quorum vis longè maxima in comprehensis corporibus per noctem coit. Neque vero mirum sit id incommodum somni occasione incidere, vt qui detento circa ima præcordia calore atque spiritu, omnia naturæ effluvia comprimit. Neque enim cum quis soporcrementa tur, aut aluum deïicit, aut vrinas reddit, multoque minus inutilē capitis ac ventris pītuitam excreat. Tum ob nocturnæ auræ frigora, & gemini caloris ad interna recessum, ipsa quoque corporis diffratio minuitur,

**Somnus effluvia naturæ si-
stit ac proni ex-
accumu-
lat.**

**Sudores quibus per no-
cturnum somnum sint effu-
sores.**

Superflua quæ comprehensa sunt omnia dormientibus intus cunctata cùm nullas non partes onere laceſſunt, tum eas quæ ſu- pte natura magis ſunt excrementitiæ, plus cæteris premunt. Eſtq; ex earum numero prima, ipſe ventriculus & poſt hunc caput.

Illiſ cruditatē ex larga coena contractā denunciant poſtridie cùm ſurgitur grauitas, inflatio, ructus ac multus pituitæ ſcreatus: huius oppletionem, dolor, pondus, ſenſuum torpor, deſtillatio, ac nocturnæ tuſſes arguūt. Quippe noctu quām maximè cibus effumat, efferuescentibus caloris accessu viſceribus, crassosque halitus ſuprā in caput inſtar foci eiaculantibus, qui protinus halitus loci fri- giditye illic concreti, neque concoqui ab infirmo capite poſſunt, neque ſubſtantia eius aſſimilari. Ex quo incidunt, vt mole ac pondere laborantes ſuo confeſtū in ſubie- Etā loca deorū ſuſtendant, proque varia decubitus fortuna, modō grauedines, modō raucitates, & his peiores tuſſes, inter- dum diarrheas aut vomitus, neque raro coli dolores creent. Tum hæc iſta incommo- da, tum quæ proximè narauimus, vigilanti- bus omnia fiunt leuiora. Nam interdiu par- tim aēris Sole illuſtrati potentia, partim ob communis vitæ munia diſſatio (ſingula- re excrementofiſis auxiliū) vehementior eſt, id quod cùm alijs ex rebus tum hoc quoque argumento diſcitur, quod vigiles ci- tius dormientibus eſuriant. Nam ne illud quidē ab Hippocrate diſtum ratione caret.

Vigilia

Vétricu-
lus et ca-
put citiſ-
simè ex-
crémétis
per ſom-
num op-
plétur, &
quare.

Deſtilla-
tio vnde,
& quæ
pericula
adferat.
Vigilia
promo-
uet cor-
poris diſ-
flationē.

Hipp.6.**Epid.****Negocio****sis homi-****nibus****cōtracti-****us prādiū****nūquam****non con-****uenit.****Detractis****negotij̄s****ac suprā****cōprehē-****sis naturę****vicij̄s,****semper****in genere****largiūs****cœnan-****dum est.****Cœnæ****tria sunt****ad cōco-****tionem****admini-****cula.****Gal.7.****Meth.**

Vigilia vorax . Eos haec tenus homines lo-
 quor qui summæ libertatis compotem vi-
 tam degunt . Contrà enim qui exatlandis
 quam maximis laboribus totos dies sump-
 tum exercent suum, sicuti palestritæ, magno-
 rum operum fabri, fullones, fossores, messo-
 res, & id genus hominum robora, quibuscūq;
 etiam subiaceant valetudinis incommodis,
 semper tamen prandere frugaliis , cœnare
 plenius debent. Maxima enim vbiq; conco-
 ctionis habenda ratio est, ne qua re , cum ea
 fieri coepita est, interpelletur , id quod tum
 facilè incidit , vbi copiosum alimentum
 labores excipiunt . Quisquis verò iam reli-
 quorum hominum est, quem neq; negotiosa
 vita, neque iuprā posita corporis vicia impe-
 diunt, cœnare is et copiosius & valentius ali-
 mentum tutò potest. Sunt namq; cœnæ duo
 maxima ad iuuandam concoctionem adimi-
 nicula, quies et somnus, quibus tertium quasi
 if iπιμέτροι iungitur, longius temporis in-
 terualium quod inter cœnā postridianūm q
 cibum interponitur . Atque hoc cōsilio freui
 veteres cum Romani tum Græci (quorum
 corpora minis erāt exremētitia) tenuissimè
 prandere, largiter verò cœnare consuērant.

Sed vt hui generis exercitatio-
 nes cibijs necessarij sunt , sic
 Athletici superuaci. Nā et inter-
 missus propter ciuiles aliquas ne-
 cessitates

*cessitates ordo exercitationis cor-
pus affigit. Et ea corpora quæ mo-
reorū repleta sunt, celerrimè et se-
nescunt & ægrotant.*

¶ Athletæ multo olim valentissimōque cibo viscera saginabant, idq; vastitatis roboris corporei querendi studio, vt tanto patriciores ad exactum illud exercitiū genus venirent, quod ipsi κατασκευή appellabāt. Institutō hīj à salubris legitimæq; Gymnaстices professoribus differebat, quibus laborum finis proponebatur actionum corporis vigor, vt contrà Athletis validū roboris incrementum latum quædamq; ceu pancratica valetudo, qua borum freti, quām plurimos aduersariorum prosternerent. Eratq; ipsis ad hanc rem tanto sæpe corum. virium cōnixum opus, vt omnes propemodum (referente Galeno) è palestra tandem redire cernerentur, claudi, distorti, fracti, aut aliqua saltēm particula mutili. Iure igitur Celsus huiusmodi labores expulit, idq; non tantum quod intermissus horum ordo corpus affigat, sed multo quoque magis, quod ipsi quantumvis etiam continentur, nunquam per se senevaletudinem non conuellant. Siquidem plenos tum vasorum dirruptionibus, tum obstructionibus: itemq; febri, apoplexiæ ac subitæ præfocationi opportunos reddunt. Inanes vero consumptis solidis tabefaciunt ac præcipites in senectam recta agunt. At in his medios homines, vtrolibet in commodo

Athleticos labores Celsus iure condemnauit.

commodo oppugnant , tū iusto vehemētiū
eos siccando,tum venarum ruptionibus ob-
Athleta- noxios reddēdo.Nihilo his leuiora ab Athle-
tū cibus ticas cibis pericula sunt , vt qui copia ac vi-
quo mo- ribus ingenitum nobis calorem extinguunt
do no- ac veluti strangulant,non secūs quām aut el-
ceat. lychnī flammam delet affusum ipsi copio-
sius oleum ,aut pyram suffocat aggeta sti-
Alimen- patāque super ipsum nimia lignorum con-
tū natu- geries.Neque verō illud repugnat,quod per-
ra nō ma petuō carnis suillæ panis ac vini vīum gran-
lū,copio- de cōcoctionis robur ventriculus acquirat,
sius ta- Quippe sub hoc commodo multa latent in-
mē inge- commoda . Nam alimentum etsi accuratè
stū,calo- confectum venter dedit , venæ tamen eius
rē insitū copiam impatienter ferunt , sic vt quantum-
oppri- uis id λέχυνη sit,omniq; ex parte sincerum,
mit. luxu tamen nō genere noceat . Autor enim
Gal.2.de Galenus est,probatissimi succi edulia,quæq;
caus. plurimum præbere alimenti possunt, si co-
morb. piōsius vorantur, calorem opprimere natu-
Vinū im ralem ac (quod magis mirum sit) frigidis
modicè sumptū, morbis initia præbere . Documento mera-
frigidos sum cum est,quod etsi succum gignit corpori (si
morbos parit. quid aliud) maximè familiarem, augendæq;
Hipp.lib. caloris substantiæ conuenientem, refrigerat
1.Aph. 3. tamen si sine modo potetur , Similéque veri
Athleta- est impulsu hac caufsa Hippocratem fuisse,
rū habit' sit infectatus . Is enim habitus etsi speciosior
pericu- & coloris decorisq; plenior est,nō ob id tamē
losus. satiis tutus est.Nā cum hoc affecti homines,in
codem statu nequeant cōsistere, sed nec porro
oppletis

oppletis iam vasis procedere, ferè retrò quasi
ruina quadam reuoluuntur. Iam vt hæc va-
letudinis detrimenta mittamus, quis non in-
telligit quām ipsa quoque mens Athletis ex Athleta-
hoc genere victus hebescat, rebūsq; gerendis rū animo
fiat inidonea , vt quæ crassissimo sanguinis hebes.
vapori tāquam putido cœno immersa , neq;
erigere sese neque extra fordes aciem effer-
re valeat . Quo magis rectè id vulgō iactari
existimo. Perquām difficilem esse crassi ven-
tris & subtilis animi copulam.

Difficilis
copula
crassi vē-
tris, &

Oncubitus verò neg nimis cō:
cupiscendus, neg nimis perti:
mesced° est. Rarus, corpus excitat:
frequēs, soluit. Cū autē frequēs non
numero sit, sed natura, ratione æta:
tis et corporis, scire licet eū non in:
utilē esse, quē corporis neg languor
neg dolor sequitur. Idem interdiu
peior est, noctu tutior: ita tamen,
si neque illum cibus, neg hunc cum
vigilia labor statim sequitur.

¶ Epicurus (quod maximē mirū videri Epicur°
potest) omnem veneris ysum sustulisse legi. & Demo-
tur. Democritus autem yisque adeo habuisse critus
hanc

C O M M E N T . D E

Venerē
expule-
runt.
Gal.in
Tech.

hanc exosam, vt paruam esse epilepsiam di-
xerit. Illud Galenus iure vt vanum repudia-
uit, luculentissima oratione adstruēs, concu-
bitum & utilem sanitati, & necessarium esse,
caussamq; eius rei proponit exuberantiam se-
minis humani, quod æquo diutiis intus re-
tentum, transire vt ipse ait in venenum solet.

Pericula
seminis
iusto
diutiis
retenti.

Docent hoc atrocissimi casus quibus vterque
sexus hinc oppugnatur, conuulsio epilepti-
ca, infania, subita præfocatio, ^{avilis} ~~viscera~~,
syncope cardiaca, animi deliquium, & si
quæ his similia sunt alia. Ergo cùm tanta pe-
ricula neglecta Venus adferat, precium ope-
ræ facturus videor, si huius congruum usum
cuique corpori accommodem, idq; ab ijs or-
sus hominibus, quibus hæc res esse puta-
tur apprimè conducibilis. Eos esse & usus
& ratio docuit qui aut ex suæ naturæ vi,

Quibus
Venus fit
utilis.

aut propter intermissam venerem multo
semine affluunt, præcipueque si firmi sunt
adolescentes, si solito toro priuati, si iuuen-
culæ viuidiores, magisque si adultior his
iam ætas accessit. Quod si præter hæc ca-
lida ipsis humectaque natura est, non ci-
tra grauissimas & corporis & animi noxas
venereis amplexibus abstinent, vt non in-
iustè Plato hæc corpora esse simillima di-
xerit arboribus plus æquo fructiferis. Por-
rò siccis nocentissima venus est, magisque
si pariter etiam frigent. Pauculum enim se-
minis eiisque suffrigidi his ineſt, cuius cre-
bra vacuatio corpus reddere magis frigi-
poribus. dum siccumque potest, non potest vege-

Venus
quibus
aduersa-
tur cor-
poribus.

tum.

tum. Atque hæc de corporum naturis, Æta-
tes mediae præcipueque ea quæ etiamnum quæ eta-
flore concubitum omnes haud molestè fe-
runt. Nouissima senectus omnisque pueritia quæ
aut malè fœcunda aut penitus infœcunda est, malè fe-
quare his ætatibus quia minus roboris sub-
rant. Venerē
est, venus inimica est. Ut maximas commo-
ditates ad sanitatem Vénus adfert, si & mo-
deratè & in loco admittitur, sic rursus perti-
ciofissima est ḥs qui pulcherrimas eius dotes
libidine corrumpunt. Etenim nulla res vires
impensis frangit immodico concubitu. Pro-
funditur namque hic sincerior humorū par-
ticula, caloris, spiritusque vitalis plenissima, æquè vt
cuius iactura tanto magis quam effusus sine Venus
modo sanguis corpus afflictat, quanto semen vires af-
illo calidius, atq; elaboratiū est. Atque hinc fligit, &
sciri potest, quā rectè Celsus præceperit con-
cubitum nimis neque concupisci, neque
timeri à firmis hominibus opertere. Mul-
tum cùm omnibus in rebus tum in Veneris Natura
ludo mediocritas potest. Hęc ipsi quoque pa-
renti rerum Naturae fuisse studio videtur, mediocrā
quod à prima origine neq; semen nobis pau-
cissimum infudit, vt eius excretio vix neces-
saria sit: neque rursus tanta eius mole nos seminis
onerauit, vt assiduo concubitu sit opus. Er-
go si rarus est, corpus excitat: si frequens, quantita-
soluit. Hic utili profusa materia corpus nobis
infirmit, illa dempta dumtaxat quæ co-
pia grauabat, erigit, vegetum id ac magis largita
virile efficiens, tum ipsam quoque men-
tem componens, ira, tristitia, metu, aut est.
simili

C O M M E N T . - D E

Venus
Melácho-
licis vti-
lis.

Historiæ
Melan-
cholico-
rum.
Gal.3. de
locis aff.
cap.6.

Quibus
melan-
cholicis
Ven' ac-
commo-
dator.

simili aliqua animi ægritudine emotam, vt
hoc nomine Aristoteles non perperam iudi-
carit, melancholicis salubrem vsum veneris
esse. Melancholicos philosophus vocat, quos
atrae bilis affectus exercet: non item eos,
quibus propter temperamenti frigiditatem
& siccitatem proximè diximus concubitum
aduersari. Itaque his Venus magis subuenit,
qui sine probabili caussa tristari incipi-
unt atque timere, tum in latebras sese ab-
dere hominumque conspectum vitare, quos
ideo Græci μελαγχολίας nominauerunt.
Videlicet eius generis hominem sibi visum
Galenus narrat, assiduo metu excruciatum,
ne Athlas cælo impar sustinendo oneribus
cederet, ipseq; vnacum eo ruinis succumbe-
ret. Eo vt non minds vesanum, sic longè mi-
seriorem ætate sua extitisse Celsus memoria
prodidit, cui prædiuiti quidem existenti fa-
mem tamén oppidò quam stultè timenti, vt
vani metus leuarentur, subinde falsæ hære-
ditates nunciabantur. Verum his fortè Me-
lacholicis Elleboro ac vinculis potius quam
Venere opus sit: Longeq; hæc ns futura est
innocentior, qui etsi etiamnum vtcunque
sapiunt, ad μελαγχολίας tamen symptomata
vehementer inclinant, qualem Galenus
6. locorum affect. proponit, qui cum vxoris
obitum acerbè ferēs, multo luctu sese confi-
ceret, protinusq; amissa cibi cupiditate, ad hec
quæ retuli symptomata vergeret, non ante
sese in sanitatem vindicauit, quam ad fœmi-
næ consuetudinem redisset. Ac tatus quidem
fructus

fructus est, quem rarus spondet concubitus.
Huic periculi magnitudine frequens veluti ex
opposito respondet. Nam corpus effeminit,
laxum id, enerue, frigidum, siccum, imbecil-
leq; efficiens, vt nō sit quod magnopere quis
miretur ex hoc fonte tot tantq; mala scatu-
rire, apoplexias, lethargos, epilepsias, altos
sopores, cœcitates, tremores, paralyses, spas-
mos, hisque omnibus tædiosiores podagras,
chiragras, coxendices, quæq; his paria sunt
arthritidis tormenta, quorum iuxta poëtas

Bacchus est pater, et genitrix Venus, quemadmodū græcū habet Epigramma Λυσιμέλος Αφροδίτης Γενν. Βάκχον καὶ λυσιμέλοντα φύγεται θυγάτη της λυσιμέλης πολάτρα, Quoniā ad frequentem concubitum peruentum est, scire licet, hunc nō esse numero æstimadū, quoties scilicet aliquis id opus expleuerit, sed ex natura seu viribus hominis finiendum. Interest enim non quod Veneris exercitæ sint vires, sed quæ aetas, quæ vires, quæ corpora sint. Nā si firmus senex, juuenis imbecillus est, quid miri si idem subinde concubitus canescens erigat, florentem debilitet, tum huic fuisse frequēs, illi rarus dicatur, vtiq; si is rarus est, qui corpus non soluit. Siquidē vt nō omnibus Venus iuxta inimica, ita nec salutaris est. Proin frequentem concubitum nō numerus, sed corpora faciunt. Quemadmodū enim Alios ne (autore Galeno) nō nulli sunt, quos protinus glepta Venientute Venus facit imbecillos, ita alios nus, alios reperias, qui nisi sœpiissimè coeāt, capitis gravitate, inappetentia, concoctionis difficultate offendit.

Quæ in-
cômoda
immodi-
ci concu-
bitus,

Bacchus
Podagre
pater, nu-
trix Ve-
nus.

Frequēs
esse con-
cubitus
quo mo-
do intel-
ligēdus.

(hanc græci θυσιαγ, illam ἀνοησιαγ vo-
cant) præcordiorū dolore ac febris affi-
guntur. Porro certam statamq; veneris men-
suram cuiq; tum ætati tum naturæ præscri-
bere, haud adeo facile factu: est, cum propter
inexhaustā atq; omni propè dixerim numero
maiore particulariū multitudinem, tum quia
Galenus autor est, quod nec scribi nec dici
potest, id in vnoquoq; quantitatē esse. Itaque
ne Celsus hoc scrupulo nos impeditos relin-
queret, experimentū ab ipso sensu depropo-
ptum dedit, cuius indicio ductuq; omnem
veneris modum in vnoquoque inueniamus.
Scire inquit licet eum concubitum non in-
utilem esse, quem corporis negl̄ lāguor negl̄
dolor sequitur. Quam obseruationē nec ipse
præteriit silentio Galenus, eam esse haud in-
idoneam, venerem scribens, quam nulla vi-
rium infirmitas excipit, vtique si quis solito
leuior factus ac melius spiritum trahere vi-
deatur. Et quidem veneris modum iam ex-
plicuimus. Supereft tempestuum eius vsum
exponere. Ea multis de cauſis tutier esse no-
tu creditur. Primum quod propter negotia
sufficiens tum desit quies, quæ lassatos hac
contentione artus recreet, quæq; vtero ad
tenendum conceptum præsidio fit. Secun-
dum est, quod vt corpus venereis caloribus
relaxatum, circundatis ipsi per quietem te-
gumentis optimè contra nocturnę auræ af-
flatus communitur, sic interdiu subito aëris
frigore facilè excipitur. Adde quod de dic-
proclue sit peticulum cruditatis vtique ho-
ris pome-

Quibus
notis Ve-
neris mo-
dus aut
nimetas
deprehē-
datur.
Gal. in
Technia.
Ven' cur
per no-
tum tu-
tior.

ris pomeridianis, confecto nōdum quod in- Venus
 tus est alimēto. Quippe omnem cruditatem motūsq;
 cūm quiuis violentior motus, tum venerea omnis
 contentio exasperat, eoque fit vt si cui de die aliis crus
 prolificandi incesserit cupiditas, satius sit ditari ad-
 antē cibum id facere ipsum, atque interpo- uersatur.
 sita qualicunque quiete paulum quid co- Venus
 messē, quod nec concoctu difficile, nec mo- diurna
 le ventriculo graue sit. Neque enim proti- ante cibū
 nus iuxta venerem cibus rectē ponitur. Nam exrēcē-
 si is paulo antē datur, ab accensis membris da-
 antē tempus attrahitur: si pōst, & tum quoq; Ven' no-
 in hiantia mesenterij vasa facillimē abripi- cturna
 tur, sicq; cruditas vtrinque mouetur. Iam inutilis,
 verō ne noctu quidem sat tutā Venus est, quam vñ
 quam vigilia ac lucubrationes excipiunt. gilia autē
 Geminatur enim sic corporis afflictio, natu- studia ex-
 rāq; primā venerea contentionē defessa, ac cipiunt-
 mox vigilia nocturnisque fracta studijs tot Quē tent
 serumnis impar est sustinendis. Cæterū vt pora Ve-
 rem omnē finiamus, ea esse tempora Veneri neri ex-
 aptissima perhibemus, quibus alimentum ercendae
 in ventre atq; iocinore percoctū est, quæ res captanda
 in ultimam fortē incident noctem, ipsamq; si sint.
 mavis Auroram. Ante quā quisquis in Cy- Error
 pridis palestram descēdet, fieri nequit, vt cru- Pauli
 ditatis periculum vlo modo effugiat, Quo. Feginite;
 minus etiam opinio probari Pauli. Feginetæ Lib. i. ca.
 debet, qui nescio qua fretus autotitate quoq; de Vene-
 impulsus consilio, locum Veneri tribuerit reis.
 à cibo & ante somnum. Protinus (inquit)
 à coitu somnum capienti, lassitudo solui-
 tur. Atqui (ô bone) hanc ego lassitudinem.

Cūj pusillam

pusillam iudico, eam quæ Venerem vel tem-
peratissimam nunquam ferè non sequitur,
paruoq; disperit momēto, postposita corporis
quiete, quæ horis antelucanis nobis etiam-
num cubantibus durare potest. Hęc ista iden-
tidem quies, opem, roburq; utero abūdē su-
ficit, vt is quām minimo negocio (deest nāq;
corporis motus) acceptum maris semen suis
tunicis vndique apprehendat includatque.
Quin & Eginetæ opinionem vna hac sen-
tentia Hippocrates explosit. Labor, cibus,
potus, somnus, venus, omnia funto medio-
cria. Sic enim & vnicō epitheto singulorum
modum, & ipso orationis ordine cōuenien-
tia tempora senex exp̄ressit.

Hipp. 6.
Epid.

Hęc firmis seruanda sunt, cō-
Huēdumq; ne in secūda valetu-
dine aduersa pr̄sidia cōsumātur.

¶ Aurea hęc est, suoq; dignissima autore
sententia, qua docemur, ne dū recte valemus,
oppido quām rigidi simus medicarū pr̄ce-
ptionum obseruatores. Quin potis varia
genera rerum per secundam valetudinē se-
temur, quō in aduersa earundē usus, & adiu-
menti plus, & molestiæ minus adferat. Estq;
hęc oratio ceu epilogus quidam eorum quā
superidis scripta fuere. Neque vero ignoro,
aliam quoque pr̄eter hanc dari pr̄äsentis lo-
ci interpretationem posse. Scilicet cauendum
esse per secundam valetudinem, ne ea pr̄esi-
dia co-

dia consumatur, hoc est, inutiliter usurpentur, pereant quae aduersae valetudini dicata sunt.

Scilicet minimè conuenire, ut qui cōmodissi- Temerē
ma vtitur valetudine, sanguine per venā misso in sanos
vacuetur, aut epoto pharmaco per purgētur, sumūtur
sed nec statā aliquā tenuantis dietę formulam quę ęgro-
anxię obseruet, aut id genus aliquid corum tis debē-
peragat, quae ad malē valentes inuenta præsi- tur re-
dia sunt. Siquidem optimo corpori (de quo media,
hic penitus agitur) quia omnium rerū sym- Hipp.li.
metria quædam inest, nihil aut apponi debet 2. Aph.
aut adimi , quin contrā potius in pristino id 36.
naturæ suæ statu conseruari postulat. Iam ve- Hip.lib.
rō si sanguis naturę creditur thesaurus, adhęc, 1. Aph. 5.
si sano corpore prædicti medicamentis purga-
ti citō exoluuntur, tum si nimis constitutum
atq; exquisitum victū tātopere in sanis Hipp.
infestatur, quis porrō dubitauerit ista omnia
per firmam valetudinem, vt nulla necessitate,
ita non nisi maximo cum virium detrimen-
to usurpari vnquā posse ? At vero hæc ista in-
terpretatio sitne priori anteferēda , an minus
ducenda genuina, netq; posse facile decerni,
neq; permagni referre existimo . Proin cūm
vtraq; æquè sit vtilis, suum cuiq; liberum esto
de hac re iudicium.

Quæ stomacho imbecillis seruanda sint. Caput II.

*E*t imbecillis stomacho, quo
C ijj in nu-

in numero magna pars vrbanoru, omnesque penè cupidi literarum sunt, obseruatio maior necessaria est, ut quod vel corporis, vel loci, vel studij ratio detrahit, curare stituat. Ex his igitur qui benè concoxit, manè tuto surget, qui parum quiescere debet, & si mane surgendi necessitas fuerit, redormire.

Qui non concoxit, ex toto conquiescere, ac neg labori se, neque exercitationi, neque negocio credere.

Stoma-
ch^o quid.

Definitis omnibus quæ pertinent ad firmæ liberæq; sanitatis curatiōnem, Celsus ea præcepta protinus iunget, quæ vicioſo seu corporis totius seu vnius particulæ statui debentur, idq; sumpto ab stomachi imbecillitate initio. Stomachi appellatione id Græcis communiter significatur, quod ipſi propria aliās voce γόρης ac Latini gulam nominant, omnem illum cibi meatum, qui ori & ventriculo

triculo interiacet . At Celsus illum ~~κατα-~~
~~χρυσικῶν~~ hoc loco (vt aliis s̄æpiissimè) pro toto ventriculo, tametsi interdum (vt semper Galenus) pro eius tantum ore vñsur-pauit . Cæterū huius partis tutandæ eo Stoma-nobis cura maior esse debet , quo eius of- chi vitia sensa grauiori cùm tædiorum periculo vni- uersum corpus exerceat . Est namque ventri- culus primum concoctionis ciborum instru- mentum , & omnium compagis humanæ partium quoddam ceu commune promptuarium , cui si quis error circa munus concoquendi semel accidat , eius illico particeps fit & reliquum corpus . Scilicet supra naturæ vires est, vt bonus in hepate ac venis sanguis instauretur , male coctis in ventre epulis, hoc ipso, quod vnius concoctionis vi-tium alterius robore nunquam corrigatur . Quod vero studioſos literarum imbecillus Stomachus potissimum exerceat , hæc esse cauſa putanda est , quoniam intempestiuo-ribus studijs (siue hec protinus à cibo, siue no-etu fiant) plus æquo vacant, tum quia dulce- dñis disciplinarum gratia libris continen- ter affixi, necessariæ ad sanitatem exercita- tionis vñsum ferè negligant : hinc enim coire Gal. 6. intus pituitam : hinc stomachum atfluen- tium exrementorum multa faburra onerari Stoma-neceſſe est, quandoquidem hæc ista pars (si- chus de-cut Galeno visum est) vt primitum semel la- befactata est, protinus recipit superfluam vni- versi corporis materiam . Eadem insuper superflua.

C iij calami.

calamitas complures etiam oppidanos afficiunt. Etat, ut qui ob rerum omnium affluentiam dissolutiis vicitant, ocioque (re omnium pernicioſiſſima) torpescunt. Ergo id genus hominibus omnibus Celsus edicit, ne antea manè surgant, quām pridianā cœnam ventriculus subegerit. Recte enim ſemper negotia postponuntur cōcoctioni, quā quies, multoq;

Sōnus & hac magis ſomnus promouent, ſcilicet dormientes ad miētibus, quia motionis ſenſuſiſq; instrumenta iuuāt conociantur, calor ſpirituſque penē omnis in coctionē, penitiſſimis occulitur præcordijs, omnia ibidem quae concoctionis egenit, perficiens ſuoq; veluti numine tutelari nulla nō natura opera colluſtrās. Sanē hunc caloris ad interna recessum ipſe indicat ſpiritus, qui per ſomnum trahitur & frequentius & altius. Ex quo ſciri potest, recte id ab Hippocrate poſitum fuiffe, Vigilans exterius calidior, intus frigidior: dormiens contrā. Hæc iſta paulo accuratiſſimis consideranti mirum videri definet, quod

Hipp. 6.
Epid.

Ante exactionem ven- triculi concocti- concocti-

Celsus præcipit, tantisper abſcq; omni nego- cio eſſe quemq; oportere, imo ſi licet, etiam dormire, donec vētriculus in totum ſuo mu- nere ſit perfundus. Nam quis vñquam dubi- onem, nō taurit laborem cruditati aduersari, quietem eſſe ne- certiſſimum auxilium eſſe, quatenus ſub hac alimenti concoctio, ſub illo diſtributio magis vigenti.

Vi crudum fine præcordiosum dolore ruclat, is ex interuallo

teruallo aquam frigidam bibere
debet, et se nibilominus continere.
Habitare verò ædificio lucido per
flatum æstuum bybernum Solem
habenti, cauere meridianum So-
lem, matutinum & vespertinum
frigus, itemque auras fluminum
atque stagnorum, minimeq; nubilo
cælo Soli aperienti se committere,
modò frigus, modò calor mo-
ueat. Quæ res maximè grauedines
destillationesque concitat. Magis
verò grauibus locis ista seruanda
sunt, in quibus etiam pestilens-
tiam faciunt.

Ructus,

T Improbam ventriculi concoctionem male co-
ructus arguit. Hic si aspero quodā acore fau- coctionis
ces perstringit (τύφος μέσην græci nominant) index.
frigidis causis innectitur, estq; vaporosus qui- Ructus
dam spiritus ab inualido calore intus ge- acidus
nitus, subindéque per os suprà explosus. quid, &
Dixi inualidum calorem, eius primū reſ- quomo-
pectu, qui penitus oppressus viētisque cùm do mo-
fit, sum mam parit cruditatem: quóniam po- ueatur.
tis non

tis non est cibos extenuare, neque dissoluere,
neque conficere, nedum halitosos indē spi-
ritus excitare. Iam verō qui calor nimius est,
adeo omnia quę ventriculo comprehendun-
tur, exurit tabes facitque, vt ne tantillum qui-
dem reliquum faciat idoneæ ad crassi frigi-
dique vaporis generationem materiæ. Ni-
mirum qui hīc ructus superuenit turbidus
quidam, siccus fumosusq; flatus est, propter
vehementem caloris intemperiem (vt Ga-
lenus ait) & paucus, & durationis nō longæ.

Ructus
fumosus. Gal.6.
Symp.

Tamen si non ignorem hunc quandoque ru-
ctum pertinaciorem euadere, vtique si flaua
ab iocinore bilis in ventriculum mittitur,
aut si quæ adsumpta edulia sunt multi nido-
ris, vt allium, radicula, cepa: seu facilimæ al-
terationis, vt lac, oleum, ouum sorbile, &
similia, quæ feruidus ventriculus protinus
extorret, vitiātque. Cæterum (vt ad rem pro-
positam veniamus) de istiusmodi ructus ge-
nere, minimè intelligenda authoris hæc ora-
tio est. Nam quam hoc loco ipse molitur
retinendæ intus materiæ concoctionem, ea
nidoroſo ructui penitus futura est inutilis.
Scilicet quæ hunc mouet materia, quoniam
neque ullo naturæ beneficio fieri salutaris
neque in integrum restitui potest, quam via
primum licet, infrà suprāue exterminanda
nullatenus (firmato frigida stomacho) intus
cohibenda est, idq; ne venas semel ingressa
benignos quoque succos sua putrefactia
contaminet. At verō acido ructui nulla hu-
iusmodi opus vacuatione est, rectitis cōcoctio-

Quē ru-
ctū Cel-
sus hoc
loco pro-
ponat.

adhibetur, quæ id quod parum exactè alteratum est, perficiat. Nempe hoc fretus consilio Gal. i.
 Galenus materiam acidi ructus medicamine loc. affe.
~~τριπλή πίπιγεως, σόσοκυτ, συμφόρησις~~
 vīsu expurgat. Acidum ructum enim intelligas oportet, qui ab infirmo nascitur calore, siue initium imbecillitatis cruda fecerint edulia, siue humoris qui ibi cojt natura, siue nuda etiam eius partis intemperies. Loquor haec pituitę causā, quę ex capite in ventrem destillauit, quae corruptione perdita non recte intus tenetur: spem enim concoctionis omnem effugit. Quis igitur iam non videt sub crudi ructus appellatione eum denotari, cui Galenus acidi nomen tribuit, quod idē quod certe crudo magis conueniens propriumque est? quoniam, vt proximè dixi, calor parum validus cibos hic quodammodo dissoluit, at non omnino conficit, ex quo flatus moueri crudos naturale est. Sic profectò vt in aëris incidit tempestatibus, qui aér si per hyemem Boreali frigore riget, aut rursus aestiuis horis sub flagranti Canicula æstuat, pacatus omnino visitur, nubibus ac ventis in totum carens, idēque contrà medijs inter has constitutionibus nimbis, ac flatibus turbatur. Sed hæc posuisse sufficiat de propositi symptomatis natura: quare eius iam nunc explicandum remedium est. Ac primo quidē illud iure quis mirabitur, quo modo potui sumpta frigida, frigido ventriculo subueniat, cùm indubitatum tritumq; medicis axioma sit, cōtrariorū vīsu cōtrarijs remedia dari. Adhæc

Gal.6.
Meth.

Frigidæ
potio
quomo-
do crudo
ructui
succur-
rat.

Frigida

cur inani
vētriculo

Adhæc si Galenus in porrigenda frigida vsq; adeo cruditatem horruit, vt ne ijs quidem, quos ardentissima febris extorret, eam indulserit, quanto maiore reverentia metuque sanis cruditate vexatis largiare, quibus talis præsidij neque tam anceps est occasio, neque tam vrgens necessitas. Quid ergo? Errare potuisse Celsum in tanta re credimus? Minime Hercule. Nā quis vnquam antiquorū virorum scripta tuto condemnauit, vtique cum in his quæ in speciem falsa sunt, ea sœpe diligens inquisitio rectaque ratio non solum probabilia facit, sed etiam firmissimo veritatis robore solidet? Ergo Celsus frigidam hoc loco potuidat, non quidem continenter, atque sœpius inter cibos (vt fit) bibendi gratia, sed per interualla duntaxat. Sed qualia tempora huic rei legi, aut quanta hæc esse interualla expediat, quoniam ipse author non iunxit, æquum est nos id partim ex artis præceptis eruere, partim ex alijs huius viri scriptis (si qua fieri via potest) contestatum facere. Frigida, inquit Auicennas, inani ventriculo pernicioſa est. Idem & ratio ostendet, si quis eius potionis noxia sit. natura curiosidat intueatur. Nam cruda cum sit ac vehementi frigore aspera, inanem ventriculum protinus offendit ceu neruaceum, ipsumq; suaptè natura frigidum, nec vlo iam cibo aduersus crudi elementi vim communatum. Cuius quoque rei periculo adiicitur præsens ventriculi cruditas, quæ sola prohibere usum aquæ potest, vtique si inter cibum potionis cotidianæ vice sumitur. Sed ipsum forte

fortè præstiterit audire Celsum , qui octauo huius libri capite laxitatem suffrigidi stomachi curaturus , sic inter caetera loquitur . Legere clarè oportet , ambulare , pila armisve exerceri , non aquam , sed vinum calidum ieiunus bibere , vti post cibum frigidis potionibus .

Adeo apparet quocunq; te verteris , frigidam Frigida , (si vñquam hic ea dabitur) non nisi protinus urgente à cibo rectè dari posse , idçp non tam sedan- crudo rūdæ sitis (quæ hic ferè nulla est) quām adstrin- ētu post gedi firmari dique stomachi gratia . Verum ne cibū , por- fine validiore pondere argumentorum noua rigenda , condere dogmata , ac ~~παραπομόνος~~ ; esse nonnullis videar , non dubitabo partim pro- babilis ratione , partim autoritate antiquo- rum medicorum vti , quibus id quod adstruo , persuasum lectori efficiam , vtique cùm non deesse sciam , qui diuersum sunt opinati . Sed agedum , à quonam rectius ordiamur , quām ab ipso nostro Celsō , qui luculentissimis ver- bis (vt modò retuli) hanc rem confirmauit ? Tum proximis ab hinc locis eandem repetit , saturis consulēs , siquidem meliorem optent concoctionem , vt frigide poculo sumptas da- pes includant . Extat aliis in eodem authore locus , ipso meridie clarius , qui velut indice rem omnem hanc commonstrat . Scribitur ille tertio huius libri capite de ventriculi im- becillitate , quæ pituitæ vomitum secuta est . Illic cùm primū author tenacem cras- sumq; humorem hyssopi , radiculæ , & simili- um vsu tenuerat deterferatque , protinus ci- tato vomitu pituitāque exempta infirmita- con-

tem ventriculi correcturus, tum panem hæsternum, tum vinum austерum, & mera-
cum, itemq; carnes assas cibumq; omnem
siccissimum posuit, ac nouissimè omnem
comestionem tres aquæ frigidæ Cyathos bi-
bendos esse præcepit. At missa faciemus, si
voles, hæc omnia potius (ne fortè vni errori
fidem similibus erroribus queramus) Hippo-
pocratem atq; Galenū duo medicinæ lumi-
na super hac re cōsulturi. Ergo Gal. primo sa-
nitatis tuendæ adeò frigidæ potum à cibo
non reformidauit, vt iplis etiam pueris in-
dulserit, vt pote inexhausta semper crudita-
te propter assiduam voracitatem grauatis.

Frigidā
Galenus
iplis etiā
pueris à
cibo cō-
cessit.

Frigida
quomo-
do crudo
ruetui
medea-
tur.

Ructus
crudus
quomo-
do fiat.

Quippe huic malo ideo data à cibo frigida
medetur, quod arctatis circum epulas stomati-
chi villis calorem includat breuique in spa-
cio coérceat, vnde is protinus acceptis viri-
bus inualescens cruda quæ intus sunt om-
nia promptius edomat, & ad chyli perfectio-
nem demutat. Adeò apparet vt vix unquam
quicquam, ita ne hoc quidem à vulgo te-
merè dici. A frigido potu calidum sanguinem
instaurari. Sanè quātas vires adstringēs
hæc frigidæ vis cum ad cruditatē tum ad cru-
dos ructus sanādos obtineat, is nō obscurum
est, qui id genus symptomatis nōrūti nō tam
alimenti cōcoquendi imperfectione quām vé-
triculi eiūsq; potissimum oris laxitate accidere
cōsueſſe. Scilicet humectarū atq; pinguiū re-
rum à cibo usus maximè (siquid aliud) id ge-
nus ructus mouet. Quod in hoc, quo dixi:
modo, is præcipue fieret, sequetur, in nul-
lū

lius non ventriculi concoctionem perpetuō
incidere hunc oportere, quatenus paruis ini-
tij cibus omnis ad legitimi chyli perfectio-
nem accedit. Atq; hasce tam eximias frigidæ
dotes vetustissimus autor Hippocrates duo-
bus his verbis exhausit. Aqua vorax. Cæte-
rū magna cura opus est, ne eo luxu frigi-
dum ventriculo cruditate vexato ingeratur,
vt inualidas caloris in eo vires opprimat,
quod fieri proclive est, similibus caussis si-
mul in vnius affectus incrementum conspi-
rantibus, ventriculi nimirum intemperie, &
frigidæ qualitate. Neque enim hæc per se
acido ructui succurrit, sed (vt proxime dixi)
ex accidente compressis scilicet ventriculi
tunicis. Hoc dempto, quis vñquam dubi-
tauit ad comprehensi symptomatis fana-
tionem calidis tum edulij tum poculis vt?
Quo modo Polybus vinum meracum lar-
gitis hic esse bibendum author est. Constat
enim, inquit, ventriculum imbecillitatis fri-
gorisq; vitio cibum concoquiere non posse.
Ex quo etiam loco sciri potest, non nisi vl-
timi cibo frigidam aquam salubriter dari,
tum cum eius est & vrgentior necessitas &
securitas maior. Etenim intus substantibus
epulis multo maximè ventriculo ad munus
concoctionis viribus opus est, quæ vires (vt
toties dixi) frigidæ poculo iuvantur. Neque
subest interea vllum refrigerationis nimia
periculum, vt pote aqua moderatè sumpta,
ac ventriculo calentibus tum ferculis tum
potionibus egregiè cōmunito. Sed his abūdā
vt pū-

Frigida
dolētib⁹
præcor-
dijs cur
inutilis.
Gal.6.
sanit.

Quies
crudo
ructui
opitula-
tur.

Motus
cruditati
inimic⁹.

vt puto expositis, proximum est ad præcor-
diorum transire dolorem, quo substante in-
utilem frigidam Celsus voluit. Hie dolor si
ructui acido iungitur, ab ea moueri solet, quæ
corrupta intus pituita est, erosio (vt Galeno
placet) per hanc ventriculi tunicae. Iam quia
putris hic humor nulla caloris insiti energia
fieri bonus potest, rectitis citato vomitu en-
tetur, quām firmato per frigidam stomacho in-
tus tenetur. Quod si comprehensum ventri-
culi pathema affectus aliquis inflammationi
similis inuixerit, tum quoque frigido potu
(nisi erysipelas sit) supersedēdū est, vt quæ ei
mali concoctionem tardare potest, nō potest
iuuare. Et quidem de frigida plus satis, cuius
facultatem cō latius explicuimus, vt studio-
sus lector intelligat, quanta sæpe rerum fœ-
cunditate polleat breuissimæ atq; in speciem
simplicissimæ veterum autorum sententiaz,
quarum profectō elucidatio nescias an plus
exigat iudicij, quām obseruatio ferat vtilita-
tis. Transeamus iam nunc ad quietem, secun-
dum crudī ructus auxilium. Ipsa detentis cir-
ca penitissimas vitæ sedes, sanguine, calore,
spiritu, ad crudæ quæ intus est materiae con-
coctionem non paruo est adiumento. Qua
profectō commoditate motio substante cru-
ditate caret, semicoctos cliquans humores, ac
magna vi in extimas membroru partes quo-
quouersus impellens: unde obstructiones, fe-
bres, vicerāq; pullulare necesse est, iuxta illud
Hippocratis. Vlceræ erumpent, si impurgatus
laboraueris. Tum ipse quoq; Galenus com-
plures

plures sibi visos narrat cruditate humorum Sal.5. de
 impeditos, qui dum quiescerent, nihil sentire caus.
 se profiterentur, at insolatu aut lauacro ac- Sympt.
 censi, multoq; magis labores aggressi illico
 alijs inhorrescere, alijs rigere multique febri-
 cula premicerentur. Porro his ita definitis
 supereft, aérem domiciliū addamus, vbi eum
 versari oporteat, qui parum accuratè con-
 coquit. Ac primo quidem quod ad eius per- Qualis
 tinet qualitatem, hunc esse Celsus vult tem- aér cru-
 peratum, sic vt neque frigore corpus stupe- ditati sit
 faciat, neque calore exurat. Eiusque rei cauſa idoneus,
 author cauit, ne quis sese meridiano Soli aut
 Matutae Vesperiique frigoribus exponat,
 tum ne cùm nubilum cœlum est, Soli repen-
 tē se ostentanti obijciat. Sicuti enim quævis
 temperata (qualiacunque tandem ea sint)
 concoctionem crudorum iuvant, ita quæ ve-
 bementius, vel-calent, vel frigent, hanc per-
 uertunt. A calido quidem cruda liquefcunt Ut tem-
 fluxaque fiunt, tum hinc per corpus omne perata
 diffusa obſtruções exilibus mesenterij va- quævis
 sis ac visceribus inferunt. A frigido autem cruditatē
 eadem hæc magis incrudescunt, & conco- præſidio,
 ſioni fiunt rebelliora. Sic quoniam vtrinq;
 ab extremis vitium est, recte medium tene- ſic intē-
 tur, ac domus deligitur quæ per flatum æſti- perata
 um fenestrīs receptat Solem hybernum. nocumē-
 Cuius rei commoditatem neque ipſe præ- to funt.
 terij silentio Galenus, his præcipiens quos Gal.2.
 cruditas malè habet, vt aedificium legat, quod Meth.
 hyeme calcat, ac frigeat æstate. Atque haec
 de aëris qualitate. Substantiam esse conue- Quis aëc.
 omnib^z

equo nā. nit tenuem lucidum, atque purum, qui om.
turis ^{iusco} nibus ex æquo naturis iuxta salutaris est, vt.
profit. ² **pote spiritus nostri substantiae quam refi-**
Quis aér cit simillimus. Itaque fugiendus is erit, qui
fugiend^o. ex profundo specu pestilentem auram spi-
rat, aut qui editis vndique montibus cæno
inclusus loco putreficit, omnique afflatu ven-
torum caret, tum qui stagni aut paludis te-
tro halitu infectus, aut proximi fluminis oc-
casione nebulosus est. Quo magis errare
vulgares constat, qui auræ salubritatem spa-
ciosorum amnium vicinia metiuntur. Si-

Aér pro- pter vici- cuti enim amæni decurrentium aquarum
nū flumē adspectus oculos multa detinent voluptate,
infalu- ita contrà utramque valetudinem maximis
bris. sollicitant incommodis. Verique simile est,
non admodum quenquam sub eo cælo va-
lere posse, quod nebulosum, quod crassum,
quodq; redditis ab humecto elemento vapo-
ribus impurum est. Videlicet præcipua aëris

principia- dos serenitas putatur, ac proin præstare cre-
dos sere- ditur rusticus urbano, agrestis pratensi, medi-
nitas. terraneus maritimo, montanus palustri, ter-
restris aquiali, siccus pluvio, sudus nebuloso,
meridianus matutino, diurnus nocturno.
Portò quæ proximè comprehensa sunt auræ
vicia, vt nunquam non sunt cruditati mole-
sta, ita tum quoque penitus fiunt pernicioſa,

Aér in- cum inæquales cœlo tempestates imperant,
constans sic vt illud modo caleat, modo frigeat, ac mo-
dò sudum sit, modò rursus obscurum. Nem-
quid no- pe hæc aëris varietas conceptionem crudo-
ccat. rum turbat, inq; salubrioribus natura locis

destillationes mouet, in grauib' ipsam quoq;
excitat pestem. Destillationes vrgent, vbi ca- Destilla-
pitis superflua vi frigoris genita concretáque, tiones
superueniente fusa calore diffluunt, aut cùm quo mo-
cadem hæc calore prius tenuata ab incum- do &
benteq; mox frigore stricta in subiectas ca- quando
piti sedes (ceu spongiæ per manum humor) maxime
exprimuntur. Quos casus tum demum inci- fiant,
dere compertum est, cùm Auster ac Boreas
in vicem spirant. Ille cerebrum excrementis
opplet, hic eadem exprimit, aut certè quæ
Boreas prīus quadam quasi cōgelatione stu- Pestilētia
pefecit, Auster fluxa reddit. Pestilentia fit, cùm propter hanc tempestatū inconstantiam tota quando
aëris substantia vitiatur. Vbi enim eodem die fiat.
inquit Hippocrates modò calor vrget, modò Hipp.li.
frigus, autumnales morbi in proximo sunt; 3. Aph. 4
in quorum profecto catalogo. Epidimiae
(nam in his & pestis est) facilè primas tenent;

Scire autem licet integrum cors
spus esse, quū cotidie manè vrina
alba, dein ruffa est. Illud cōcoques
re, hoc concoxisse significat.

Commonstratis hactenus tum notis tum Vrina su- per hepā
remedij eius eruditatis quę ventriculo con- coquenti accidenti, digreditur iam Celsus ad te ac ve- declarationem secundq; concoctionis quę in nis signis
lecorū ac vénis absolvitur. Ut autem ven- ficat,

triculi dispositionem ructus arguit, sic hepatis ac venarum vrina. Quid enim fidelius concoctionis modum ipsis annunciet excrementis, quæ in unoquoque alterationis instrumento coire consuērunt? Ipsa vero vrina aquosum hepatis ac venosi generis superfluum est, quod sic à sanguinis massa sequestratur. Eius humoris quantum corpori ad succorum anodosim inutile superfluum est, id è caua vena renes venis emulgentibus cœmanibus quibusdam attrahunt, atque hinc deinceps per vreteras in vesicæ catum propellunt, vbi mole auctum aut alioqui moraci qualitate adfectum, recluso eo qui in vesicæ collo est transuerso musculo foras eliditur. Adeò appetet vrinam nihil aliud quam sanguinis quoddam colamentum esse, eoque haud dubia fide affectionem hepatis ac vasorum (non interuenientibus locorum vreticorum vitis) indicare posse. Quomagis in febribus putridis (vtique si nihil abditæ contagionis subest) vrina contemplanda est, tuum quia hñ morbi affectiones quædam sanguinis venarum sunt, tum quia Galenus affirmauit, eorum quæ in profundi corporis occuluntur penetralibus, nullū esse nec manifestius nec evidentius signum vnicā vrina. Ergo in hoc genere excrementi, quoniam hęc ferè spectari consuērunt, substantia, moles, color & contenta, visum est.

Vrina, à sanguinis massa quo modo discesserat.

Vrina in putridis febribus spectanda est. Gal. 4. HV Vrina op. operæ preclum ex singulorum animaduertima sione docere, quæ vrinæ species integratatem quæ. concoctionis annunciet. Laudatissimā Galen

mus censuit, cui supra mediocritatem substantie Gal.4.¹⁷
 iustumque modum iuluus seu ruffus color, & sanit.¹⁸
 hypostasis alba, leuis, & aequalis accessit. Non
 meminuit haec omnia Celsus solo coloris bo-
 ni praesagio contentus. Ferè enim sequitur,
 ut is comprehensis indicis iungatur. Et quis
 quæso sanus adeo curiosè ista omnia cotidie
 scrutari in vrina sustineat, cum abudet sit vni-
 cum attendere colorem, qui meientibus pri-
 mus datur ob oculos, quicque si albus est, con-
 coquere naturam: si ruffus, concoxisse signifi-
 cat? Priorem caue intelligas ex toto album,
 qualis in aqua visitur & in eorum vrina, qui-
 bus liberaliora pocula venas onerarunt. Iste
 enim color summae cruditatis argumentum
 est. Videlicet ubi insitus hepatici calor adducto
 per mesenterias chylo nondum euidens ali-
 quod alterationis vestigium impressit, vixque
 fieri coepit est & imperatores rudimentum,
 necesse est, ut quicquid humoris per id tem-
 pus inelaboratae alimenti massæ deteritur,
 aquosum id crudumque esse, ac ne tatuus quidem
 particeps bilis, quæ ipsa splendorem fuluiusque
 coloris gratiam conciliet. Est enim hic hu-
 mor ex tese nil nisi aqua siue ad colorem spe-
 cies siue substancialiæ modum, quæ ambo nunquam
 ipsi demutantur, nisi aut bilis aut alterius hu-
 moris seu materię accessu. Et quidem in re-
 stè valentibus ut plurimum vnicam eam colo-
 rat bilis, ut que pro sua tenuitate promptè
 vna cum sero ad renes diffundit, eiusdemque
 succi merito fit, ut in nobis vrina tum fuluet
 tum actris appareat. Igitur omnis vrinae

Dij

bonitas

Vrina
 alba cœ-
 ptā cōco-
 tionem,
 ruffa per-
 fectam
 signifi-
 cat.

Vrinā bi-
 lis cole-
 rat.

Vrīng bonitas atque luxuriosa in castigata con-
bonitas sistit succorum ac proin flauæ quoque bi-
ex proba lis productione, estq; adeo quidam veluti
hematosi gradus, iuxta quem gradum plus accipiunt
est. tum humores rudimenti, tum vrina fului co-
 loris, sic vt quo tempore inchoata in ieco-
 re concoctio est, huius quandam ceu char-
 acterem protinus vrina monstrat, tum nonni-
 hil quoq; de suo albo amittat, accepta qua-
 licumque bilis particula. Oriturque subinde
color ex albo ruffescens Græcis ἀχροτεχνίαι
 appellatus, qualem arte, puto, feceris, si aqua
Cūius- lympidæ Sextario croci scriptulum mis-
 modi co- ceas. Hæc crafis colorem propositum ostendet, cui apud Romanos nullum est inditum
 lorem
Celsus a nomen, ideoque Celsus ipsa re coactus, al-
 bū dixit, bum dixit, quod etsi vehementer dilutum est,
 q;cœptæ ruffedinis tamen principia quædam acco-
 conco- pit. Ut primum vero ad ulteriorem perfecti-
 tionis suacos alterando iecur perduxit, utique
 index est. plus bilis vrinæ affunditur, quatenus plus
 eius in sanguinis massa inest, protinusque
Color color exurit exactè inter album & ruffum
pallidus. medijs, Latini pallidum id Græci ἀχρί¹
Color appellant. At perducta ad umbilicum
ruffus, concoctione, nouus in vrina color efflores-
probæ cit, quem Galenus τυρέαν. Hippocrates
conco- κριτέαν, Celsus ruffum, Linacer fuluum no-
 minaverunt, estq; hic omnium testimonio
tionis. atque confessione probæ concoctionis infal-
 libilis index. Procedit vero semper hæc ista
index. colorum gradatio vna cum incremento con-
 coctionis, adeo vt superexcoctis succis rot-
 estmod suu

sum excipiat flauus , atque hunc deinceps rubens ob flauæ scilicet bilis affluentiam ignescens . Prior Græcis ξανθός , alter ἵψυστος est appellatus . Sed Galeni de hac re sententiam proponere satius est . Is sic habet primo criseon . Οσορ δισὶ τῷ πυρέχοντι τοῦ ξανθοῦ λευκότερον , τοσοῦτον ἐκείνον Ἰὸν ὀχρόμ . Οσορ δὲ πάλιν ἡ τζορ λευκού ισι . Ιὸν ξανθόπ . Ιον πυρέγον , Ιοσοῦτον τοῦ ξανθοῦ Ιὸν ἵψυστον , quod eit . Quantum autem ruffus color albedine superat flauum , tatum pallidus vincitur à ruffo . Rursus quanto minus albedinis fortitur flauus ruffo , tanto quoque minus flauus rubeo . Hæc ille . Porro ad rem pertinet nouisse hunc quem Celsius probatissimæ vrinæ colorem statuit , non ita perpetuum esse , quin sæpe pro cibi , potionis , ætatis , temperamenti , propositi vitæ , regionis , temporis , anni & similium rerum differentia aliæ paulò albentior , aliæ ad flauum inclinatior appareat , qui nihilo minus optatae concoctionis index esse certus potest .

Vbi experreclus est aliquis , paulum intermittere , deinde (nisi hyems est) souere os multa aqua frigida debet , longis diebus meridiari potius ante cibum , si minus , post eum , per hyemem potissimum totis noctibus cōquies-

*cere. Sin lucubrādum est, non post
cibum id facere, sed post conco-
ctionem.*

Mane
peracta
ventris
concocti-
one sur-
gēdū est.

Experre-
ctis os
eluēdum
frigida.

¶ Quisquis alimentum ventriçulo exisit,
iecurq; suo probè fungi officio cōsulta vrina
mane comperit, protinus è lectulo surgere,
paulumq; intermittere seu interquiescere à
vitæ negocijs debet. Quod ita præcipitur, vt
cerebrum (cuius vîres somno obrutæ ac quasi
sepultæ iacuēre) paulatim sese ad nouas acti-
ones erigat, vtq; missi non impetu, at lento
motu spiritus motionis sensusq; instrumenta
iam tum excrementis feriatione collectis im-
pedita, placidius permeēt, diducant, repurgēt,
ac sic functionibus reddat accommodaciona.
Quibus ritè peractis non inutile est multa fri-
gida os cluere, vnde mirificè cerebrū firmari
deprehensum est, coacto intus auctoq; in ca-
pite calore, sic vt huius beneficio ac robore,
qui per noctem ibi coierūt, superflua tenuari
pelliq; foras contingat. Est tamen hoc auxiliū
genus ita temperandum, ne pari per quævis
tempora luxu tētetur. Nam cautius eo uten-
dum, immo fortè priorsus abstinentium erit, si
hyems est, si cerebrum impensè frigidum, si
fauces propter imbecillitatem recipiēdis flu-
xionibus opportunæ sunt, si deniq; ipsa aura
asperrimo frigore rigens, idve genus alia cir-
cumueniunt, quæ crudi elementi occursum
excipienti palato vicinisq; locis periculosum
reddunt

reddunt. Etsi non diffitemur id præceptum non ita esse perenne , quin pereat interdum, utique si neque dissuetudo reclamat, neque copiosa adhibetur aqua. Porro meridiari, quod Quibus est somnum meridianum capere, his apprimè tutum sic concessum est, qui huc assuērunt, tum quibus meridiari bona noctis anteactæ pars ducta insomnis & quo est, magisque æstiuis mensibus, quum dies ut anni productiores, ita ad meridiādum magis id tempore. nei sunt. Nempe quoniam per hæc tempora genuinus calor sub æstuoso cælo plus iusto dissoluitur, corpūsque supra modum inarescit, non malè his incommodis ipso occurritur somno, cuius ope tum calor antè per habitū sparsus, intrō rediens colligitur, tum corpus cōpressis naturæ effluuijs humectatur. Opportunius autem antè cibum meridiatur, quia tum corpori deest, quod nocentem somnum diurnum facit, ipsum scilicet alimētū. Quāquā plenioris humectationis gratia non inutile fore crediderim, si quis antè tantulī assumat idonei cibi, quantulum ventriculus sub ultimum somnum probè cōfectum reddat. Notum enim est, somno iejunū corpus consumi, id quod æstate aduersissimum est. Quod si satur aliquis de die somno se dederit, huic profectō alterutrum ferendum est, aut septenas circiter horas continenter stertere, aut concoctionem expperrectus turbare. Primum ignavi hominis, alterum valetudinem negligentis est. Illi tempora supersunt, huic malè leguntur. Neque enim, cùm præproperè surgitur, ad umbilicum ducitur concoctionis munus, sed cibi

Meridiā-
dū ante
cibum.

C O M M E N T . D E

Somni pomeridiani in- cōmoda. cibi crudi pars in caput exhalat, pars vētricu- lum onere & quidem inutili premit. Vnde protinus capitis ac præcordiorum dolores, ac tensiones fiunt, iungunturqe his & & ventris sonitus & nauseæ, & corporis mentisqe torpor, & si quæ his paria sunt som- ni pomeridiani tēdia. Iam verò si ante cibum meridiandi facultatem negotia sustulerunt, & meridiari tamen animus est, haud abs re videatur post ipsum id facere Meridiem, cibo priùs modicè gustato, potissimum, si corpus insuper intemperie sicca imbecillum est. Et quidem hæc obseruatio èstati debetur.

Hyeme totas no- ëtes con- quiescé- dum est. Per hyemem consultum est missis lucubrati- tobas no- onibus totas noctes conquiescere, quo tanto ëtes con- accuratissimis cibus conficiatur, qui id temporis quiescé- valentior concoctionique magis rebellis, & dum est. cumulatior est. Si qua tamen lucubrandi necessitas est, prima id fieri noctis particula cautum est, idqe ne cruditas moueatur raptis è præcordijs ad mentis arcem spiritibus vi- talibus. Proin seueriora studia rectius capes- simus à somno subqe ipsam auroram, cùm spiritus animales quiete instaurati, crudisque cibi vaporibus iam non amplius impe- dum sit.

A cibo laxádus animus est. venientis afflatu recreati, ad res cognoscen- das menti quām felicissimè inseruiunt. Quapropter studiosos literarum hoc loco monitos velim, ne saturi altioribus animi intentionibus sese dedant, quæ nihilo minus concoctionem turbare quām vehemens cor- poris motus solet. Quin potius quædam animi

animi quasi laxamēta quērant, quibus naturā corporis delinita, lōgē cū citius tum exactius confectum dederit, quod intus est, alimētum.

Quem interdiu vel domestica vel ciuilia officia tenuerūt, huic tempus aliquod seruandum curationi corporis sui est. Prima autem eius curatio, exercitatio est, quæ semper antecedere cibum debet: in eo qui minus laborauit, & benè concoxit, amplior: in eo qui fatigatus est & minus concoxit, remissior.

Perdifficile est authore Galeno, eorum Difficilis tueri sanitatem, qui priuatis negocīs aut sanitatis ciuibus ita destinentur, vt nullam sui corporis gerere curam possint. Quapropter hos quā ne- vel insigniore intemperie (quę tamen morbo gocia vacet) affectos idem autor ne traducere quidem ad meliorem naturae statum dignatur, diunt. vt pote qui propositam viuendi normulam perpetuo sequi per occupationes nequeunt, malēque audire faciunt remedia, quę recte usurpantibus non infrugifera fuēre. Hortatur eos homines Celsus, ne ita attentè vel sua vel aliena curent negotia, vt nihil interea

Interea proprij corporis salutē respiciāt. Multum cūm ad animi voluptatē, rū ad sanitatis

Exercita- tutionē exercitatio potest. Nam & natuum
tionis facultas. calorem facultatis omnis autorem exauget,
facultas. & corpus vniuersum onere excrementorum
Rustici leuat. Quo minus mirum est, degentes ruri
cur ma- agricultolas, oppidanis magis firmos ac vitales
gis viua- esse. Iltius siquidem rei facultatem p̄stant
ces ac fa- labores, quos ipsi opere rustico faciūdo indies
ni oppi- exhauriunt. Estq; huius rei tanta vis, vt vale-
danis. tudinis incōmoda, quæ multa agricultolas pro-
pter viētus errorem circumueniunt, sola mi-
nuat excludatq; exercitatio. Certè immensa

Gymnastices vtilitas effecit, quod antiquitus
ad curandam sanitatem nihil ea habitum fit
prius, quodq; eā scripto celebrarint vetustissimi
qui que Medicinæ authores Hippocrates, Diocles, Praxagoras, Galenus, ipséque
Aristotelis gener Erasistratus. Ergo sua cuiq;
amplectenda corporis exercitatio est, nō tan-
tum vt commodiū, verum etiam lōgiūs vi-
uat, eaque non nisi ante cibum esse vtilis po-
test, quemadmodū ante Celsum parens Hip-

Exercita- pocrates docuit, his verbis: Πέντε σι τίταρ
άγασθωσαγ, id est, labor cibum antecedat.
tio ante Cuius quidem p̄cepti ratio ex ipso motio-
cibum nis effectu colligitur. Nam si paulò validior
adeunda. motus (quem exerсitationem vocamus) eo-
Hipp. rum quæ in alto sunt abdita corpore, distri-
Epid. butionem ad extima promouet, quis dubitet
bunc corpori grauem fore, si qua cruditas
ventriculum, iecur, venasve ex inelaborato
alimento obſidet? Neque enim semicocta li-
quescere,

quescere, ac quoquouersus in habitum corporis ferri expedit, sed potius intus decet manere, viscerumq; robore alterari, & in sanguinem nō improbum verti. Idcirco priusquam estur, exercitādi summa oportunitas est, tum scilicet, cum cibus bis iam secundum totam alteratus substantiā est, ac iam denuo cibandi tempus instat. Simul verò & alui & vesicæ Alius & onera si quæ premunt, per hęc tempora prius vesica, leuanda sunt, ne quid ex his motionis calo- ante exercitatio- risq; vi tenuatū, in venas atq; corporis mo- nem levanda. lem feratur. Sanè propositi temporis nota ex vrina petitur: quæ si ruffa plus minus appa- ret, & optatum duplicitis concoctionis finem, Exercita- & commodum exercitationis adesse princi- tionis pium commonstrat. Hunc temporis articu- lum quisquis laborando nō attigerit, necesse apta tem pora ex est, vt si infrà est, cruditate venas oncret: si su- vrina prà, succos solidásq; partes tabefactione vio- petūtur. let. Atq; hæc dixisse de exercitationis opor- tunitate sufficiat. Ideoq; proximū est, vt quis eius esse per omnia debeat modus, videa- mus. In eo, inquit Celsus, qui minis laborauit, & benè concoxit, amplior ea esse debet, partim quia tutior utiliorq; est, cùm quis probè concoxit, partim quia ei minis futura molesta est, qui parum laborauit. Rursus qui minis concoxit & fatigatus est, duplii itidem nomine preuegetum respuit exercitium, tum ne cruditatis obstructionisque occupet periculum, tum ne corpus antè fessum, ac mox valentiore motu exagitatum penitus defati- getur. Siquidem afflito, vt dici solet, non est ingeren-

Su^r cuiq; exercita- tionis modus seruādus.

ingerenda afflictio.

Con modo vero exercent, clavis, lectio, arma, pila, cursus, ambulatio, atque haec non utique plana comodior est. Siquidem melius ascensus quoque et descensus cum quadam varietate corpus moueat, nisi tamen id per quam imbecillum est. Melior autem est sub Diuo quam in porticu, melior (si caput patitur) in sole quam in umbra, melior in umbra quam parietes aut viridaria efficiunt, quam quae teculo subest, melior recta quam flexuosa.

Enumerat iam Celsus ea genera exercitationum, que valetudini sunt accommodatores. Ex his alijs alias atque alias partes magis permouent, alijs tota equaliter corpora. Ac pila quidem palmaria ceteris exercitiis generibus longe antecellit, quatenus summa cum placiditate atque optima motionis proportione, sineque omni eo periculo quo alijs exercitationibus non infrequens est, vniuersi corporis membra permouet, indec adeo

Exercitationum
genera ac
vires.

Pila alijs
exercita-
tionibus
preualet.

adeo fit, vt & pueris & senibus, ipsisq; con-
 ualescentibus (Galenō iudice) non sit inido-
 nea. Cūmque celer cursus grandis alicuius Gal.de
 vas̄is disruptionem minetur, ac voces alt̄e v̄su par-
 confertimque emiss̄ pulmoni totiq; thoraci uę sphere
 negocium facessant, cūmque insuper medi-
 tatio armorum complures mutilet claudosq;
 faciat, nostra profecto pila adeo est ab hisce
 incommodis aliena, vt si ea imminent,
 etiam arceat. Licet enim in hoc genere lusus
 (vt Galenus dixit) pro cuiusque arbitrio la-
 bores aliās remittere, aliās in summam ve-
 hementiam intendere, modō membra simul
 omnia, modō alia pr̄ alijs studiosius moue-
 re. Ad quas omnes spherulē dotes ceu pr̄-
 rogatiuas accedit, quod nulla sit alia exercita-
 tio, quę animum eque vegetū eque alacrem,
 maioreque delinitum voluptate efficiat,
 Ideoque illud Platonis non possum non
 probare: Nūquam rectè corpus exerceri sine
 animo, neque animum sine corpore posse.
 Quid multis? Hic iste pilae lusus vnuis instar
 omnium est, omni etati, omni fortunę, ac
 negocio iuxta commodus, ciūscq; rei causa
 v̄sq; adeo fuit Galeno commendatus, vt de
 eo singularem composuerit libellum, qui de
 v̄su paruę sphere inscribitur. Sed ad claram Clara
 lectionem veniamus. Hæc partes omnes lectio
 respirationi inseruientes exercet, vtique si quid cō-
 cum ingenti fit intonatione ceu quodam modi af
 vocis fragore. Tum namque iteratis s̄epe ferat.
 vicibus spiritus intro ductus magno im-
 petu magnōque pectoris conamine, con-
 tinenter

tinenter effertur, ex quo incidit, ut non solum partes respiratoriae incalescant, pandantur, & repurgentur, sed illae etiam quae iuxta sunt, ipsaeque ante omnes ventriculus, cui idcirco robur parari si imbecillus est, multa iam experientia ac Celsi testimonio creditum est. Ceterum armorum meditatio corpus quidem totum, ut pila exercet, at motus habet iusto vehementiores, cursus, ambulatio, permouent quidem magis corporis inferiora, at motus haec habet placidores, ille planè vehementes. Cursus robustis, ambulatio infirmioribus corporibus accommodatior est. Hec paulò reddetur vehementior si asperis fiat locis, sic ut iterato alias superare colliculos, alias per declivias se præcipitare necesse sit. Ac Celsus quidem ea magis probatur ambulatio, quæ sub diu fit, quam quæ in porticu, quoniā illic puriore aere corpus perflatitur. Adhac melior in Sole exercitatio est quam in umbra. Sic enim corpus solaribus radijs citius incalescit, ac patefactis cutis spiraculis promptior excrementorum fit exitus. At vero si caput præ imbecillitate ferre vim Solis nequeat, facileque effumationibus tentetur, tum utique prærenda fuerit umbra ea quam viridaria aut parietes sub Ioue faciunt, nō item quam tectum à cælesti aura secludit: illic namque aer purus atque illustris, hic crassus, putidus, ac quodam veluti situ immundus est. Porro quod ambulatio deterior sit flexuosa, quam quæ recta sit tramite ac processu, hæc esse causâ putanda est, quod ob spirituum animalium in cerebro oberrat.

Arma
quā vim
habeant,
itēque cur-
sus, &
ambula-
tio.

Quod
gen' am-
bulatio-
nis salu-
brius sit.

oberrationem ceu quandam vertiginem caput turbetur, eoq; modo exercitatis tedium motionis quam ocyssimè surrepat. Finē hīc de ambulatione dicendi facerem, nisi id restaret explicandum, cur eadem hæc si asperis fit Deam- locis, corpori admodum imbecillo si inutilis. bulatio Qui locus vt rectius intelligatur, illud ante aspera, omnia scire conuenit, ac certissimæ regu- imbecilæ loco habere, motionem omnem viri- lis con- bus corporis perpetuò parem esse oportere. traria. Itaque si hoc imbecille est, vt moderatis pla- Generale cidisque agitationibus firmatur, sic graui- omnis bus elanguescit, eiūsque rei cauſa fit, vt qui exercita- robusto adolescenti ac iuueni labor est vti- tionis lis, idem puero, seni, conualeſcenti, vehemen- preceptū ter officiat. Neque vero id tantum de totis corporibus, sed de ipsis etiam priuatim par- ticulis sentiendum est. Nam quem ex leui cauſa, vertigo, epilepsia, lippitudo, destili- latio, tonsillæ, angina, & id genus morbi tentant, ijs profecto exercitationibus om- nibus læditur quæ caput fatigant. Tum cum qui cruribus parum valet cursus debilitat, cui pressus thorax est, vociferatio pe- riculosa est, quem brachij robur deficit, ia- ctus discus eneruat. Id loquor genus motio- nis quod paulo validius est, quodq; Græcis γυμνασιον, Latinis exercitatio appellatur. Nam quod lene placidūq; est, imbecillo tum Lenis corpori, tum particulæ adeo non officit, vt motio etiam magnopere proficit. Quinetiam moti- imbecil- ones hic paulummodo intendere sæpe per- lis ido- missum est, vtq; si negi presens morbus, neq; nea.

Ægris in propinquo senecta est. Ægrotatibus enim
 atq; lon- particulis & corporibus senescetibus quoniam
 gueis, aut exigua vis est, aut quies integra, aut motio non
 quies, aut nisi leuis, idonea sunt. Ac proin non sine causa
 non nisi sa Celsus hoc loco monuit perquam imbe-
 leuis mo- cillum esse corpus oportere, cui aspera ambu-
 tus ido- latio sit nocitura. Posuimus ea genera exer-
 tione sunt citationum, quæ sanis ad curandam valetu-
 Exercita- dinem sufficiunt. Quæ vero his violentiora
 tiones si- sunt, non tam exercitia quam opera vocanda
 mul & sunt, ut pote cum quis humum fodit, segetes
 opera. no metit, vites putat, remigat, arat, salit; iter fa-
 cit, discum iacio, onera prægrandia gestat,
 a nobis luctatur; consertis cum alio manibus de-
 pugnat, aut simile quid operis aggreditur,
 quod vires affatimi exhaustit. Merito autem
 Celsus ista omnia, quoniam nimis violenta
 sunt; præteriit, ad palestritas ea restringens,
 quibus maximi roboris ostentatio prior tu-
 ta corporis valetudine est. Et si non diffi-
 teor pleraque operum horum non penitus
 hominibus firmis detrectanda esse, quin po-
 tius haud raro plurimum credam valere ad

Gal. gra- articulos musculosque firmando. Id quod
 uia inter- Galenus optimè perspiciens, ipse sese hu-
 dū opera iusmodi laboribus nonnunquam duravit,
 ruri ex- quoties inter agrestes (ut ipse refert) per hy-
 haufit. mem aut ligna finderet, aut hordeum in pi-
Gal. 2. la contunderet, ac degluberet. Verum mem-
 sanit. nisse conuenit hanc rem firmis hominibus
 non nisi raro professe, semper imbecillis
 nocere.

Exercitationis autem plerūq;
finis esse debet, sudor, aut cers-
te laſſitudo, quæ citra fatigatio-
nem fit, idque ipsum modò minus
modò magis faciendum est. Ac ne
bis quidem Athletarum exem-
plo, vel certa esse lex, vel immodia-
cus esse labor debet.

Exercitationem omnem (vt proximè
dixi) corporis viribus parem esse decet, qua-
tre ab illa protinus defistendum, vt primum
hæ laborare cœperint. Laborant vires si **Labores**
post effusissimos sudores contractamq; laſſi- quando
tudinem vltrà quis exercitetur. Cæterum finire
nouisse oportet laſſitudinis nomine nō idem oporteat.
Celsio atque Galeno significari. Hic enim
fieri eam scribit per nimias exercitationes Quid laſſi-
plus iusto siccatis calfactisque articulis & ſitudo,
musculis, ideoque confluentis eō cum ex- quid fati-
crementi humorū tum partium liquamenti gatio
infartu impeditis, dolentibus, atque ad mo- Celsio
tum pigris. Illud vero ſymptoma ijs tan- Gale-
tim, qui finistro exercentur accidere con- nōq; fit.
ſuiffe idem Galenus author est. At totum Gal.3.
quidem hoc Celsio fatigatio eft, habeturque sanit.
laſſitudo iđ fessorum artuum pathema, ſub
quo leniter quis dolet, quodque finitis
laboribus quam mox vltro perit, & omnibus

ritè exercitatis accidit. Et hæc ijs sufficient, qui de voce controversiam mouent. Quod ad sudorem pertinet, in ipsa etiam re proclivis error est. Multos namque videas, vel propter aquosi humoris redundantiam, vel raram corporis texturam ad primos quoq; labores effusissimo sudore diffluere, quibus ob id tamen finis exercendi non protinus est imponendus. Sunt alij quibus contrarias ob caussas vix tandem sudor pertrumpit, cuius largior effluxus corpus consumit. Ergo discernere inter varia sudoris genera conuenit, sciréque quem corporis natura, & quem laboris nimetas magis fundat.

Quis sudor exercitio fine imponat. Et quidem qui motionis initio vberim effluit absque vlla corporis lassatione aut viuidi coloris detrimento, is sanè humectio excremento corpus scatere, aut perspirabilem admodum habitum, aut vtrumlibet ostendit, neque antè laboribus finem prescribit, quam eius iam in effluendo impetus deficit, guttae q; frigidiores nec calido illo vapore amplius fumantes emanare, tum color decórque perire, corpus detumescere & ad motiones segnè fieri cōperint. Necq; Hercle notas has, donec venerint, expectare conuenit, sed prius quam occupent, anteuerter. Ego autem temporis articulo porro ire, neq; laborare desinere prorsus alienum est, quoniam metus est ne cōsumpto corpore tabes occupet. Cuius rei notam ipse etiam Hippocrates in Epidemij proposuit, sic loquens. In exercitationibus signum extenuationis sudor

Hipp. 6.
Epid.

sudor stillatim effluens veluti ex tubis canalibusque manans, vel concidentia ab extubatione. Cæterum quia suus cuique corpori modus in exercitado seruadus est, prout habitus, ætas, natura, & consuetudo ferunt, non sine causa iunxit Celsus videtur, modo minus laborari, modo magis oportere. Nec enim omnibus omnis labor iuxta cōmodus est, sed qui modicus bilioso confert, idem pituitoso adeo non prodest, vt difficilēm sēpe cruditatem atque obstructionem conciliet. Ac rursus, qui huic grauis conduit, illi perniciosus est, adeo vt sub hoc & extabescere corpus, & febres moueri periculum sit. Quemadmodum enim pituitosus grauiori labori est ferundo, ita huic vix aliud Grauis genus exercitiū conuenit, quām ambulatio- labor pinis, cius quae adeo quoque sit placida, vt ne tuitoso, laboris quidem nomen mereatur. Nempe deambulatis siccisq; naturis solas communis vitæ latio lectiones abundē esse ad corporis exercitatis bilitationem Galenus scribit, vt cum quis in foro so cōdūndies obseruatur, necessarios fana, scholas, cibilis est. theatra, ægrotos adit, aut domi ipse suæ Galenus quid rerum meditatur, quo vires corporis s. sanit. nequicquam conuellantur. Quæ vitæ officia Hippocrates in comprehensis corporibus adeo ab omni lassatione voluit esse aliena, vt ne tantillum quidem videantur ab consummata quiete differre. Ipse in Epidemij sic loquitur. Calidis naturis refrigēratio, potus aquæ, quies vtilia sunt. Quæ posthæc Celsus de Athletico labore subiun-

Nō omnibus idē laboris modus cōuenit.

Hipp. 6.
Epid.

git, ea suo loco abundè disputata superiùs
sunt.

Excitationem rectè sequitur,
modò vñctio vel in sole , vel
ad ignē, modò balneū, sed in cōclavi
quām maximè & alto & lucido et
spacioso. Ex his verò neutrū sāpe
fieri oportet, sed sāpius alterutrū,
pro corporis natura. Posthæc pa-
lūm conquiescere opus est.

Exerci-
tationis
partes
tres.
Prima.

Tres erant antiquis partes exerce-
tionis . Prima frictiones continebat (grādī
Tg/ + : appellat) quib' leuiter corpus eouis
pertractabatur, donec floridus quidam color
per cutem omnem diffunderetur, idq' eo ipsi
factitabant instituto , vt aptior habiliorque
homo esset ad subsecuturos labores. Quippe
frictionis beneficio metus obstructionis atq'
disruptionis vasorū tollebatur, relaxato nimi-
rum reclusoq' habitu, tum superfluis attenua-
tis ac fusis, ipsis deniq' solidis calfactis ac pre-
mollitis. Nēpe eius rei caussa frictio hæc ve-
teribus præparatoria vocabatur, proq' varia
corporis affectione, modo cum oleo, modo
sicca administrabatur, idq' linteolis tota pri-
mūm cute, donec incalesceret duriter celeri-
terq' perfricta, ac protinus oleo, si videbatur,
nutrita.

nurrita. Omnis autem frictionis hāc esse vim Hippocrates author est , quōd quæ dura est, corpus cogat: mollis soluat, multa extenuet, pauca impleat . Secunda pars exercitationis Secunda. summus ille erat motionum vigor (Graeci οὐτινός ηλίου φύσης dicunt) sub quo spiritus intēditur, su- dorq; calido vapore mistus vbertim proma- Tertia. nat. Nouissima omnis exercitationis ritè fa- cte pars ipsa fuit, vt author est Galenus. Apo- therapia , ea quam hoc loco Celsius ab oculis ponit. Tota hēc olim intra vñctiones ac balneas erat, tametsi compressus spiritus huc quoq; agēte inter mortales Galeno spectārit.

Balneę excrementa membris eximunt, sicca- Balnearū ta humectant, tensa remittunt, durata mol- atq; vn- liunt, eoq; modo defessa sanant . Vnctiones etionū tum hæc quoq; prēstant, haud segniter, tū ad- Apothe- ductos in habitum succos oblitera cute inclu- rapicarū dūt. Quanquam verò Athletas, fabros, mes- vis. sores, baiulos & similes grādium operū ma- gistrōs, laſſitudo & peius & frequentiis ex- erceat, quām qui suę spontis cūm sint, ſo- litisque valetudinis ergō labores adeunt, mo- dum ſibi finemq; in exercitando certū con- ſtituunt, non inconsultō tamen hi quoque Apotherapię fructum captabunt, ſi non ob metum laſſitudinis, at certè excrementa pur- Apothe- gandi gratia. Iam verò vt hēc res quām cu- rapia nul riosiſſimè obſeruetur, perpetuum tamen in li nō post omnibus non eſt, finitis laboribus vngi pari- labores ter ac lauari. Rarenter ambo noſtris homi- tentanda nibus conueniunt . Appulis atque Græcis quandoque etiam neutrū, ſaepiſſimè vtrisq;

E iij populis

populis alterutrum, prout corpus est aut naturaliter affectum, aut labore siccatum. Inter has res probè administratas, secuturāq; mox

fercula Celsus quietem interponit, vt cius be-

A labore neficio & ascitus ab labore feruor paulatim aliquan- in membris consopiatur, & fathiscentes cor- tis per cō- poris meatus confidant. His enim ita antè ci- quiescē- bum prouisit, efficitur vt pōst neq; cruditas dū , antè netq; obstructio venis molesta sit.

quām ci-
bus su-
matur.

VBi ad cibum ventum est,

nūquā vtilis est nimia satie-

tas. Sæpè etiā inutilis nimia absti-

nētia . Sæpè si qua intēperātia sub:

est, durior est in potionē quām in

esca. Cibus à salfamentis, oleribus,

similibusq; rebus melius incipit.

Tum caro assumenda est, quæ affa

optimè, aut elixa est. Condīta om:

nia duabus de caussis inutilia sunt,

quoniam & plus propter dulcedi:

nem assumitur, & quod modò par

est, tamen ægriùs concoquitur. Se.

cunda mensa bono stomacho ni-

bil nocet, in imbecillo coacescit. Si

quis

*quis itaque hoc parum valet, pal-
mulas pomaque & similia melius
primo cibo assumit.*

¶ En quām concinna orationis serie om-
nem viētus rationem Celsus expediat. Nam
ahimaduersis omnibus quae pertinebāt tum
ad arcendam cruditatē ventris atque vena-
rum, tum cuiusq; exercitationis administra-
tionem, protinus ad cibos venit, vt quibus
esse cōuenit post illa omnia secūdis. Nūquā Satietas
inquit, vtilis est nimia satietas, qua peni- quid no-
tus naturae vis consumitur, oppreso cibis ceat,
calore, adiechtisq; corpori supra modum ex- quid ni-
crementis. Sæpè (addit) inutilis nimia absti- mia ab-
nentia, ceu quae salutares corporis succos de- stinētia
pascit, arescentibuscq; nimium solidis seniles
annos ante tempus inuehit. Arguunt hoc
symptō mata, que indies superuenire longio-
ti inediæ conspicamur, cuius notæ sunt, Col-
liquatio solidorum, exustio succorum, vigiliæ,
inquietudines, καρδιαγραμμæ, pertinaces alui et
velicæ retentiones, hisq; omnibus atrociores
febres cum ardentes tum hecticæ, atrophiae,
marasmi, spasmi comitiales, & si qui his si-
miles sunt morbi, quorum vis omnibus ma-
chinamentis auxiliorum superior est, vt non
iniuriā quis posse dubitare videatur, debeat
nécne plenitas leuior inanitione censer. Sanè
ita ferè in quoque re fieri solet, vt natura vt-
cunque affluentiam, pessimè egestatem fe- inopiā.
rat,

Sympto-
mata in-
ediæ se-
ueriori
superue-
nientia.
Natura
melius
fert co-
piā, quiā

C O M M E N T . - D E

rat, sicut in hac ipsa, ni fallor, te. Nā copia ali-
 menti incommodet licet venarū succis, ino-
 pia tamen, vt hoc ipso quoq; malo non ca-
 ret, sic mēbra pariter solida violat. Adeo ap-
 paret plurimum semper interesse, vtrū supe-
 trans an deficiens materia læserit. Quanto
 enim expeditior ratio est, morbos plethori-
 cos cacochyinicōsive concoctione ac vacua-
 tione extenuandi, quam solidorum aridita-
 tē genuina humectatione corrigēdi, tāto pro-
 fectō leuior satietas nimia frugalitate credē-
 da est. Idq; apud Hippocratem quoq; inue-
 nio, qui in aduersa valetudine tolerabiliori-
 rem errorem iusto plenioris dictæ, quām ni-
 mis contractæ exultimauit. Videlicet in hi-
 quæ superant, est quod morbus demat: in his
 quæ desunt, non est quod ipsum morbū fe-
 rat. Cæterū intēperantia, sicubi incidat, quod
 durior in potionē sit quām in esca, causas
 non leues habet. Primum enim certa res est,
 pocula citidi in venas & in extimos corpo-
 ris artus penetrare ipsis cibis. Quippe hī
 audiūt sumpti si intus concoquuntur; non
 nisi simplicem(modō boni sint) adiūt ple-
 thoram: si computrescunt, vīus docuit sa-
 pius hos vomitu aut̄ cita aluo præoccupari,
 quām in venas ire, quò tamen si forte pene-
 trent, succos quidem qualicunq; corruptela-
 laceſunt, quæ tamen non adeo sit cacoēthes,
 vt vel malignitate par, vel sanationis facili-
 tate ījs superior vitijs sit, quæ concitare lu-
 xus poculorum confueuit. Nam vinum sub
 quo nomine pocula significamus, largius

sum-

Hipp.li.
Aph.5.
Error ni-
misi te-
nuis die-
tæ gra-
uior,
quā qui
nimiſ
plenē eſt.
Intēpe-
rantia in
cibo le-
uior, quā
in potio-
ne eſt.
Vinū iu-
sto libe-
ralius
sumptū,
quid no-
ceat.

sumptum bis esse noxium constat, tū quōd
 oxyſimē venas oppleat, tum quōd sua vi ac
 qualitate (quæ certè violentissima eſt) ner-
 uosa in nobis corpora feriat, & principum
 partium robur violet, sub qua calamitate he-
 par ac cerebrum cæteris membris & citius
 & grauitis affliguntur. Atque hinc tantus
 subindē malorum aceruuſ coit, febres arden-
 tes, hydropses, cachexiæ, infanīæ, ſpaſmi, apo-
 plexiæ, tremores, arthritides, paralyses ijsq;
 ſimiles morbi, qui fidos illos patris Bacchi
 Myſtas interdum trahere non ceſſant donec
 præcipitent. Quid, quōd ferē minor in ci-
 bo ſubſit repletionis occaſio, quām in po-
 tione. Nam dapibus expleti homines vo-
 rare viteridis naturæ ductu recuſant, at vi-
 no graues magis magisque nouis calicibus
 incumbunt, ac de poculorum certant mag-
 nitudine, crescente nimirum potandi cupi-
 ditate à vini potentia ad calidum ſiccūmque
 ventriculi ſubtantiam alterante. Atque ſic
 (vt Plinij verbis vtar) bibendi conſuetudo
 auget audițatem. Id quod tum multo maxi-
 mē incideſe compertum eſt, cūm pocula in-
 tū corrumpuntur. Quippe hoc ſymptoma
 inexhausta quædam comitatur ſitis, qualis
 eos vrgere affolet, quibus aqua cutem ſubj̄t.
 Huius enim pars in ventriculi ſpacium reie-
 cta, quia corrupta eſt, tam inextinguibilem
 ſitum accendit, vt quō plis ſint potæ, plis ſi-
 tiantur aquæ. Putauerit aliquis illud Hippo-
 cratis nobis aduersari, Πᾶς γ πλευσθει πο-
 τοῦ ἐ σιτίου. I. facili' eſt impleri potu q̄ cibo.

Vini lar-
 giū ſumpti-
 incom-
 moda. Intepe-
 ratię mi-
 nor in ci-
 bo occa-
 ſio quam in pocu-
 lis eſt.

Bibendi
 cōſuetu-
 do auget
 audița-
 tem.

Obiectio

Sed

COMMENT. DE

Lib. 2. Aph. 11. Solutio.

Sed id non ita habet. Nam hoc Aphorismo repletionis promptitudo, non periculum significatur. Videlicet poculenta cibis humentiores, ut promptius & venas intrant, & concoquuntur nutriunturque, sic melitis aridos vacuosque homines ceu analeptica praesidia reficiunt: de his namque vel ipso attestante Galeno, suum hunc Aphorismum Hippocrates scripsit. Diximus de cibi ac potionis mensura, proximum est, quis eorum esse debeat ordo, proponere. Ergo sic omnis mensae instituenda ratio est, ut facilia concoctu duris aluum laxantia, adstringentibus, citè in corpus penetrantia tardè permeantibus, elixa assis, mollia duris, pinguia macris, atque humida siccis ordine priora sint. Proin rectè Celsius suam mensam à falsamentis auspicatur atque oleribus: haec enim aluum laevigando, illa abstergendo magis solutum. Sumptis his solidus apponitur cibus, caro scilicet elixa vel affa, siue ea sit piscium, siue volucrium, aut terrestrium denique animalium. Et inter haec quidem omnis nostri authoris mensa est. Nam condita ille non sine causa expulit, ut quae aegre conficiuntur, succumque ferè generant non bonum. Parantur ea hodie ex diuersorum animalium carne, alias minutim incisa, alias integræ, ac dulcibus obruta iusculis additisque una aromatis, & vuis passis, & prunis & zachare & butyro, eiusque generis alijs saporum illebris. Coquuntur interdum sub squalido furni calore crusta pistoria comprehensa, interdum in olla supra operculo, curiosè obstructa:

Quis ordo ciborum seruadus in mensa sit.

Codita reperienda sunt.

& sic

& sic super prunam inferuente. Hoc istud pistorium opus penitus vitiosum atque insalubre est, vtq; si eius generis inditur caro, quæ difficilis crassiq; succi est, qualem producit Alimenta omne animal quadrupes domi natum, omni crassi acnis grandis fera, quales sunt capræ, cervus, valentis aper: ex volucribus omnis grandis avis, quæ succi. les sunt cygnus, & anser, & pauo, & grus: omnis bellua marina, vt cete, bos, canis: ex fluuiatilibus piscibus, anguilla, salmo, & si qui his non impares sunt. Itaque hæc genera ex æquo omnia, cum vix unquam per se sanis profint, tum sic apparata multo maximè nocent, partim quod sub præfocante squalidóq; ignis ferore superexcocta, difficulter intus subiguntur, partim quod dulcedinis caussa vorcentur maiore cum voluptate, adeò ut si vel ex propriæ substantiæ natura sæpe non sint mala, luxu tamen operosique apparatus fiant non bona. Quid enim non designat οὐλαρτῶν πάντων κακῶν οὐδενός. Modò dixi sumpta carne aut elixa aut affa, remoueri mensas oportere: nam quæ secunda nostris hominibus in usu est, prorsus, si quidem valetudini consultum velis, explodenda est, Γαστρί μαργύ: enim isti postquam Secunda omni genere cupediarum sese iam abundè menfa expleffent, effetq; fames omnis exempta, irritare gulam nouis artibus nouaque ingluwie studuerunt: quoque honestiore titulo suam hic intemperantiam tegerent, secundas mensas excogitarunt, quibus bellaria ac dulciaria ponerentur. Utique in tanta regum

rum varietate facilè futurum indicauerunt, vt paulum ex singulis degustando, gulae facerent satis. Perditissimi me Hercle epulones, quorum stomachus quæ respuit, ea ne mens quidem cesset concupiscere. Adeo ineluctabilis est ventris seruitus, vbi animus semel cupiditate se deuinxit mala. Bellaria hoc seculo aliter aliterque parantur. Quicquid artis in Apothecarijs, quicquid in coquis industriae est, totum id hinc semel effunditur. Veniunt placentæ, ex fructibus, pingui caseo, ouis, similagine, largoque butyro ac sachare confectæ. Veniunt marcipanes, tremor lactis, amigdalatum venit, & ipsum purum sachar, idq; in alicuius fructus, aut animantis, alteriusve nouæ rei speciem curiosè fusum, eo (opinor) instituto, vt non solum gulam suauio deliniat, sed ipsos etiam oculos pascat. Sed huius secundæ mensæ veteribus incognitæ inuentrix inexplebilis nostrorum hominum luxuria est. Sequitur altera quam Celsus proponit, ex fructibus constare. Sub hac nunc & luxuria & error est. Nam cum antiquitus mos obtinuisse, vt ultimo cibo stomachus adstringente quopiam bolo firmaretur, eaque ratione fercula ad ventriculi fundum pressa subsiderent, tum ipse intus calor vndique inclusus, strictisque ventriculi villis coercitus, exactius quæ assumpta erant demutaret, sic vt nulla ruetus aut inflationis aut fluctuationis relinquetur occasio, nostri profectò maiores id non perperam frusto adstringerentur.

Bellaria.

Secunda
 mensa
 veteribus
 visitata.

adstringentis pomi factitarunt; quorum studium huius seculi homines ut non sectare-
tentur modo, sed etiam (si Dñs placet) supe- Luxus
rarent, quæsitis toto orbe fructibus adornare nostrorū secundam mensam cœpere, pomis, pyris, ce- in secunda
rafis, moris, prunis, vuis, sicibus, palmulis, ca- mēsa fru-
staneis, mespilis, iuglandibus, et ipsis qui vix fructibus
edendo sunt, fungis, multisque id genus alijs ornanda.
gulæ irritam éritis, quibus hodie diuitum mén-
sæ splendent, nō tam ad stomachum firman-
dum (qui enim hæc omnia promiscuè vorata
firment) quam ostentationis aut voluptatis
aucupio. Ergo rectè Celsus secundā mensam Secunda
in imbecillo stomacho coacescere scripsit. Nā mēsa cur
acoris (qui non nisi diminutæ concoctioni intus co-
superuenit) hæc adferri caussæ possunt, fru- acefcat.
ctuum istorū intēpestiuus vsus, luxus, varie-
tas, succiq; eorum cùm frigiditas tuim ad con-
cipiēdam labem promptitudo. At bono sto-
macho, vt pote pro suo robore noxia supe-
ranti, vt hæc rerum diuersitas interdum non
est grauis, sic nunquā non est inutilis. Omnes
enim uno ordine fructus præcipueq; fugaces,
seu temporarij (Græci ἡράκιον vocant) vltimo
cibo vorati nocēt, nisi si qui sint admodū ad-
stringentes, & ī tamen oppidō quam parcē
gustati.

*P*ost multas potiones quæ alia
quantum sitim excesserunt,
nihil edēdū est, post satietatē nihil
agendum, ubi expletus est aliquis
facilius

facilius concoquit, si quicquid assumpfit, potionē aquae frigidæ includit, tum paulisper inuigilat, deinde bene dormit. Si quis interdiu se impleuit, post cibū neque frigori, neque æstui neque labori se debet committere. Neque enim tam facile hæc inani corpore quam replete nocent. Si quibus de causis futura inedia est, labor omnis vitandus est.

Post pocula cibis noxiis.
Gal. 7.
Meth.

¶ Qui fercula plusculis potionibus condunt, vix possunt optata amborum concoctione non frustrari. Siquidem innatant cibis ut eos referente Galeno, ventriculi corpus propter interpositum humorē minimè contingat. Proin hæc regula seueris illis Bacchi cultoribus vnicè obseruanda est, ne vino graues mensam petant. Nam si sola pocula id damni naturæ dent, ut ea vix longo post tempore defungi succorum concoctione possit, quanto magis id eueniat, necesse est, si cibus etiam superingeritur, qui & per se faciliere negocium ventriculo potest, & iam tum crudus cruda cum potionē in venas meare. Quæ profecto res insitum calorem adeo

Deo veheméter afflīctat, vt is in concoctio-
nis munere nequaquam emicet, sed deuictus
poculis epuliscj cedat. Neq; enim ineruditè
Galenus calorē nobis ingenitum cum ignis
flāma, & cibos poculaq; cum huius fomentis
comparauit. Idem enim insito calori vſuue-
nit, quod igni, quem intermori ac ſaepè pro-
fus interire conſpicamur cum nimia obrui-
tur lignorum ſtruē, aut certè ea præfoca-
tur materiae, quę tamen qualitate iſpum ene-
cet, tum flammam ægrē concipiāt. Porro
quod post ſatiētatem nihil ſit agendum, ſu-
perioribus locis demonſtratum eſt, vbi con-
coctionem quiete gaudere, ac motu tur-
bari proposuimus. Quo magis falluntur, qui
vel pranſi vel coenati (quoniam id temporis
vires magis constant) cursibus, saltibus, ve-
nationi, luctae pugilatuī aut id genus alijs
corporis ſtudijſ vacant, ctim hinc concoctio-
ſumpti recens alimenti turbetur, initiāque
grauiſſimis valetudinibus præbeantur. Neq;
enim his patrocinatur, quod ea res non pro-
tinus noxas inferat; nam tandem vbi cauſſae
mali magnitudine creuēre, eo grauitis la-
dit, quo diutiuſ ſua ſemina intuſ occuluit.
Quemadmodum Galenus narrat ijs qui in-
tempeſtiuē exercentur, cauſſas iudicis ceu
quædam ſeminaria grauium morborum ac-
crescere, tandemq; magna valetudinis iaſtu-
ra in permicioſos effectus erūpere. Quę poſt-
hæc author de potu frigidæ iungit, ea ſupe-
rius abunde diſputauimus, eſtq; hic locus in-
ſtar omniū vrnus, qui noſtras ibidem ratio-

Analo-
gia niſi
caloris
cū ignis
flāma, &
alimēti
cum eius
ſomētis.

Post fa-
tietatem
nihil
agēdum.
Error
eotū que-
ſe à cibo
exercēt.

Sumptis
epulis
nō pro-
tinus
dormie-
dum.

C O M M E N T . D E

nes facit non modo similes veri, sed firmis-
fimo solidat communique argumēto. Han-
sta frigida paulisper antequā cubetur inuigi-
landum est, ne ascito mox somno multa fiat
crudi vaporis in caput exhalatio, ipsis nimi-
rum epulis circa supernam regionē vētriculi
hærescētibus, nec dū ad imum eius fundum
demersis. Et hæc quidem cœnatis obseruāda
sunt. Prāsis verō magna cura opus est, ne fri-
gori, ne æstui aut labori sese obiecent. Fri-
gus namque iusto vehementius vnde quaque
in corpus, & tracto spiritu, & transpiratione
cuticulari transmissum ingenito calori im-
pedimento est, quo minus probè quod intus
est alimentum conficiat; & in salutareis ve-
narum succos demutet. Scilicet frigidum

nulli ex se functioni habetur vtile, quare ne
concoctionem quidem eo vñquam adiuuari
posse certum est nisi ex accidente, cūm aut
stricto in vnum ventriculo (si intrō vadit aut
densata vndique cute: si intrinsecus incidit,
genuinum calorem intus coērcitum adau-
get. Quæ duo nec ipsum tamen antē ef-
ficere potest, quām vbi moderatè incidunt
contrà si calorem viribus superet, iam non
solum superficiem corporis afficere, sed in-
trō etiam sese abdere, ac penitissima quæque
viscera sua qualitate perstringere consue-

Multi ex uit, idq; adeò sæpe validè, vt multos etiam
frigore fuisse enectos constet. Nam & pro-
animam ceras arbores ita emori cernimus, omnemq;
amisce- exiguum ignem sub dio expositum proti-
gunt. Neque verō mirum videatur
occur-

occursus frigidi aëris grauiorem semper à cibo esse, quo tempore præcupua caloris ac spiritus vitalis pars ad præcordia recessit, quorum tum præsidio cœu benignissimo numine priuata extrema neque sat validè vim gelidi elementi frangunt, neque quo mintis ea ad vitalia penetret, impediunt. Nimirum ab istiusmodi refractionis incommodo, ut eos qui frigida perlungitur Galenus immunes redderet cutem prius omnem, donec ea penitus caleret, multorum manibus perfricari iubebat, id scilicet veritus quod impatriatis ad frigidā accidere solet, scilicet ne cruda eius substantia aut certè vis per musculos idoneo calore destitutos traiecta, quām mox ad viscera adspiraret. Quod si aquæ facultas ita expidite haud præmunita extrema penetrat, quid non aëris faciat, quæ tenuiori vehitur subiecto, eoque non tantum per cuticulares meatus, sed trachæam quoque arteriam in corpus eunte. Iam vero haud minore studio ipse quoque æstus vitandus à cibo est, tum quia ventriculi robur laxando dissoluit, tum quia insitum calorem ex imis præcordijs in cutem euocando per halitum dissipat, quibus de causis nil mirum concoctionem prohiberi. Quod vero labor saturis etiam officiat, quia superius abunde declaratum est, superuacuum sit hoc loco reperere. Magis ad rem pertinet dubitandi caussarum multis adimere, cur tria hæc, frigus, æstus, labor, plus inani corpori quām repleto nocent. Putauerit aliquis locū hūc ætrixvōr esse

Vtrū frigus, æstus, labor magis inani quā ple, no no- ceant.

C O M M E N T D E

nedum Celso dignum . Nam quis nescit inane corpus intus forisq; caloris ac sanguinis inopia fluctuare , eiisque rei caussa protinus sub valido frigore grauiissime laedi, tum æstu atque labore penitus collabescere , & ad immedicabilem solidorum ariditatem perducere . Quippe haec ista pericula contemplatus Hippocrates 2. acutorum morborum , ijs quos fames præter solitum exhausit , eodem die , & frigore , & æstu : laborecq; interdicendum esse censuit . Idq; apud Auenennam quoq; (si quies viri apud doctos authoritas est) luculentissimis verbis memoriæ proditū inuenio . Leuiori semper periculo plenū corpus exerceri quam vacuuū . Quo magis falluntur , qui ideo labore , cestūq; minus nocere inani putari , quoniā omnis huic desit cōtrahēdæ cruditis occasio . Talis namq; animaduersio recta non est . Vtique temerarium est , grauioribus se malis implicare , vt vitetur leuiora , vt in hac ipsa re , vbi pl̄ pōderat dissipati corporis periculu , quam quæ propter cruditatis fugia securitas est . Neq; ignoro quosdam dicere , ob id saturis inimicum frigus esse , quod sub hoc extrema calore priuata male afficiantur . Sed ne hoc quidem sat probè etiam animaduersum est . Quid enim incommodi si sola extrema , partes planè ignobiles , algeant . Omne periculum in eo vertitur , quod non calentibus externis , interna citius frigescant . Quod si haec mala saturis incumbunt , quid te quæsto sperandum de vacuis est , quibus externa internaque omnia caloris sanguinisque

nisque penuria iuxta laborant . Adeo apparet, frigora, æstus, labores, ut ambobus corporibus nunquam prodesse, ita grauiis semper inani quam pleno nocere . Quid ergo? Exorbitasse à vero Celsum dicimus? Minimè Hercules. Quippe propositis duobus contrarijs alterius extremi nomen pro medio ipsorum is autor usurpauit . Etenim plenum & inane ambo sub eodem genere posita extremè à se inuicem dissident, quorum medio nullum latini nomen dederunt, ideoq; Cel. Inane sus pro antiqua illa dicendi breuitate peri- corpus phrasij abstinuit, id corpus inane vocans, quodnā quod inter hoc & plenum interuenit me- Celsus dium. Scilicet hoc ipsum per æstus ac labo- vocet. res neque crudis infarcitur, ut saturum: neque contabescit vt inane ac famelicum, tum nec frigore quoque æquè vt hæc ambo, ferit, deductis nimirum in corpus omne iamdu- dum succis, nec ipsis interim visceribus va- cuiis, sed confecto pridem alimento fruenti- bus . Sed de his satis . Superest nunc famis atque laboris συγγένεια, quæ cur valetudini Inediæ ac molesta sit, ipsa re patet . Vtrumlibet enim laboris ex sece corpus exhaustit, ac proin facto con- grauis gressu, etiam tabe consumit, quod & antè copula. Celsum hoc Aphorismo nos docuit Hipp. lib. 2. Aph. 16. etates. Vbi fames, laborandum non est.

Obseruationes quædam prout
res nouæ accidunt , & prout
corporū genera & sexus,
& ætates & tempora
anni sunt.

CAPVT III.

*T*que hæc quidē penī
perpetua sunt. Quasi
dam autem obserua-
tiones desiderāt et nos
uæ res, & corporū genera, et sexus
Ætates, & tempora anni. Nam
neque ex salubri loco in grauem,
neque ex graui in salubrē trāsitus
satis tutus est. Ex salubri in gra-
uem prima hyeme, ex graui in eum
qui salubris est, prima æstate trā-
sire melius est.

ANimaduersis in genere omnib'quæ circa
cruditatem, cælū, exercitationes, cibum,
potione, somnū, vigiliā & id genus alia cùm
spectare, tum obseruare quæ oporteat, post
hac

hac Celsus et de his ipsis paulo subtilius magisq; particulatim differet, & noua insuper capita iunget, quorum pleraq; coimprehensis generibus affinia, alia aliena sunt, perquā tamē necessaria ad valetudinē curādā. Quorū simul omniū variis viis autor ostēdet, prout nouę res incidēt aut corpora, sexus, aëtates atq; tēpestates anni ferent. Nouę res sunt, quę extrinsecus corpori supra consuetudinē accidunt, quarum summa haberi ratio debet, ne temerē admissae valetudinē cōuellant. Orsus autē Celsus ab aëre est, eius esse mutationem periculosam scribens, etiam tum quoq; cum ex graui transitus fit in salubrem. Cuius profectō rei caussa censenda est innouata cōsuetudo, quae nunquam nō esse molesta naturae solet, quatenus ab insuetis maior passio corporib; semper ingeritur, vt cōtrā assueta quia naturę cognata sunt, haud ita validē nos afficiūt, eoq; nomine cōsuetudo priscis illis philosophis quasi altera quedā natura putata est. Iā vero si iuxta Hippocratē maximę mutatiōnes corporis maximē morbos pariūt, quid nō mutat' faciat aér qui perpetuo nobis circūfunditur, corpūsq; vniuersum indefinēter ad suę qualitatis indolē demutat, de sanis hęc intelligas, oportet. Nā cōtrā in malē valentibus plerūq; quod cōsiliū negat, necessitas extorquet. Nā si lōga egrotatio egrum conficit, vticq; sub qua neq; sanitas in propinquō, neq; exitiū est, sēpe ad conualeſcēdū, peregrinum cælū nō modō nō graue, sed & necessariū est. Videtur hoc viis ipse docuisse in morbo co-

Nouae
res qua-
dicātur.

Aēris
mutatio
pericu-
losa.

Consue-
tudo su-
bitō
mutata,
naturae
molesta
est.

Consue-
tudo al-
tera na-
tura.

Hip.lib.
3.Aph.6.

initiali, apoplexia, tabe, hydrope, quartana, & id genus longioribus malis, quorum sanationi ferè plus opis solum mutatum quam medicamenta ferunt. Atque hæc teste etiam Hippocrate loquor, qui terram in omnibus morbis lōgis mutari oportere in Epidemias docuit. Ergo ita sentiendum est. Mutata subito cùm aliarum rerum tum aëris consuetudinem, sanis sémper difficilem, ægris vbi malum postulat, vtile, sine necessitate perniciosa esse. Quod si ipsi iam valentibus aliqua necessitate cælum mutandum est, satius fuerit ab aëre frigido humidoq; ad contrarium prima hyeme, & vicissim ab hoc ad illum prima æstati transire. Sic enim omnis intemperiei excessus optimè cauebitur. Ceterum diu multumque super hoc loco meditatus nōdum cōiectura affequor, quidnam Celsus sub grauis loci appellatione intelligat. Si pestiferum vult ut ipse huius libri capite partim secundo vbi de crudo ructu agit, partim omnium postremo usurpauit tolerabilis vt cumque videatur sententia. Nam ad hunc locum commigrare (si ita res postulat) prima hyeme præstat, cundémque rursus prima æstate protinus relinquere. Nimirum calores maximum ad excitandam pestilentiam momentum habent. Certè ita Iulius Cesar in Comment. de bello ciuili grauis loci appellatione ysus est. Videturq; hæc ista locorum apud Celsum distinctione ab ipso etiam Ciceronem obseruata, qui sic lib. i. de fato loquitur. Inter locorum naturas quantum interfit, vi-

Hipp. 6.
Epid.

Quibus
temporib;
ad quæ
loca mi-
grādū sit,

deamus

deamus alios esse salubres , alios pestilentes.
 Atqui exoritur hinc noua statim difficultas
 de trāsitu grauis loci in salubrem, quē Celsus
 periculosum esse decernit, quod pfectō extra
 omnem fidem est, si quidē graue reputes qui
 pesti sit oportunus. Nā hūc vitare vt nūquam
 periculosum, ita perpetuo necessarium est, eo
 quod in hac lue (vtiq; cūm totius ambientis
 vicium sequitur) nullum neq; optatius neque
 expeditius remediū ipsa sit fuga. Quin etiam
 ipse sibi repugnare Celsus videretur qui sic
 aliās loquitur . Pessimum ergo cælum est.
 quod ægrum fecit, adeo vt in id quoq; genus
 quod natura peius est , in hoc statu salubris
 mutatio sit. Fortè obscuritatem exuet oratio,
 si locum & salubrem & grauem æstimemus,
 elementarium aëris qualitatum non totius
 substantiæ respectu, sic vt is salubris habeat-
 tur, qui siccus in primis est , & in calore tri-
 goreq; attemperatus: tum grauis sit , qui im-
 modicè calet & in altera primarum qualita-
 tum oppositione, plus iusto humectus est. Ac
 sic quidem haec tenus tutior foret ex uno loco
 ad alium ea transeundi ratio quam Celsus
 proponit, nisi iterum hic sermo claudicaret si
 quando grauem esse locum contingat ratio-
 ne frigidí humidiq; excessus , quem locum
 prima hyeme ingredi periculosum est, ex hoc
 quod comprehensi climatis aér cum hyeme
 consimilis in qualitatibus sit exuperantiae.
 Quid veri in hac re sit, haud facile diuinatu-
 est, proin nodum hunc si non explicasse, fal-
 tem ostendisse nobis sat erit. Tametsi id his

Pestilētia
 optimū
 remediū
 fuga.

difficultatibus supersit effugium. Si periculum mutatae repente sedis per se intelligas, non loci in quem transitur respectu, neque comparatis inter se noxis quae ab auræ vito & eius insueto subitoque occursu oruntur, sic ut qui ex graui loco in salubrem transierint, propter insuetudinem laedatur, et si hunc fortè grauiora pericula maneant sub eodem cælo moratum.

Neque vero ex multa fame nimia satietas, neque ex nimia satietate fames idonea est. Periclitaturque et qui semel & qui bis die cum buco incontinenter contra consuetudinem assumit. Item neque ex nimio labore subituocium, neque ex nimio ocio subitus labor sine graui noxa est. Ergo cum quis mutare aliquid volet, paulatim debebit assuescere.

Sano rectis sensim, ægroto affatim vitiū adimitur.

Sanus ægroto positis alioz id intercessum, quod illi vitium, si quod est: magis paulatim, huic confertim dematur. Etenim qui morbo iam opprimitur, is moram in mutando vitio recusat: at quibus etiamnum sanitas moribusq; in ambiguo sunt, eorum vitium tempus ut facit, sic etiam soluit. Quod fieri oportere sciendum est, ad excludendā nouaz insolitaz; rei

molestiam. Ea vero molestia in ægrotatibus non tanti putatur, quanti morbi depellendi necessitas, quæ magnitudine superat eam quæ sub lenta mutatione est, securitatem. Ergo sanis omnis cōsuetudinis subita mutatio con- Consue-
traria est, idcū non solum, vt Galenus autor tudo re-
est, quum præter naturam corpora afficiun- pentè
tur, sed in ipso quoq; ad naturalē statum re- mutata
dicu, quemadmodū in ijs luculenter apparet, sanis ob-
quibus antē vehementer refrigeratis, ac mox est.
ad flammā properantibus, digiti manus præ- Gal. 12.
cipuæcū circa vnguiū radices grauiter dolēt. Meth.
Hanc naturæ molestiam non tantum qualifi-
cationem actiuarum repétinus occursus, sed alia-
rum quoq; rerū infrequens usus adfert. Nam
vt à victu ordinar, ex lōgo piscium esu ad car-
nes, & à vini potu ad aquā aut cereuisiā diffi-
cilius est insolitus transitus. Itemcū ex laborio- nouatus
so vitæ genere ad ocium venire, aut contrā nocet,
ab inertia ad negotia citō reuerti naturæ gra-
ue est. Quod si istarum rerum quæ in loco
usurpatæ non officunt, subita mutatio no-
cens est, quanto futura nocētior aliarum, quæ
nunquā valetudini profundunt, nimiā dico satie-
tatē atq; inedia, ex quibus hæc necessario ali-
mēto corpus priuat, illa crudo infarcit. Quāti
vero hæc incommoda sint, eorum exemplo
discitur, qui plenum victus genus aliqua ca-
lamitate parco commutari nt, vt qui in ca-
stris aut obsessa vrbe omnibus antē defessi
malis ac diutina fracti inedia, hincq; protinus
ad summam affluentiam rerū omniū reducti,
difficillimis interdum morbis consumuntur.
Iam

C O M M E N T . D E

Vicissi-
tudo
edendi
mutata
naturæ
gravis

Hipp. 2.
de viictu
acut.

Quæ no-
xæ præter
morem
impræsis
accidant.
Hipp. 2.
viict.
acut.

Iam quoque non solum peccatur vbi iusta
inediam protinus satietas est, sed vbi rectus
etiam ordo in sumendo cibo negligitur. Sunt
enim statim quidam ordinatiq; naturæ motu
circa proprias actiones, sic vt vnusquodq; co-
coctionis organum semel de die cibo refici
suetum, tantu ex hoc sibi in usum nutritionis
reseruet, ac suos, intra sinus seu preciosum
quoddam κεράλιον recondat, quantu abun-
de est ad proximi solitiq; cibatus vētura tem-
pora. Videlicet ita longus vnicō pastui ven-
triculum assuefecit, vt si saepius hunc dapibus
infarcias, vehementer in concoctionis mu-
nere sis offensurus, quatenus solitus non est
(vt inquit Hippocrates) bis tumescere, aut bis
cibos coquere. Rursus quicunque prandere
soliti, prandio se præter morem abstinent,
naturæ vires infirmant ac corpus plus iusto
biliosum reddūt, quo fit vt autore Hippocra-
te, protinus male habeant, ac pigri ad quod-
uis opus fiant, quin & vrinæ subinde his vi-
rides calideq; reddantur cumulata intus per
inediam bile, aluiq; durentur siccato, & ana-
doseos vi & caloribus oleto πιροχόοις ve-
ró τὰ ἄνω os amarescat cardialgiæ accident,
oculi excauentur, tempora palpitant, exti-
maq; corporis frigescant. Atq; his urgentibus
propter omissum prandium symptomatis, si
cœna succedet, author Hippocrates est ne
tum quidem mala leniri consuesse, sed aci-
dum ructari, præcordia grauitate, ventrem li-
quida deiectione exerceri. Terruit Celsus
vescendi modus ac vicissitudo repente mu-
tata.

tata. At nos non solum ista mouere, sed & Nō solū cibi mutatum genus debent. Nam permagni vescédi interest quo quisq; cibo sit vsus, & ad quod modus genus transeat. Nimirum, quibus edulij̄ longo iam olim tempore corpus alitum est, ea do, sed repente non absq; periculo liquuntur. Ad cibi etiā hęc tutiis semper à prauis ad meliora transfigenⁿ notur, que tamē nouario adeò esse præceps potest, vt præstiterit solita mala retinuisse. Ex tē muta-
 hoc enim incidit, vt qui pauperculi oleribus, tum leguminibus radiculis & id genus prauę note Pauper-
 alimentis suam indies inopiam leuant, nihil culi non propter affuetudinem offendantur, īdemq; offendū-
 rursus ad splendidi viri mensam bona se- tur prae-
 mel fortuna admissi, domesticum olus som- uo cibo-
 nient, insolitosque rerum bonarum usus gra- propter
 uatē ferant. Atque hinc sciri potest, hoc istud affuetu-
 mutatę in viētu consuetudinis præceptum la- dinem.
 tissimè, patēre, neque in dictis tantummodo
 generibus locum sibi vendicare, verū etiam in īs omnibus quę corpori quoquo modo
 accidūt, vt sunt somnus, vigilia, repletio, inanitio, & quæ nominatim author posuit mo-
 tus & quies. Nempe corpora laboribus in- Motus
 sueta, quies repente excipiens multa crudita- & quie-
 te aut plethora onerat. Rursus si exantlace tis subi-
 grauissima opera protinus cæperint qui ocio ta muta-
 prius diffluxere, fieri planè nequit vt de vasorum vel obstruktione vel disruptione non pe-
 riclitentur. Ergo quō omnis noxa in com-
 mutato rerum comprehensarum usu cauc-
 retur, præceptum quoddam instar conclusio-
 nis ex commemoratis generibus collectæ

Motus
& quie-
tis subi-
ta muta-
tio peti-
culosa.

Celsus

Celsus proponit, paulatim dicens assuetos
quemq; debere cum mutare aliquid volet. Id

Hipp. 6. vero doctore Hippocrate didicit, qui in Epi-
Epid. demis sic loquitur. Contraria sensim ad-
Mutatio hibere oportet atque interquiescere. Tum
omnis acutorum, idem euidenter testatum reliquit,
paulatim vbi praeter solitum impransos ita reficit. Vi-
fiēda est. tato inquit frigore, calore, labore, parcis
Præter solito cœnent, cibusque sit humentior, po-
solitum tus ne sit aquosus, neque minor quam inge-
impransi, storum ratio postulat. Postridie parcè pran-
quomo- deant, vt accessione paulatim crescente ad
do refi- consuetudinem redeant. Eandem mutanda
ciendi. consuetudinis legem Galenus quoq; in ob-
Gal. cō- eundis laboribus secutus videtur, à leuissi-
ment. in mis iubens motionibus semper auspicant.
li. 6. Epi. dum esse, sensimq; eas adaugēdas, dein diem
vnum & item alterum interponendum, & in
otio versandum. Illud fateri iure possumus,

Hipp.lib. nihil penitus in proposita re aut Celsum aut
z Aph. 51. Galenum reperisse, quod nō antè à vetustissi-
mō autore Hippocrate hoc Aphorismo
comprehensum sit. Semel, multum & repete
vel vacuare, vel replere, vel calefacere vel re-
frigerare, aut alio quouis modo corpus mo-
uere periculosum est. Omne enim nimium
naturæ inimicū est: Paulatim vero quod fit,
id tutum est, cùm alias, tum maximè, vbi ab
vno ad aliud facienda mutatio est.

O Mnem etiā laborem facilius
vel puer vel senex q̄ insuetus
homo

*bomo suffinet. Atq; ideo quoq; ni-
mis ociosa vita vtilis non est , quia
potest incidere laboris necessitas.*

¶ Multum cùm omnibus in rebus, tum
in ferendo labore consuetudo potest . Eius
rei argumentum longè efficacissimum est,
quòd cùm pueri ac senes propriæ naturæ
ratione ad omnes voluntarias actiones sint
ineptiores, adolescentes autem multò aptif-
fimi , hos tamen insoliti labores frangant
quos illi modò huc assuerint suscepit déque fe-
runt. Nimirum ita sanè fit, vt ociosis articuli
musculiç pigrescant atque (vt sic loquar)
eneruentur, laboriosis vero diutina exerci-
tatione mutuoç attritu durentur. Ac proin
consueta motio (authore etiam Galeno)
nō solùm minimè lassat, sed delectat quoq;
vt contrà si insolens est, protinus tum dis-
plicet , tum fatigat . Denique quid quæso
consuetudo non potest, quæ non ad corpo-
ris modò curationem , verum etiam ad fin-
gendos animos ipsius instar naturæ est. Qua-
re huius rei sedula obseruatio nescio quid
salubris doctrinæ ad vitam componendam
adferat , scilicet vt quisque statim à teneris
annis postergatis fortunæ ludibrīs, animum
ad virtutis bonarūmque artium studium
adiungat quæ duo vt & beare suum profes-
sorem, & decorare certò possunt, ita longio-
te vsu hexin parere , & in ipsam transire
naturam solēt. Ut perquam sapienter Fabius
dixerit,

Pueri &
senes fo-
litum la-
borem
scrunt,
quo in-
solito iu-
uenes frā
guntur.

Inertia
motionis
instru-
menta
eneruat,
labor fir-
mat.

Gal.s.
sanit.

Consue-
tudo ni-
hil non
potest.

Fabius.

dixerit, consultum esse ab initio statim operis affuescere.

Si quando tamen insuetus alius quis laborauit aut multo plus quam solet, etiam is qui assueuit huic ieuinio, dormiendum est, multo magis si etiam os amarum est, vel oculi caligant aut venter perturbatur. Tum enim non dormiendum tantummodo ieuiuno est, sed etiam in posterum diem permanendum, nisi citò id quies sustulit. Quod si factum est, surgere oportet, & lentè paululum ambulare. At si somni necessitas non fuit, quia modicè magis aliquis laborauit, tamen ingredi aliquid eodem modo debet.

Lassitudine Symptoma quod succedere laboribus solet, aut immodicis aut inusitatis lassitudo est (*κοπία* Graeci nominant) calcactis (sic licet supra iustum articulis & musculis, sicut nimum cum siccatis tum excremato intra hæc actra deo

attracto præpeditis . Huic affectui siquid aliud somnus opitulatur, non solum, quia Lassitudine labore membra quiete recreat, verum dini somniā quia arefacta humectat , rigidula emolit, impedita excrementis liberat . Ac pri- mūm ne illud quidem ab Hippocrate di- cītum ratione caret. Vbi corpus laborare cœ- perit , quiete lassitudinem protinus leuari. Quod si id quies facit, quanto magis necesse est somnus faciat, qui sicuti cū illa ἀνάλογο est, ita ad isthac omnia tamen longè est ef- ficacior. Is namq; in hunc ysum nobis à na- tura tributus est, vt spiritus animales iugi- à cerebro defluxu circa motionis volunta- riæ munus insumpsi reficerentur. Id namq; ex eo constat , quod post grauia exercitia proclivitate quadam naturæ vltro cūm ad somnum feramur tum altius dormiamus, animati- sic vt præsentissimum contra peruigilia re- medium in vnico saepè labore positum sit, quemadmodum Horatius hoc metro in- finere visus est. Trans Tybrim nanto, somno quibus est opus alto. Atq; hæc à quiete feli- sis artibus commoditas accedit. Neque hac lenior censeri debet , quæ somni beneficio integritas concoctionis est . Dormientibus enim calor spiritusque vitalis inaugescit, atq; intus circa munus concoctionis distinetur, quo fit vt omnia naturæ effluvia sistantur, meliusque subinde alteretur , quicquid in ventre ac primoribus venis crudi ineſt ali- menti: quas sanè cauſas, nil mirum si to- tius humectatio sequatur. Iam siquid mo-

Hip. li. 2.
Aph. 48.

Somnus cur à na- tura tri- butus

Sōnum labor cō- ciliat.

Somnus quo mo- do cōco- ctionem iuuet,

ciuis organis liquamenti aut craisionis humoris infedit , id quoque per hæc tempora tenuatur , subigitur , æquatur , & ad exhalandum fit idoneum , qui fructus (vt patet) omnis ab exaucto per somnum calor procedit . Ipse calor viribus iam tum omnibus expeditus , liberè agit , se secç agendo confirmat augetç , ad nulla amplius motionis organa distractis . Videlicet vt multa actione facultates voluntariæ minuuntur , ita naturales contrà inualescunt . Rursus vt hæc dormientibus validitis , & vigilantibus segnius agunt , ita illæ ediuerso per somnum magis seriantur , & vigilibus in assidua sunt functione . Porro dormiendum hic ieiuno potius quam saturo est , idcy ne natura ad conficiendum ventriculi alimentum distracta , tardius resoluat , quod articulis muscularisq; lassitudinis affectum intulit . Neque vero hæc ipsa natura (quum in fatigatis superè proprias vires sit afficta) satis commode utrique vacabit officio , & concoquendo exceptum vetriculo alimentum , & æquando discutiendoque id excrementi , quod per vehementes labores ad organa motionis tractum , ibidem impegit . Quandoquidem insitus nobis calor (quem naturæ etiam nomine dignamur) admissis in ventrem epulis paulominus omnis ad ima penetralia corporis recedens , extrema deserit , suoç afflatur ceu numine aliquo tutelari priuat . In quibus tamen extremis cum lassitudinis affectus potissimum figatur , fieri ægræ potest , vt à cibis

Lassitis
non est à
cibo dor
miēdū.

Cibo in
stoma-
chū rece-
pto , calor
intrò fer-
tur .

bo dormientibus quicquam fatigatio leue-
tar. Ut somnus labore fessis nunquam est
inutilis, ita tum deum salutaris habetur,
vbi corpus natura calidum ac siccum est,
ut quod tanto liberaliori eget humectatio-
ne, quanto grauitis semper labore offendit-
tur. Omnibus enim ex siccitate laboranti-
bus somnus (authore Galeno) maximè ido-
neus est, sicut vigilia contrà apprimè inimi-
ca. Qua re adductus Celsus existimauit ma-
iore fiducia dormire à labore ieunū posse,
si os amarum est, si oculi caligant, aut venter
perturbatur. Indicant enim signa hæc cumu-
latam in vasis bilem inq; ventriculi spaciū
effusam præ exercitationis nimietate fuisse,
quæ nimietas non ægrè calidis siccisque cor-
poribus accidere solet. Ergo os amarescit,
quoniā huiusmodi sapor bili flauæ proprius
est, cùmque ventriculus gulae totiq; intus ori
comunis tunicae merito impartit. Oculi autē
caligant, cùm qui ex bile resolutur halitus è
stomacho ad caput subuolat ac falsis imagi-
nib; visiuos spiritus intus ludit. At aliud fusum
redditur depresso ad intestina amaro excre-
mēto, quorū vim excreticē sua istud acrimō-
nia prouocat as veluti stimulo suppūgit. Sa-
nè his apparētibus notis, neq; lassitudinis af-
fectu sub prima quiete discussio, non tantum-
modo ieunis (ait Celsus) dormiēdum est, sed
in posterum quoque diem permanendū, vt
omni ratione ac via corporis humectatio
quæratur. Quanquā tamen seueritatē illam
Veterum in ieunādo nō vsquequaq; semper

Somnus
exsicca-
tis vtilis;
vigilia
inimica;
Gal. 7.
Meth.
Signa ef-
fusæ in
vetricu-
lū bilis.

hic oporteat sectari, quin potius modum aliquem propositis rebus adhibere, ne corpus immodicis siccatum laboribus, & nutriti subinde fluctuans inopia, non solum nulum ex somno humectationis fructum percipiat, sed contra potius inde penitus tabescat. Cuius rei grauissimum authorem habemus Hippocratem, qui sic ait.

Hipp.li.2 *Soni ieunum de dicta.* Sôni ieunum attenuant, humidum quod inest vacantes. Siquidem hâc sola ratione corpus humectari ex somno contingit, quod hoc durâte ea quoq; parum cocta ventri vasissq; supersunt calor validitis edomet, & in utiles succos partiisq; nutrimenta fœlicius conuertat. Id quod minimè futurum est corporibus supra modum inanibus: nam tum deficiente venas sanguine, illa per somnū excoqui immodeceq; artificere solent, ali humectari ve non itē. Quippe non alia via eos sœpè in habitus symmetriam vindicamus, qui nimia carnis atq; adipis mole onerantur, quam somno à laboribus matutinis & antē cibū imperato. Ergo si extenuationis periculū ex hoc genere somni defensis corporibus impédet, satius utq; fuerit pauculum quid atque humidum pridē cœnare, ac tum demum somno se dare. Taliis enim cœna quia cōcoquitur facilius, band sequē diu naturæ operam distinet: quia vero pleniū humectat, melius quoque ariditatis per motiones contractæ viciū corrigit. Porro soluta per quietem lassitudine, surgere conuenit ac lente paululum ambulare, ut placida hac membrorū dimotione impactus

ipsis superflua somniis iam ope tenuata commodis exhalent.

Communia deinde omnibus sunt post fatigationem cibum sumpturis, ubi paulum ambulaues ruit, si balneum non est, calido loco vel in sole vel ad ignem vngi atque sudare, si est, ante omnia in tepidario residere, deinde ubi paulum coquiterunt, intrare et descendere in solium, tum multo oleo vngi, leniterque perfabricari, iterum in solium descendere: post haec os aqua calida fouere, deinde frigida. Balneum bis feruens idoneum non est. Ergo si nimium alicui fatigato penes febris est, huic abunde est loco tepido demittere se in quinibus tenus in aqua calida, cui paulum olei adiectum sit, deinde totum quidem corpus maximem tamen eas partes que in aqua fuerunt, leniter perficicare ex oleo cui vinum et paulum contriti,

salis fit adieclum.

Omnibus exercitatione defessis hinc
mettatio salubris est. Ipsa (si sub ocio ac somno
arefactionis vicium non conquientur)
vntionibus quoque ac temperatis balneis
recte quæritur. Magnas haec ista vires adle-
uandas solandascibz lassitudines sortita sunt.
Nam solidis plus iusto siccatis salutarem
madorem immittunt, durata emolliunt, ten-
sa relaxant, id eoque ab omni dolore vindicant,
tum quæcunque subcutaneis in locis
coiérunt tenuia ac fuliginosa excrementa fo-
ras per cutem exigunt, & procliuitatem
somni qui paulo post cibum vehementer
sit profuturus, inducunt. In quibus penè omnibus
plus vnitio valere balneas intelligendum est. Cæterim nouisse oportet, haec
ista præsidia non nisi cibum sumpturis con-
ducere, saturis vero cruditatis atq; obstruci-
onis cauissam præbere. Qua namq; ratione
succos permouent habitus corporis accen-
dunt, eadem profecto & crudum alimento
huc è primis venis ante tempus pertrahunt.
Quod incommodeum vt effugeret Hippocles
lauatione prohibebat, qui nō longo ante tem-
pore vel ptisanae cremorem sorpserant, vel
quippiam biberant. Sed agedū fatigatorum
hominum curationē prosequamur. Ac pri-
mū quidē deficiente balneo, nō male con-
ueniunt vnitio atq; sudor, illa ad rigescētiū
tēsarumq; partī emollitionē, hic ad fumosi
excrementi vacuationē accommodatior. Fieri
yero

Balneę
dulces &
vnctio-
nes fati-
gatis vti-
les.

Balneę
& vnitio-
nes sa-
turis of-
ficiunt.

verò ista oportet in Sole aut ad ignē, vt horū
 ope illorū vis atq; energia iuuetur. Sudores
 tamen nō expedit esse effusissimos, ne quid
 secū benigni humoris exigāt, quod cū nullī
 vtile, tum perniciosum quoq; defatigatio est.
 Verū si balneæ suppetunt, non alienū erit
 & his etiam lassatos vti, vt quæ ad proposi-
 tos scopos per omnia ferè sint vñctione po-
 tentiores. Sed harum vires atq; partes expo-
 nere opera&precium est, vt constet quę in sin-
 gulis generibus animaduersio necessaria fa-
 tigato sit. Ergo balnei partes, si quis curio-
 sis q̄stimet, quinq; apud antiquos scriptores
 reperire est. Ex his tepidarium prima erat,
 aedificiū cōcameratū omniq; ex parte, nequā
 pateret, occlusum, ac siccis ab igne redditis
 vaporibus calens. In hoc balneis vſuri tan-
 tiſper versabantur, donec habitus calore
 aſcito rareſceret, idq; ne imparati in cali-
 dum posteā ſoliū defilirent. Hoc enim errore
 horror mouetur dēſatis ſubitaneō calore cu-
 tis spiraculis, acliſq; violenter per muſculos
 acribus excrementis. Quæ incommoda fa-
 cilè cauebuntur, si antè calētes vndas equa-
 lis pertotum corpus calor diffundatur, cuius
 beneficio, materię vacuandę liquefcere, cutis
 meatus patēfieri, aspera, lēuigari, tēſāq; laxari
 possint. Sequitur ſecunda balnei pars pri-
 ori ferè per omnia ſimilis, niſi impensis hęc
 ferueret, eoque nomine & ποταμον της
 Græcis πόταμον, Celſo Calidarium,
 alijs Laconicum appellata eſt, eratque ſudo-
 ribus ſuſiis euocandis dicata, Galenus
 G iij decimo

Balnei
partes
quinq;
Prima.

Secunda.

C O M M E N T . D E .

decimo Therapeutics , Tepidarij ac Laco-
nici discrimina cōfudit, quoniā sola ferè calo-
ris intensione ac remissione, non re ipsa dis-
sident. Succedit his tertia pars, calētis ac dul-
cis aquę lauacrum aliàs solium appellatum,
eratq; vas aut cisterna calidis vndis imple-
ta. Ea non vno nomine iuuat. Nam partibus
si siccatae sunt vtilem madorem impartit, si
refrigeratae ascititio calore mediocritatem
temperamenti reddit, adhęc excrementa va-
cuat, & somnum accersit . Proxima lauacro

Quarta. piscina frigidæ quarta balnei pars erat q̄
potissimum corporibus subueniens, quo-
rum intererat humorem balnei potius quæ-
rere, quām caliditatem . Nam omnē intem-
periem abigit à lauacro antè contractam,
tum molem corporis densat, ac veluti com-
munit, quò minus externis iniurij̄s fiat op-
portuna. Mox verò ipsa quoque naturæ vir-
tus ab hac densatione cutis inualescit, intro-
pulsis, calore, sanguine, spiritu, efficacissimis
naturæ adminiculis . Quæ sanè caufa est,
quare eos cernamus, qui sese frigida decēter
perluerunt, plus appetere, melius cōcoquere,
ac minus sitire . Restat vltima balnei pars,

Quinta. quæ tota mouendis sudoribus erat destina-
ta. Sic enim superflua ea melius exhalabant,
quæ color primo frigidæ appulsi intro su-
gatus, ac mox ab imo rursum corpore acce-
ptis intus viribus emergens secum in ha-
bitum vexerat . Eliciebatur sudor partim
quartæ balnei partis vñu, partim multa veste
vniuerso corpori circūdata. Et quidem intra
hæc

hæc omnis balnei administratio antiquitus
 erat, tametsi non idem omnium usus semi-
 per erat necessarius, sed suus cuique corporis
 affectioni proprius, peculiarem in singulis
 generibus obseruationem exigens: quem-
 admodum in ipsis quoque fatigatis fieri so-
 litum est. Igitur his (authore Celsi) non inu-
 tile tepidarium est, idque ijs de causis quas quo mo-
 proximè proposui. Hic ubi aliquantisper do fati-
 cunctatum est, intrare & descendere in so-
 lium conuenit, quod sit aut temperatum aut ministrá-
 mediocriter calens. Nam hoc & excrementa dum.
 commode vacuat, & partes labore siccatas
 humectat, & incensas grato refrigerio de-
 mulcet, idque aquæ in habitum ingressæ me-
 rito, quæ deposito ibidem aduentitio calore
 quam mox ad naturam quæ refrigerans est,
 redit. Feruens vero balneum fatigatis aduer-
 fissimum est. Scilicet hos in balneas deduci-
 mus non tam vacuationis alicuius gratia,
 quam ut emolliatur ac madescat quicquid
 in corpore immoderatis exaruit. Proin qui
 se se feruentibus in balneis elixant, non so-
 lum his commoditatibus non fruuntur, sed
 noua etiam sibi mala consciscunt. Nempe
 corpus antè laboribus accensum extorretur,
 totaque undeque densata cute nec ma-
 descere partes ab humore balnei possunt, nec
 excremēti quod intus latet, quicquam emit-
 tere. Etenim nihilo segnitis aqua feruens, Vnctio
 quam frigida adstringit. Posthæc iam solio fatigatis
 egressos hos non sine causa Celsus vngic: vtilis.
 Nam hoc modo, solida labore siccata made-
 fiunt

Solium
 feruens
 fatigatis
 cōtrariū.

fiunt, & hiantia cutis spiramenta pinguedine infarta fidelius retinent, quicquid inter lauandum receptæ fuerat in corpus aquæ. Tum autem perfricuisse etiam leviter corpus inter vnguendum iuuat, vt eò aliis oleum in carnes demittatur, fructusque humectationis sit vberior. In quem finem vel secundò balneum repetere Cellius non dubitauit. Peractis his fouendum os aqua primum calida, dein frigida est; illa quidem ad præmuniendas fauces, ne successura mox frigida violentur, hac verò ad caput lauato rarefactum contra ambientis iniurias durandum, ambo ad leuandam ariditatis molestiam, quæ durante lotione in ore contracta est, elatis nimirum eo feruētibus ab commoto sanguine vaporibus. Iam si fatigatis caloris siccitatibz viciū improbi labores adeo grande fecerint, & eius rei causa tantum non febris sit, tum profectò aut folio calido penitus supersedendum est, aut ḥs id duntaxat partibus admouendum, quæ longius ab hepate cordeq; absunt. Quippe metus est ne si feruentis aquæ vis aut substantia precordia attingat, febrem moueat. Rectius ergo tales, vt Celsus præcipit, loco tepido in calidam aquam inguinibus tenuis demittuntur: quoq; is humectationis fructus largior sit, non abs re & olei paulum aquæ inditur: sic enim humor & magis refrigerat, & diutiū in membris inhærescit. Posthæc corpus inungendum est, lenta patiter adhibita frictione, addendumq; oleo saliq;

Fatigatis
os frigi-
da à bal-
neo fo-
uendum.

salis momentum ut qua nimia licet calfa-
 tionis occasione laßitudinis affectus quam
 maturimè soluatur. Consulto autem hic Frigidè
 frigidæ lauatio, quæ quarta balnei pars erat, lauatio
 præteritur. tdm quod fatigatis, adeò naturæ defatiga-
 vires laborent, vt frigidum non sufferant, tis inuti-
 tum quod balneo relaxatum corpus ac suc- lis.
 cis exinanitum, sed & plurima tenellæ car-
 nis atque adipis portione priuatum sit, vt
 hinc vitæ principia crudi frigidicp elementi
 illapsu promptè feriantur. Sunt namqæ haec
 ista pericula omnibus ijs communia, quo-
 rum viscera, laboribus, inedia, vigilia, aut
 tabido aliquo affectu extenuata non sat
 muniminis retinuere aduersus irruentis fri-
 gidi vires. Quanquam tamen Galenus fa- Hæticos
 tis confidenter ipsos etiam hæticos frigida Gale, cur
 lauârit, prestabilius esse ratus in frigidè in frigidâ
 temperici discrimen eos coniçere quam deduxe-
 in marasmus labi sinere. Quippe si in eum rit.
 iam res redijt locum périturus qui sic la- Gal. 10.
 borat, eger videatur, nisi temeraria quoque Meth.
 via fuerit adiutus, deficiant verò alia que
 salutem spondeant remedia; satius esse Ga-
 lenus putauit anceps auxilium experiri
 quam nullum, multaque in præcipiti peri-
 culo rectè fieri posse, alias omittenda.
 Ipse decimo Therapeutices in hunc fe-
 rè sensum loquitur. Quemadmodum he-
 ëtica febre consumpti, vbi ad balneum acce-
 dent, nisi in frigidam sint dimissi, nihil iu-
 dantur, ita grauissimè iterum offenduntur,
 si frigidè viñ aut substantia omnino inte-

C O M M E N T . D E

gra ad viscera pertingat . Cæterum Galen
hæc medicatio vt non optimum , sicutamen
secundum remedij genus adhibet , ipsaq;
adeo quoniam nihil aliud est quam præsen
malo alijs malis, sed minoribus remedia da
re , non viisqueaque fatigatis hominibus
seftada est, vt quibus hæc desunt, aut si sunt,
vno(vt alias Celsus ait) die finiuntur . Na
res acutæ, collapsa tempora , oculi concavi,
frigidæ aures , cutis circa frontem intensa,
reliquaque monstrorum hecticorum spe
cies . Ac proin licitum quoque est cum leui
oribus tum securioribus auxilijs contractos
ab labore ardore tollere . Iam quoque vt
lassatis frigida post solum natatio, ita & su
dor nocet . Exigitur enim per cutem, quicquid
dulcium vndarum lauacrum solidis im
miserat .

Fatigatis
sudor in
utilis.

POst hæc omnibus fatigatis ap
tum est cibum sumere, eoq; hu
mido vti: aqua vel certè diluta po
tione esse contentos, maximeq; ea
quæ moueat vrinam . Illud quoque
nosse oportet, quod ex labore sui
danti frigida potio perniciofissima
est, atque etiam(cum sudor se re
misit) itinere fatigatis inutilis .

A bal-

*A balneo quoque venientibus
Asclepiades inutilem eam iudicauit. Quod in his verum est, quibus
alius facile nec tutò resoluitur,
quique facile inhorrescut. Perpetuum
in omnibus non est, cùm potius na-
turale sit potionē æstuante stomacho-
chum refrigerari, frigore calefieri.
Quod ita præcipio, ut tamē fatear
ne ex hac quidem caussa sudanti
adhuc frigidum bibendum esse.*

*¶ Quibus succi præter modum ac-
censi attenuatique sunt, maximum h̄s (inquit
Galenus) remedium est; humidū nutrimen-
tum, quare id fatigatis quoque commune est,
qui quoniam plus æquo dissoluuntur, citò
refici postulant: quia vero debilitantur, cibo
facilis concoctionis egent. Vtrumlibet op-
timè humecto confit alimento, ut quod ad
concoctionem sui non tantum ac si solidum
effet exigit à natura roboris, nec tātum mo-
ræ ad corporis nutritionem. Quæ caussa est,
cur lassatis non modò cibus humidus, sed &
diluta potio conducant. Etenim meraca et si
plus diluta nutrit, labore tamē accensis quia
calor inimica est. Aqua vti intrepidè possunt
iuvener*

Gal.9.
Meth.
Fatigatis
humectū
nutrimē-
tum ido-
neum.

Fatigatis
quæ po-
tio con-
ueniat.

suenes boni habitus (ιυσάγκουσ Græci dū-
 cunt) idq; eo semper confidentius, quo magis
 eam potare soliti sunt. Cæteris diluta po-
 cula aptiora sunt, ex aliquo genere vini vi-
 nas mouentis ιερατικός Græci nominat.
 Hoc enim expeditè venas permeat, ideoque
 citius vacuatos reficit. Adde quod minus
 etiā calefacit ac putria biliosaq; succorū pu-
 gamenta per vinas exigit. Porro frigida n
 immodicè laßatis perquam raro prodest, &
 nunquam non pernicioſa est h̄s, qui h̄c pro-
 fluentibus etiamnum sudoribus bibunt. Pa-
 tefactis enim vnditq; in corpore meatibus, fa-
 cillimè ad viscera transit quicquid in vētrem
 crudæ potionis ingestum est, sic ut haec ea-
 dem ne quicquā natui caloris robore edo-
 mita fractaç; primo statim impetu principia
 vitæ perennescq; illos naturæ fontes impetat,
 omnia violenter sua qualitate percellens.
 Videtur hoc ipse quoque usus docuisse, quo-
 ties hepatis atque lienis hinc violati occa-
 sione hydrops, aut neruosorum corporum
 affectu conuulsio, tremor, dyspnæa & simi-
 les morbi gignuntur. Porro itinere defel-
 sis etiam tum frigida nocet, cum sudor se re-
 misit. Nam his diutina itatio vires attruit,
 similique veri est, multum carnis molioris,
 adipis, sanguinis & ipsius denique genuini
 caloris perisse, quibus detractis præsidij
 ventriculus, hepatis, lienis, totaque precor-
 dia irruentis frigidi iniurijs caedunt. At ve-
 ro extra periculum sunt, qui balneas egressi,
 frigidam aquam sumiſis sudoribus hauriunt,

Frigida
 potui
 data ex
 labore
 sudatib;
 pernicio-
 fa.

Itinere
 felsis po-
 tus fri-
 gide in-
 utilis.

Frigidā à
 balneo
 haurire
 non est
 alienum.

utique si bona sunt corporis habitudine
 prædicti, neque extenuatione affecti, neque
 senio debilitati, magisque si consuetudo non
 usquequam reclamat. Horum etenim vis-
 ceribus maximi muniminis ceu tutissimi
 præsidij loco ipsa natui caloris abundan-
 tia est, quæ sanè facit, vt non solidum non no-
 creat frigida, sed augendis naturæ viribus
 etiam vehementer inseruiat, idq; extincto
 penitus ardore, quem solium visceribus in-
 tulerat. Nimirum recreatæ hinc solidæ par-
 ticulae ipsæque antè omnes ventriculus, pro-
 tinus & accuratiūs alimentum concoquunt,
 & promptius, si quæ putria in ijs excre-
 menta coierunt, excludunt. Porrigere in
 loco frigidam cùm sit expeditissimum at-
 tis medicæ gnaro, tum imperito difficilli-
 mum est, vt in proposita re, vbi tantis aquæ
 dotibus tanta sunt quæ ex opposito respon-
 deant vitia, quando hæc cùm non oportet,
 aut ab ijs quibus inutilis est hominibus bi-
 bitur. Nam si cruda putræve materia venas
 habitumque obsidet, sic vt homo vel labores
 aggressus, vel lotus, itemq; Solis ardoribus
 obiectus illico inhorescat, temperandum à
 frigidæ potionē est, ceu quæ obstrunctiones
 venarum adauget, succosque male coctos
 crudiores facit. Iam si tumor aliquis præ-
 ter naturam (empto. erysipelate) aliquod
 viscerum exercet, nec tum quoque utilis esse
 frigida potest, quandoquidem hæc, vt Hipp. li.
 crates testatur, frigida partiumq; crassiærum
 est, ob idq; & ægræ concoquitur, & tardè acutorū.
permicat,

Frigidas
 potui
 que recla-
 ment.

permeat, vt nibil mirum sit, si illapsis loco
 affecto materias altius implicant, & ad feren-
 dam concoctionem faciat rebelliores, vtique
 si tumore iecur aut lienis premitur, quibus
 præcipue visceribus quia exilia vasa obtige-
 re, à frigida negotium fieri, eodem authore
 Hippocrate disci potest. Addá his & tertium
 genus, quod iure tamen omnium esse pri-
 mum oportuit, corporis scilicet totius aut
 partis alicuius principis imbecillitatem. En-
 nim quæcunque profutura semel frigida est,
 naturæ nostræ viribus inferior sit necesse est,
 ex quo adeo fit, vt itinere fatigatis, graui la-
 bore fractis curis, vigilia, atq; incedia cōfēctis,
 diutina ægrotatione iactatis, decrepitis, in-
 fantibus, tum (si ad partes spectes) propter
 imbecillitatem ventriculo ad diarrhæam, he-
 pati ad hydropem, lieni ad schitum, intesti-
 no ad colicos dolores, ac præcordijs ad dys-
 pnoëam propensis poculum frigidæ omni-
 bus ex æquo inimicum sit. Siquidem hæc
 intro semel per os demissa, aut à natura vt
 supereretur, aut vt hanc ipsa protinus superet,
 necesse est. Ideoq; si ventriculo quæ hæc pri-
 mū, intrat tenendi vis adeo sit imbecillis,
 vt quicquid assumptum est aliàs imperfe-
 ctum, aliàs ne concoqui quidem cœptū pro-
 tinus diffluere per aluum sinat, quis dubitet
 hoc rerum statu frigidum obesse, tum quod
 partis infirmitatem sua qualitate adaugeat,
 tum quod nutantes in fluxum materias stri-
 etis superioribus ad anum impellat, præci-
 pitetq;. Scilicet frigiditatis est, corpora qui-
 bus

Frigida
quibus
inutilis.

Frigida
alio fusæ
inimica.

bus incumbit, pressare ac velut manu strin-
gere. Quomodo & medicamenta frigida su-
pra pectus foris imposita, fluxionem sangu-
inis per tussim reiecti incitant, compressis ni-
mirum ab horum qualitate pulmonum va-
sis. Porro Asclepiades inutilem à balneo fri-
gidam censuit. Quod, quamvis pleraq; eius
viri præcepta secutus est Celsus, rectè tamen
damnavit. Neque enim bibitæ aquæ peri-
culum in ipso balneo, sed in corporis loti
ineptitudine vertitur. Nam detractis modo
enumeratis incommodis quid præstabilius,
aut quid magis naturale est, quam æstuam-
tem stomachum gelida potionē refrigerari.
Scilicet mutatio omnis fit à contrario atque
in contrarium. Et sunt etiam contraria re-
media contrariorum. Æquè profecto ut na-
turale quoque fatebimur, frigentem stoma-
chum calida potionē iuuari.

Soleat esse prodesse post varium
cibum frequentesq; dilutas po-
tiones, vomitus, et postero die lōga
quies, deinde modica exercitatio.

Corruptionis ciborum tres sunt Alimentū
primæ ceu generales differentiæ. Una fit per tribus de
proprios ventriculi morbos. Altera à vicio- caussis
sis, qui intus coierunt, humoribus. Tertia ali- intus cō-
menti sequitur viciū, quoties in eius quanti- putreficit,
tate qualitate aut yescendi modo delin- H
quitur.

Cibi co- quitur. Exuperantem quantitatem, vetricu-
pia im- li calor superando non est, quare protinus ab
modica. ea is superatur, æquè profectò ut ab immo-
Cibi in- derata lignorum copia flama ignis tum ob-
epta qua- ruitur tum etiam tota deletur. Inepta quali-
litas.

Cibi su- mendi
ordo pre- posterus,
aut ni- mia va-
rietas.

terando conuertere: at in modo vescendi
 peccatur, si autem præpostero ordine aut ni-
 mia varietate alimenta assumuntur. Quip-
 pe non potest concoctio non vitiari, quum
 facilia concoctu duris, pinguia macris, ac la-
 xantia adstringentibus postponuntur. Tu quæ
 nimium varia sunt fercula contrarūq; inter
 se qualitatibus pugnantia, ventriculus neque
 arctè suis tunicis apprehendit neque pari
 concoctionis proportione alterat. Alia
 enim alijs citius, alia tardius conficiuntur,
 quæ promiscuè omnia inter se coēuntia mi-
 staque, facile computrescunt atque omnem

Vomitus concoctionis legem subuertunt. Ergo tribus
 corrupto hisce ventriculi noxis maximum promptis-
 intus ali- simūq; remedium vomitus est, quo id quod
 méto aut naturæ incommodat, extra corpus elidunt.
corrum- Nam si quod intus alimentum est, copia sui
 pédo vti- malè habet aut alioqui computruit, nullo
 lissimus. certè modo melius succurritur. Núquā enim
 praua malè pelluntur, sæpe bona haud tutò
 retinentur, quoniam periclitari hæc non ex-
 pedit, ne nimio luxu vetriculi vim lacestant,

néve

tiēve caloris nostri destituta afflatu , vicien-
tur, ac sic tandem venarum excepta osculis,
benignos etiam succos contaminent . Quæ
de cibo diximus, eadem de simili quoq; po-
tione intelligenda sunt , vt rectè Æginetam Ægineta
scripsisse arbitrer, maturum vomitum salu- lib. J.
berrium esse temulentis remedium . Porro
quoniam propositis ventriculi affectibus
cruditas necessariò copulatur, conandū mo-
dis omnibus erit vt concoctio fiat , ad cuius
facultatē multis abūdē est longiuscula quies,
& post hanc modica corporis exercitatio.
Illa calorē intus coērcitū in cōcoctionis offi-
cio tenet, hęc eūdē excitat absq; crudorū tū
liquatione, tum in habitum raptu.

Slaſſidua fatigatio vrget in vicē
modò aqua , modò vinū bibēdū
est, raroq; balneo vtendū. Leuatq;
laſſitudinē etiam laboris mutatio,
eumq; quē nouū genus eiusdē labo-
ris preſſit, id quod in cōſuetudine
est, reficit . Fatigato quotidianum
cubile tutiſſimū est, inſolitū cōtrā
laſſat. Quod enim cōtra cōſuetudi-
nē est, nocet, ſeu molle ſeu durū est.

¶ Fatigatio (quæ quidem exercitijs ſu-
peruenit, queq; excedēs quedā ac pertinacior
eſſe laſſitudo creditur) nihil aliud eſt, q; triftis

quidam sensus corporis immodicè exerciti,
accensis nimirum articulis atque musculis,
idq; neruaceis horum fibris aliàs vehe-
menter tensis atque siccatis , aliàs excre-
mento sibi circumfuso præpeditis , adeò ut
motis particulis molestus indè sensus ali-
cuius ceu ulcerationis , tensionis vel contu-
sionis quasi phlegmone oriatur . Tensio
nudam ferè siccitatem labore contractam,
ulceratio excrementi membris infixi qua-
litatem : contusio , copiam magis sequun-
tur.Iam id excrementi quod influxit si te-
nue est, facilè discutitur , tum balneis , tum
sudationibus.Si verò crudum, crassum, plu-
rimùmque est, resoluere id non vsque adeò
proclive est, ex quo lassitudo in vetustatem
incidit, ideoque assidua Celso nominatur,
altitis scilicet particulis immerso excre-
mento . Vrgétque hoc pathema ea potissi-
mùm corpora, quibus aut plethora aut suc-
corum cruditas subest. Quemadmodum re-
tè dixit Hippocrates , nequaquam à cibi par-
simonia lassitudinem fieri . Itaque proposi-
tum symptomata, quia cruditatis soboles est,
frustrà aut balneo, aut alio quo piam calfa-
ciente remedio oppugnabitur, ut quod par-
ticulas priore labore accensis grauidis etiam
inflammat & materias ipsis impactas (quia
concoctione nondum tenuatae , æquatæ
atque subactæ sunt) minimè elicit, sed per-
mouet duntaxat , quò fit ut hinc lassitudi-
nis sensus quam maximè adaugeatur. Iam si
per hæc tempora intus quoque latet (ut ferè
fit)

Assidua
fatigatio
cuando-
fiat.

Hipp. 6.
Epid.

fit) succorum vel crudorum vel putrum illuies, quis h̄ic non sibi temperet à balneis, quarum vi noxia hæc ad ægrotas particulas trahuntur. Cauit religiosè Galenus, ne cùm Gal. 4. pariter & lassitudo vrget, & venæ crudis suc- sanit. cis refertæ sunt, ea quæ extrà sunt, intro' re- uocem: neu quæ intus sunt, foras. Ergo om- Conco- nis diutinæ lassitudinis remedium vnica in & tio lassi- concoctione positum est, quam concoctione- tudinis nem non parum ipsum adiuuat vinū, vtpote assidue ingenito nobis calori similitudine substantię remediū. accommodatisimū, vt ne dicā interim, per- Vinū las- quām idoneū id esse ad corrigendam siccita- satis ali- té, quæ solidis particulis propter superfluos quot no- labores contracta est. Sed vt nihil penè om- minibus ni ex parte beatum est, ita & h̄ic quoque in- vtile, ter tot vini commoditates, vnicum hoc in- aliquot teruenit incommodum, quod (quia diureti- inutile. cū id esse cōuenit) crudos putrēsve humores ad motionis organa secum abducat, ac sic fa- tigationis propositæ symptomata exasperet. Videlicet hac permoti cauſa īs quoq; vinū omne ac præcipuè diureticū circuncidimus, quos iam nunc podagræ, chiragræ, coxendi- ces aut id genus alterius arthritidis dolores tenent. Nihilo vino melior aqua sic fatigato Aque in- corpori est, vtpote cruda planè existens atq; cōmoda. omni naturæ functioni ex sese inutilis, cūq; diu circa præcordia cunctetur negl in corpus eat, reliquū est, vt eos qui h̄ic abundunt malediciti humores, adaucta cruditate reddat pe- iores. Quod si vel celerrimè ad articulos pe- netraret, ne ob id tamen eorum sanare affe-

C O M M E N T . D E

Etum quiuerit, quin potius debuerit in posse
agere, omniaq; cruda sua qualitate pertin-
citer adstringere. Quid igitur inquies factum
opus est? Dicam: Si vicissim modo aqua, mo-
do vinum potui des, sic ut huius vim atque
impetum illa tardet, simulq; vinu inter tot
venarū ductus ceu in via moratū succos ne-
quaquam cōcitet, sed potius q̄s quibus diffi-
cet locis opē ad concoquendum impa-
ciat, planè rem feceris, ac voti fuetis compas.
Netq; verò perinde erit, si in vicē alternatio-
nis huius aquam vino mixtam præbeas. Ita
enīm amborū per tota crasis efficit, vt quæ
prius simplices essent à vino meraco noxa,
per lymphati vsum protin' geminētur. Hoc
enīm nō solum crudos humores secū ad ex-
tima vehit, verū etiam materias organis im-
pactas motiuis validiore frigore, quam aqua
pura adstringit. Nam hæc etsi plus vino dilu-
to refrigerat, lētē tamen fertur in corpus, to-
taq; prius deuicta nostro calorī est, quam co-
pertingat: at cōtrā vini substātię toti immis-
tanq; acceptis ab hoc alis frigida crudaque
ocysimē ad extrema penetrat. Atq; hinc vel
ipsius vulgi experimento deprehēsum est, si-
tim quæ corporis totius ariditatem sequitur,
citius vino lymphato, quam syncero fonte
leuari. Et multis vehementi ardore afflitis
hydropisis initium attulit aqua vino mixta,
quos ea aliās sola nō læsif. Sed missis his, ad
sequētia fatigationis auxilia veniamus. Hanc
itaq; Celsus leuari mutatione laboris scribit,
id quod minimē obscurū est, functiones in-
guentis

Sitis ci-
tius vino
diluto
quiā pura
aqua se-
datur.
Fatiga-
tio vſu
noui la-
boris le-
uatur,

uenti muscularū, qui cuiq; motus differētiae priuatim inseruiūt. Siquidē alij membrū extēdūt, alij reflectūt, alij obliquē intorquent, alij alijs motionib⁹ ciēt. Itaq; planē fit, vt qui diu fuere exerciti, tū optimē feriētur, cūm cōtrarij laborāt. Proin lassitudinis haud sola per Fatigati- petuō quies, sed & noua interdum lassitudo tio vna medela est. Quemadmodū qui ab extētis diu alteri brachij dolent, ab ijsdē cōtractis protinus fo- medela lamen remediūq; mali sentiunt. & quē profē est. ctō, vt Polybus eos quoq; iussit, qui ex cursu Polyp, de laborāt, luctari, & vicissim currere, quos lucta victu fatigauit. Id autē lassationis lenimē efficacius Idiotarū. erit, si prior labor insolēs, secūdus in cōsuētudine fuit. Consueta enim sicuti naturae sunt magis affinia, ita melius citiusq; nos reficiūt. Ac proin fatigato ne molle quidē cubile idoneum est, si duro insuevit.

Propria quædā ad eū pertinet, qui ambulādo fatigatur. Hūc reficit in ipso quoq; itinere frequēs frictio, post iter primū sedile, deinde vncīlio, tū calida aqua in balneō magis superiores partes q̄ infe- riores foueat. Si quis verò exustus in sole est, huic in balneū protinus cūdū est, perfudēdūq; oleo corpus et

COMMENT. DE

caput: deinde in solium bene calidum descendendum est, tum multa aqua per caput infundenda, prius calida, deinde frigida. At ei qui perfixit, opus est balneo prius inuoluto sedere donec insuetum, tum vngi, deinde lauari: cibum modicum, deinde potionem meracas assumere.

Fatigatis itinere quæ corporis cōueniant. ¶ Qui iter facit, huic inferiora magis laborant, vt quæ onus totius corporeæ molis sustentant, ac porro transferunt. Itaque si hinc lassitudo incidit, curandum est, vt quæ partes nimia itatione inaruerunt, emolefaciantur: itemq; resoluatur, si quid acroris excrementi ijs inhærescit. Vtrumque hoc crebra frictione confiet, in ipso etiam, si opus est, itinere administrata. Tametsi hoc auxilio efficaciora sint vunctionio atque balneum, quæ non nisi post absolutum iter commodè tentantur. Ante tamen arrepto sedili conquiescendum est, vt defessa membra vtcung; hac feriatione recreentur, vtq; contractus in his per itinera ardor placetur sopia turq; ante caloris tum balnei, tum vunctionis usum. Cæterum hæc ista lauatio quantum siccatis articulis

articulis humectatione confert, tantum rursum laxatione incommodat, quæ laxatio ipsorum firmitudini contraria est. Ergo (vt Celsus monet) satius erit superiora corporis magis quam inferiora calidis vndis touere. Fa-
cientibus iter, vt nō pauca aliæ obseruanda, bus iter,
ita duo hæc imprimis vitanda sunt, ardor ardor so-
solis, & immodicum frigus. Sol namque si lis, & fri-
iusto vehementer aestuat, sudore corpus ex- gus no-
haurit, crescenteq; eius virtute, tandem etiam cent.
densat, & instar corij squalens aridumq; red-
dit. Simul vero & acrum pariter excremen-
torum transpiratus impeditur, ex quo febris
aut diariæ aut putridæ metus est. His abo-
lendis incommodis nihil æquè conducibile, vt temperatum balneum est: humectat
enim arescentes particulas, & adstrictas rela-
xat. Quod vero idem balneum humectando
diutius sufficiat, perfusio quoque olei per to-
tum corpus adhibetur, quæ supra propriæ
humectationis beneficium, id insuper com-
modi adfert, quod obstructis pinguedinæ
cutis spiraculis carnes fidelitis retineat quic-
quid à balneo benigni madoris acceperunt,
Omnis per itinera sole exustorum noxa pe-
riculumq; in immodica corporis siccitate
vertitur, cuius profligatio tanti habetur, vt
non dubitarit Celsus prioris balnei, atq; vn-
tionis madorem vel calentissimis balneis
intra habitum includere, longè satius esse ra-
tus, qualemcumque ardorem fatigato cor-
pori consciscere, quam remedijs parum ef-
ficacibus fructum humectationis sinere pe-
rire.

tire. Etenim propositi corporis refectio in appositione eius cōsistit, quod defluxit, quæ profecto euenire nequit cute nimiopere laxa. Adstringi igitur denuo haec post tēperati balnei atq; olei vsum, feruentiore folio debebit, cūm præsentissimo tuim vnico ad hanc rem præsidio. Nam ipsa re patet ad strictionē omnem lōgo itinere debilitatis periculosam esse quæ frigidis materijs quæsita est, multoque maximè frigida aqua, quæ vehementia sua qualitatis externa internaq; corporis omnia facilè violat, multo nimirum squalore ac vacuitate imbecilla. His itaq; prouisis, capitis quoque habenda ratio est, vt cui radij solares præ cæteris partibus negocium facessunt. Id enim quia carne vtcumq; nudatum est, & in alto corpore positū, facilè succorum halitus iam Sole inflamatū tum admittit tum attrahit. Ergo studiosē lauare id post soliū expedit, primum quidem calida, dein frigida aqua. Illa quidem tum ad humectandum, quod in ipso nimis exaruit: tum ad dissipandum, quod ab imis præcordijs eō sublatum acris vaporis est: ac tertio, vt cerebrum calore quopiam præmuniatur aduersus illapsuræ mox frigidæ impetum: hæc autē frigida infunditur partim ad comparandum cerebro robur compulso scilicet intro calore eius nativo, partim abolédi ardoris gratia, qui ardor à Sole, à lauacro, calidæq; aquæ perfusione erat ascitus. Quo etiā instituto Ægineta ad hunc modū fatigatis inter cætera suasit, vt yultum, manus, & crura gelidis yndis irrigant.

**Capiti
Sole ex-
usto
quomo-
do pro-
spiciēdū.**

Æg.li.i.

rent. Porro vehemens in itinere frigus corpus longa motionis perseverantia & laxum & invalidum ut facile ita & periculose penetrat. Ideoq; hunc protinus qui sic refrixit Curatio moderatè calfacere donec insudet, properantius qui dum est, præterea vngere, cutis meatus frigo- perfrixit re adstrictos calentibus vndis patefacere, ac in itine- sic tandem modico quidem cibo, at saepius re. oblati, meracisq; potionibus natuum calo- rem ambientis qualitate afflictum refo- cillare.

IS verò qui nauigabit, & nausea pressus est, si multam bilem euomuit, vel abstinere cibo debet, vel paulum aliquid assumere. Si pituitam acidam effudit, utiq; sumere cibum, sed assueto leuiorem: si sine vomitu nausea fuit, vel abstinere, vel post cibum vomere.

¶ Quod nauigantibus turbetur corpus Hippocrates in Aphorismis author est. At quod huius turbationis occasione vomitus fiat, ipsa re patet. Neque enim is tranquillo, sed turbulentio duntaxat mari cietur, quum crebris fluctuum iictibus nauis succussatur. Magno autem valetudinis commodo hic vomitus si moderatus est, erumpit: nam ven-

Hip.li.4.
A ph. 14.
Vomitus
nauigan-
tib' per-
utilis.

ventriculum & post hunc veluti consecutio-
ne quadam reliquum corpus superfluorum
onere leuat. A vomitu parum alimenti gu-
standum est, quod facilitus id ab labefacto inter
vomendum ventriculo supereretur, quoque mi-
nor sit ad vomitus iterationem proclivitas.
Vomitus
pleno
quam
vacuo
promp-
tior.
 Quippe notum est, saturo semper vêtre prom-
ptitis quam famelico vomi. Itaque si quis hic
multam bilem extudit, cibo abstinentius est,
aut certe minimum quid eius assumet. Nam
vt iste humor stomachum magis quam aci-
da pituita laxat, sic vomitioni opportunio-
rem facit: vnde fit, quod effuso hoc frigido
excremato, et si solito leuius, omnino tamen
edendum quid esse Celsius præcipiat, cōtraque
sit post eiectionem bilem, vbi cibus et si minus
quam illic requiritur, negligitur, quia maiore
periculo præbetur. Quippe studiose cauen-
dum est, ne per longam vomitionis perseuer-
rantiam stomachi vis collabascat, ac benigni
quoque succi non tantum excrementa va-
cuentur. Iam si irritus nauigantibus ad vo-
mendum sit conatus, quod pathema nau-
seam inanem dicimus, non perperam cibo
caretur, idque ne ventriculus excrementis im-
butus, probae nutritionis cōmoda corruptis
epulis frustretur. Quanquā non penitus alienum
sit, plenius quid esse, ac mox deinceps
euomere, vt qui ventriculo putris infedit hu-
mor, vna cum cibo extundatur.

QUi verò toto die vel in vehis
culo

culo vel in spectaculis sedit, huic nihil currēdū, sed lentē ambulandum est. Lenta quoque in balneo mora, dein cœna exigua prodeſſe consueuerunt.

¶ Qui diutina ſeffione laffantur, ijs ſeffione
mufculi qui crus mouent, ocio obrigescunt, fatigatis
quare paulatim inflecti calfieriq; lēta ambu- quomo-
latione debent, vt ad priftinum habitum re- do ſub-
deant: nam hos ſi violento motu cieas, peri- ueniēdū.
culū eft ſolidarum partiū quampiā ruptum
aut conuulfum iri. Ergo pluscula in balneo
trahenda mora eft, vt eō magis quæ obtor-
pescunt, emollientur. Opus vero tenui cœna
eft, tum quia corpus ſedentibus mindis diſſi-
patum eft, tum quia naturæ calor longiore
ocio vtrumque elanguit.

Si quis in balneo æſtuat, reficit
hunc ore exceptum, & in eo re-
tētum acetum. Si id non eft, eodem
modo frigida aqua affumpta.

¶ Acetum quoniam facultate frigidum
eft, ardoris à lauacro contraſti moleſtiam fo- Aceti
latur, ore diutiis contentum? Nam etſi mul- vis.
tas partes acres calidafq; obtinet, frigidæ ta-
men in eo exceſſilunt; vnde praefentius id re-
medium

Os omnibus penè visceribus cōsentit.

**Gal. 10.
Meth.
Acetum omnium tenuissimum est.**

medium calidis affectibus quām frigidis est. Ac notatu dignum est, quod ore id oporteat contineri. Quippe hæc pars præcipuis visceribus consentit, cerebro quidem per foramen colatorium, ac latentes substantiae corporis meatus. Ventriculo autem communis tunicae merito quæ simul huic interiorem substantiam condit, simul omne intus os vestit. Iam vero sic refrigerato ventriculo proclive est, ea quoque quæ iuxta sunt viscera in suæ consensum affectionis pertrahere. At pulmonibus, cordi, septoque transuerso os consentit, ducti intro spiritus occasione, ipsoq; in itinere acetii facultate obiter refrigerati. Neque isti liquori par esse virtute frigida censenda est: nam huius qualitas crassiore subiecto, illius contrà longè tenuissimo includitur, quod fit, vt quām oxyssimè suprà infrāque ad commemoratas particulas adspirat. Evidem rectè à Galeno scriptum arbitror, omnium quæ nouimus potestate refrigerantium acetum longè esse tenuissimum. Atque ad hunc usque locum Celsus res nouas, aérem, exercitia, cibos, & quæ his paria sunt, latiore sermone tractauit: posthac autē eorum omnium observationem ac varium usum, pro differentia naturarum seu corporum ætatis, temporum anni, affectarumq; seorsim particularum ad calcem usq; libri prosecuturus.

ANte omnia autē norit quisq;
natu-

naturam sui corporis. Quoniā alij
graciles, alij obesi sunt: alij calidi,
alij frigidiores: alij humidi, alij
sicci: alios adstricta, alios resoluta
alius exercet. Rarò quisquam non
aliquam partem corporis imbecilis
habet.

¶ Sapiēter à Socrate preceptū est. *γνῶθεν τὸν οὐρανὸν*
quæ sentētia corporis quoq; naturę
accommodari nō tantū animo potest. Nam
quid illiberalius, quād quid hęc cuiusmodi q̄
ut corporeę molis fabrica quā circuferimus,
nescire. Cumq; nōnulli propensiissimis ani-
mis in res incumbant quā plurimas atq; ma-
ximas cognoscendas, eoq; studio omnē zeta-
tis partē cōsumat, qui quęso hos nō pudeat,
omnia scire cū velint, sui ipsorū oblitos esse,
proprieę naturę cognitionē ignorare, eā sine
qua valetudo neq; prospera tueri, neque
profligari aduersa cōmodè potest. Evidē
hanc Medicinę partem quę de humani cor-
poris natura tractat, omnibꝫ literarū cupidis
atq; ingenio non malo natis scitu necessa-
riam arbitror, vtpote cuius contemplatio &
multę vtilitatis & inexhaustae cuiusdā dulce-
dinis est humanę cōtemplatio. Quare impulsi
vetustissimi quique philosophi paucis ante
Hippoc. seculis hāc quoq; sciētiā agitarūt, ex
qui bus

Iucunda
naturae.

quibus clarissimos, Pythagoram & Empedoclem, & Democritum fuisse accepimus, sic ut & sapientiae studium, & rerum naturae contemplatio sub ipsisdem autoribus nata sint. Ergo quoniam de corporis natura dicere propositum est, scire licet sub eius appellatione multa vulgo significari, quorum plerique hoc loco veluti πάρεγγα sciens praetereo, ac Grammaticae professoribus disputanda relinquo, ea tantum daturus significata, quae sunt ex nostrae artis visu. Primum itaque omnis memorie clarissimi medici eorumque facile princeps Hippocrates, naturam vocarunt uniuersam illam substantiam atque crassim calidi, frigidi, humidi, siccii, quem ex omnibus mundi elementis iusta inter se lege coeuntibus consurgit, estque hec corpori humano cum ceteris animantibus ac plantis communis. Quippe sua cuique rei genitae natura est, ideoque a grecis φύσις est appellata ἀπὸ Ιοῦ φέατη, quod est nasci. Confit autem ex dicta elementorum crassi communis illa hominum natura inter certos fines seu gradus primarum qualitatum humanę speciei proprios inclusa, quae nunquam non est calida & humida. Talia nempe omnia esse animalia Galenus dixit, quem plusculo sanguine affluunt. Iam quoque in ipsa hominum specie propositae crasse non idem perpetuo est modus: nam in mistione modo hoc, modo aliud elementum alia superat, aut ab ipsisdem superatur, sic ut pro qualitatibus primarum temperatura alij calidi, alij frigidiores, alij humidiores.

Natura
quid.

Cōmu-
nis ho-
minum
natura.

humidi, alijs siccī , alilque *έκρατοι*, id est, probè attemperati sint. Porro ex legitima hac elementorum miscella , quidam veluti genius consurgit singulorum temperiem atque indolem naētus , suffultūsque naturae solidarum partium humido tāquam vinculo ac basi totius corporeæ compagis, quæ & ipsa quoque ex elementis confiata est. Est autē hic genius autor omnis naturalis functionis, quatenus principiorum naturæ vires habet. Vocaturq; cùm à sapientiæ professoribus , tum à medicis alijs calor naturalis, alijs ipsa quoque natura. Quemadmodum Galenus memoriae prodidit, naturam animantium nihil aliud esse quām calidū in- natum, quod semini inexistentes corpus ab initio efformauit, auxit, & ad finem usquè vitæ enutriuit. Hoc integro calido, sanitas, afflictio morbus dominantur, eiusq; rei caussa pro ipsa saepe facultate id quoque usurpatur. Sicuti verò duplex habetur caloris naturæ acceptio (alter enim insitus est, quem iam nunc proposuimus , alter influens in corde genitus atque hinc in omnem corpus sparsus) ita & uterque pariter naturæ nomen pro loquentium usu accepit. Siquidem ad corporis loca aliquo doloris morbi percita naturam accelerare dictamus, calorem intelligentes vitalem copioso sanguine stipatum, ut id quod nocet, depellat. Est enim nihil aliud hæc natura quām vitalis ille calor continenter à corde ceu perenni fonte scaturiens, ac purissimo vectus spiritu in

Calor
naturalis
natura
appella-
tur.

Calor
naturalis
duplex.

Calor
vitalis
quid.

totū corpus quoquouersus dimanás celestiq; instructus facultate vigorē incolumitatemq; omnium operationū cōseruans. Itaq; huius quoq; caloris opus esse perhibemus quod corpus in aére quantūuis temperato actu calens sentientibus occurrat, quodq; epulis intrō in corpus receptis, tum somno oppressis metu perculis febriculæ accessione rigentibus, frigidāq; aspersis interna magis caleant, externa minūs. Et contrā lētitia exultatibus, ira accensis, pudore suffusis, solio egressis, tota cutis viuido calore efflorescat. Ac tot quidem sunt apud medicos vocis naturæ accēptiones, quibus ea quoq; nō perperam iungetur sub cuius nōmēclatura passim occulta seu arcana proprietas significatur, quęq; extra omnem mentis humanæ captum posita, sola nosci experientia potest. Cuilibet (inquit Galenus) corpori proprietas quædam temperamenti inest, quæ huic quidem naturę sit consentiens, ab alia autem dissentiens, vnde fieri arbitror, quod ut vulgo dicitur, tot fētē sint palata, quot homines. A lij namque diuersi caseum, alj butyrum, plerique bubulas. Galenus refert Atheniensis, cui soli quæ omnibus exitio cicuta est, ne per aliquot quidem annos esitata nocuit. Hanc recon-
 Duplex viet ge-
 nus, vnu dītæ naturæ in vietu proprietatem Gale-
 secundū nus sexto Sanit, Tuend, luculenter expres-
 sit. Due

fit. Duplex est inquit victus genus, vnum simpli-
quod secundum simplices qualitates, aliud ces qua-
quod secundum totam substantiam conue- litates, al-
niens est. Illo utimur quando intempe- terū se-
riem mutare consilium est, hoc sola experi- cūdū oc-
tentia discernitur. Hæc ille. Sanè tanta cultam
vis latentis huius naturæ est, vt etiam ra- proprie-
tionis expertes animantes, ad ea queren- tatē con-
da pabula incitent, quæ sibi sunt magis ido- ueniens,
nea, iumenta nimirum ad herbas, leones
luposque ad carnem, & id genus pecudum
vnumquodq; ad familiares sibi escas:
Atque hinc tanta subindè exoritur natu- Naturæ
tarum contrarietas, vt quod vni animanti rū in vñ
erat non ingratum, id ipsum alteri non bru- cēdo di-
to solū, sed etiam homini interdum lethā- ueritas.
le sit. Cicutamq; homini venenum, Stur-
no nutrimentum est: ferrum struthiocame-
lum reficit, cæteris animantibus inutile est:
elleborus homini pharmacum, coturnici
conueniens esca est. Atq; abdita hæc incom-
prehensibilisq; naturæ vis in vsu aliarū pen-
terum omnium non tantum in victus diffi-
rentia spectatur. Pertinetq; ad medicum om- Medico
nium hominum proprietates nosse, aut certè noscēdas
si id perdifficile est, vt quām pluri: novū nō- sunt ho-
tit. Sunt enim qui omnem medicinam hor- minum
rent, non nullis cōtrā grauis eius nidor etiam propri-
voluptati est. Sunt quibus per incisam ve- tates.
nam vel primus quisque exiliens cruor lei-
pothymiam adfert, sunt quos ne vicenę qui-
dem eius effusæ vinciae exaniment. Hæc certè
naturæ appellationem Galenus i.ad Glauc.

C O M M E N T . D E

vsurpauit, docēs non solum communē omnium hominum naturā, sed & cuiusq; propriam nosse medicum oportere. Habet iam omnia rerum genera, quæ naturæ vocabulo continentur. Itaque his cognitis, promptius posthac erit constituere, quid cuique homini adhiberi, quid detrahi, quid immutari aut conferuari expediat.

TEnuis verò homo implere se debet, plenus extenuare, calidus refrigerare, frigid' calefacere, mādes siccare, siccus madefacere. Itemq; aluum firmare is cui fusa, soluere is cui adstricta est, succurrendumq; semper parti maximè laboranti est.

¶ Irrefragabile tritumq; Medicorum Cōserua- axioma est, Omnia similibus cōseruari, con-
trarijs aboleri. Ex quo colligere est, hæc cor-
libus, cu- poribus viciosis, illa valentibus admouenda
ratio cō- esse. Quæ tamen lex vt in morbis perpetua,
trarijs ita per sanitatem egens limitationis est.
perfici- Multos enim in sanorum numero reperias,
tur, quibus similiūm usus morbosam intempe-
riem conciscit, tantum abest, vt pristinū na-
turæ statum conseruet. Sed vt istarum rerum
discrimina omnibus nota sint, sciēdū est, pri-
mā propositi axiomatis particulā in ihs tan-
tū ob-

tū obseruari oportere, qui aut absolutè tem- Frigidit
perati, aut saltēm nō admodū calido hu:mi- tas, siccit
dōve intēperati sunt. Nusquā enim rectē fri- tālve tē-
giditas (vt proximē docebitur) aut siccitas peramēti
seruātur, quod hę qualitates nostris principijs nusquā
ex toto repugnēt, interitūsq; mortaliū causę rectē ser-
fint. At calidis humidisve hominibus, si sua uantur.
cuiq; intemperies secundū naturam est, cur
talis nō merito cōseruetur? cur verō nutritio Nutritio
(quæ assimulatio quædā est nutrientis, in id
quod nutritur) nō fiat ab ijs, quæ & qualitate et tota substātia similia sunt, quū talis semper quid.
materia corpori debeat apponi qualis de-
fluxit? Quippe hac nos impulsī ratione pue-
ris lac, vinum dilutū, calidāsq; lotiones: adul-
tis verō panem atq; carnem, at senibus me-
racū præbemus. Ac ferē hisce omnibus vſu-
uenit, vt appetitus non impar sit cibi potio-
nistq; qualitati. Semel diximus de ijs nos ha-
ctenus agere, quibus naturalis intemperies
non est admodum insignis. Nam contrā si
qualitatū luxus adeo creuit, vt sanitati ve-
hementer incommodet, tum vtiq; contrarijs Vehemēs
(absente quantumuis morbo) intrepidē pu-
gnandum est, idq; ne similiū vſu excessus
temperamenti exeat in immensum, ac mor- qualita-
bo corpus exerceat. Cadit autem idem hic
excessus potissimū in eas primi ordinis qua-
litates, quæ cæteris efficacius agunt, suntq;
hæ (teste Aristotele) caliditas & frigiditas.
Earum ergo alterutra vt primū sine mo- qualita-
do inualuit, necessaria protinus contrario-
tum erit vſuratio. Facilis enim hic est ad
I iij morbo-

rum ex-
cessus cō-
trarium
victum
exigit.

COMMENT. DE

morbosam intemperantiam lapsus. Atq; hęc ista Hippocrate atq; Galeno authoribus loquor, quorum hic 6. sanit. tuendę eadem hęc sub ihsdem penę verbis scripsit, ille libro de vietu Idiotarum luculenta oratione docuit sic esse instituendam dietam, vt calori ac frigori contraria sit ratione habitus, ætatis, & temporum anni. Nec vnquam defuit qui huic animaduersioni respondeat, successus. Nam hyeme calidum, aestate frigidum vicatum maiore valetudinis cōmodo amplectimur, tum senibus meraco potio, iuuibus diluta accommodatior est, corpora biliosa frigidis, pituitosa calidis felicius nutriuntur. Senes æstate, iuuenes hyeme tutiores sunt. Et inimicior adolescentibus æstas, hyems longævis est. Vix dignum admonitione putamus, quod hoc loco cum calidos cōtrario vietu alimus, non id nos calidum notare quod secundum naturam est, sed quod ascititum naturæq; repugnans est, hoc namq; (quod aboleri debet) iuuenes magis pollent,

Calidū illo (quod seruandum est) pueri ac proin his duplex. moderatè calida, illis frigida conuenientiora sunt. Duplex hoc calidum Hippocrates **Hip. li. 1.** Aph. 14. quoq; scriptum nobis reliquit. Nam cum Aphorismorum volumine sic ait, Qui crescent, plurimum habent calidi innati, id calidum expressit, quod à semine ortum prorsus benignū naturale, omniūmq; operationum efficiens caussa est. At in Epidemījs aliud calidum notauit, ita loquens, Θερμότατον, id est, ventre calidi, frigidæ carnis & graci-

Hipp. 6.
Epid.

les

les, h̄j conspicuis venis & iracundiores sunt. Et idem eodem libro. In calida natura, refrigeratio, potus aquæ, quies. Hoc sanè calidum igneum prorsus est squalidum, febile, ac naturæ ex toto contrarium, maximè in nobis viget, vbi æstas, vbi temperatura biliosa atq; ætas virilis est. Atque h̄c (vt proximè dixi) contraria viētus ratione pugnandum est, ne similiūm alimentorum usus temperamenti vicium in immensum efferat. Quæ res (vt modò retulī) non minore cura in frigidis quoq; obseruāda est. Nam hæc nobis cælesti illo calore afflatis ex toto contraria sunt, eiūsque rei caussa nulli functioni (vt Galenus ait, prodeſſe, nullisque rebus genitis, vt Aristoteles vnquam misericordia ex accidente consuērunt. Porro in intemperantiam labi humiditati non adeo proclive est, vt quæ qualitas superioribus ignauior est atque ad patiendum magis quam agendum comparata, indeq; protinus fit, quod pueris humida conueniant, ceu nullum intemperiei discrimen minantia, tas simi- quatenus humiditas ipsis omnis secundum lē ferē vi- naturam est: adde quod optimè quoq; talia cū pos- inseruiunt, tum corporis humecti nutritioni, cit, tum incremento. Quam rem sagax natu- ra persentiens lac matris in usum humentis alimenti ipsis præparauit. Hæc ipsa nimirum humiditas genituræ atque sanguini primis nostræ vitæ initijs maximè affinis familiarisque est, tantoque impensius eius fruitione pueri iuuantur, quanto gene-

Frigidi-
tas tēpe-
ramenti
semper
aboiēda.
Frigidi-
tas ex se
nobis in-
utilis.
Gal.6.
symp.
Humidi-
tas simi-
lē ferē vi-
cū pos-
cit.

Humidi- rationis suæ primordijs sunt propiores. Por-
magis - tò etsi constat præhumidos natura homines
vitales - magis esse longæuos: ac sanitate, vbi ætate
Gal.6. - iam processerunt, incōcussa plus ceteris frui,
sanit. - vñus tamen venire interdum potest, vt hisce
 quoq; humoris nimetas vtcung; extenuari

Humidi- postulet, vtiq; si corpus fluxionum, putredini
tas quá- ac redundantia vitijs facit opportunum.
dooq; cor Tum enim nō veritus Galenus est, vñu plus
rígenda. culæ exercitationis, frequentis antè cibum
Gal.6. balnei, medicaminum purgantium, diureti-
sanit. corum atque errhinorum temperamenti lu-
 xuriem reprimere. Idipsum & in quibusdam
 fieri mulieribus plus iusto pituitosis oportet, vt quibus humida intemperies facile in
 morbum excrescit, vnde fieri arbitror, quod

Mulieri- Polybus victū his omnibus ac potissimum
bis gra- cum vtero gerunt, simpliciter siccum insili-
nidis tuerit, vtiq; si non vltima sunt impregnatio-
quando ni tempora, cùm in vna muliere duo gran-
humidus dia simul corpora continentur. Itaq; conce-
victus ptionis initio tenuans siccansq; victus ratio-
 fatis commoda est, eo quod tum corpus ex-
 crementis non vno nomine grauetur, quando & menses præter solitū deficiunt, & pau-
 culum nutrimenti in nouelli foetus alimo-
 niā insamitur. Iam vero quod ad tem-
 peramenti siccitatē attinet, vix scio an vñquam
 ea debeat seruari. Est enim per se natura
 prorsus aduersa, primaq; secum mortalitatis
 nostræ seminaria trahit, ac proin quæ occu-
 pat corpora in præcocem senectam præcipi-
 tat. Quò magis Galenum miror, cùm is sex-

Galenī
 incuria,

to volumine sanitatis tuēdæ, qualitates pro-
poneret, quæ victū semper contrariū exigūt,
caliditati et frigiditati nō protin⁹ adnexuissē
& siccitatē, quæ nihilo illis est innocentior,
nec iri vlo corpore aut ætate rectè seruatur.
Quippe nullo rerum casu siccis rectè fo-
uentur, siue hominis temperamentum siue
ætatem, seu anni denique tempora spectes.
Quis enim vnquam per æstatem iuuenis bi-
liosus, quis senex melancholicus per Au-
tumnū siccis tutò est v̄sus, siue horum
vnumquodque per se subest, siue omnia pa-
riter coēunt, tum siue ingens intemperantia
siue leuior est? In calida (inquit idem ille) fri- Gal.li. 6.
gidaq; intemperie, contraria semper dare ex- sanit.
pedit. At si siccus quodus membrum effi-
cias, nihil manifeste læseris. Probat vero hāc
rem per modum nutritionis, quam esse scri-
bit eius quod nutrit in id quod nutritur assi-
milationem, idq; vt perquām rectè diserteq;
protulit, sic quod siccis (vt ipse colligit) citius
siccis vniuantur quām humida, neque cōsen-
taneum rationi neque fide aut Galeno dig-
num est. Nam cūm nihil antè nobis queat
assimulari, quām per concoctionem aptum
nutriendo corpori redditum sit, sequitur, vt
quo quæq; materia minis facilè concoqui-
tur, eo tardiis quoque assimiletur. Conco-
quuntur autem longè facilitis humida siccis,
quod bis natura ad recipiendam alteratio-
nem rebellior, illis promptior sit. Ideoq; se-
nes, & hecticos, & longa inualetudine ex-
haustos, & aliqua animi ægritudine tabes-
cen-

C O M M E N T . D E

centes, humido alimento cùm optimè tum
celerrimè reficimus. Scio equidem talè cor-
pori debere substantiam apponi, qualis de-
fluxit, vt pristinus naturæ status seruetur. At
hic non seruare habitum, sed in melius mu-
tare studendum est, id quod similiū v̄su adeo
non consequaris, vt priorem etiam siccitatis
intemperantiam auxeris. Neque his etiam
repugnat vulgatum hoc medicorum placi-
tum. Similium v̄su sanitatem omnē conser-
uari. Id enim ita in temperatis corporibus
fieri certum in intemperanter siccis aut fri-
gidis, quantumuis leuiter sic affectis non
v̄squequaq; tutum est. Nam vt vel maximè
detur idipsum licere primo qualitatū ordine
intemperatis ceu qui minus facilè in exces-
sum intemperantiae labuntur, non video sa-
nè, qua via quis duo hæc incommoda effu-
giat. Primo, quoniam corporū & cauſarum
ſalubriū par esse excessus gradus debet, quis
ita ad amissim singulorum inter ſe modum
comparet, quando vis rerum necessariō cor-
pus alterantium ſaepè temerè nobis etiam
imprudentibus, etiam inuitis exeat in im-
modicum, cuius rei occaſionem cùm in cibo
ac potu corrupti ſeculi huius mores, tum
in aëre infinita tempeſtatū varietas p̄-
bent. Alterum incommodum est, quod non
vulgares modo, verum etiam ipsos ſaepet
medic⁹ artifices ſui fugiat temperamēti mo-
dus, vt absurdum sit ita anxiè vbiq; similia
ſtudere metiri, patente latifimo contrario-
rum campo, quibus non ſubeft error tam
gut

aut facilis aut periculosus. Quia enim gravioris noxę siccis hominibus paulo quid crebriores attulerint potabilem aquarum balneę, quid liberaliora vini diluti pocula? quid effusior animi? Letitia quum his contraria falsa laus, vinum meracum ac potens, sollicitudines et si leuiter incident, tamen periculique plenissima sint? Adeo apparēt parum roboris in his intemperantiae servandae praeceptis inesse, quae Galenus partim sexto sanit. tuendae, partim tertio Technae proponit, eaque magis ociosa disputatio agitari, quam confistere vnu posse. Ergo sacci rectius semper humidis insistent, quorum vnu caueatur, ne quod indies in corpore indesinenterque siccescit, minus properè siccetur. Estque hoc praeceptum ubique perpetuum, seu vehemens corpora siccitas, seu leuis occupet. Quid enim: Si humiditatē (quae quidem naturalis sit) semper tueri cū preciosissimum naturae thesaurum iubemur, quo tandem rerum statu oppositam ipsi siccitatem non corrigere fas erit. Neque Hercole video quidnam hic Galeno nostro praetexam, quoniam is libro de sanitate tunda varius esse ipseque à se dissidere videtur tot modis siccitatem corporis infectans, eamque esse referens, cuius culpa omne genitum corpus mortale sit. Iam ipsos quoque natura siccōs, pessimè semper excipi soleat eodem volumine proposuit, scilicet quod temporis spacio senescentibus accidit, id his statim ab initio contingere. Sed missa in

C O M M E N T . D E

in præfens hæc fortè alijs temporibus reser-
uabimus. Siccitatem longè reddit formida-
biliorem iuncta frigiditas. Amborum enim
coitus rectissima ad præcox senium via est.
Proin quum hæc qualitates iunctis viribus
corpus oppugnant, tum profecto si vñquam
aliás, contrarijs confidenter insistendum est.
Infelicem hanc copulam luculenter in seni-
bus videre est, quos idcirco calidis humi-
disq; indesinenter fouemus. Etsi enim īs per
sanguinis vasa multū indies fluctuat aquosi
excrementi, adeò vt hoc per vrinas, per na-
res oculos ac palatum effuso corpus in spe-
ciem humectum sit, solidq; tamē partes gran-
di siccitatis vicio iactantur. Superflua igitur
hæc (vt Galenus docet) educere oportet, soli-
das autem ipsas calefacere atque humectare,
id quod rectè quis vino præstiterit, & mera-
co simul & diuretico. Sanè excrementis mo-
dō narratis intentū fuisse Polybum credibi-
le est, cum viētum senibus institueret siccio-
rem, quod eius scriptum fide careret, nisi eius
respectu rei quam diximus legatur. Quamq;
enim senes ob immodicam vim pituitæ ea
sæpius cogantur assumere quæ siccant &
incident, reuertendum tamen his authore
Galenos sine mora ad humectantem viētum
est. Atq; his ita definitis, remanet illa quam
initio posuimus incolmis stata, nec ullis di-
sputantium machinis violanda regula: Sa-
norum probam temperaturā similibus ser-
uari, intemperiem verò calidā aut humidam,
quæ nō valde efficax sit, & his quoq; īsdem
qua-

Senes ca-
lidis &
humidis
reficiēdi.

Gal.5.
sanit.

Quale
vinū se-
nibus
vtile.

Polybus
lib.de
viēt.

Idiot.

Gal.5.
sanit.

Genera-
lis totius
viēt re-
gula.

quæ vehemens, eaq; omnis contrarijs extenuari semper oportere. Dico, quid cuiq; factu sit opus, nō ignarus tamē idipsum haud perpetuō propter externa impedimenta fieri posse. Siquidē ita Galenus sentit. vt omnis sanorū intēperies aut per ociū auferatur, aut seruetur propter negocia. Proin qui sic occupationibus distingūtur, vt in mutando temperamento singula suo peragere tempore nequeant, q̄s pristina retinēda intēperies est, atq; omni eius demutatione supersedendū. Ergo plen' sī à negocijs vacat, sese extenuabit, tenuis implebit, calidus refrigerabit, frigidus calefaciet, madens siccabit, siccus madefaciet. Porrō non sine caussa Celsus parti maximè laboranti seu imbecillæ sollicitus est, vtpote quæ cæteris citius ac peius semper afficitur, idq; tam ab internis quam externis ærūnis. Facilè enim recipit quicquid natura superflui humoris ceu inutile sibi onus in eam excusserit. Quinetiam Galenus author est sæpe absq; omni succorum noxa solam partis imbecillitatem grauis inflammationis caussam extitisse. Atq; haec tenus Celsus in genere docuit, id esse immutandum quod naturę modum excedit. Posthæc vero exponet, quibus præsidij vnumquodq; eorum corrigere genus oporteat.

Mplet autem corpus modica exercitatio, frequentior quies, vno, & si post prandium est, balneum

Gal. 5.
sanit.

Téperamentum per occupatiōnes non mutādū. Particulę imbecillę maximè prospiciēdū.

neum, contracta aliis, modicū frigus hyeme, somnus et plenus et non nimis longus, molle cubile, animi securitas, assumpta per cibos et portiones maximè dulcia & pinguia, cibus & frequentior & quantus plenissimus potest concoqui.

Gracilitas quid
& vnde
contra-
batur.

Quæ
corpus
impleat.
Exerci-
tatio mo-
dica.

¶ Gracilitas (quæ deficiens quædam nutritio est) contrahitur aliàs ab intemperie siccata, cui modo calor, modo frigiditas sociatur, aliàs ab imbecillitate facultatis tum distributiæ, tum nutricis. Proin ijs illa remedijs probècurabitur, quæ & humedant & alimenti in corpus distractionem (avareceri Graeci dicunt) vimq; partium nutricem iuvant. Ad quorum omnium facultatē apprimè confert modica corporis exercitatio, vt quæ sanguinem ex penitissimis visceribus in extimas venas ac summam corporis molem quoquouersus effert sine valida eius dissipatione, vnde efficitur vt habitus facilis capax ex oblate cibo nouæ materiæ sit. Id siquidem modico labore proprium, immodo negatum est, quoniam hic quantum adiuta anadofsi prodest, tantum vicissim nimis nocet dissipatione, quæ gracilibus ex toto cōtraria est. Nempe his implere habitū, non extenuare propositū est, idq; sanguinē bonū (ex cuius

ex cuius abundantia omnis confit corpuletia) Corpu-
in corporis molé trahedo, tum vim firman- lentia ex
do nutricem, simulq; vt quām minimū eius multo
quod attractum est, exhalet prospiciendo. fit san-
Quę omnia vt consequeretur Galenus, non guine.
solidam modicā exercitationem, sed & fricti- Gal.12.
ones, perfusiones, verberationes, picationes, Meth.
gracilibus particulis adhibebat, fœliciç; eas Modica
euentu in symmetriā ac naturalē habitū vin- quies.
dicabat. Ad easdē res & moderata quies con-
fert, qua durante, vt succorū instauratio me-
lior, ita minor quoq; corporis difflatio est.
At moderata quies esto, ne non distracto in
venas alimēto, eius fruitione corpus frustre-
tur. Nā hac ratione multos opinione citidi
ēmarcuisse & experimēta & Galenus testan- Gal.6.
tur. Efficacissima gracilibus ex vñctione me- Epid.
dela est. Namq; hęc cum molli adhibita fri- Cómét.
tione multam sanguinis vim in carnes at-
trahit, pinguedineq; sua cutis obstruit spi-
ramenta iterq; claudit, quo id quod eō succi
pertractum est, promptè alioqui diffletur. Ad Picatio.
quam rem picatione quoq; non tantum vñ- Gal.5.
ctione Galenus vtebatur, eoq; se refert præ- sanit.
sidio multos ἀτροφεῖν paucorum spa-
cio dierū carnibus implesse. Tanto nāq; pica-
tio ceteris maciei remedij prestat, quanto
fidelitis intra habitum id quod affluxit san-
guinis, includit. Sequitur posthęc balneum à
cibo adhibitum, in quo maximū extenuatis
repositū adiumentū est. Primum enim mem-
bra quae siccitate rigescunt, id emollit: & que
conuent, recludit, adhæc calorē toto habitu
mouet

C O M M E N T . D E

mouet, cuius ope celer nutrimenti pridem elaborati nec dum tamē in nutritionem interiorum insumpti, attractio , prompta & assimilatio fiūt: postremō omnibus grato perfusis humore incremeatum siccitatis terdat. At magna cura opus est ne longiore in balneo mora corpus consumatur . Sed neque hoc silentio quoque prētereundum, non eſc tempestiuam lauationem, quę cibum protinus excipit. Nam metus est ne hęc ista nimia maturatio cruditatem obstructionemvisceribus ac vasis conciliet . Permotus est hoc incōmodo Princeps Auicennas, ideoque non antē in balneum deduci macros iubet, quām epulis ad vnguem à ventriculo confectis. Sed nec ipsam præteribo Galenum , qui etſi almaciei depulsionem tantopere balneas à cibo commendat , periculi tamen nos etiam atque etiam commonefecit, quod exilibus mesenterij ac icoris vasis ab obstructione impendet. Succedit balneo dura alius , ideo macilentis non leue praefidium, quod fictus penè oleti mador in venas abeat , vix tantilla eius portione cum arida ventris faburra ad aliuum demissa . Medetur insuper gracilibus modicum hyemis frigus, vt quod dissipationem corporis cohibet absque validia succorum ad interna pulsione . Quod quidem beneficium immodico frigori negatum est, quoniam gracilibus habitum penitus minuit, conſtrictis intro in corpus scis, vt ne dicam etiam vehementi huus qualitatis potentia facilimē hic interna violari.

Non statim à cibo gracilibus laudum.
Gal. 14. Meth.

Dura ali-

nus.

Modicā hyemis frigus.

Sequitur

Sequitur implentum ordine somnus, is qui Somnus plenus sit, ac neq; nimium longus neq; bre- plenus. uis. Pleno namq; corpus affatim humecta- tur, crudis omnibus vi concoctionis in pro- bum sanguinē cōuersis. At longo calor insi- tus emoritur, cruda accumulātur, impeditaq; succorum anodosi corpus nutritione frusta- tur. Perbreui cōcoctio probè fieri copta in- terrūpitur, sicq; humores instaurātur ad fæli- cem nutritionē inidonei. Adeo apparet nul- lū gracilibus cōducere somnū posse, nisi ple- nū. Porro molle cubile his quoq; subuenit, emollito ac relaxato indē habitu, ideoque ad multam vim sanguinis recipiendā adparatō. Sicuti cōtrā durū cubile cutem adstringit, & succos quo minus facilē ad carnes ferantur, impedit. Ita enim omniū nostrū cōparatum naturæ est, vt sese ad res iucudas ea explicet, quoquouersus circa ipsas extensa, rurſusq; re- fugiat omnia, quæ aliqua cōtristatione mole- sta sunt. Quæ profectō caussa est, quod ex as- perarū rerū contactu corpora densescat: mol- liatur vero fundāturq; ab ijs, quarum volup- tuosus gratiūsq; occursus est. Adnumeratur Animi gracilitatis auxilij & animi securitas, quate- nus in omne corpus naturā lōgē latēq; didu- cit explicatq;. Naturā voco, sanguinē, calorē, atq; spiritū, quæ per inamœnas illas solici- dines in profundū corporis demersa squalido ibidē calore marcescūt, totūq; subindē cor- pus in suæ affectionis cōsensum pertrahūt, vt 17. optimè dietū hoc à Sapientē sit. Animus gau- dens ætatē floridā facit. Spiritus tristis exsic- pingua.

Molle cubile, securitas. Proverb.

C O M M E N T . D E

Gal.4.
symp.

Dulcia
cítō ob-
ſtruunt.

Cibus
plenus et
frequēs.

cat ossa. Sequuntur ordine dulcia & pinguia, quae quoniā substantia nobis sunt perquām similia, ocyssimē plenissimēq; nutriunt, ac corpus in tumorē attollūt. Quippe omnium eorū quae nutriunt cōmunis autore Galeno dulcedo est, suntq; ob id dulcia naturae semper acceptissima, vt cōtrā gustui insuauia ac naturae ingrata, amara, acria, acida atq; austera. Atq; hinc adeo fit, vt dulcia reliquis cito viscerā obſtruant, & venenis mīsta ſumentis exitium accelerēt. Siquidem anidē hæc à natura propter ſubſtantiae quandā vcluti cognitionē expetita, celerimē in venas abripiuntur. Quid, quod humidū id naturale radicitus nobis inhærescens, quo ſolidæ partes corporis ceu baſi ſtabiliuntur, prorsus dulce pinguēq; appetet, ita profectō vt oleaceæ corrī deiectiones atque vrinae teſtantur, quibus ob hec ticas ſeu ardentes febres ſolida liquantur. Cæterum quod cibus & plenus & frequens vehementer nutriat, ex his eft, que ipſa re patet. Rechtē tamen Celsus adiecit, quantum plenissimus potest cōcoqui. Nam ſi alioqui copia ſuperat ventriculi vires iam non implere corpus, ſed ſæpe etiam extenuare affolet, deiecta antē cōcoctionem per aluum eſca, aut ſi hæc forte intus retinetur, generato inde ſanguine ad probam nutrificationem inidoneo.

Extenuat corpus aqua calida
ſi quis in ēā defcēdit, magisq;
G. ſallū

si falsa est, in iejunio balneum, inturens sol, & omnis calor, cura, vigilia, somnus, nimium vel breuis vel longus, lectus per aëstatem terra, hyeme durū cubile, cursus, multa ambulatio, omnisq; vobemēs exercitatio, vomitus, deiectio, ac idæ res & austerae, & semel die assumptæ epulæ, & vini non perfrigidi potio iejunio in consuetudinem adducta.

¶ Aquæ calidæ contraria inter se sunt Aqua officia, & implendi corpus & extenuandi. At calida non eodem vtrumque fit tempore, nec in subiecto similiiter vtrobique affecto. Nā initio plet corpus implet, pellectis in habitu succis tum pus, aliàs profectò, cùm his intima viscera etiamnum extenuat. afflunt. At multo post eadem lotio corpus quoq; extenuat, quatenus plus dissipat succorum, quām trahit. Nec enim viscera plus sanguinis à se diuelli sinūt, vt pote prioris balnei tractu vacuata, ac proin ipsa quoq; succorum egentia suam inopiam strenuissimè tantur, quo fit, vt cum nihil ex his venit, & lauatione tamen non abstinetur, habitus certè vniuersus concidat, exinaniaturq; cuius

- Hipp. 6. rei grauissimū testē habemus Hippocratem,
 Epid. qui sic in Epidemījs loquitur. Quæ pars ca-
 lidis vndis fouetur, primum tumet, pōst gra-
 cilescit. Ergo vbi corpus extenuare cōfiliū
 est, id cōtinéter lauandum tātisper erit, donec
 quod prius intumuit, subsidat, longēq; expe-
 ditior hæc fuerit vacuatio, si aqua sit salsa, vt
 quæ in siccando est multo potētissima, adeo
 vt Galenus quendā sibi visum adfirmet, qui
 falso innixus iudicio huiusmodi lauationis
 vsu ita habitū sui corporis siccārat, vt tan-
 dem difficillima consumptus tabe perierit.
 Posthæc extenuat & balneum iejunis ad-
 ministratum, eodem modo, quo supe-
 riūs demonstrauimus inanib; visceribus
 per calidas lotiones corpus cōsumi. Iā quod
 inurēs sol habitū minuat, siccetq; documēto
 sunt ī quibus in eo diutiis apricatis tota cu-
 tis subiectāq; huic proxima caro arescit, in-
 starq; lori dura ac strigosa redditur, tametsi
 id sit non tam caloris quām siccitatis illi
 annexæ opus. Atq; hic immodici duntaxat
 Solis effectus est: nam contrā qui mediocri-
 ter calet, fundit humores, cutem lenit, ac sub-
 iecktam ipsi carnem solito reddit molliorem.
 Ventum est ad curas, sub quarum appella-
 tione omnia perturbati animi pathemata
 complecti plenioris doctrinæ caussa nō alie-
 num est. Singula enim horum ita vt curæ,
 hominem conficiunt. Eius generis sunt, tri-
 stitia, timor, ira, ipsaq; quavis Erynnide pe-
 ior inuidia. Nam rectè habet Epigramma.
 Liuor tabificum malis venenum. Intactis
 vorat
- Gal. 1. ad
 Glauc.
 Balneū
 ieunos
 emaciāt.
 Inurens
 Sol exte-
 nuat.
- Cura
 corpus
 cōficit.

vorat ossibus medullas. Et totum bibit arterias cruorem. Et Iulius Cæsar malè natos, inuidos notans, cauendum dixit à macilenta, qualis Brutus erat, qui ipsi tandem lethali vulnere latus haesit. Sed agendum hanc rerum causas exponamus. Omnes animi affectus vna cum animo ipso in corde recessit apud philosophos in confessio est. Animo autem ad affectus commode exterritos depromendosque spiritus vitalis ut idoneum instrumentum inferuit, calore ubertimo sanguinique purissimo tamquam praefidario milite semper instructus, estq; huius spiritus officium præcipuum animo ceu potentissimo corporis Monarchæ continenter assistere, ac modo foras confertim erumpens, modo intrò in suam veluti arcem secessere recipiens omnibus eiusdem animi passionibus famulari. In mœrore, tristitia, metu, idem spiritus ad cor vadit, ubi imbellis animus velut cauea clausus terrentis rei occursum effugit, eoque fit, ut timentibus ac mœctis extrema frigeant. Contrà vero in ira spiritus cor petens collectis ibidem viribus confertim secessere foras ad summa corporis effundit, idq; eo, ut ait Galenus, motionis modo, quo calor reuocatur ijs, qui frigida loti sunt. Duplex enim cum his, tum iratis motus est. Primo enim spiritus ad sedem animi reuocatur, auersati rei bitem mouentis indignam præsentiam, eodem tempore articulo extrema pallescunt. At paulo post impellente animu iudicio, spiritus penè omnis ebullienti sangu-

Animus eiúsq; affectus in corde cōsistit. Spiritus vitalis officium in affectibus animi.

Gal. 5. Symp.

Per inui-
diā quid
spiritus
patiatur.

Animi
turbati
pathema
ta corpus
omnia
exte-
nuant.
Tristitia
ac metus
quomo-
do ho-
minē cō-
sumant.

Gal. i. ad
Glauc.

ne feruidōque calore tanquam auxiliarēs copijs stipatus, affatim foras ad cutem emer-
git, vt id scilicet persequatur quod mens vi-
tione dignum existimat. Iam verò quid de
inuidia dicam, qua ne Siculis quidem Ty-
rannis inuentum maius tormentum est.
Hæc alterius virtute ac læto rerum successu
excitata spiritum ad cordis specum adscit,
vbi malis incursibus furiatus animus
suos secū dolores noctes diésq; euoluit, mul-
tum in hoc spiritus insumes, necq; qui quam
eius in extimum ferri corpus linens. Ideoq;
fit vt sicut inuidorum animus infernali ca-
ligine horridus est: ita vultus quoque to-
tusq; habitus cadaveroſo pallore ſedetur.
Omnibus hisce animi emotionibus com-
mune eſt, quod interposito ſpacio cor-
pus extenuent, tametsi omnes eodem id non
faciant modo, nec efficacia pari. In timore
enim ac moestitia (quæ nullo alio inter ſe
differunt, quām quod hic lentus, illic celer ſit
motus) spiritus vitales ad ūam ſcatabram
refluunt, vbi compressi marcidoq; calore in-
censi tabescunt, ex quo corpus frigidius tan-
dem ſiccusq; redi neceſſe eſt, depaſcen-
te nimirum ſqualido febriliq; calore (na-
tiuus enim tum indies intermoritur) infitam
cordis humiditatem, quod deinceps viscus
ſuæ affectionis conſensu reliquū corpus affi-
cit. Siquidem moestis, authore Galeno acri-
monia potius caloris, quām abūtantia ineſt.
At vero, ira (ſi quidem ea perſuerantior eſt)
corpora extenuat diuersa penitus ratione.

Nam

Nam cum hæc sit iuxta Platonem ceu ebul- Ira quid
litio quædam sanguinis circa cor , vehe- & quo
mentius corpus inflammmando dissipat. modo
Nempe in hoc pathemate calor neque in- extenuet.
tus, ut in timore sit, occulitur neque ibidem
emaret: sed cōtrā potius iuxta fontē caloris
primū exardescens quām mox ex imis pre-
cordijs foras vbertim erūpit, sefēq; quoquo-
versus in omne corpus diffundit. Ideoq; re- Gal.i. ad
ctè Galenus dixit irascentibus caloris abūdā- Glauc.
tiam inesse, & ob id nūquā quēquam ex hoc
pathemate animam amisisse. Ceterū inuidia Inuidia
medullitus cor excedit , vbi malus animus cur ali-
rerū se augentiū imagines assidue versat, per quis ma-
quas actiones spiritus squalido incēsus calo- crescat.
re, ipsum quoq; cor , & posthoc vniuersum
corpus marcidū reddit, sic vt tādē omnis ipsi
color decorq; pereat. Qui verò curis altiori- Curæ
busq; mētis cogitationibus conficiuntur, in q;s quomo-
spiritus ē vitæ principio ad mētis arcē corre- do corp'
pti multāq; ibidem functione accensi, primo tabefac-
quidem cerebri substantiā, mox vero cor, ac
tandem ipsum quoque corpus reliquū per
mutuæ sympathiæ legem hētico squalore
obterunt, actionēsq; naturæ omnes euertūt.
Rectè enim Galenus scripsit συμπάσχει
έλλασσος ἀπάσσω τάσ δικτύοντας τό πομόνησος,
Posset his iure addi res solliciti ple- Amor
na timoris amor, quo vix scio, an quicquam
magis hominem conficiat. Nam spiritus vi- vencreus
tales varijs modis oppugnat exercetq;, modo
iras excitās, modo vanos timores fingēs, in- exte-
terdū inuidia, sepe odij immorta lib. animū
K iii excri-

C O M M E N T . D E

excrucians. Quinetiam ipsam impetus men-
tem, insaniæ, dementiæq; causam præbet.
Quid multis? omnia sursum deorsum in cor-
pore agitat, ut nil mirum sit, tantopere hinc
aliquem contabescere. Atque hæc de animi
emotionibus dixisse sufficiat. Sequuntur in
extenuantiā ordine, vigiliæ, nec sine causa.
Nam vigiles sensus quia nunquam esse pos-
sunt ociosi, quiescente quantumuis corpore,
spiritus primum animales, atque hinc conse-
quutione quadam vitales etiam multo vñ
obterunt, tabefaciuntq;. Adhæc vitalibus
spiritibus iugiter in cerebrū ascitis perfectio,
tum chyli in ventriculo, tum chymi in he-
pate ac yasis labefactatur. Suprà namq; de-
monstratum est hunc vitæ spiritum ad con-
coctionis integritatē perquām necessarium
esse. At vero imperfectam cōcoctionē, nulla
sequitur proba nutritio, vt quæ tota in as-
sumpti alimēti assimilatione posita est, cūq;
nihil coalescere corporis substantiæ possit,
nisi plurima subactum victūq; alteratione,
corpori alēdo factum sit idoneū, quid miri,
si frustratam concoctionē extenuatio mem-
brorum sequatur. Necq; alia ratione, somnus
quoq; si vel nimium brevis est vel longus,
corpus emaciatur, quām quod concoctioni in-
commodet, Iuxta illud Hippoc. Grauis vi-
gilia, potus cibosq; tum crudos tum inco-
ctiores reddit: at ea quæ in contrarium fit
transmutatio, corpus dissoluit etc. De duro
cubili suo loco dictū est. Eademq; ratio ha-
betur de lecto per æstatem terra, tametsi id
cubati-

Vigiliæ
hominē
emaciāt.

Somnus
nimium
brevis
aut lon-
gus ex-
tenuat.
Hipp. 2.
vict. acut.

cubationis genus tutius fuerit Græcis atque
vitimis Italos, quām nostræ regionis incolis.

Quod autem vehemens exercitatio corpo- Vehemens
ris molē atterat, & suprà abundē monstra- exercita-
tum est, & ab Hippocrate in Epidemijis, his tio, cor-
verbis approbatū. Extenuatio, cursu , lucta- poris
tione, multis celeribūsq; obambulationibus molē at-
efficitur. Adhæc cur vomitus & deiectionis idē terit.
possint, ipsa re notum est . Ambo enim hæc Hip. 6.
ex genere sunt maximarum corporis vacua . Epid.
tionum. Adde quod necessarium planè sit , di-
gestionem alimenti in corpus assiduā vētris
deiectione minui, assuetis nobis nu-
tritionis instrumenta, quæcumque continent
ea statim pessum impellere. Sic enim neque
vrina cōmodè fieri, neq; ali corpus cibo po-
test. Porro acidæ res atq; austerae ob id exte-
nuant, quod ut iam pridem dixi, ad nutrien-
dum sint ineptæ. Idem possunt & rarius as-
sumptæ epulæ, ex quibus scilicet parcior est
succorum prouentus . Nouissimum hoc or-
dine locum habet, vini neq; energia , neque
facultate perfrigidi potio ieiuno in cōsuetu-
dinē adducta: hæc enim corpus cùm per ha-
litum, tum per vrinas digerit.

CVm verò inter extenuantia
posuerim vomitum , & deies-
cionē, de his quoque propria que-
dā dicenda sunt . Eiectum esse ab
Asclepiade vomitum in eo volu-
mine

mine quod de tuenda sanitate com:
posuit, video, nego reprobendo, si
offensus eorum est consuetudine,
qui quotidie ejciendo, vorandi
facultatem moliuntur. Paulò etiam
longius processit. Idem purgatio:
nes quoque eodem volumine ex:
pulit. Et sunt hæ perniciose si ni:
mis Valentibus medicamentis fūt.
Sed hæc tamen submouenda esse
non est perpetuum, quia corpo:
rum temporinque ratio potest ea
facere necessaria, dum et modo,
et nō nisi cū opus est adhibeātur.
Ergo illa quoq; ipse, si quid iā cor:
ruptū esset, expelli debere cōfessus
est. Ita nō ex toto res condemnāda
est, sed esse eius etiam plures causæ
possunt, estq; in ea quædam paulò
subtilior obseruatio adhibenda.

Optimo iure Celsus errorem notat
Ascle-

Asclepiadiſ qui vomitionis atque deiectionis vſum ſanis ademerat, non alia fortè permotus cauſa, quām quod nō nullis hæc iſta viſurpātibus, grauis quandoque orta noxa fit. Iſtud vero quam ſit iniqūum iudiciū, nemo non videt, qui venæ quoque ſectionem, exercitium, balneas, vnc̄tiones, & id genus ſalutaria utriusque valetudinis præſidia fuſſe ſæpe pernicioſa reputat, non quidem ſuapte iſorum natura, ſed vtentium errore. Sanè id pro lege putare, quod raro euenit, hominis parū circumſpecti eſt, quæ vero rerū abuſus via profert ea iſis tribuere rebus, etiā imperiti eſt. Neque vero obtinere Asclepiades ſi viueret, vñquā poſſet, quod nulla ſanis incidat, vomēdi purgandīve corpus neceſſitas, cum tanta ſit téperamentorū vis, tanta ediliorū varietas, tot ab aëre, motu, quiete, ſomno, vigilia cæterisque id genus rebus alterationes nos indies circūueniant, afficiantq; ut fieri planè non poſſit, quin ſæpe ex aliſdua horū omniū cōſuetudine, vicium aliquod inventre, aut in iſis venarū ſuccis vel imprudētibus nobis ſuccrefcat, quo ſi quid iā ſemel imbutū faceſſere negociū naturæ cœpit, cur nō liceat infrā ſuprāve excludere? Quasi vero hæc vacuādi licetiā nō ſolū Medicinæ lex, reftaq; ratio nobis permiferit, ſed iſfa etiam nō moſtrauit natura, que ſep̄itis in iſis quoq; ſanis absque pharmaco noxios humores modò per os, modo per aluū ſuapte ſpōte ejicit. Neq; vero illud Hipp. Asclepiadi villa in re patrocinabitur. Qui itegra ſunt corporis val-

Vomitus
temerē
ab Ascle-
piade re-
iectus.

Hip.li.4. Istudine medicationes ægrè molestèque se-
 runt. Sed neq; illud quicquam arguerit. Elle-
 Aph.16. borus sanas habentibus carnes periculosus.
 Iste enim Aphorismus de ijs scriptus sanis
 est, quos nullum vrget cacochymiae vicium;
 his enim vomitum, aut purgationem com-
 modā esse nemo qui sapit, putat. Quanquam
 si vel maximè vicium valeribus aliquod sub-
 est, ne ob id quidē cōuenire elleborum cen-
 semus longè synceriore materia medicami-
 num reperta catharcticorū quæ partim ener-
 giæ placiditate, partim cōpositionis fœli-
 tate vt maiore fructu, ita periculo minore,

Vomitus quod corpori supereft, demunt. Ideoq; Bar-
 quare borū scholis Benedicta sunt appellata. Ergo
 vtilis. ob id vomitus sanis prodest, quod ventricu-
 lo sordes, tum pituitosas, tum biliosas exi-
 mat.

Suam quæq; particu- aliquo sit diminutum, totius ilico corporis
 la cōco- nutritionem frustrabitur. Scilicet nec hepatis
 tionem tantum vicium corrigere, quatenus vnaquæq; par-
 perficere, ticula concoctionem expedire duntaxat
 nō alte- suam, non item alterius emendare nata est.
 rius emē- Iam verò & tota sœpe corpora non vnicum
 dare po- semper ventriculum vomitus expurgat, cum
 tis est. aut potētibus emeticis cietur, aut fortuitò ab
 Vomitus ipsa prouocatur natura, sanguinis totius col-
 totum luuiem (vt per febrium crises fit) in ventricu-
 etiā cor- li cauum effundente.

Vomitus vtilior est hyeme quam
 pustu- æstate
 cuat.

estate. Nam tum & pituitæ plus,
& capitis grauitas maior subest.
Inutilis est gracilibus & imbecili-
bus stomachum habentibus. Utis-
lis est plenis et biliosis omnibus, si
vel nimiū se replerūt, vel parū con-
coixerūt. Nam siue plus est quam
quod cōcoqui possit, periclitari ne
corrūpatur nō oportet. Si verò cor-
ruptum est, nihil commodius est,
quam id qua via primū expelli po-
test eūcere. Itaq; ubi amari ructus
cū dolore et grauitate præcordiorū
sunt, ad hunc protinus confugiēdū
est. Itē prodest ei cui pectus æstuat,
et frequens saliua vel nausea est,
aut cui sonat aures aut madet oculi
aut os amarū est. Similiterque ei
qui vel cælū vel locum mutat, hisq;
quibus (si per plures dies nō vomiu-
erunt) dolor præcordia infestat.
Neque ignoror inter hæc præcipi
quietem

quietem, quæ nō semper cōtingere potest agendi necessitatē habentibus, nec in omnibus idē facit. Itaq; istud luxuriæ caufsa fieri nō optere confiteor. Interdum valetudinis caufsa recte fieri experimentis credo. Commoneo tamē ne quis qui valere & senescere volet, hoc quotidianum habeat.

Vomitus
vnde &
quæ va-
cuet.

Gal. 6.
symp.
Vētriculi
propriū
excre-
mētū cur-
pituito-
sum.

Cur hye-
me vo-
mendū.

¶ Vomitus educit (autore Gal.) pituitosa, biliosa ac serosa excrementa quæ tū in ventriculo genita, tum aliunde in ipsum sunt deriuata. Primo itaq; ventriculū, secundariō ac quadam veluti consecutione vniuersum etiā corpus exinanit. Proprium ventriculi excrementum pituita est, partim quia néruacea frigidaque eius partis substantia est, partim quia omnium prima sustinet rudimenta ciborū, vbi verisimile est crudas frigidasq; fordes magis coire quam in reliquis concoctionū officinīs. Ergo vt vomitus nunquam non subleuat ventriculum pituita grauem, ita tum præcipue iuuat, cum tempus hypernum superantis materiæ luxuriem fouet. Tum enim & cælum frigore, & cibus luxu magnam ventriculo ad cruditates fenestrā patefaciunt. Atq; hac re (vt author est Galenus)

nus) permoti veteres vomitum à cibo alij Gal.5. de
bis, alij semel duntaxat in singulos menses vsu par-
per hyemem cieri iubebant, quò pituita vi- tium.
delicet omnis ex ventre pelleretur. Ea enim Frequēs
paulo longius intus morata computrēscit, antiquis
ventriculi tunicas erodit, & caput vitiatis per hyc-
halitibus tentat. Neque vero his repugnat Hippocrates, æstate suprà, hyeme infrà pur- mitus.
gandum docens. Hoc enim Aphorismo eum Hip.li. 4.
humorem notauit, qui ex omni vndequaq; Aph.4.
corpore in aliquam ventris regionem de-
fluit, qui vero ibidem genitus infedit, non
item. Quippe huius deriuatio pro com-
muni vacuationis lege per os ceu proximorem locum molienda est. Græci istud
 $\pi\alpha\gamma\chi\epsilon\tau\tau\omega\mu$ appellant. Eiusque rei testis
Hippocrates sic loquitur: Supra septum
transuersum dolores purgationis egentes
per superna purgandum esse significant, qui
vero infrà sunt per inferna. Hæc ille: At vero
influentis in ventrem humoris impetus,
quacunque vltro pro more suo effertur, eo
sequendus est iuxta illud Hippocratis. Quò
natura inclinat, eo ducere conuénit. Ergo
vt æstate bilis, & hyeme pituita magis toto
corpore luxuriāt, ita hic deiectio, illic vomitus (si quidem humor ad vētrem è venis aut
vltro repat, aut medicina ducatur) prom-
ptiora sunt. Bilis enim pro sua leuitate faci-
lē sursum euolat, vt pituita contrà pondere
laborans suo ad iura fidit. Tametsi hæc ista
motionis lex sæpe fallat, ac neque semper
bilis sursum vergat, neq; deorsum pituita.

Nam

Hip. li. 4.
Aph. 18.
Humo-
ris fluen-
tis impe-
tus se-
quéndus.

Nam Euđemo Philosopho (vt refert Gale-
nus) suprā pituita , infrā bilis. Paulo Rhetori
contraria via exuberabant. Propterea ne qua
restet erroris in purgando occasio, præstare
arbitror humoris vacuandi impetu non tam
ratione inuestigasse , quām ipso didicisse ex-
perimento. Atque hæc quidem temporibus
atque humoribus in vomendo obseruatio
debetur. Corporum verò non parua quoq;
habenda ratio est. Neque enim omnibus in-

Quibus
vomitus
vtiles.

xtà aut vtilis est aut procliuis vomitus. Con-
ducibilem Celsus ait plenis ac biliosis, quod
vt probè intelligatur, paulo latiore exigit
explicationem. Plenos itaq; autor intelligit
carnosos , vt aliàs significauit sic inquiens,
Gracilibus magis sanguis , plenioribus ma-
gis caro abundat. Nimirum corpulentia car-
nosa (est enim & altera adiposa) à calido hu-
midoque contrahitur. Ideoq; in primo ortu
calor thoracem dilatauit, humor multa car-
ne intexuit, vt hoc nomine commodus faci-
lisque vomitus fiat. Siquidem id plenis na-

Cels. lib.
2:cap. 10.
Corpu-
lentia
duplex.

tura inest , quod Hippocrates aliàs in diffi-
culter vomientibus arte quærebat pluscula,
eos quiete & copiosiore cibo ante vomitum
humectans. At verò huius præsidij neces-
tas tum multo maxima est , cùm quid sto-
machum grauat, seu prauus aliquis humor,
seu corruptum aut corruptioni proximum
alimentum hanc partem obsederit. Proin re-
ctè Celsus tum demum his esse vomendum
dixit, cùm se se nūm replerunt aut parum
concoixerunt , simul indicans & facilitatem
vomi-

Quando
cōueniē-
tior vo-
mitus.

vomitionis & opportunitatem. Videtur his Hip.li.4.
 refragari Hipp. sic inquiēs. Ægrè vomentes, Aph.7.
 & modicè carnosos infernè purgato, deuitas Locus
 æstatem, cuius Aphorismi interpretationi, difficultis
 neq; Galenus neq; eius commentatores fe- ciasq;
 cerunt satis. Ille cur æstas hinc obseruari de- explica-
 beat, duntaxat exposuit, cur mediocriter car- tio.
 nosis vomitus noceat, dissimulauit. Hj vili-
 simorum mancipiorum instar ab domini
 vestigij ne latū quidem (vt aiunt) culmū
 discedere ausi transeunter eius scripta tanq;
 canis Nilum delibant, neque ponere quod
 ab eo auctore præteritum, neq; amplificare,
 quod nimis contractum est sustinent. Ergo
 πίτυος ἴσχαρος (sic enim Hippocrates lo-
 quitur) καὶ δυσκόλας, id est, vtcūq; carnosos
 vnāq; difficulter vomentes intelligemus ip-
 sos apprimè pituitosos, ac dein aliqua ex par-
 te melacholicos. Pituitosi enim propter hu-
 miditatem temperamenti carnis quoq; bo-
 nam portionem non tantum adipis habent,
 tametsi ea caro neque adeò firma, netq; adeò
 multa vt simpliciter carnosis sit, ac proin his
 facilis, illis vomitus difficultis iure cœsetur. Pi-
 tuitosos intelligo nō φλεματικούς τέ οὐα,
 seu stomacho tātūmodo tales, sed toto cor-
 pore. Nā prioribus quoniā pituita circa sto-
 machū multa redūdat, per os ceu locū vici-
 niore rectius purgatio queritur. Nēpe eo no-
 mine hyēme quoq; vtiliter vomi suprà de-
 monstrauim. Alijs verō καθάρη pituitosis,
 cùm propter stomachi firmitudinē thoracisq;
 angustiam, tum quia nulla humoris supernē

L vacuan-

Frigidis
pariter
& humi-
dis vo-
mitus
inutilis.

vacuandi necessitas est (totius enim corporis inutilis pituita rectius infrà purgatur) vomitus omnis inidoneus est. Iá vero melan-cholicorum nonnullis (naturæ frigiditate ef-ficacia siccitatem superante) habitus vtcung attollitur, sic vt in speciem carnosí videretur, nisi liuidus eos color, nigrumq; capillitum ac tenues venæ proderent. Et ij quoq; reli-quorum melancholicorum exemplo diffi-culter vomunt, tum quod humoris acidi oc-casione firmus his stomachus sit, eoq; minus ad vomendū pronus, tū quod melancholia omnis suapte impetu ad inferna potids si-dat, vt ne dicā etiā cūctos vno ordine mel-an-cholicos pressiore pectore esse, ideoq; de ru-ptione alicuius in eo vasis vbi vomūt peri-clitari. Supersunt modò biliosi, qui cur non ægrè vomāt, proximè dicetur vbi de gracili-bus agemus. Biliosos intelligas oportet, non solūm toto corpore, sed etiā Tā ā dūta-xat πικροχόλευς, qualē Paulum Rhetorem fuisse suprà retulimus, ob prauā scilicet mea-tus biliarij in ventriculū implantationē) plu-ritū indies bilis suprà per os effundentē, ce-tera tamē pituitosum. Hic nisi vomitu amarū excrementū antē extudisset q; cibum caperet, nullū cōcoctionis fructū sentiebat. Cūm ho-rū πικροχόλη, tum reliquorū omniū sym-ptomata, ceu notas quasdā quibus ij noscā-tur. Celsus in præsentia proponit. Ac primū quidē ructus amari, vñā cū præcordiorū do-lore (καρδιωγμὸς grécē dicitur, grauitateq; exremēti biliosi ibidē redūdatis acrimoniā sequuntur.

Melan-cholici
ægrè
vomūt.

Signa pi-crocho-lorum.

sequuntur. Iisdem de causis peccus æstuat, & frequēs tenuisq; saliuia & nausea est, quæ duo iā iam in foribus esse vomitū denunciāt, p̄fserit oborto iā capitis dolore ac vertigine agitatoq; labro inferiore. Cæterū vt semper qualiscunq; nausea vomitū antecedit, ita non vñq; sequitur vomitus nauseā. Quoties enim præ tenuitate altis immersi ac veluti imbibiti humores ventriculi tunicis sunt, aut alioqui propter lentorē tenacius affixi, nausea inanis, irrita, seu quæ absq; vomitione fit, mouetur, & ipsa quoq; sub hac autoris comprehensaregula. Auriū verò sonitus & obortæ oculis lachrymæ fiunt, subuolāte è stomacho sursum versus bilioso halitu, qui acris admodū mordaxq; cùm sit, haud aliter quā fumus ab igne redditus aut acris vapor ab inspecta caepa resiliens oculos pūgit, roditq;, vt hinc exprimi lachrymas nihil adeò mirum sit. Idem quem diximus halitus per autres subinde foras elapsus auditus organon obiter verberat, tinnitūq; facit non dissimilē ei quem adunt pulsata templorū æta. At os Oris amarescit ob continuitatē substatię fauicibus maritum ventriculi interna tunica cōmunis, ciūsq; do. rei causa haud raro compertum est, cōtentā in ventriculo multa bile vel dulcissima quæque maximè amara esse videri. Atq; haē tenus de biliosorum symptomatis, satis superiq; quorum præcipuā partē Hippocrates hoc Aphorismo cōplexus est, Nō febri Aph. 17. tanti cibi fastidium, cordis dolor, vertigo tenebricosa, & oris amaritudo, purgatione

Lij per

Signa vomitionis mox futuræ præsaga.
Nauseæ inanis vnde fiat.
Aurium sonitus.
Lachrymæ.

Hip. li. 4.

Vomi- per superna opus esse significant. Sequitur
tus cælū mutatus aér, qui tum demum vomitionem
mutanti non inutilem facit, quū ad contrariæ tem-
peraturæ loca fit transitus. Aliud enim hic
cælum, alias cibus aliq; sæpe viuendi nor-
ma, omnes corporis actiones innouat, ex
eacq; re orta in venis turbatio ac nescio quid
insoliti tumultus, interueniente naturę opera,
inutiles, si qui sunt humores à bonis seque-
strat, quos humores subinde vomitus (tum
quia subsunt hñ, tū quia permoti fluxui au-
scultat) summo cū valetudinis cōmodo ex-
haurit.

Vomit & hos insuper, quibus
salutaris is plusculis diebus præter morē intermissus
ñs qui est. Tū enim præcordia dolor exercere cōsue-
hūc præ uit, superfluis in vētriculo retētis eumq; tum
ter morē qualitate ceu stimulo, tum copia ceu graui
neglexe- pondere molestantibus. Huc enim vasorū il-
runt.

luuiem. natura pro consuetudine pellit, aut
certè ventriculus intra se cumulatius gignit
purgari vomitione fuetus. Haec tenus quibus
corporibus vomitus idoneus sit proposui-
mus, proximum est quibus incommodet, id
quoq; iungere. Existit hoc loco quæstio sub-
difficilis, manifestaq; inter Hippocratem atq;
Celsum pugna, quæ vt incolumi vtriusque

Vomit viri authoritate dirimatur, non inutile fue-
quibus rū noxijs. rit, paulò altius rē omnē inspicere. Vomitus
omnis deprauata vētriculi expulsio est inge-
tīq; fit fibrarum eius transuersarū cōnixu, vt
quæ stringēdo sursum versus materiā per os

Vomi- extūdūt, ideoq; hic expulsionis modus quia
tus quid, naturæ repugnat nunquam fieri nisi ventri-
& quo- culo
modò fiat.

culo malè affecto potest. Quomodo enēma- Enēma-
ta (referente Galeno) aliquando per os reie- ta per os
cta sunt ac per lēthales voluulos ipsum etiā reddita,
oleum. Ut enim ventriculi tunica interna itemq;
rectis fibris toti gulæ atque ori contiguis ci- alui sex.
bos trahit, sic externa transuersis contexta fi-
bris, quemadmodum deglutioni quoq; in-
seruit, ita vomitum sola perficit, nullis sub-
stantibus quæ in os trahant fibris. Ideoq; fa-
cilius est deuorare aliquid quam reuomere.
Quæ omnia si ita habent, quis dubitet vo-
mitum non posse citari abscq; valida non
ventriculi solum, sed & pectoris sediūmque
quæ iuxta sunt concussione, eaq; de causa
stomachο inualidis ac pectori gracilibus
summopere (vt Celso visum est) aduersari,
ceu his alicuius vasis diruptionem, illis im-
becillitatis incrementum minitantem. Non
reclamat his Hippocrates, sic inquiens. Gra-
ciles & ad vomendum faciles supernè pug-
nare cōuenit. Nam is autor biliosos hoc lo-
co inaudit, non item eos qui vel aliqua occa-
sione extabuere, vel à prima origine tempe-
tamentum frigidū siccumq; fortiti sunt. Am-
bobus enim his pectus macrū pressumq; est,
vt periculum sit nō modo difficilem vomiti-
um fore, sed etiam aliquod sanguineorum
vasorū disruptū iri. Eos enim vt hoc Apho-
rismo excluderet Hippo. illā adiūcit ad gra-
ciles appēdicē. Et facile vomētes. Tales vero
sunt ante omnes biliosi, præcipueque quos
πικροχέλουσ τὰ ἔντευχα appellamus, consum-
pti vero ac melācholici, minimè. Ideoq; Hip-

- Hip.li.4. duos alios Aphorismos eodē penē orationis
 Aph. 8. contextu rectē iunxit . Ex his alter sic habet,
Hip.ibi- Obnoxios pthisi suprà ne purgato . Alter iste
dem est, Melancholicos infrà vehementius pur-
Aph.9. gabis . Nempe in his materia ad inferna ma-
 gis sedit, quare eo etiā arte ducenda est . adhac
 temperamenti vicio gracile pectus rigidum
 arctumq; natura ab initio finxit, adeo ut hos
 vomere cogere planè absurdum sit . At verō
 bilis propter lenitatem minimo negocio per
 os extunditur, vnde fit, vt perquam eruditē
Cels.li.2. alibi Celsus ita scripserit . Vomitus vt in se-
 cap.13. cunda quoque valetudine sēpe necessarius
 biliōsis est, sic etiam in his morbis quos bilis
 cōcitatuit . Ineptiunt hīc plerique Neoterico-
 rum, cū inter natura graciles & eos qui vi-
 morbi sunt tales discernunt, illis vomitū vti-
 lem, his inutilē decernentes . Nae isti me Her-
 cle parū intelligunt, quā nihil intersit ad vo-
 mitus difficultatē naturāve quis gracilis fa-
 cētus sit, an morbo , modo semel gracilis sit.
 Eadē est inquit Gal. prouidentia acquisitū af-
 fectus, et naturalis intemperie . Itaque si pro-
 pter ingeniti frigoris siccitatisque exuperan-
 tiā thorax ab ipso ortu naturāe emacuit,
 aut tū quoquē bonus, post tamen tabido af-
 fectu consumptus est, quæ (te quæ so) res vo-
 mitū hic inidoneum, illic idoneū fecerit, sub-
 stantibus vtrobique caussis, quæ vomitioni
 aduersantur, ijsdē . Sed hoc est istorū acumen
 qui hodie inter scriptores palmam affectant,
 quiq; nulla necessitate ambages secuti emē-
 dicatis hinc illinc absque studio atque arte
 scriptis

Scriptis magno conatu magnas nugas dicūt.
 Sed his valere iussis, ad rē redeamus. Peracta Post vomitione rectē quies imperatur, cuius beneficio cōponantur turbati in corpore succi, afflīctęq; inter eūciendum particulę ab egētisque oblięsae materijs refoculentur. Neque verò luxurię cauſſa vomere cotidianum habere cōuenit. Hoc nāque robut vētriculi soluit corpūsque plus iuſlo exinanit vt nil mirum sit, eum qui ſic continuat neque valere neque ſenescere admodum posſe.

Qui vomere post cibū volet, ſi ex facili facit, aquā tanquā tepidam antē debet aſſumere, ſi diſſicilius aquæ vel ſalīs, vel mellis paulum adiçere. At qui manē vomiturus eſt antē bibere mulſum vel hyſopū aut eſſe radiculam debet, deinde aquā tepidam, vt ſuprā ſcriptū eſt, bibere. Cetera quæ antiqui medici praeceperunt ſtomacū omnia infestāt.

¶ Medicamēta īuertinā, id eſt, vomitum Triplex ciētia pro actionis robore atque infirmitate vomiti in triplici ſunt differentia. Quædā enim adeo torū diffīlādē leuiterq; ſoluunt vt ventriculū ac loca ferentia. quæ iuxtā ſunt, q; mīnimum laceſſant, cuius Blanda generis aqua tepida eſt, per ſe potui data, aut ſi quis ob vacuādē materię lētorē egrius vomat, quæ particeps ſit modici ſalīs ſeu mellis vt tāto nimirū efficacius affixas vētriculo ſordes detergat. Ad hūc ordinē ſpectat hordei decoctum, ſicus recētes, oleū crūdum

L. illij extre-

C O M M E N T . D E

Medio-
cria.

extremis digitis aut penna in gulæ caput de-
missum, ipsumq; haustum hydræleum. At se-
cundæ classis emetica aliquanto his sunt po-
tentiora, quapropter iunioribus mediocria
nominantur, vt quæ modū quedā in soluēdo
obtinent, neq; ita sunt inualida, vt superitis
comprehensa, neq; rursus ita violenta, vt quæ
postremo mox ordine sequétur. Eius gene-
ris habétur radicula, atriplex, siue semina ho-
rum sumes siue radices. Semē anethi, nastur-
cij, erucæ, melonum, radix betonicae, & cucu-

Violéta.

meris satiui. Tertio ordini adtribuntur vteroq;
elleborus, nux vomica, succus corticis sambuci-
ni, radix cucumeris agrestis, & huiusmo-
di, quæ simul omnia actionis suæ vchemetia

Emeti-
corū iu-
xta Cel-
sum du-
plex or-
do.

stomachum subuertūt. Proinde rectius Cel-
sus emeticorum quæ sanis usui esse possunt,
duplicem ordinē proponit: primoq; ea col-
locat, quæ & mitia sunt, & facile vomenti-
bus præbentur, qualis aqua tepida est tum
syncera, tum mellis salisve pauxilli particeps.

Primus.
Secūdus.

Secundum autem ordinem ea tenent quæ
potuis manè vomituris conceduntur, vt ra-
dicula ex oxymelitæ sumpta, mulsum, deco-
ctū hyssopi, & id genus alia permulta quo-
rū facultate humores tenacius ventriculo affixi
dissecātur abstergūturq; vt epota paulo post

Pau. Aeg.
lib. i.

tepidā, minore negocio exigātur. Id se cope-
riſſe in quodā Aegineta narrat, qui cū indies
inappetētia ac nauſea laboraret ruſtūq; insu-
per acido atque precordiorū inflatione (quia
pituita in vêtre coierat) aſſiduè torqueretur,
sumpta (inquit) ex aceto mulso radicula in-
credibili

Historia
cuiusdā
vomētis
pituitā.

credibilem vim eius humoris euomuit, atq; ita protinus sanitatem recuperauit. Porro quoquot præter hęc sunt emetica prisca illis Medicinę autoribus usurpata (in quorū classe primas ferè tenebat elleborus) omnia sanis fugiēda, egris nō nisi per morborū maximas necessitates & in aliorū defectū remediorū prebenda sunt. Et si enim magnas ea sępe vires ostendat in morbis lögis ac febre carentibus (sicut in epilepsia atq; insania elleborus) suspectus tamen virus istorū omnium esse debet. Quemadmodum optimè alias Celsus dixit. Ista nō semper egroris prodesse, semper sanis nocere.

Violenta
antiquo -
rū eme-
tica sanis
fugiēda,
egrīs ra-
rō sumē-
da sunt.

Cels. li. 2.
cap. 13.

Post vomitum (si stomachus in-
firmus est) paulum cibi, sed
huius idonei gustādū, et aquae fri-
gide Cyathi tres bibendi sunt. Si
autē vomitus fauces exasperauit,
qui vomuit, si manē id fecit ambu-
lare debet, tū vngi, deinde cœnare.
Si post cœnā, postero die lauari, et
in balneo sudare, hinc proximus
cibus mediocris utilior est, iſq; esse
debet cum pane hesterno, vino au-
stero, meraco, et carne affa, cibisq;
omnibus

omnibus quam siccissimis. Qui vomere bis in mēse vult , melius cōfulet si biduo cōtinuārit quā si post quintū demū diē vomuerit, nisi hæc mora pectori grauitatē faciet.

Vomitus
stoma-
cho mo-
lestus.

¶ Vomitus omnis siue is sumpto pharmaco moueatur, siue spōte naturæ erumpat stomachū semper plus minus cōuellit. Quare hoc finito studendū roborando ventriculo est. Itaq; sumpto prius modico cibo (multus enim imbecillā facultatem superat) haurire gelidum fontē ad tres vscy Cyathos expedit, vnde laxatum ventriculi os roboretur. Cy-

Palæmō
li. de pōd.
& mens.
Cyath°.
Sexta-
rius.

thus iuxta Palæmonem duodecima Sextarij pars est. Ipse sic scribit: Sextarij Cyathus pars est, quæ est vncia libræ. Sextarius autem qui octodecim vnciarū capax est (etsi Romanis authore Galeno, viginti contineat) duas Cottylas seu Heminas facit, quemadmodum idem innuit Palæmon hoc metro. At Cottyle Cyathos bis ter nos vna receptat.

Cotyle.

Ex quo sequitur, vt tres Cyathi quia nō nisi dimidiā implent Cottulen, in totum pendeat vncias mensurales quatuor & semis quod est Acetabuli duplū. Sed definitis his, agendū de asperitate fauciū est. Ea inter vomendum cōtrahitur ab acore pituitosi excrementi fauces atq; omnē gulā suprà infraq; in ipso transitu percellentis ulcerantisq; quæ quidē affectio etiā à bilioso quoq; vomitu potest excidari

Fauces
cur vo-
mendo
exaspe-
rentur.

tari nequaquam tamen huius occasione in
præsens fieri putanda est. Nam Celsus de vo-
mitu hic agit, qui ventriculo proprius est,
quiq; genitam in eo pituitam (naturale sibi
excrementum) non bilem ex alto corpore
huc confluentem extundit. Huic sententia
medicamenta subscribunt, quæ initio huius
de vomitu sermonis ad expeditiorem mate-
riæ purgationem author proposuit, ut sunt
hyssopus, radicula, mulsum & id genus cali-
da remèdia alia, tum incidentia tum abster-
gentia. Sed & iam nunc finito vomitu me-
racum, carnem assam, cibosq; omnes quam
siccissimos imperat, quæ tamen omnia post
flauç bilis effusionē maximè fuerint aliena.
Agedum igitur cauſsam scrutemur, cur post
huiusmodi vomitionem præscripta reme-
dia conferant. Pituita omnis quæ quidem
cocta subdulcisq; est, nequaquam exasperare
loca quæ contingit, solet, sed contrà potius
quæ vicerata sunt, linire, laeuigare, ac lento
gratōq; humore imbuere. Quū verò eadem
hæc parum probè cocta acida salsa ve reddi-
ta est, tum certè gulam transiens facile exaf-
perat. Ergo quæ hanc vomitio induxit af-
peritatem, quoniam cruditatis soboles est,
quid noui si ea postulet auxilia quæ conco-
ctionem adiuuant, qualia sunt tum ambula-
tio, tum ante cœnam (si quis manè vomuit)
vnctio, aut si vespere id à cæna fecit, postri-
diana lauatio sudorq; in balneo. Duo hæc
postrema cautius semper administrāda sunt,
ne hinc quæ primis venis cruda inhæres-
cunt,

Pituita
dulcis
lenit,aci-
da aut
salsa ex-
asperat.

Gula per
acidum
vomitū
exaspe-
rata quid
agendū.

cunt, liqueantur, priusque in omnem corporis habitum feratur, quam facta sint per matutam concoctionem utilia. Itaque longe maiore fiducia calentibus vridis corpus perluetur enictis vasorum cruditatibus: id quod manè ijs euenisce credibile est, qui hesternæ cænæ vomitu subleuati tota post nocte probè dormierunt. Minus periculi per cruditates in ambulatione aut vunctione est. Nam hæc calorem insitum moderatius excitant absq; vehementi succorum turbatione & in habitum raptu, quæ profecto caussa est, cur hæc vel non interueniente somni beneficio vesperi ante cænam ab eo rectè tententur, qui manè vomuit. Ut enim in hoc forte homine imperfectior etiamnum fuerit concoctio, q; in alio qui per noctem dormiuit, ita rursus rapiérorum in corpus crudorū minor subest occasio. Nimirum certa res est calentiore balneo validius succos permoueri, quam aut ambulatione aut vunctione. Iam vero quod ad cibum à vomitu porrigendū attinet, scire licet mediocrem illum esse oportere, nam multo languescens cruditate calor opprimitur, per pauco deficit. At hesternus cibus, caro affa, vinum austерum & meracum eiusq; ordinis alia conducunt, quoniam ventriculi robur firmant (ιυσμαχεὶς hæc Græci dicunt) frigiditatem minuant, & excrementiū eius humorem absumunt, his enim ille incondis per crudas vomitiones vrgetur. Sequitur posthæc de menstrui vomitus iteratione integrer Hippocratis Aphorismus, cuius interpre-

Cibus à
vomitu
quis
utilis.

pretationem si quis requirit, ex Galeni in hūc locum commentario, si volet, petat. Illibera-
le enim esse arbitramur commentarios scri-
bere more cōplurium Neotericorum, quos
non pudet veterum monumenta bona tot
inconditis paginis ad nauseam v̄isque malè
retexere, adeoq; miserè se studere alieno po-
tius fuco, quam proprijs dotibus speciosos
videri.

Dielectio autem medicamento
quog petenda est vbi venter
suppressus parum reddit, ex eoque
inflammationes, caligines, capit is
dolores aliaq; superioris partis ma-
la increscunt. Quid enim inter hæc
adiuware possunt, quies & inedia,
quæ per illam maximè eueniunt.
Qui ejcere volet primum cibis vi-
nisq; vtetur his quæ hoc præstant,
dehinc si parū illa proficient aloēn
sumat. Sed purgationes quoque ut
interdum necessariæ sunt, sic vbi
frequentes sunt, periculum affe-
runt.

runt. *Affuescit enim nō ali corpus,*
& ob hoc infirmum erit, cūm om-
nibus morbis obnoxia maximē in-
firmitas sit.

¶ Compressa diutius alio deiectione
 nunquam non necessaria est, at non semper
 vtilis, quæ sumpto pharmaco quæritur. Hęc
 enim tum demum permissa est, cūm aut præ-
 sentis aut imminētis symptomatis exigit ne-
 cessitas. Tantaq; sāpē huius vacuationis vis
 est, vt non sanitas tueri, non curari morbus
 absq; eius præsidio cōmodè possit. Ostendit
 hoc naturae in cōdēdis intestinis scopus, quā-
 do hæc ceu canales quosdā sentināq; eius ip-
 sa fecit colluuiei, quæ à visceribus totōq; ve-
 noso genere huc indies deriuatur. Quod qui-
 fusi ven-

dem facile in ipsis perspicere sanis est, in qui-
 tris com-
 bus bilis vtriusq; superflua proprijs meatibus
 moditas. tanq; ductib; hac via foras vnā cū fecibus ef-
 fluūt. Lōgēq; idē apparet luculētis in egris,
 quoties per singulas febriū accessiones, mul-
 toq; magis per acutorū morborū criseis na-
 tura antecedētis materiæ spurcitiē venis ex-
 terminat, inq; vētris cauū affatim effundit vn-
 de ea mox vomitu deiectionēve exigitur. Et
 q; igitur præclaro beneficio Asclepiades cūm
 hæc ista presidia sustulit sanos priuauit, quo-
 rum neglectus excremēta intus fouet, & spa-
 cio interposito grauissimis valetudinib; ini-
 tia præbet. Iam verò si vel absq; succorū la-
 be venter obriguit, ne tum quidē etiā absur-
 dum

dum fuerit cōmodo vel cibo vel medicami-
ne deiectionē moliri. Quippe concoctionis
primae superflua æquo diutius intus morata
penitus arescunt, instarq; lapidis durātur trā-
sciente paulominus omni in mesareias chy-
lo. Adde quod ab ijs ad hunc modū inclusis Aluo
putriq; calore accēsis acres effumationes ad diutius
cerebrū aspirat, vnde protinus & capitis do- cōpressæ
lores & oculorū caligines, idq; genus supe- quæ su-
rioris partis mala possunt & fieri & increse- perue-
re. Cumq; hæc alui tarditas & valesia ro- niant
bur, idq; aut ob ineptā intestinorū formatio- noxæ.
nē, aut calidā intéperiē hepatis renū ac sediū
quæ iuxta sunt vt plurimum sequatur, planè
incidit, vt et sic affecta viscera, et durata aluus
mutuas inter se operas præbeat ad malū, vis-
cerum quidē intemperie madore ventris par-
tim attrahente partim depascente. Ipsis autē
alui fecib^o memorata loca altiore intestino-
rum tumore prementibus suoq; veluti fotu
magis magisq; extorrentibus, vt nil mirū sit
quod Celsus scripsit, suppressa aluo inflam-
mationes increscere. Siue autē inflammatio-
nes ita vt nos intelligas hepatis seu renū
ardores ($\phi\lambda\circ\gamma\circ\sigma\tau\circ\sigma$ Græci dicunt) seu pro-
priæ dictas $\phi\lambda\circ\gamma\mu\circ\sigma\circ\sigma$, id est, inflamationes,
equidem nō magni referre arbitror, nā pari-
tatione vtrūlibet affectū adstricta aluus exaf-
perat. Quid, inquit Celsus, notās Asclepiadis
opinionū, adiuuare inter hæc possunt quies
& inedia, quib^o nimirū prisca illa simplicitas
quoslibet extenuare se posse morbos vanè
sperabat, cōmodeq; in hunc usum inuētū à se
esse

esse Diatriton illam gloriabatur. Erat autem eius dogmatis præcipuus autor Asclepiades qui initio morborū tortoris vicem exhibebat, inedia, luce, vigilia, siti, cubatis vires conuellens. Quasi vero hæc ista propositos affectus haud dicam iuuent, sed non exasperent quoque: quādo deficiente venas nutrimento, totus ab his chylus ad vnguem exugit, siccataq; excrementa, & propter inediā pauca intus cunctātur sanguis omnis qui vasis superest, afflctaq; intemperie viscera exuruntur, cæphalalgiae ac caligines subeunte in caput bile inualescunt, in summa, robur nature consumitur, quō nil prius nil antiquius cū aliās semper, tum in viscerum internorum phlegmonis haberi vñquam debet. Sed Asclepiade valere iusso agedum auxilia scrutemur, quis tutò per secundam valetudinem aluus ducitur. Primit inquit Celsus cibis vinisque vtendum est his quæ hoc præstent, οὐκον γότικά intelligit, ac ventrem mollientia, ea quæ nullum peculiarem humorem venis eximere nata sunt, eaq; duntaxat possunt quæ intestina ac vias quas vocant communes obfident, educere. Id verò præceptum vtinam, hodie tā religiosè ab omnibus obseruetur, quia est humano generi apprimēsolutare. Quid enim non designat perdita impostorum medicastrorum audacia, quid non & nobilium quorundam (si Dijs placet) medicorum cæca confidentia tot tantisque purgationum machinamentis, non sine graui cubantium clade, summāque artis medicæ infamia,

Quibus
auxilijs
aluus fa-
nis du-
cenda.

Error
vulgaris
medico-
rum.

infamia, adeo ut vulgo iam olim dici coepit. Summam esse Medicinam non vti Medicina, & beatum esse ventrem quem illa nunquam intravit. De sanis loquor, quibus citra viciati humoris redundantiam alius coprimitur. Hæc namque si supra modum semel inaruit, quid commodius aut denique præstabilius, quam humidis lubricantibusque cibis ac polulis, squaloris huius vicium auferre, ac sic fusam aluum facere. Nimirum vt facultati intestinorum retentrii, siccitas, vigorem addit, ita expultri humitas. Nempe hoc instituto, intestina quæ feces tot impeditas atrafractibus tardatura videbantur, sagax natura mucco pituitoso intus illeuit, vt eius levitate fluxum oletum promptius ad anum properaret. At Empirius, quorum omnes spes opesque repositæ in lucro medicinæ purgantis sunt, superuacanea esse hæc videtur obseruatio, vt qui tum demum mirum quam superbè gloriantur, si quam plurimum tum huius mucosæ pituitæ, tum tenuis è venis sanguinis detraherint. Nec vero intelligunt effrenatis illis catharticis vt aluum quidem egregie solui, ita benignos quoque venarum succos detrahi consueisse. Quippe medicamen ipsis destitutum humoribus, quos ad se trahere natum est, ipsa etiam sana (vt ait Galenus) inuidit, sanguinem atque carnes eliquans. Iam ab hac præclara scilicet deiectione, omnia tum in corpore magis siccantur, tum solito pertinacior, ventris astrictione succedit. Et ne hoc parum sit, hanc indejm boni viri secundum

Siccitas.
vim re-
tentrii
firmat,
humidi-
tas ex-
pultricæ.

Noxæ
vehemē-
tium ca-
thartico
rum.
Gal. lib.
Quos
purg.
opere.

ducere validioribus medicamentis parant, quasi per priora parum profectum sit, sicq; ex simplici malo geminum faciunt, & vt ait Flaccus. Dum vitant stulti vicia, in contra-
ria currunt. At fortuna tamen nonnunquam bona, imo ingenita naturę vis tyrānidē hanc omnē edornat, sic vt subinde secūdæ valetu-
dinis initiū, beneficio corporis, nō medicinę
fiat, Quare protin' euenit vt illi tortores ser-
uasse homines, cū nō occiderint, videantur.

Detectā- Flagitosi me hercle, impostores, q; nequitia
da Em- perdimi cū nō suis reb' frugi esse, nō alienis di-
piricorū dicerint, p̄f̄stare in animū inducūt, per faci-
nequicia. nora incognitas arteis agitare, quā inglorios
aut inopes se viuere: tū dira potius crudeli-
tate experimēta per mortes agere quā salutis
humanę pr̄sidē artē per misericordiā didicī-
se, Inualidę ad hēc sanguinaria capita sugillā-
da literę: inualidę (pr̄h dolor) ad puniēda le-
ges, quorū sceleribus iacētē hodie videmus
Medicinā, tot nobis sudoribus, tot pulcherri-
mi téporis iacturis: tāto vigoris corporei, tā-
to rei hēreditarię detrimēto quęsitā. Beat il-
los multorū nece obfirmata temeritas, no-
stros dolores, & iustitia querelae et vindicis
impia māsuētudo acerbiores facit. At valeat
ista nequisimorū hominū portēta, quorum
error (si quidē nō potius nefas quā error di-
cēdus est) ex caussę pendet ignoratione, vnde
sistit vētrē cōtingit: estq; hēc incōsideratiā ple-
risq; etiā celebriū medicorū frequēs, q; sanos
pariter atq; egros s̄pē cū op' nō est purgati-
onibus excarnificat, quiq; eō peruerterū sto-
liditatis, vt non animaduertat quo magis sic
per.

per purgare corpus studēt, eo minus pro sen-
 téria rem sibi omnē cedere. Non nulli inquit Gal. 5.
 Gal. sum pro pharmaco in prēsens gāudent si
 copiosus desiderint: verū quāto magis sunt
 vacuati, tāto his vēter sequētibus diebus ma-
 gis adstringitur. Nēpe id incōmodi vt idē au- Aluum
 tor in ḥs effugeret quib' siccitatis occasione siccata m
 aluus nihil reddit, nō validis catharticis, sed quo mo-
 solo p inferiora infuso oleo aluū citabat. Eo do Gal.
 enim (ingt) siccū excremētū madescit, & trā- soluerit.
 situs efficitur lubricus & intestinorū tunicae
 emolliūtur. Ergo vt Celsi quoq; cōsiliū nō
 tātu Galeni sequamur, cōtractā aluū rectē la-
 xabimus primū cibis ac poculis ad hoc ido-
 neis, his quæ simul & alāt & vētré moliant,
 cuius generis habētur pinguia iuscula, atque
 olera, decoctū, cicerū rubrorū, ius carnis, prē-
 fertim galli haceq; aut veruecine, quę aliās sal-
 sa esse aliās recēs potest, ac modō quidē mel-
 lis, modo zaccharis particeps. His accedunt,
 lac cūm integrū, tum secreto caseo serosum,
 percolatus ptisanę tremor cū oleo & melle,
 primū brasice decoctū adiecto oleo vel bu-
 tyro vinūtq; dulce et crassum, in summa oīa
 (vt Celsus alibi docet) repida, dulcia, pinguia,
 elixa iurulēta, salsa, diluta. Galenus prēstatis- Cels. li. 2.
 simū ἵκτε ποτήριον parabat, ex beta lēte cūm
 sale & garo. Ista vero omnia vt vētré permo-
 veāt, paulo liberalius sumenda sunt, futura
 alioquin inefficacia, sic vt pleraq; ad librant Aloēs
 vnā, alia ad sesquibrā, multa binis etiā libris
 sumere oporteat. Quod si per hēc parū pfici-
 tur, tū vtiq; (iudice Celso) veniēdū ad Aloēn eximiās
 tā, quę vt vires suprā hepar non exerit, ita dotes.

Inter cætera purgantia sola est innocentissima. Quū enim alia cathartica stomachum semper plus minus labefactent Aloē aded id non facit vt hunc etiam (authore Galeno) corroboret, Eiusque rei caussa Celsus alibi præcepit purgantibus omnibus Aloēn perpetuō miscendam esse. Iam vero si hic nihil quidem ex toto trahere corpore propositum est, at ventrem duntaxat aliqua ex caussa tardiusculum prouocare, quid optatus quām ījs id compleri catharticis, quorum vis non nisi ventrem attingit, aut siquid porrō tendit vasa tantum mesenterio intexta vellicat. Ceterum nouisse hoc loco cōmodum est, pro vario ventris affectu Aloē vtendum esse aliās Iota, aliās illota. Hæc namq; purgat magis, sed roborat ventriculum minus, illa contrā. Quinetiam maiore sēpe cum fructu sumetur medicamen dialoēs, id est, ex aloē cōpositum, Græci ἡρόη πικρόη vocant, cuius author ipse sit Galenus. Iterum moneo hāc in sanis deiectionem nō ita statam esse opertere, quin sēpe ea quoq; fiat utilis quæ asp̄tioribus medicamentis tentatur. Nam vt Celsus proximè scripsit, & corporū & temporum ratio eam facere necessariam potest. Etenim si cacochymia succos venarū contaminauit, quæ non viētu curari, non exercitatione, non balneis, nedum inedia commode potest, quis quæso adeo præfractus, aut deniq; ita stultè meticulosus, vt id nō audiat purgante medicamento tentare, quod alij fieri posse remedij negatum est. Neq; enim ychœ,

Aloē
purgati-
bus om-
nibus
miscēda.

Aloē lo-
ta plus
roborat,
sed pur-
gat mi-
nus, illo-
ta cōtrā.

Medica-
men dia-
loēs.

Gal. 6.
sanit.

Alui du-
ctio
pharma-
co petita,
nōnūq;
sanis ne-
cessaria.

vehementi malo succurrere nisi æquè vehemens auxilium potest, Quid sanguinis redundantis luxuriem extenuare incisa vena licebit: eius vero corruptelâ pharmaco corrigerre purgante non licebit. Quasi vero Hippocrates, eiusq; fidus interpres Galenus verinalibus horis sanos quoq; non modo sanguinis onere incisa vena leuare, sed perpurgare et iam dubitarint, quos propter multitudinem fusorum humorum anniuersarij catharri, arthritides, hæmorrhoides aut id genus similes morbi exercebant. Atque hæc cdm ad præsentis loci illustrationem, tum Asclepiadiis caussa loquor, cui nihil ad sanitatem conducere purgationem placuit. Porro quod posthæc Celsus de nimia delectio- nis iteratione docet, quia eius ipse rationem abundè explicat, altius hic repetere non satis causæ putamus,

CAlefacit autem vncio, aqua salfa, magisq; si calida est, omnia & salfa, amara, carnosa, si post cibum est balneum, vinū au- sterum. Refrigerat in iejunio & balneū et somnus nisi nimis longus est, & omnia acida, aqua quā fri- giidissima, oleū si aquæ misceatur.

- Calefa-** Prosequitur iam Celsus quem prius
cientia. instituerat ordinem cum doceret suam cuic
Vnctio. naturam cognitam esse oportere, ut hanc vel
Aqua calefacere, si nimium friget, vel si immode-
salsa. ce calet refrigerare taret. Ita tamen calefacentiis
Carnosa. tractatione iam nunc aggressus, primo loco va-
Calor gationem ponit, quae duobus ferè nominis
accessu bus hanc vim adepta est, partim quoniā ca-
alimenti lente cum oleo quadāq; corporis pertracti-
augetur. one administratur, partum quia oblitera pin-
guetudine cute, calorē intus includit, quoq;
minus succi exhalet impedit, Succedit aqua
salsa, quae communi omnium salsorum lege
calefacit, id quod & amaris & acribus iuxta
commune est. Sequuntur carnosa, quae pro-
feſtō uō alio nomine calefaciunt, quā quod
præ cæteris edulis potentissime nutriant.
Quid enim nouū habeatur, calorē nobis in-
ſitum accessu nutrimenti augescere, quū &
ignem magis ardore aggestis in eum lignis
minimē miremur. Nempe recens succus ex
pleno cibo, eoq; temperato vel paulo quid
calidiorē genitus substantiā nativi caloris in-
ſtaurat affuso solidis partibus, in quibus illi
totus inexigit nouo sanguine, ac spiritibus
subinde vitalibus ex eiusdem sinceriore par-
ticula recuperatis, vt recte creditū veteribus
sit. Sanguinem esse naturæ thesaurum. Neq;
verō haec ita accipias licet quasi ex quoniā
cibō incrementum accédere calori putan-
dum sit. Nam is contrà à succo lactucæ qui
tamēti nutriens est, manifeste minuitur.
Proin alimento egregiæ calsaturum eius
genus,

generis esse debere perhibemus, quod suapte Quódnā natura calidum est vnáque multum san- alimentū guinem producit, qualis est animantium calorem caro copioso sanguine præditorum, hæc augeat. enim (teste Galeno) omnia sunt calida.

Ac tanta profectio carnium in calfaciendo corpore vis est, vt ipsum quoque animum in euidentissimam pertrahat sympathiam.

Si namque (vt. Galenus author est) animi mores temperaturam corporis imitantur, quid adeo mirum sit homines à crebro carnium esu , vt corpore magis calidos sic animo ferociores reddi . Ostendit hoc Anthropophagorum ac gentium Lybiae effera seuities, quorum venter crudis hominum artibus & obsecenis onagrorum leonumque visceribus saginatur. Sanè impulsum hac esse caussa Pythagoram exstimo , quod tantopere carnes horruerit.

Nimirum facile is tanta fretus sapientia perspexit , ex hoc genere victus mortaliū animos efferari , ac nescio quid pecuniae atrocitatis induere . Itaque vt rude vulgus ab pecudum esu absterreret , haud insitē puto , finxit hominum in bestias metamorphosim , post fata cuiusque fieri, eiusque rei caussa intactas ac veluti sacras animantium carnes esse volens, sic apud Nasōnem exclamat. Heu quantum scelus est in viscere viscera condi . Sequitur nunc adhibitum à cibo balneum , quod cur calfactum disputatum superius abunde est. Succedit

Carnis vsus cor- pus cali- dū, ani- mum fe- rocē ef- ficit.

Gal.li.de mutua consecu- tione

temp. & animi.

Pythago ras non temcrē carnes rejicit.

Ouid.
7.Meta.

vinum austерum, quod tamen accipiendum non est, pro eo quod recentiores esse astrin-
gens, & Græci *συπίκηρον* dicunt, hoc enim inter cætera vini genera minus calet. Fortè rectitis hīc austерū intellexeris id vini, quod potentes habet vires ab Hippocratēque οὐνῶδεις, i.e. vinorum appellatur, & ολιγοφέρει
opponitur, natumq; est & caput halitibus ferire, & corpus vniuersum incendere. Quē admodum sanè austeri nomine vulgo id significatur, quod rigidum, immite, atq; asperum est. Huiusmodi vina potissimum colore rubra, substantia crassiuscula sunt, quale è Gasconum patria ad nos importatur quod Rhenano albo minus vrinam cit, & corpus totum magis inflamat. Et calefacientium quidem ratio exposita est. Nūc de his dicam quæ corpus refrigerant. Incipiam à balneo, quod in iejunio sit adhibitū. Id præterquam quod propter inanitatem venarum nullo nutritionis fructu solida afficit, ita id insuper succi dissipat quod subter cutē carnibus inhaerescens, nondum his fat probè coaluerat, sicq; humoribus vndiq; consumptis æquè frigus corpori dominatur, ac si quis incisa vena factus exanguis sit. Refrigerat præ-
rea ieunos & somnus, quatenus alimento probè iampridem cōfecto atq; partibus vni-
to, calor per quietem intus coercitus om-
niaque ibidem vacua offendens naturalem solidorum madorem, non tantum venarum residuum sanguinem atterit consumitque,
sed & idem hinc subinde calor intermoritur prius.

Hip.3.
vict.
acut.

Quę cor-
pus refri-
gerent.
Balneum
ieiunis
adhibi-
tum.
Somnus
post ine-
diam.

priatus scilicet idoneo tum somite, tum
subiecto. Sanguis enim hunc reficit, solida
continent. Optarim hic aliquanto fuisse
oculatores σχόλιογάφους atque excuden-
dorum voluminum castigatores, quos men-
dum orationis propositę subterfugit. Scilicet
in omnibus quae videre licuit exemplaribus
pro eo quod scribi de somno oportuit, si ni-
mis longus est, nisi nimis longus est, suppo-
nitur, conuersa in disiunctiuam, conditiona-
li. Quis enim nescit abs quo quis immoderato
somno sive is famelicum siue saturum te-
net, corpus semper refrigerescere. Cōfirmat eā
rem Hippocrates sic inquiens. Grauis vigilia
alimenta cruda reddit. At ea quae in contra-
rium sit mutatio corpus dissoluit. Idēmq;
author ibidem sic ait. Somni, iejunium exte-
nuant, humidum quod inest vacuantes. Pa-
ria potest in iejunio & breuis somnus, sed
minus quam longus efficaciter, proin ille à
Celso præteritus, hic èvidentioris energiæ
caussa notatus fuit. Ut ne dicam etiam haud
farò ieunis ita vacuum corpus esse quin la-
teat in vasis nescio quid nondum percocti
humoris, quem perficere breuis somnus, su-
perexcoquere atq; consumere longus solet.
Quae posthęc iā Celsus refrigeratia recenset,
pars eorum per se clara, pars superioribus in
locis enarrata est. Vnica supereft aqua, quę Aqua
sit, vt Celsus loquitur, quam frigidissima. quam
Hęc talis esse respectiuè dicitur ad caloris frigidis-
nostri vires, quas si illa robore superat & fri-
gidissima esse, & corpus refrigerare haud

Locus
mendo-
sus.

Hipp. 2.
vict.ac.

per-

perperam dicetur, De aquæ perfusione ac piscina loquer, quæ et si friget, non tamen nos toto refrigerat, quin saepe etiam ex accidente calefacit, factio caloris propter eius augmentum ad extrema recursu, qui fieri recursus, non nisi copioso calore intus dominante potest. Ergo senibus, coniunctib; ac longa ægrotatione exhaustis, id est brumalibus potissimum horis, inualidum calore in, occurrentis frigida extinguit, tantum abest ut intro compressum redire iterum in habitum cum auctario faciat. Ideoq; in his non catharros cauare, non tetanos, non podagram potest, sicq; haec subinde ut non usq; refrigerat, sic istorum respectu corporum, quia nunquam calefacit merito esse quam frigidissima dicetur.

HVmidum autem corpus efficit. Labor minor quam ex consuetudine, frequens balneum, cibus plenior, multa potio, posthac ambulatio et protinus cibus adiectus, ea genera escæ, quæ ex locis venti frigidis et pluuijs & irriguis. Contraria siccata immodica exercitatio, fames, vigilia, vnguentio sine aqua calor. Sol immodic, frigida aqua, cibus

cibus exercitationi statim subiectus, et is ipse ex siccis et aestuosis locis veniens.

¶ Huius orationis series in exemplariis ad vnum omnibus ita deprauata est, ut hanc ne ipse quidem autor si viueret esset agnitus. Sic enim aliorum habent codices.

Locus
viciatus.

HUmidum autem corpus efficit labor maior quam ex consuetudine, frequens balneum, cibus plenior, multa potio, posthac ambulatio, et vigilia, per se quoque ambulatio multa et vobemens, et matutina exercitatio, et non prostinus cibus adiectus, ea genera escæ, quæ veniunt ex locis frigidis, et pluvijs, et irriguis. Contraria siccata modica exercitatio, fames, vncio sine aqua, calor. Solmodius, frigida aqua, cibus exercitationi statim subiectus, et is ipse ex siccis et aestuosis locis veniens.

¶ Sed quod iste orationis contextus sit insulsus
& à

& à sensu medico alienus, nemo adeo rudit
est, quin intelligat. Quo minus Neoterico-
rum incurram reprehensionem quod locum
hunc ita pro lubito digesserim meo. Nempe
hoc duntaxat ordine medicus est, ac Celsus
dignus, Polybius verbis vnde mutuatus vi-
detur conformis. Porro de eorum quae hu-
meant aut siccant natura, pluribus agere
non satis caussae putamus, quatenus ipsis
ferè rebus aliquis humectatur quibus imple-
tur, ac siccescit, quibus extenuatur. De his ta-

Polyb. li.
de vi. &
Idiot.

men nonnulla dicenda sunt, Matutina exer-
citatio, vbi vehementior est, ob id siccare cre-
ditur, quod corpus (modo id iejunio va-
cuum sic) plus iusto dissipet. Nam cum fru-
ctum nutritionis, attractis per motionem in
habitum succis, membra sentire debeat, non
solum eo ipsa frustrantur, sed propriū etiam
humorem vnam cum affluente sanguine amit-
tunt, Posthēc siccata & cibus longiore post
exercitationem tempore sumptus. Etenim
hac interposita mora, concidunt oscula ve-
narum propter motionis vim antē hiantia,
ideoque nec ita properè nec æquè vbertim, vt
alias, escam trahunt. Nempe hoc instituto

Egin. li.
I. cap. 57.

Paulus quoque Egineta, ipsis quos extenuare
studet balneo iam egreſsis non protinus ci-
bos offert, sed aliquanto post tempore. Cae-
terum quod vnguis sine aqua exsiccat, com-
paratiuē scriptum est, ad eam que cum ea fit.
Sicut enim nulla non vnguis que commu-
ni cum oleo administratur humectat, ita ea
id demum facit efficacissimè, quæ adhibitam

prius aquam intra habitum includit. Siccan- Frigidas
tibus adnumeratur, & frigidæ lauatio, tum lauatio
quia astringendo madorem carnis exprimit, cur sic-
cum quia cutem densando caloré, spiritum, cet.
succos, necessaria naturæ nutrientis admi-
nicula, ab extremis intro violenter in pro-
fundum corporis contrudit, ex quo nil mi-
rum est habitum emacrescere.

ALuum astringit, labor, sedi-
Ale, creta figuralis corpori illi-
ta, cibus imminutus, & is ipse ses-
mel die assumptus ab eo qui bis so-
let, exigua potio, neque adhibita,
nisi cum cibi quis quantum as-
sumpturus est, cœpit post cibum
quies. Contrà soluit, aucta ambu-
latio atq; esca, post motus, qui post
cibum est, subinde potiones cibo
immixtae.

¶ Ut corpus (teste Hippocrate) intus Hip. 6.
forisq; transpirabile periumq; est, ita mu- Epid.
tuus quoq; liquorum est ex vna corporis re- Corpus
gione in aliam per omnia confluxus. Huius vndique
occasione, omnium sœpiissimè, alius fisti in transpi-
rebat valentibus solet, translato scilicet in rabile est;
venas excrementorum ventris humidus. Nem-
pe inter

C O M M E N T . D E

- Gal.6.** *pe inter naturales potentias retētrix & attrā-
ctrix semper (authore Galeno, robustiores
sunt in aridioribus calidiorib[us]que instru-
mentis siue naturali qualitate, siue ascititia
sint talia. De perfectè sanis loquor, ac nullo
in visceribus insignis intēperiei, aut forma-
tionis vicio afflēctis. Etenim quis nescit al-
uos quoque posse contrahi aliās à vehemēti
iecinoris aut renū ardore, aliās ab intestino-
rum quoque vicio cūm naturaliter ea ad-
modum aut sicca, aut hebetis sensus, aut in
nimios intorta gyros sunt, quin etiam idem
ſepe poterit ab ipsius accidere biliarū meatus
obſtructione, aut praua in ventriculū insitio-
ne, nec raro etiam ab infirma musculorum
qui in septo trāfuerſo & abdomen ſunt, aeti-
one (nā ī quoq; ad celeritatē deſectionis ad-
iuuant) multisq; alijſ id genus cauſſis, quæ
viciosos corporum ſtatus ſequuntur. At ve-
rō rectē valentibus ab ijs ferē cauſſis aluus
adſtrīgitur quæ ventris humiditatē partim
cōſumere partim digerere in venas natę ſunt.
In his principem locū tenet exercitatio per
quā accēſis motionis organis chylus in habi-
tū corripitur, & toto vndequaq; accēſo cor-
Labor. *pore abſumitur. Ceterū cur ſedile ventrē re-*
Sedile. *tineat superioribus locis demōstratū eſt. Idē*
**Creta ſi-
guralis.** *facit creta figuralis ſeu terra Lemnia, adeo in
adſtrīgēdo potens vt ſanguinem vndequeq; promanantem retineat, & quamuis aliam
fluxionem compescat, ſiue foris illitum ſiue
intro in corpus ſumptum. Eiusq; faculta-
tis merito aluum comprimit. Iam quod à
cibo**

cibo imminuto tardius venter pigrescat, ipsa Cibus
repatet. Vix enim hic vlo pondere excre- immi-
mentum intestina premit, quo fit vt hæc nutus.
ipsa graui saburra ceu stimulo carentia, suiq;
veluti muneris oblita lentè ad deiectionem
lensis oneris insurgant. Quod si ita est, quid Cibus
miri, si simile quoque eueniat à cibo semel non nisi
per diem assumpto ab eo qui bis solet. semel
Sic enim præter solitum , vt Hippocrates per diem
loquitur, detumescit subsiditque ventricu- sumptus.
lus, tum etiam κρυψθεισα οξια τὰ σπλακ. Hip.2.
τα, id est, viscera pendula esse videntur cor- viet.acu.
repto scilicet in venas omni chylo, ipsisq;
subinde fecibus minima mole residuis ac
lapidis instar siccatis . Quare recte Gale- Gal.6.
num monere arbitror, tum demum pau- sympt.
ciora quam ex proportione multitudinis
ciborum excrementa dejci, vbi plus ex ip-
pis transiit in anadosim . Sequitur exigua Potio
potio, quæ quia nō sat madoris ferculis ad- exigua.
icit, deiectionem tardat, idq; multo fa-
ciet efficacius, si non saepius (vt moris
est) inter edendum iteretur, sed tota se-
mel à cibo sumatur: sic enim osculo ven-
triculi innatans nequaquam epulis tota to-
tis miscetur, ideoq; easne humectare quidem
potis est. Nouissimum eorum quæ aluum Quicq; à
sistunt, quies à cibo est, qua fit vt assumpta cibo.
edulia nequaquam concussa supremo
ventri inhærescant, minùsque properè ad
imum sidant. Proximus nūc est eorum ordo
quæ aluum citant, in quibus est motus Aluum
post cibum, adeò in hac re potens, vt graues soluētia.
inter-

interdum diarrhæas moueat. Porro autem pariter ambulatio atque cibus, potionis cibo immixtae, & id genus alia cur aluum subducant, ex eorum patet consideratione, quæ hanc cogunt. Contrariorum enim ut sunt caussæ contrariae, ita doctrinæ ratio eadē est,

Illud quoque scire oportet, quod ventrem vomitus solutum comprehendit, compressum soluit. Itemque comprimit is vomitus, qui statim post cibum est, soluit is qui tarde superuenit.

Vomitus **C**ur vomitus ob id ventrem solutum comprimit, quod materias ad aluum inclinates inferne sursum auertit. Népe huius *άντισπάστου* caussa vomitus ab Hippocrate Galenoque in his probatur morbis, qui inguina, renes, coxas cæteraque ventris inferioris loca exercent. Optimè enim materia quæque reuellitur ubi alia parte prorumpens, alia emittitur. Quod præceptū Hippocrates hoc Aphorismo stabiliiuit. Longo alui profluvio laboranti, spote vomitus superueniens morbum soluit. Jam verò quod vicissim compressum ventrem vomitus moueat ex concussione fit intestinorum quorum facultas expultrix ad propriū munus hoc modo excitatur. Ea tamen

Hip. li. 6.
Aph. 15.

bac

hac omnia lege sunt, quod qui ventrem compressurus vomitus est, protinus à cibo cieri debeat, qui verò laxaturus longo post tempore. Hic enim excrements ad imum ventris iam antè demersa agitatis vomitione intestinis per sedem: ceu proximum locum erupunt, illic verò alimenta priusquam pyloro exciderint, aut intestina maiore pondere ad expulsionē sollicitauerint, supra per os egeruntur.

Quod ad ætates verò pertinet.
In diem facillime sustinēt
mediæ ætates, min' iuuenes,
minimè pueri, et senectute cōfeci.
Quo minus fert facile quisq; eo sa-
pius debet cibum assumere, maxi-
mèq; eo eget qui increscit. Calida la-
uatio et pueris & senibus apta est.
Vinum dilutū pueris, senibus me-
racius, neutri ætati quæ inflatio-
nes mouēt. Iuuenū minus quæ assu-
māt, et quomodo curētur interest.

Fames

¶ Fames sic oritur. Quū triplex nostri quomo-
corporis substantia assidua nativi caloris do exca-
ctione dissipetur, sagax, prouidaq; rerum tetur.

N

natura

natura singulis particulis facultatem protinus ab initio contulit, qua defectum alienamenti percipere, aliudq; ex proximis unaquæcq; locis attrahere valeant. Ea verò facultas à penuriæ sensu (modo is sensus dicendus sit) oritur, atque naturalis appetentia vocatur, omnibus animatibus atq; platis iuxta communis, Iam quia insensibilis hæc corporis diffatio (Græci ἀναπνευστική appellant) extremas partes primo exhaust, (proprios enim cuti per quā exhalatio fit, remotioresq; à succorū officinis sunt) plane accidit vt hę quoq; primę egestatis sensu perstringantur, quare alimentum è proximis locis trahere properant, ac mox illæ rursus ex fibi vicinis, hæcq; deinceps ex alijs atque alijs, sicutq; dum undequaque rapto viuitur, fit vt hoc celeri tractu vasa ad ventriculum pertinenda tandem exinaniantur, que et ipsa tum quoq; eius visceris tunicas vellicare atque exugere incipiunt. Atque molestus hic suctionis tractionisq; sensus vt primum os ventriculi, partem supra omnia sensibile, percelluerit, ipsa statim oritur animalis appetentia, quā inedia seu famē appellamus. Declarat hæc lögè eidemissimè quod præcipua omnis appetentiae causa ipsa sit corporis diffatio, quodq; hęc à calore fiat innato, tum quod primarię causę energiam promoueat corporis ad diffationē aptitudo. Ergo quicucq; & multo naturæ calore affluūt, & rara sunt mollicq; corporis texture, ocyssimè inedia urgentur pariterq; hæc egerimè serūt. Tales apprimè sunt pueri, ju-

Appetē-
tia ani-
malis.
Inedia
primaria
causa.

xta illud Hippocratis. Qui crescūt plurimum
habent calidi innati, itaq; plurimo egent ali-
mēto, alioqui corpus consumitur. Porrō di-
scernere inter eos homines oportet, q; citius
esuriūt, et q; ab inedia peius afficiūt. Et enī
perinde non est neq; h̄sdē sēmp̄r innectitur
causis, cito famescere, & cito à fame lēdi. Pi-
tuitosi enim celerrimē cibum concupiscunt,
quos tamē inedia adeo non offendit, vt ma-
gnopere etiā iuuet corpore (vt ait Galenus)
ex crudis quos cōtinet succis alto. Rursus tū
stomacho tum reliquo corpore biliosi, haud
ita promptē quidem fāment, cibo tamē non
sine noxa diu carent. Adhaec senes tardius
quidē esuriūt, inediæ tamē impatiēter ferūt,
quatenus his qui paucus superest calor
emoritur nisi iugi modicāq; alimonia ceu fo-
mēto sustētetur. Iuxta illud Hippocratis. Se-
nibus parū calidi innati inest, et ob id paucis
egēt fomentis; vbi tamē subintelligas, sēpius
quocq; repetitis. Siqdē ipsorū calor ἐνδόξος
est cū imbecilla lápadis flāma, quę protinus
interit, oleo aut iusto parcius, aut vberius
idq; cōfertim affuso. In summa hos inedia
maximē debilitat, qui ob corporeæ texturæ
raritatē facile dissoluūt, vt pueri, quiq; té-
peramēti calidi occasione prōptè inflāmātur,
vt iuuenes, et q; propter naturę imbecillitatē
celeriter deficiūt, vt senes. Hęc intuēti omnia
qui quęso obscurū sit inediā, vt Celsus docet,
facillimē à medijs sustineri ēstatibus. Sub me-
dijs ēstatibus ipsos comprehendimus ado-
lescentes qui iam annum quintum et vice-

N ī simum

Hip. lib.
1. Aph. 14.
Discernē-
dū inter-
eos quos
famesci-
tius vr-
get, &
quibus
peius no-
cet.
Inedia
pituitosis
prompta
& vtilis.
Gal. 12.
Meth.
Bilioſis
fames &
tarda &
grāuis est
itidem &
senibus.
Hip. lib. 1.
Aph. 14.
Inedia
quibus
maximē
infesta
sit.
Quinam
omnium
facillimē
ieuniat.

sum, nondum tricesimum sextum exceſſerunt. Nempe hi præterquam quod increſcere iam pridem deſerunt, inter reliquarum ætatum homines planè ſunt medij. Itaque longiore abſtinētia nō ita diſſipātur, vt pueri neq; tantopcre incendūtur ſiccāturq; quātupere iuuenes, neq; tā facilē elāguescunt, quā ienes. Iterū moneo, hæc iſta de inedia noxa non prōptitudine intelligēda eſſe. Quod qui-
 dem ſenii ac iuuenū cauſa loquor, quos in-
 edia ut pefſimē excipit, ſic tardē premit: tum
 quoq; ne pugnare. Celsus cū Hip. videretur,
 qui ſic ait. Senes facillimē ieiunium ferunt,
 ſecundo loco qui ætatē cōſiſtentē habēt, mi-
 nus adoleſcentes, omniūq; minimē pueri.
 Enim uero ſic fit, vt quo quis duriore mi-
 niūq; diſflabili corporis cōpage eſt, eo tardius
 cibū appetat, ideoq; iuxta præſentem Hip-
 pocratis Aphorismū pueri citiſsimē eſuriūt,
 atq; his minus cito adoleſcentes, poſt quos
 multo quoq; minus iuuenes omniūq; que
 minimē ſenes, Maximē tamen ſecundum
 hunc Celi locum inedia offenduntur (cum
 pueris) ſenes, atq; his minus iuuenes, mini-
 mēq; omnium adoleſcentes. Sed obſtrepent,
 nobis, ſat ſcio, Neoterici, illos dico qui deuo-
 tis animis quocunq; iure, quacunq; iniuria in
 verba Galeni iurarūt nouam hanc eſſe inter-
 pretationem clamitantes, & à Galeni com-
 mētatione alienā. At hos primū rogo, æqui
 iudices in re controverſa vti ſint, quod ſi nō
 impetro utq; nihil minore audacia illo-
 rum ego proteruis oppedero vocibus, quā
 ip̄

Hip. lib.
 Aph. 13.
 Hippo.
 in ſpecie
 Celiſo
 contrarius
 quoad
 inedia
 toleratiā.

ipſi cognitam oppugnant veritatē. Ergo cuſ Galeni interpretatio in hūc quē proximē re-
tuli Aphorismū minus arideat, operæpre-
cium eſt, cōpendio ostēdere. Quoq; id fiat cō-
modius, præstiterit ætatū discrimina ceu ali-
cuis hypotheseos loco prius exponere vt
quid de quaue earum parte ſenſerit cum
Celsus tum Hippocrates manifestum ſit. Humanę
Vt mundi annique totius ætates quatuor, vite etā-
ſic & hominum ſunt. Prima eſt pueritia ab teſ qua-
ipſo ortu ad quintum ferē & decimum an- tucr.
num porrecta, ſub qua multo calido humi- Pueritia.
doq; corpus affluit. Hanc excipit adolescen- Adoles-
tia, vbi iam pubes vſtire inguina, & decora- centia.
re faciem barba incipit, quam vitæ particu-
lam Gr̄eci ηβε & ἀλικη μηγαντη Cel-
ſus mediam nominauerūt, eſtq; Galeno iu-
dice, omniū temperatiſſima. Tertia ætas iu- Iuuētus.
uentus eſt, latiſſimē hac illac patens, diciturq;
latinis conſtās, Græcis κατεσκεψις eſſe quo-
niā ſub ea omne incrementū corporis ſi-
ſtitur. Dixi huius ætatis ſpacia latē porrigi,
nam quæ prima eius pars intra quintum vi-
geſimum annū, & trigemini quintum inclu-
ditur, viribus florentiſſima eſt, ac Martis Ve-
nerisq; Palestræ aptiſſima, ſuntq; in ea quos
Græci ντενίχεος vocāt. Plus hi quām ado-
leſcētes caloris: minus humiditatis habēt. Se-
cunda pars, quæ ferē intra cōpræhēſum ter-
minū prioris, & quadragemini ſecundū an-
num eſt, viros profert, maturis consilijs, pru-
dentiāq; pollentes, Græci ἐνθράχ, nos c̄tatē
virilē dicimus, eſtq; exuperāter calēs & ſicca.

Finis iuuentutis omnis παρέκμη, id est, declinantem aetatem habet, ad quadragesimum nonum annum extensam. In hac bilis atra dominatur, ea quā exuperans calor ex flava retorrida fecit, acciditq; hic, tabelcēte pro-

Neoteri- pter defectum humoris calore, corpus refri-
corū er- gescere, siccumq; ac penitus senile fieri. Peſ-
tor in di- ſimo exemplo, omnes prop̄e dixerim. Neo-
ſtinguē- terici iuuentutē in cōplures diuersi interſe-
dis æta- generis partes diſtraxerunt, parum memores
tibus.

eius Aristotelici, τὰ τῷ μετάντη καὶ ἡτού
διαφέροντα ἀλλάζων, οὐδος δικ μεταβάλ-
λειν, Nempe ſciffe hos oportuit aetatum di-
ſcrimina pro totius teperamēti demutatio-
ne nō ſpacij annorū circunſcribi oportere.
Quis enī neſcit omnē iuuentutē calere ſiccāq;
effe, tametiſ prima ei^o pars plus natui caloris
minusq; ſiccitatis, nouiſſima huius plus mi-
nus illius quā media poſſidet. Quod ſi primā
teperatādices, adoleſcētia ea erit nō iuētus, ſi
poſtremā frigidā ſiccāq; cēſebis, ipsa erit ma-
iorū plena ſenectus. Eſto annorum curricula
ætates, nō teperamēta corporū faciant, at cur
ipſi queſo ſenectā itidē in ſua nō diſtraxerūt
mēbra, cur nō alteri cuiuis liceat lōgē plures
quā m ſex vitę partes ſtatueret, rerumq; mul-
titudine diſcentem obruere. Quippe eſt &
pueritiæ ſua infantia, eſt & adoleſcentiæ ſua
pubertas ſeu ephelia. Iuuenta prium
vta vi ſeouſ mox viros, poſtremō declinantes
profert. Quin ſenectus & ipsa quoque in to-
tidem (vt mox audies) diuincta partes, ætati
diſſentias in totum deſcem efficiet. Hæc
vitq;

vitæ spaciōrum circūscriptio, nō solū inartificiosa, sed in ipsum quoq; peccās Hippocratē est. Nā ipse sic ea distraxit. Γέροντος οὐ φορώτερα νεκρού φίλουσι, Λιόντεροι δὲ καθητοὶ κότες, ἔκιστα μητράκια πάντων δὲ μάλιστα παιδία. Hunc virum ceu præceptorē haud pœnitendū cūm alias ferè semper tum hic quoque rectissimè secutus Celsus, quatuor ætates, hominum nō plures numerauit. Superest vltimus vitæ terminus senectus, recta ad interitū via, propterq; intēp̄criē corporis frigidā ac siccā, nec nō ingrauescentē naturā imbecillitatē multis referta amaritudinibus. Eius pars quæ circiter annū 50. vltimæ copulatur iuuentuti virēs esse dicitur, obēdis etiamnū vitæ munīs par. Græci in hac cōstitutos ἀμογὶ γοντοὺς appellant, duratq; hæc ipsis ferè vis ad annū sexagesimū, cū iā deficeret homines incipiunt, & corporis pariter atq; animi officia concidere vitæ omnis catastrophe, decrepitos senioq; confectos cōtinet, græci hos παπίλων vocant, Incipit ab anno septuagesimo, duratq; usq; vltimū vitæ diem. Et sic quidem positis ætatum discriminib; proximū est ad rē propositam redire.

Primum itaq; nō video cur Hippocrates, vt Galenus vult sub appellatione τῶν γερόντων magis ἀμογὶ γοντούς, id est, virētes senes, quā is χατογέροντος seu decrepitos inaudierit. Neḡ enim simile veri est tāti nominis autem, vel tam malē fuisse sedulum, vt discrimina, ita necessaria præterierit, vel adeo deindeq; sui oblitū moris vt particulā orationis,

Hip. li. 1.
Aph. 13.

Senectus

Parū fir-
ma Ga-
leni in li-
bri l. A-
pho. 13.
interpre-
tatio.

aliquam non adiecerit, qua senectutis pars
 certa notaretur, quod quidem cum alias to-
 ties, tum euidentissimè eo Aphorismo ob-
 Lib. 2. Aph. 40. seruauit, qui sic habet, Βγάρχοι καὶ κίρυξαι
 τοῖσι σφέσια πρισβεῖσιν διπλῶν πτυκίων
 ταῦ, id est, Raucitates & deltilaticnes in val-
 de senibus ad maturationem non perueniunt.
 Iam vero fac intellexerit Hippocrates pri-
 mos duntaxat senes, at quid porrò causæ
 Galenus iuuenibus prætexat cur hos claris-
 sima voce Hippocrates declararit facili' ado-
 lescentibus jejunium ferre. Quo errore vix
 scio an quicquam in Medicina magis pu-
 dendum, aut indignus Hippocrate sit, Ete-
 nim certa res est, consistentes seu iuuenes, vt
 sunt immodicè calidi siccicq; tardissimè qui-
 dem famere; famē vero difficultimè, hoc est,
 maxima cum offensa pati. Et quis vero iam
 non videt quām parum circunspecte ne dicā
 verē in hunc Aphorismū illud dixerit Gale-
 lenus. Spectatur eiusmodi ferendæ inediæ
 facilitas in non appetendo, nihilq; inde no-
 xæ sentiendo. Ex contrarijs æstimatur diffi-
 cultas. Perstat igitur inconclusa cum Celfi
 tum Hippocratis quam nos primi de fame
 Maximi dedimus interpretatio. Neque vero super-
 vsus est flua est hæc ista Hippocratis tolerandæ in-
 Hippocra tis libro ediæ obseruatio, quæ ob id ab eodem auctore
 primo mandata literis est, vt constet cibandi tem-
 Apho pora pro corporis necessitate, non semper
 rism' 13. famis promptitudine legi oportere. Quem-
 admodum enim cibo indigentibus, nūquam
 non cibus est utilis, sic alijs hunc non auenti-
 bus

bus dari appetentibus negari s^epe expedit.
 Nā si ex cruditate adolescenti pituitoso mor-
 bus est, et si desideratus, inutilis tamen datus
 cibus est. Si bilio^s iuueni ex labore ac vigi-
 lia febris est, vt certa ~~et~~ ^{est} ~~est~~, sic certum per
~~est~~ ^{est} periculum est. Hæc eum accuratè &
 scire & discernere oportet, quisquis eruditè
 de fame differere volet. Porro generale om-
 nibus præceptum Celsus proponit, vt ine- Exhibe-
 diam quo minus innoxie fert quisq^{ue}, eo s^e di cibi
 plus cibū assumat. Id verò sanis pariter atque generale
 ægris iuxta communie est. Nam tanta huius præce-
 rei vis est, vt interdum etiam in medio fe- ptum.
 bris impetu, etiam intempesta nocte cibūm
 extorqueat, idq^{ue} exitij metu, quod in propin-
 quo esset, ni protinus ægrotis alimento sub-
 uentum sit, videlicet duobus ex malis, quod
 magis vrget, ad id dirigi curantis consilium
 debet. Tum quoniam cubantis vires serua-
 te, nihil aliud quam ipsam seruare vitam est,
 sequitur vt nullo non tempore is qui deficit,
 sit sustinendus. Cæterum ætate incre- Increscē-
 centibus liberalior cibus apprimè vtilis est, tes libera
 quia copioso hij calore affluunt, rariore cor- lius nu-
 poris sunt textura, & non solum nutritionis triendi.
 vt cæteræ aefates, sed & auctionis egēt. Qui-
 bus nominibus calidæ quoque lotiones his
 sunt cōducibiles, vt que humectato affatim Calida
 corpore, præproperæ siccitatis periculum ar- lotio cur
 cent. Nec inutiles quoq^{ue} hec senibus credun- pueris &
 tur, tametsi alia ratione ijs conferant quam longevis
 increscentibus. Senes enim quoniam exupe- vtilis.
 ranter sacci frigidij sunt, calida lotio ceu ana-
 leptium

leptium ac correctorium praesidium ex-
gunt. Contrarijs namq; omnis cum alteratio-
tum sanatio perficitur. At incrementibus ea-
dem haec ut conseruativa temperamenti con-
uenit. Conseruatio namque similibus quali-
tate ac tota substantia auxilijs completur.
Vnicam hic demas postremam senectam, cui
lauacra minus sint idonea. Decrepitorum
nempe corpora non solum parum colligunt
fumidi excrementi (cui exigendo dulces yn-
de potissimum inferuiunt) sed vires etiā po-
sident infirmiores, quam ut balnei laxan-
tis vim sint ferundo. Quapropter Telephus
ille Grammaticus ingrauescēte iam ad cen-
tesimum usque annum aetate, non nisi bis
hyeme, quater aestate, ac ter vere. Autum-
nōque in menses singulos lauabat, ceteris
mortalibus ea tempestate indies lauare sue-
tis. Atque his ita definitis, ad vinum acce-
damus, quod Celsus inutile esse pueris scri-
bit, nisi sufficienti dilutum aqua sit. Græci
σατῆς, appellat. Ea opinio maximis in-
nixa rationibus est. Ut enim meracum im-
modicè tum consumit, tum inflammat te-
nillum pueri corpus, ita dilutum contrà hu-
ius omnis expers incommodi efficaciter hu-
meat. Sanè constat Platonem adeo in pue-
ris vinū horruisse, ut eius usum ex toto ipsis
circūciderit. Népè si potēs hic Bacchi liquor
ipsi etiā virili animo ceu improbus quidam
Tyrannus imperat, quid nō de pueris futurū
spes, quorū tenella mēs fragili illigata cor-
pusculo rebus quam minimis violatur. Idq;
sanè

Gal. 5. fa-
nit.

**Vini di-
lutū pue-
ris aptius
est.**

**Plato vi-
no pue-
ros ex
toto ab-
stinetos
censuit.**

sanè Grammatici illius Romani puer cui- Gal. 2. lo
 dentitestatus exemplo est, quem puerū Ga- corū aff.
 lenus narrat, solus domi absente præceptore
 qm̄ effet, vehementius sitisse, cumq; defi-
 ciente aqua vinum peruetus à Grammatico
 repositum liberalius haufisset, vigilem illico
 permanisse ac dein febricitasse, moxq; ob-
 orto delirio perisse. Vt vinum dilutum Meracū
 pueris ita meracum vtilius longeuis est. senibus
 Elle verò hoc ipsum oportet colore fuluum accōmo-
 substantiaq; tenue, ex quo triplex hic fru- dum est.
 tus senibus obuenit, felicior nutritio, mé-
 brorum omnium calfactio, ac serosi ex-
 crementi per vrinas expurgatio. Iam quod
 astringens vinum est, quodq; vehementer Quale vi-
 crassum, tum quod nigrum pariter ac dul- nū iecur
 ce est, iocinori, lieni, & renibus obstru- lienē, et
 tionem inferunt, eaque de caussa si libe- renes ob-
 ralius sumuntur hydropem atque calcu- struat.
 lum generant, vt hoc nomine senibus Senibus
 quoque futura perniciofa sint, quos senes nullū vi-
 nullum iuuare aliud vinum potest, quam nū cōfert
 quod supra meracitatem sit etiam diureti- quod nō
 cum. Neque vero his ipsis tantum, sed & sit diure-
 pueris vina nocent, quæ crassa sunt dulcia, ticum.
 nec per ætatem sat defaecata, Nimirum & Natura
 flatus ista mouent, & exiles vasorum mea- potens
 tus facile obstruunt. Quod iam omnium magnos
 postremò Celsus docet, minus iuuenum casus su-
 interesse, quæ assumant, & quo modo cu- perat, in-
 fertur, ij facile concedent, quibus obscurū nō ualida
 est naturā multo robore fultam nihil prope- paruis
 modū nō posse, imbecillā paruis etiā aerūnis succubit.
 succum.

suecumbere. Illa pollut magis adolescentes, ac iuuenes, hac fluctuant ipsi senes. Pueris et si natura per se non est inualida, quia tamen raro fluxo^{cq} comprehensa subiecto est, nihilo magis quam ea que senes regit, erroribus par est sustinendis.

Quibus iuuenis fluxit alius, plerunque in senectute contrahitur, quibus in adolescens tia fuit astricta, saepe in senectute soluitur. Melior est autem in iuuenie fusior, in sene astrictior.

¶ Integer hic est Hippocratis Aphorismus, que quia prolixo docto^{cq} commentario Galenus illustravit, non satis caussae putamus secundo exponere, ac multorum exemplo nulla necessitate ambages sequi. Quare ad ea quae sequuntur, transendum.

Tempus quoque anni considerare oportet, Hyeme plus esse conuenit, minus sed meracius bibere, multo pane uti, carne potius elixa modice oleribus, semel die ci-
bum

*bum capere, nisi si minus venter
astriclus est. Si prandet aliquis,
utilius est exiguum aliquid & ips-
sum siccum sine carne sine potio-
ne sumere. Eo tempore anni cali-
dis omnibus potius vtendum est,
vel calorem mouentibus. Venus
tum non æquè pernicioſa est.*

¶ Spatia omnis temporis pro syderum Anni te-
extoru & occasu Græci metiuntur. Veri pora
enim initium Sol Arietem attingens, finem quomo-
ortæ Vergiliꝝ faciunt. Æstas hinc incipiens do Græci
apparente Arcturo finitur. Sequiturq; ordi- distin-
ne Autumnus, & post hunc anni senectus guant.
hyems, ille Vergiliarum occasu, hęc inde or-
fa Æquinoctio verno terminantur. Atq; hęc
temporum anni apud Hippocratem Dio-
clém, atq; Galenum circumscriptio est. At
vero Arabs Auicennas in definiendis tem-
poribus non astra, sed presentem intuctur
aëris tempestatem, idq; tempus cestatem re- Auicen-
putat quod exuperanter calidum siccumq;
est, id hyemem, in quo his contraria domi-
nantur, id Autumnum quod siccum & in nas aliter
altera qualitatum oppositione incōstans est, atq; Græ-
id denique ver, quod inter cetera maximè at- ci anni
temperatū est, Sanè hęc ista Auicenne com- tempora
putatio

putatio, et si parū est astronomica, nō videtur tamen vsquequaq; reñienda esse, nam omnibus ex æquo gentibus inferuit, cùm illa contrà quæ apud Hippocratem atque Dioclem est, non nisi Græcis atque eorum syngensis esse vsui possit. Etenim frigidis regionibus hyemes productiores, æstates contractiores sunt, calidis contrà. Quinetiam ipse Galenus profitetur anni tempora ab aëris notari tempestatibus, non item à vocum nomenclatura. Iuxtaque hanc rationem, non hyemem nobis occidentes facient. Vergilius, sed cælum perseveranti humiditate ac frigore asperum. Tum igitur ut Celsus præcipit plurimum esse conuenit, quoniam innatus calor, ab ambientis qualitate in viscera fugatus, ibique multa sanguinis ac spirituum copia stipatus augescit. Comprobauit enim id Hippocrates hoc Aphorismo. Ventres hyeme ac vere natura calidissimi somniisque longissimi sunt, quare per hæc tempora cibi copiosus sumendi. Neque vero solius caloris ergo plus edendum hyeme est, sed etiam munierorum viscerum caufsa aduersus saeuientis brumæ iniurias. Calidis enim multisque epulis intus inclusis, ventriculus hepatis lienis cæteraque corporis penetralia in tuto sunt. Quod nec Hippocrates in Epidemis silentio præteriit, sic inquiens. Cibus ac somnus visceribus conferunt. Sed & Polybus hyeme vtendum suadet copioso siccoque alimento. Sic enim inquit, præfrigido-

Anni
tempora
nō voces,
sed cœli
tépestas
facit.
Hyeme
plurimū
esse con-
fert.

Hip.lib.
1.Aph.15.

Hip.6.
Epid.
Polyb.de
vict.Idio
tarum.

frigido hoc tempore optima valetudine Hyemis
vteris minusque rigebis. Quæ profecto caus- meracius
sa est, quod non solum plus esse, sed & me- ac par-
tacius bibere conueniat. Id enim nihilo cius bibē
segnias atque cibus ab externo frigore vis- dum.
cera tutatur. Iam quia corpus id temporis
partim ambientis vi, partim voracitate ho-
minum multa pituita oneratur, pocula par-
ciora ac multis panis utiliora sunt, illa enim
minus adiiciunt humoris, hic potenter siccant
& valentis nutrimenti est. Quoniam ad
hunc locum peruentum est, non abs re fuc-
rit panis omnes differentias enumerare, vt
constat qui maximè salubris, qui noxius sit.
Ergo is paratur ex his frumentis quæ panificia
vocant, triticum dico, milium hordeum, si-
liginem & huiusmodi. Siliginem voco non
purissimam illam farinæ particulam, quæ
demptis furfuribus superest, sed id frumenti
genus quod vulgo Robus, Gallicè du Seigle
nominatur. Optimus panis ex tritico est,
post hunc ex filagine, vterq; aliàs ex tota fari-
na, quâta quâta est pinsitur, estq; omnibus pe-
nè familijs maximè frequens. Græcis εύροις, nere pro-
tagorës & συγγραφεῖς appellatus. Post hunc se-
quitur alias, cui bona furfuris pars non om-
nis detracta est, vulgo similaceus ac sémi-
dalis dicitur. Accedit tertium genus, quod primum
ex sola filagine conficitur secreto per cri-
brum furfure, vnde & filagineus, & vulgo
candidus appellatur. Nouissimum locum
is panis tenet, qui ex puro propemodium
furture.

Panis
multus
per hyc-
mem vti-
lis.

Ex qui-
bus con-
ficiatur
panis.

Panis ex
quo fru-
mèti ge-
nus pro-
batissi-
mus.

Panis
genus.

Secundū.

Tertium.

Quartū.

furfure pinsitur, detracta farinę paulominus
omni silagine, estq; omnium vilissimus, di-
ctiusque ob id furfuraceus ac cibarius. Atque
hęc genera panū apud nos hodie omnia sunt
in vsu, quibus Galenus quintum genus adi-
cit, quod eius ētate ex polline frumenti te-
nuissimo ad molę parietem adhęrescente in-
deq; multis cum sordibus deterso confiebat,

Panis sa-
luberri-
m' quis.

His omnibus ita definitis, saluberrimum pa-
nem esse perhibēmus, qui ex optimi tritici
tota farina confectus, iustumq; fermenti ac
salis portionem adeptus, ac probè subactus
moderato clibanī aut furnī calore percoqui-
tur. Hic enim, non ita imbecilliter nutritre vt
furfuraceus neque ita ēgrē ad aluum sidere,
vt similaceus, neque adeo vehementer ob-
struere vt candidus solet. Postremum hunc
non scilicet propria substantia, verum etiam
apparatus obstruentem facit. Nempe pisto-
res ἄξιμο inflatum ac gustui (si Dīs placet)
suaviorem reddere studentes loco fermenti,
ac salis pessimo exemplo plurimum cere-
uisiarię fęcis massę affundūt. Adde quod idē
panis parum probè sit pistus, ex quo vis eius
obstruens augetur. Quicunque enim panis
(vt ait Galenus) neque fermenti neque salis
iustum portionem accepit atque minus ac-
curatè coctus est crassum efficit & glutino-
sum succum, qui obstructiones in iocinore,
liene, ac renibus parere solet. Atque hęc de
panum differentia ac viribus dixisse abunde
sit. Quod autem posthęc Celsus de carnis
elixę per hyemem vsu precipit, id eo loco
disputa-

disputabitur vbi de æstate agetur. Ventū est ad olera , quæ si ex frigidis , mellientibusq; herbis vt violis, spinachia , mercuriale , atri- plice & similibus confiunt , parcus hyeme gustanda sunt. At verò non inidonea primo cibo censentur, quæcunq; in horto nascentia boni odoris vescaq; sunt , quale est, cherefo- lium , hyssopus, betonica, apium , eufrasia, menta, petroselium, & si quæ his alia nō im- paria sunt, vtiq; si satis quoq; accesserit mo- menti . Tum enim nō solum serosos humo- res per vrinas pellunt, sed & lentam ventris pituitam, quæ id temporis maximè cumula- tur, dissecant, detergentq;. Potrō quod semel duntaxat hyeme cibari expediāt, & diffratio- nis facit exiguitas, & caloris nativi integritas. Rectè tamē Celsus addit, nisi si minus afri- ctus vēter est. Præstat enim cibo sēpius dato viribus subuenire crebra deiectione pericli- tantibus. Cæterum qui versus Septentriones incolunt & Orientem Solem fortè hanc per hyemem vescendi normam haud temerè respuerint, tum quia pro ingeniti caloris co- pia voraciōres alijs nationibus sunt , tū quia exinanita semel eorum viscera frigentis au- ræ intemperie facilè violentur . Prandē- dum igitur his quoq; erit, idq; siccum planè, vt Celsus præcipit, ac sine multa potionē, ad minuendum scilicet pituitæ prouentum . Qua itidem de caussa, tum quoq; vti conue- niet omnibus calidis, vt vino meraco, ther- mis, exercitatione, acribus medicamentis, culis vtē- & huiusmodi generibus alijs, quorū vis cal- dum,

Olera
qualia hy-
eme salu-
bria sint.

Hyeme
tarius c-
dendum.

faciens partim propria in subflatio vehitur,
 vt meraci, partim tota perpresso aliqd ab his
 corpori debetur, vt exercitationis, frictionis,
 quæ ob id Celsus calorē mouentia nomina-
 Ven⁹ per uit. Venus ideo per hyemē satis cōmoda est,
 hyemein quod corpus siccet, calfaciatq; idq; postremū
 non om̄ nō vacuati seminis facit occasione (sic enim
 nino in- refrigeraret) sed propter cōtentionē illā quā
 utilis. Venus ciet omniū corporis artuū: quod qui-
 dē & effusi per id tēpus sudores & inualeſcēs
 spiritus testātur. Vt rectē dixerit in Epidemij
 Venus af Hippocrates. Venerē affectibus omnibus pi-
 fectibus tuitosis opitulari. Tametsi sequente supra mo-
 pituitosis dum bruma aut natura ex morbo plus iusto
 vtilis. debili rectē Galenus Venerē dānet, vt qua-
 Hip. 6. tū corpus facere magis frigidum atq; imbe-
 Epid. cille posset, non possit vegetum.

AT vere paulū cibo demēdum,
 ad ijcīedumq; potionī, sed di-
 lutius tamen bibendum est,
 magis carne vtendum, magis oleri-
 bus, tranſeundū, paulatim ad aſſa
 ab elixis. Venus eo tempore anni
 tutissima est.

Ver toti & Ver quoniā inter cætera anni tēpora
 victus po optimē attemperatū est, rerū omniū in victu
 ſtulat me mediocritatē quantū in ſe eſt, poſtulat, proin
 diocrita - cibo hyberno qui plenus admodū erat, de-
 tem.

mēdū, ac potionī quæ pauca, adiūciendū est.
 Dixi, quātū in se est, corporū quorsidā caussa,
 quibus id tēporis frugalior victus ratio cōdu
 cibilis est, ad arcendum plethoræ discrimen,
 quod fulso humorū qui per hyemē vberius
 cumulati quasi concreuerat, minatur. Eiusq;
 rei caussa nōnulli nō solū parci' esse, sed etiā
 medicamēto perpurgari, aut incisa vena san-
 guinis plenitate leuari. Primo vere debēt, ne
 scilicet cūm hoc prēcipitat, aut certè estas vi-
 get, febris, hemorragia, pustulæ, catharrhus,
 pleuritis angina peripneumonia, aut alterius
 momētaneæ partis alia inflāmatio valetudi-
 nē turbet. Tū enim (vt alibi Celsius testatur)
 quæcūq; humoris motu nouātur maxime in
 metu esse cōsuērūt. Quæ profectō res fidē fa-
 cit, nō piè solū, vt semper: vertimetiā medicē
 vernali tēpore institutū ab ecclesiæ Rectori-
 bus iejuniū fuisse, quo tempore (si vnq; aliās)
 moderata abstinentia plærifq; omnibus cōdu
 cit. Venturarū enī id sepe remediū ægritudi-
 nū est. Tametsi nō deesse scio, qbus ea victus
 ratio visa sit inutilis. Atq; Hippocratē (si Dīs
 placet) testē adducūt, qui ventres dixit hyeme
 ac vere magis calere, ideoq; plenius esitadū
 id tēporis esse. Quasi vero parū, pbē, id quoq;
 nos intelligamus, nec ita, vt res est, putemus.
 Tale veri cōuenire iejuniū, quale neq; nimie-
 tate calorē afflēctet, neq; paucitate superfluis
 impar sit tollendis, ac proin suū quēq; natu-
 ræ equū censorē hīc esse oportere, ne hac sci-
 licet periclitāte vnq; quicq; iejunetur. Id nāq;
 nō modō corpori inimicū, sed ipsi etiā ingra-

Vere nō
 nullis
 parcias
 vicitan-
 dum est.
 Vere sae-
 pe vtili-
 ter san-
 guis mit-
 titur aut
 purgatur.

Cels. li. 2.
 cap. 1.
 Ieiunium
 vernum
 medicē
 quoq; nō
 tantū piè
 institutū.

Error
 Fuschij,
 in prescri-
 ptione cibi
 Vernalis,

tū Deo est. Iā vero si corp' per æstatē tot mos-
dis diffūs inedia pessimè tū accēditur, tū dis-
sipatur: si per Autūnū succorū corruptelæ, ac
pestilentibus morbis sit oportunū, si deniq;
hyeme rigētis brumæ intēperantia intus fo-
risq; citō violatur. Horūq; malorū auctariū
inanitio imbecillitasq; naturæ est, quo tādē
tépore iejunare fas erit, si nō verno, quū suprà
cōprehensa desunt incōmoda; ac tāta ab hac
Ægin. li. euacuatione expectātur commoda. Aduen-
tante (inquit Ægineta) vere, hic quidem vo-
mitionibus aliis alui ductionibus, aliis san-
guine missō vacuetur. Quid, tantāne admit-
temus etiam sani remedia, inediā verō re-
formidabimus, quæ his omnibus, vt minus
vehemens ita magis tutum auxilium est.
Nec verō illud nos mouet sub inedia, vt nul-
lum periculum, ita leuius præsidium esse, nec
posse vehementi malo, nisi æquē vehemens
auxilium succurrere. Quasi verō h̄s qui ctiā-
num valent tam repentina, tamq; effusa va-
cuatione semper adeo sit opus, ac non s̄epius
iejunio, exercit̄s, balneis, & huiusmodi, quæ
paulatim ac placidē, quod naturæ superest
demant. Ipsum verō iejunium, aut quia non
æquē omnibus propter vitæ intemperantiā
acceptum est, aut propter summam plethorq;
syndromen parum efficax, nōnunquā missō
per venam sanguine, pharmacōue dato Ga-
lenus pensauit s̄epissimè (vbi copia humorū
præcipiti vacabat discrimine) solum impe-
ravit. Non attinebit vltiore disputatione
huius loci probationem scrutari, si ipsum se-
mel

med Galenum luculétiſſimiſ verbiſ ita diſſe-
rentē audierimus. Medio autē adhuc Vere, Gal. Cō-
magist; ſi Aestatis initium in propinquō eſt, mēt. in li.
& pauca eſt, & ex magno interuallo conue- i. Aph. 17.
nit. Si quidē videntur homines hac tépeſtate
nō lōge à plethorica affectiōe abeſſe propter
fusionem humorū, qui proxima hyeme col-
lecti ac densati fuerant. Hęc ille. At hōstandē
refractarios mittamus, quorū voceſ incitig
comes error extuderit an inuidia, incertū eſt.
Porro quod Celsus adiiciendum eſſe potioni
docet id hyemis respectu intelligas oportet. Vere dilu
At dilutius bibendum recte præcipit. Nam tius bibē-
tum vt corpus attemperatius eſt, ita omni dum.
qualitatum exuperatia offenditur. Quemad-
modum enim reliqua anni tépora, propter
eminenter intemperiem contrarium vietū
exigunt, ita Ver contrā ſuę temperieſ ſimilē,
proin tū neq; aquā bibere, vt eſtate, neq; me-
racum, vt hyeme, ſed vinum dilutū oportet.
Caro autem affumiēda eſt, propter natuſi ca-
loris, quod tū viget robur, & ſucci qui ex hac
prouenit bonitatē. Illud iure aliquis mirabi-
tur, ecquid Celsus carnem, in qua plus valētiſ
ſlimeti, quām in villo alio eſt. Veri potius ac-
comodārit, quām hyemi. Neq; enim pifciūm
(vt quidam autumant respectu, ſed hyemis
loquitur: Nam ſi non hyemis, cuius tandem
tei intuitu, magis oleribus, magis potiōe, ma-
gisq; ea diluta vtendū ſcriberet. Ergo hic aut
aliquis latet error aut carnē animaliū cīcurū
& recentiū quae natura humidior eſt, Celsus
cogitauit. Nempe quae ferarū eſt, quæq; ſali-
bus.

Spinosus
locus de
efu carnis
per horas
vernales.

COMMENT. DE

Venus du bus durata, quoniā potēter siccatur, & cōcocti-
rāte vere oni rebellior est, hyemi profecto cōueniētior
saluberri- censetur. Ventum est ad Venerē, quae si vñq;
ma est. aliās certē vernantibus naturā rebus, longē
est saluberrima. Tum namq; vberior seminis
Bruta tē prouētus est, & corpus multo natiui caloris
pore Veris robore pollet, & ipsum deniq; tēpus mode-
coitū ma ratū, placidūq; est sic vt corpus venereis ca-
gis appe- loribus relaxatū neq; subito frigore excipiat,
tūt, & ma vt neq; plus iusto dissipet vt aëtas, neq; vero
gis fœta debilitet, vt Autumnus. Sanè huius tēporis
sunt. cōmoditatē natura quoq; brutorū ostendit,
quae verno tempore, magis tum coitum ap-
petere, tum fœta esse consueuerunt,

Aestate verò & potionē, &
cibo corpus sæpius eget.
Ideo prandere quoq; cōmo-
dum est. Eo tēpore aptissima sunt
& caro & olus, potio quām dilu-
tissima, vt & sitim tollat, nec cor-
pus incendat. Frigida lauatio, ca-
ro affa, frigidī cibi, vel qui refri-
gerent. Ut sæpius autem cibo vtens
dum sic exiquo est.

Aestate
corpus ca-
lorēq; dis-
soluitur.

¶ Aestatis temperatura calida admodū
est & sicca, quare hac tēpestate ab ambiente
& cor-

& corp' validè resolutur, & innatus calor fo-
ras dispersus labefactatur. Quoniā autē mul-
tæ difflationis cauſſa copioso quidem nutri-
mento corpus eget. Infirmus vero calor, nō
nisi pauca conficit, necessarium est; vt cibus &
ſepe & exiguis portionibus assumatur. Quę Aestate
cauſa est, quare nō ſolum prandere vt Celsus ſepius, at
monet, ſed forte etiā ientare cōueniat. Haud parcius e-
enim aliter quā biliosam naturā inedia pelli-
dendum.
mē afficit. Ita eadem ipſa quoq; id anni tem-
pus maximè respuit quod humorem adīcit
biliosum. Ac ſic de q̄ſtiui cibi quantitate ſen-
tiendum eſt. Qualitas autem ad frigidum & Qualitas
humidum inclinare debet, quō corporis re- cibi per
tundat ab aēre cōtractā intemperiem. Cuius eſtate fri-
rei cauſſa potio quām dilutissima, tū quoq; gida &
cōmodior eſt, vt quę ſitum pellit, & corpo- humida
ris ardoreſ mitiſat. Durum videatur quod Potio di-
de carnis multo eſu ſcribitur, nam ſuperio- lutissima.
ribus locis demonſtratum eſt carnoſa ante Loc' ſub-
omnia penē ciborum geñera, vt plus ale- difficultis.
re, ita magis quoque calfacere. Forte offe-
renda, caro eſt amplioris nutritionis gra-
tia, cuius maxima per aestateſ necessitas eſt,
ac ſi quod ſit nimis calfactionis à carne pe-
ticulum id frigidis oleribus id dilutissima
potione minuatur. Aut hoc ſenſu locus hic
intelligendus, aut mendo obnoxius eſt, quod
quidem ita eſſe, non leuis ex eo coniectura
eſt, quod vno loco bis carnis author memi-
nerit. Olerum per aestateſ maxima vis eſt,
ſiue ea ex frigidis molliētibus, ſiue ex acribus
diuneticis parabuntur: hæc enim ſuperfluā

O iiiij bilem

Olera per
aestateſ cō
uenien-
tissima.

bile per vrinas exigūt, illa huius acrimoniam refrigerio minuēt, aluū mouēt, & corpus humectant. Per hoc tēpus frigidæ quoq; lauatio multis nominibus cōfert, nā infraicto calore extraneo, natiui integritatē tutatur, adhēc corporis disslationē, quæ tū effusissima est cohibet, pulsis itro succis, cuteq; foris dēsata, vt ne dicā quoq; nullā corpori vim à frigidis vndis inferri carnib', vndequaq; oībus per ambiētē calfactis ac sic crudā, frigidā, ne interna violet prius edomātibus. Ventū est ad car: nē assam,

**Caro as-
sa debeat
nécne eli-
xæ per
Æstatem
præferri.** quæ an per æstatē præstet elixæ in cōtrouer-
siā venisse apud multos video, habetq; suos vtraq; opinio haud spernendos authores. Ex his multi sic sentiunt, vt similia semper similibus conseruātur, ita corpora quæ rebus in-
coquuntur humidis fidelius natiuā custodire humiditatē, ac proin assas carnes, dum æstas est, elixis ceu humentioribus posthabendas esse. Nituntur hij authoritate duorū Medicinæ columnarū Hippocratis atq; Galeni, quo-
rū vterq; vno ore affa hyemi, elixa æstati ob-
sonia dicauit. Refragantur istis Aristoteles ac Celsus hic Romanorū Medicorū, ille Græciæ philosophorū facile princeps. Eorū hæc fuit sententia. Quoniā assatarū carniū superficies omnis ab obiectis prunis dēsatur factaq; per vſtionē eschara clauditur, ob id naturalē, his succū intus includi, neq; per duratos violen-
tiore igne musculos trāsmitti posse, eoq; ptin-
n' fieri, vt multo elixis sint humidiores, qbus omnis penè humor in aqua perit, ascisciturq; nouus, qui ignauus planè nec coctæ substatię

proprius est. Vtrius verò partis sentētia probabilior sit, nec facile, nec tutū dicere est. Cui enim vñquā dubia fuit istorū vitorū autho-ritas, cui rursus nō perspecta tot hodie rabularū prona ad cauillandū malevolentia. Li-buerit tamē vel candidi lectoris gratia meam hic opinionem interponere, idq; iuris mihi poscere quod omnibus dari equum est. Scrutandæ sine ambitione veritatis studio, recta dicenti fidem, erranti veniam deberi. Ergo totus & mente & animo in maiestatē Celsi atq; Aristotelis intentus, non video neq; cur hos dānem, neq; quid roboris opinioni ad-feram Hippocratis, atq; Galeni, quibus ar-gumentorum penuria vndique laboranti-bus vñica hæc supereft, ad euadendum via, vt si fortè carnes elixas, ac iurulentas pro eodem habuerint. Iurulentas nostri passim nominant, quæ pingui obrutæ iure supra prunas, diu multumq; inferuent. Eli-xas verò, quæ sumuntur sine iure sine pin-guedine penitus vt coctæ in aqua sunt fin-ceræ, decocto in offas prima mensa insum-pto. Iurulentæ humidiiores, elixæ sicciores sunt, illæ plus, hæ minus alunt. Ista autē car-nium discrimina apud Celsum quoq; lib. 1. cap. 8. inuenio in hunc modum scripta. Tum res eadem magis alit iurulenta, quam affa, magis affa quam elixa. Et quidē potest istorum virorum ætate, carnis iurulentæ Græcis, elixæ Romanis vsus fuisse. Sed hic prætex-tus fortè nō omnibus fecerit satis, qui de hac re controuersiam mouent. Itaque contra Celsi

Celsi aduersarios prima hæc constituantur machina, cuius vel ipse fabricator Galenus est. Nullum eorum corporum quæ elixantur proprium humorē retinere posse. Quod si verum est, sequitur imbecillas humectandi vires elisis carnibus naturaliter inesse. Ista vero omnia sic accidunt. Quoniā aqua subiectis ignibus feruens in omnem sese carnis partem transmittit, protinus rarefacit, resolutusq; natuā eius humiditatem. Subit vero in vacuata carnis spatia nouus mador ab ipsa qua cum decoquitur aqua ascitus, qui quidem diluere vtcung; solida potest, at vera implere humiditate non potest. Cæterū assæ carnes nequaquā his subiacent incommodis: nam arctè fideliterq; propriæ substatiæ madorem, seruant astricta per vstulacionem superficie, quo sit vt cum introsumuntur ab his plenius quam elisis corpus madescat. Quid enim efficacius, quid fœlicius, siccitate attrita solida humectet, quam quod nutriendo id facit. Nimirum si humiditas illa naturalis solidis partibus ceu ros quidam circunfusus admodum estate perit, hanc vero corpori iterum inserere sine nutrimento nō est, quis dubitet per hæc tempora, ijs potissimum opus esse cibis qui absque vehementi calore vehementes ad solida genuino humorē reficienda vires possident. Humectat corpus frigidę poculū, humectat vnetio, humectant & potabilem aquarum balneę, at non perinde fœliciter, vt oua aut gallinaceum testiculi. Illa ignauum partibus humorē

rem affundunt, quo ut cunctis cauent, ne properè corpus siccescat, hec cum id prestant quoque, tuus eius insuper quod siccitate obtritus est, substantiam eximiè resarcunt. Hanc opem cunctis mensibus maximè requirimus, quum corpus non tantum arescit, sed immodecum etiam dissipatur. Iam verò quanto prestabilius est siccitatē tardari restituto humido, quam hoc vix adiuto, ne nimium eius in posterum pereat, duntaxat caueri, tanto utique optabiliorem carniū assarum humiditatem, ea quae ab elixis venit, credendum est. Quippe sius elixis penè omnis humor periret in coctā vnam cum ipsis aquam depositus. Cuius pars superficiei aquae superinnat, offis & oleribus parandis dicata, pars in totam decoctæ aquæ substantiam extensa est, cuius occasione ius carnis elixæ tātopere nutriens est. At hic iste humor in assis feruatur. Ideoque medici ex eo anallepticū auxiliū conualefcientibus parate volentes, carnem ab igne etiamnū calentem cultello profundis iectibus infecant, ac mox latè circūdatis, si opus est ferramētis pressant, inter quae protinus roscidus ille liquor vber- tim emanat salutiferum extenuatis futurum remedium. Neque verò his repugnat, quod in Anasarca, assatis, in febribus acutis magis elixis vtamur. Non enim in his tam nutritio- nem quam morbosę qualitatis alterationem spectamus, adeoque sine aliquo naturae rictu sub vsu alimenti maximā medicamenti po- tentiam experimur. Non ita obnoxie pugnan- dum contrarijs in homine sano est, cui ut cunctas fun-

Analepti
con ex af-
fis carni-
bus reme-
diū.

Obiectio

Solutio.

C O M M E N T . D E

functiones nondum vehementer debilitauit,
ita calfactionis siccationisq; si quod initium
assa dederint, id frigidæ aquæ potu, id frigidis
oleribus adimitur. Ipsa vero in anasarca assis
utimur ceu minus quam elixa ignavi aquo-
sique humoris adeptis, qui humor in hoc ge-
nere morbi affluentissimus est. Repetam
id quod antè argumentis & ratione & sensu
stabilitis ostendi, cum ad huius rei faciédam
fidem, tú ad totius disputationis cōclusionē.
Elias carnes ascititio humore plus hume-
rare, assas ingenito, his maiores vires ad nu-
tritionem, illis ad alterationem obtigisse.

PEr Autumnum propter cæli va-
rietatem periculū maximum
est. Itaq; neg, sine veste, neque sine
calceamentis prodire oportet,
præcipueq; diebus frigidioribus,
neque sub diuo, nocte dormire,
aut certè benè operiri. Cibo vero
iam. paulò pleniore uti licet, mi-
nus, sed meracius bibere. Poma
nocere quidam putant, quæ im-
modicè toto die plerunque sic assu-
muntur, ne quid ex densiore cibo
remittatur. Ita non hæc, sed con-
summatio

*summatio omniū nocet. Ex quibus
in nullo tamen minus quam in his
noxæ est. Sed his uti non saepius
quam alio cibo conuenit. Denique
aliquid densiori cibo cū id accidit.
necessarium est demi.*

Autumnus natura siccus est, at in cali-
ditate, & frigiditate varius. Nempe unus sepe
dies calet, alter friget, interdū eadem quoq;
die meridies æstuofus, aurora, nox, Vespera
frigore asperrima sunt. Inordinata hæc tem-
pestatum varietas Autumnum maximè for-
midabilem facit. Nam modò calorem per-
pessi humores modò frigus paruo subinde reddat pe-
momento viciantur, ex quo Epidimiæ gra-
fari in populum solēt. Omnibus enim id pe-
riculi iuxta cōmune est, quatenus uno om-
nes cœlo regimur. Proin rectè obseruauit
Hippocrates. Vbi eodem die modò calor, Hipp. li.
modò frigus vrget Antumnales morbos in 3.Aph.4.
propinquo esse. Aliud per hæc tempora in-
commodum est, quod Celsus secundo libro
adnotauit, cùm corpus & præterita æstate,
& subinde meridianis Autumni caloribus
relaxatum, subito frigore excipitur, cāque de
causa cum Hippocrate nostroq; hoc authore
Autumnū perhibemus periculosum ac mor-
bis exitiosis obnoxium. Is enim ferè diutinis
malis fatigatos interimit, aliosq; nouis mor-
bis ac

Autūni
tempera-
tura.

Autum-
nū quid
riculo-
sum.

Autūnus
pericu-
losus.

bis ac diuturnis implicat , sic vt tracta sape
vniuersa hyeme vix ultimo tandem vere fa-
nescant, quod cum alijs in morbis fortuitu-
tum ferè perpetuum Autumnali quartanae
est. Ergo ut inæqualis hæc aëris noxia leuior
fiat. Celsus cauet, ne quis sine veste, sine cal-
ciamentis prodeat, aut noctu sub Ioue quies-
cat. Adiçitur Autumnalis aurè periculo mul-

**Fructus
fugaces,
seu tem-
porarij.**

tus pomorum vñus , quæ Græci θεῖοι &
καρποὺς ἀράλεις , nos fructus fugaces seu
temporarios appellamus. Hos inteperantius
edisse, grauis interdum valetudinis initium
facit. Id quod in se ipse comperisse Galenus
scribit: qui cum nōdum puberē ætatē egr-
sus horeis fructibus inter suos æquales præ-
ter modum vesceretur, & quotannis ferè ob
id febricula aliqua conflictaretur, nō ante se-
rectius valuisse refert, quam defuncto patre
iam tum per ætatē plus sapiens solitā victus
rationē mutasset. Illud tamen imprimis no-
uisse oportet, non ita poma (vt Ægineta exi-
stimat) perpetuo nocere , quin sæpius sint
quoq; extra noxiā. Sunt enim ex his per-
multa saporis gustusq; nomine naturæ gra-
tissima, facillimeq; horum succus (sustantia
enim tota ferè alio subtus exit) à ventriculo

**Poma ex
fefe non
semper no-
cent.**

ac venis concoquitur. Vnicum id incommo-
de fiat nō dum est, quod eoru qui per se sæpe innoxius
xia vesce- succus est , interdum vel propter nimium
luxum, vel ei cui non expedit ventriculo in-
gestus, nocens reddatur . Sanguinem enim
aquosum, tenuemq; vt ipse est, facit, qui san-
guis quia citō altercatur, citæ quoq; corru-
ptio-

ptioni opportunus est, ideoq; ardenter ex-
ceptus ventriculo bilescit, frigido coäcescit.
Æquè profecto vt lac in calido siccocq; ven-
tre biliosum, in pituitoso acidum redditur,
non quia tale ante sumptionem fuit, sed quia
abs quavis vehementiore qualitate pröptis-
simè demutatur, adeò vt hac de causa Galen-
nus omnes vno ordine fructus Antumnales
habuerit, succi prauitatem ipsis tribuens. Poma aci
Iametsi quæ poma impèsè sunt acida vt fri-
gidos obliedere semper, ita nunquam calidis corpori
nocere depræhensum est. Hic enim sapor ca- noxia, ca-
loris vires ferè spernit, imo superat quorū, & lido sem-
ob id sole aut febri exæstuantibus ardores per utilia
minuit, ac sūm leuat. Quæ verò poma à πομα
quæq; mitia, aut inter hæc media sunt, om-
nia narratis incômodis subiacent. Nā quod Pomorū
ab his nutrimentum corpori accedit, cùm sit succus fa-
humectum, atq; subtile, promptè in calido cile cor-
ventriculo viciatur, cōcurrentibus ambabus rūpitur.
corruptclæ omnis cauissis, calore scilicet &
humiditate vnaq; etiam ζετιπίτρου acce-
dente totius substanciæ ad patiendum pro-
cliuitate. Sic enim humida calore incensa ce-
lestis putrescunt. Ideoq; rectè Galenus dixit
horæos fructus, si in ventre corrumpuntur,
similes fieri lethalibus venenis. Poma igitur
nocentia, non sua natura, sed hominū abu- Poma ne
sus facit, qui hæc reclamante corporis na- cétia abu
tura ingerunt, aut ea etiam assentiente toto
die sic assument, vt nil ex densiore cibo re-
mittatur. Vix enim omnibus his superandis
abudè esse natura potest. Sed & solidus cibus
quia

quia tardè vincitur, pomorum autem succus
hoc lôgè próptius, protinus fit, vt vel immo-
deratius, vel præpostero quoq; ordine sum-
pta, ex facili ambo simul corruptantur, ni-
hilo sanè minus, quam si quis intemperan-
tius lac cum suilla, aut pisces (vt Germano-
rum mos est) cum, bubula eadem sumere
mensa sustineat. Ergo sic vietitabitibus po-
ma non per se, sed (vt disertè Celsus scripsit)
consummatio omnium nocet, ferculorum
scilicet ac fructuum. Hæc ista intuenti, ma-
nifestum est, sic vesci pomis quemque oportere,
ne ad hæc saepius quâ ad aliū cibum fe-
ratur, tum ne dum ijs vesci in animo est so-
litam alterius cibi partitionem retineat. Huc
addas, quod proximo ante hoc capite Celsus
admonuit, poma melius semper primo cibo
assumi; nam post sumpta coacescunt, flatus
mouent & cibos corruptunt. Tametsi non
ignoramus, si quæ valdè astringentia sunt, ea
modicè gustata remotis mensis utilia esse ad
cogendum roborandumq; ventriculi oscu-

Pomis
quo mo-
do vescé-
dum.

Autuno
cibus ple-
niior con-
uenit, &
quibus de causis.

lum. Atq; hæc de pomis sufficient. Reliquū
est, quæ cibi mensura Autumno conueniat
proponere. Hæc duabus ferè de causis ple-
niior esse debet, primo quod calor proxima
sestate affatim dispersus, remittente se iam
aeris seruore, paulatim ad interna repere, atq;
ibidem sumere vires incipit, ideoque cibum
magis tum exigit, tum coquit. Secunda causa
eatq; præcipua est, incipiens quædam humo-
rum corruptela ab tempestatum inæquali-
tate genita, quæ nisi nouæ saepius chymo-

con-

contemperetur, protinus in euidetissimum putredinis vicium excrescit. Recte namque Galenus sic affectis humoribus alternatim modo labem purgatione demit, modo nouum ac probum nutrimentum affundit, estq; hęc ab eo curandi ratiō *ἰπάγασις* appellata. *τηλεστίς*
Nec pugnat illud Hippocratis. Impura cor- Hip. li. 2.
pora, quō magis nutries, eo magis lēdes. Aph. 10.
Nāistud proditū est, de exacta cacochymia,
quæ purgationem, non at temperationem
postulat. Minus hic sed meracius bibendum Autūno
est, cōparatione æstatis, qua minus Autum- & minus
nus corpora tum calefacit, tum siccatur.

& mera-
cius bi-
bēdū est.

N Eque æstate, neq; Autumno
vtilis Venus est. Tolerabi-
lior tamen per Autumnum.
A Estate verò in totū si fieri potest,
abstinendum.

Venus id temporis, & salubris & tuta
maxime censetur, quum propter caloris in- Venus
tegritatem vires optimè constant, ac semen quando
abundat, eág; coeli temperies est, quæ laxatis potissimè
hac contentione corporibus nullum vel dis- vtilis.
sipationis, aut restrictionis periculum mine-
tur. Ergo per æstatē tribus de caussis Ven^{us} per
nocet, nam tum & imbecillus calor est, & ve- **Æ**statē
hementius corpora disfluūt, ac tertio parcis- nocentis-
simus genituræ prouentus est. Et quis iam sima estr-
igitur dubitet, concubitu cum estas est in to-

C O M M E N T . D E

Venus tum si fieri potest, abstinentum. Idem cōcupi-
bus Autumno, et si nō perinde grauis, sem-
Autūno, per tamen inutilis est, tum quia aēr corpus
nō v̄sq̄ arefecit, tum quia calorem ingenitum nu-
quaq̄ cōbium inconstantia debilitauit.
ueniens.

D e his qui aliqua parte corpo-
ris laborant, ac primum de
his quibus caput infir-
mum est.

C A P V T . I I I I .

P Roximum est, vt de his dicam,
qui partes aliquas corporis im-
becillas habent. Cui caput infirmū
est, is si bene cōcoixerit, leuiter per-
fricare id manē manibus suis des-
bet, nūquā id si fieri potest, veste
velare, aut ad cutē tonderi, vtileq̄
lunā vitare, maximeq; ante ipsum
Lunae, Solisq; concursum, sed nus-
quam post cibum progredi. Si cui
capilli sunt, eos quotidie pectore,
multum ambulare, sed si licet sub
tecto

tecto neq; in Sole , vbiq; autem vis-
tare Solis ardorem , maximeq; post
cibum & vinū , potius vngi quam
lauari , nunquam ad flammā vngi ,
interdum ad prunam . Si in balneū
venit , sub veste primum paulum in
tepidario insudare , ibi vngi , tum
transire in calidarium , vbi sudas-
bit , in solium non descendere , sed
multa calida aqua per caput se to-
tum perfundere , tum tepida vti ,
deinde frigida , diutiusq; ea caput
quam cæteras partes perfundere ,
deinde id aliquandiu perfricare ,
nouissimè detergere & vngere .

¶ Haec tenus Celsus eas affectiones po-
suit , quæ in totis consistere videntur corpo-
ribus , seu illæ intemperiei seu indecentis ha-
bitus vicia essent . Nunc vero prophylaxis in-
eggreditur , quæ cuiq; priuatim membro , si
id imbecillū est , debetur . Ex membris alias
vnictū , alias plura simul imbecilla sunt . Diffi-
cilis noxa est , vbi partes alicui triū vitę prin-
cipiorū famulantes intemperatæ sunt . Diffi-
cilior , vbi ipsa principia cōtrario inter se tem-

Partium
imbecil-
larū pro-

phylaxis .

Pugnātia peramento dissident, veluti cum caput frī-
 inter se get, hæpar calet. Nihilo hoc leuius malum
 principū est, si non bene ventriculo cū hepate ac re-
 partium nibus conuenit. Postrema hæc ad calores, ille
 tempora- ad contraria proclivis est. Aliorum frigidus
 méta va- venter bile affligitur, aliorum calidus pituita.
 letudini Qui sic afficiuntur homines, maximè, autho-
 incom- re Galeno, valetudinarij sunt, adeò vt si vel
 moda. ipsum his prefeceris Aesculapium, noxāta-
 men vix vlla arte studioq; effugiant, neq; ad-
 modum esse vitales possint, aut certè, si fortè
 senectam attingant, perpetua inualitudine
 fluctuent. Nimirum sic ferè accidit, vt quæ
 vni parti conueniens medela est, ea protinus
 alteri pernicies sit, vt nescias alterutri succur-
 rere, nisi alteram lædas. Nam quæ iecinoris
 ardorēs abolent, ea frigidum vētrem in ipso
 transitu violent quæc; rursus huic medenter
 ea iecinoris intemperantiam, exaugent. Ea-
 dem incommoda sunt, si acris ex calido ca-
 pite sanies in vētrem defluat, aut ex hoc rur-
 sum crassus crudusq; halitus in illud tendat.

Quinam
 maximè
 valetudi-
 narij, ac
 minimè
 vitales
 sint.
 Exremē
 torū ex
 vna par-
 te in aliā
 defluxus
 pericu-
 losus,
 Gal. 6.
 sanit.

Inde enim in capite superflua coēunt, in ven-
 triculo concoctio subuertitur, utrobiq; pars
 vehementer debilitatur. Nempe hepate (si
 voles) immodicè calido, ventriculo autem
 frigente, neutrobiq; fieri optata concoctio po-
 test. Ventriculo enim ante tempus alimen-
 tum eripitur. Hepar imperfectum id ac pro-
 bo faciendo sanguini ineptum attrahit. Inde
 adeò longo iam usu compertum est, per he-
 patis ac renū ardores assidua cruditate ven-
 trē vrgeri. Ita profecto vt mutua in his visce-
 ribus

tibus perniciēs sit, quæ esse inter se oportuit
beneficio mutuo deuincta. Ergo sic affecta-
rum particularum procurationē Celsus ag-
gressus, a capite incepit, cuius malè affecti cu-
ratio periculorum ac tædij plena numerati
inter difficillimas potest. Capiti enim imbe-
cilla vis obtigit, cùm ad cauendum excre-
menti prouentum, tum ad proprios affectus discutiendos, quatenus per se suffrigidum, ac
longius ab caloris insitū fonte remotum est.
Quippe eius rei incommodum præsentiens parenis Narūra, plurimos maximosq; cana-
les cerebri contulit, quibus id indies expur-
garetur, nāres dico, palatum, aures, caluæ cō-
missuras, ipsosq; aliqua ex parte oculos.
Adjicitur affectionum periculo ipse capitis
situs. Nam id quia in alto corpore positum
est, subiecta loca, superfluorum, quæ multa
naturaliter colligit, defluxu proprie afflictat.
Inde adeò, vt Aristoteles hominē esse quasi
subuersam arborem dixerit, parte corporis
omnium humectissima supra ceruices im-
posta, ideoq; hominē præ cæteris animan-
tibus maximè destillationibus yrgeri. Scilicet
ipse Deus cum prona (vt ait Naso) spectant
animantia cætera terram. Os homini subli-
me dedit. Sanè huiusc destillationis tāta vis
est, vt nunquam non difficiles, sēpe exitiosos.
quocq; morbos inferat. Leuissimū malū est,
vbi in nariū ac palati spatiā fluxio decumbēs.
pericula, emunctione spuitionē extūdicur. Hoc mi-
nus leue, si oculos, si aureis, aut dentes tentat.
Graue admodum est, vbi gulam ac yetricu-

Capitis
affectus,
cur diffi-
ciles.

Homo
quasi ar-
bor sub-
uersa.

Ouid. i.
Meta-
morph.
Destilla-
tionis

lum impedit. Grauiissimū, si larinx hāc aspergat arteria ac pulmones excipiunt. Tū enim si ignauum est, quod influit, vocem violat, si acre, præter hoc exulcerat quoq; non tantum has partes, verum ipsos etiā pulmones, adeò ut hinc sepe grauis oriatur tabes, ea quæ hominem spacio consumit. Si vero in ventrem destillans humor illabitur, appetentiam alià diminuit, alià deprauat, ac semper quaecūq; assumpta sunt alimenta corrupti, saepèq; si acris est, ventriculi tunicas erodit, ac diarrhæas mouet, Quinetiam longè inferius sedens, jejunium intestinū, atq; colon afficit, ipsasq; interdum mesarcias conuelliit. Hæc mala omnia nemo rectius cauerit, quam qui caput cervi fontem vnde ista scaturiunt, ita communit, firmatq; vt excrementa neque gignat, neq; iam genita in cōmēmoratas sedes exonerer. Ergo capitis imbecillitas hæc, vt à multis causis, etiam contrarijs pendet, ita vnam veluti proximam nunquā non cōsequitur, quæ est proprij caloris imbecillitas. Quippe calor insatus virtutē functionumq; author est, quæ impediri abs quavis intemperie possunt. Itaq; solius imbecillitatis Celsus meminit sine causæ alicuius adiectione. Nam ea qualiscunq; demum fuerit, contrarijs abolenida est, quæ admodum ipsummet author superiorius satis insinuauit, quādo calidos dixit refrigerari, calfieri frigidos oportere. Tum quarto post hoc volumine luculenter docet, permagni referrere, quæ causa dolorē mouerit, neq; perinde esse, initiū morbi calor attulerit,

**Capitis
imbecil-
li vni-
ca
est pro-
pinqua
caussa.**

lerit, an frigus, aliaq; auxilia vrgente calore, alia frigore dominante necessaria esse, vide- licet praesentes morbos sanare nemo potest, qui vnde h̄j sint, ignoret. Proin idem author alijs monuit, vbi cauſa quoq; mali incognita est videre oportere, refrigeratia magis, an ca- lefaciontia leniant, & his vti que experimētu approbārit. At verō hic quæ Celsus propo- sit auxilia cuiuis imbecillo capiti æquè con- uenientia sunt, quia ingenitum ipsi calorem cōcoctionis authorem tutantur. Quēadmo- dum paucō post à nostro Celso docebitur. Concoctionē omnibus vīcīs succurrere, alijs autē calorē, alijs frigus. Sed illud quoq; ante omnia scire conuenit, non de ijs hominibus authorem hoc loco agere, quos iam nūc ca- pitis mala premunt (horum enim curatio ad Therapeuticen attinet sanitatis tuendæ pro- fessionem excedens) sed quibus absq; mor- bo caput imbecillitate vel fortuita, vel natu- rali vrgetur, sic vt hinc facillimē id ægrotet. Ergo eius incommodi præcautio ipsius ro- boratio capititis est. Ac robatur quidem id ijs cauſarū salubriū generibus, quæ quoquo modo calori eius, tum tutando, tum augēdo inseruiunt. Ille verō hoc deinceps ordine se- quuntur. Ac primum quidem perfricari le- uiter caput non inutile est, ex quo insitus ipsi calor excitatur, rarefactaq; cutē, si quæ subtus haclatent superflua transpirant. At verō id fieri non nisi perfecta concoctio- ne oportet, ne cruditas moueatur, quæ caput emissis sursum vaporibus affligat.

P iiij Adhæc

Quæ ca-
put fir-
ment.

Frictio
lenis.

Caput imbecillum per hyemem minimè detegen- dum.

Adhæc caput quoq; si fieri potest, nunquam veste veladum est. Nam sic cuius assuetatū aéri, cōtra omnes eius iniurias duratur. Et si id tentare sœuiente bruma párum tutū est, ac perniciosum quoq; si aliquo iam morbo caput ægrum est. Tum enim vndecunq; labatur imbecillitate, morbo, frigore. Atque hæc animaduersio per grauiores etiam æstus necessaria est. Per vlationē intelligas oportet, curiosam capitis custodiam multis operimentis indulgentius quæsitam. Nam pileolo id leuiter integere non alienum est. Iam vero neque ad cutim tonderi caput expedit, ne capillitj munimine destitutū ad propulsandas cœli iniurias, fiat inualidum, tametsi æquē prōpemodum inutile est, id ipsum ingenti pilorum tylua souere, vnde superfluum intercipiatur exhalatio. Utile perpetuō est Lunam vitare, vt quæ vim nacta est humores commouendi, atque his loca quæ irradiat, implendi. Quippe hæc antè cæteros planetas humido potissimum elemento dominatur. Nam interpositis téporibus mare modo inflat, modo contrahit, tum menses da. in mulieribus commouet, ossium medul-

Caput debile nunq; ad cutē rá- dénum, vt nec onerandum ni- milia co- ma. Luna ca- piti infir- mo vitā- da. Luna hu- mido ele- mento domi- na- tur.

las quibusdam in bestijs adauget, cruentoq; madore aspergit, nonnullis turbato cerebro insanias affert, quos ob id Lunaticos appellamus. Adeo apparent rectè id cecinisse Lunanum. Luna suis vicibus Thetin, terrenaq; miscet. Ergo vt hæc præ cæteris mundi elementis aquam magis permouet, ita in hoc nostro corpusculo cu quodam ministrat eam.

eam partē grauius infestat, quae reliquis hu-
 midior simul & frigidior est, ipsum videlicet
 cerebrum, quod si per se insuper imbecillum
 est, protinus per aspirātem Lunā multo hu-
 mido eoq; turgente oppletur; id quod eorū
 quoq; exēpla docēt, quibus sub hac quiescen-
 tibus caput grauatur, & interdūm crux è na-
 ribus manat. Porro nusquā post cibum pro-
 gredi, sed quiescere oportet, ne quis inutilis
 vapor ex permoto ventriculo sursum aspi-
 ret. Iam capillos etiam non alia de causa in-
 dies pexos esse conuenit, quā qua caput per-
 stricandum proposuimus. Præter hæc cōfert
 multa quoq; àmbulatio, tum quia id exerci-
 tū genus succos minus turbat, tum quia su-
 perfluorum corporis impetum ad inferiora
 magis auertit, ne quicquā mentis arcem sol-
 licitan. Supra enim ex Galeno demōstrauis-
 mus, supernæ partis affectus, inferiorū exer-
 citatiōe iuuari. Fieri vero ista ambulatio sub
 tecto debet, vbi aér & quietior & tempera-
 tor est, moderatius æstate calens, atq; hyeme
 frigens. Sol quoniam caput tum incendit, tū
 excipiēdos succorū halitibus exponit, curiosè
 vitandus est. Εγκύος enim omnis imbe-
 cillo capiti siquid aliud nocentissima est, idq;
 post cibum præcipue ac vinum, quæ prōtis-
 simè id temporis eō subuolant. Modo osten-
 sum est, succorū corporis com motionē infir-
 mo capiti aduersari, ex quo cōficitur, vncitio-
 nem potiorem balneo hic esse oportere, vt
 quæ hoc minus succos exagitat, nec perinde antef-
 caput vaporibus lacescit. Eadem cauſa est,
 quare

-ii 3102
 -ii 3103
 -ii 3104
 -ii 3105
 -ii 3106
 -ii 3107
 -ii 3108
 -ii 3109
 -ii 3110
 -ii 3111
 -ii 3112
 -ii 3113
 -ii 3114
 -ii 3115
 -ii 3116
 -ii 3117
 -ii 3118
 -ii 3119
 -ii 3120
 -ii 3121
 -ii 3122
 -ii 3123
 -ii 3124
 -ii 3125
 -ii 3126
 -ii 3127
 -ii 3128
 -ii 3129
 -ii 3130
 -ii 3131
 -ii 3132
 -ii 3133
 -ii 3134
 -ii 3135
 -ii 3136
 -ii 3137
 -ii 3138
 -ii 3139
 -ii 3140
 -ii 3141
 -ii 3142
 -ii 3143
 -ii 3144
 -ii 3145
 -ii 3146
 -ii 3147
 -ii 3148
 -ii 3149
 -ii 3150
 -ii 3151
 -ii 3152
 -ii 3153
 -ii 3154
 -ii 3155
 -ii 3156
 -ii 3157
 -ii 3158
 -ii 3159
 -ii 3160
 -ii 3161
 -ii 3162
 -ii 3163
 -ii 3164
 -ii 3165
 -ii 3166
 -ii 3167
 -ii 3168
 -ii 3169
 -ii 3170
 -ii 3171
 -ii 3172
 -ii 3173
 -ii 3174
 -ii 3175
 -ii 3176
 -ii 3177
 -ii 3178
 -ii 3179
 -ii 3180
 -ii 3181
 -ii 3182
 -ii 3183
 -ii 3184
 -ii 3185
 -ii 3186
 -ii 3187
 -ii 3188
 -ii 3189
 -ii 3190
 -ii 3191
 -ii 3192
 -ii 3193
 -ii 3194
 -ii 3195
 -ii 3196
 -ii 3197
 -ii 3198
 -ii 3199
 -ii 3200
 -ii 3201
 -ii 3202
 -ii 3203
 -ii 3204
 -ii 3205
 -ii 3206
 -ii 3207
 -ii 3208
 -ii 3209
 -ii 3210
 -ii 3211
 -ii 3212
 -ii 3213
 -ii 3214
 -ii 3215
 -ii 3216
 -ii 3217
 -ii 3218
 -ii 3219
 -ii 3220
 -ii 3221
 -ii 3222
 -ii 3223
 -ii 3224
 -ii 3225
 -ii 3226
 -ii 3227
 -ii 3228
 -ii 3229
 -ii 3230
 -ii 3231
 -ii 3232
 -ii 3233
 -ii 3234
 -ii 3235
 -ii 3236
 -ii 3237
 -ii 3238
 -ii 3239
 -ii 3240
 -ii 3241
 -ii 3242
 -ii 3243
 -ii 3244
 -ii 3245
 -ii 3246
 -ii 3247
 -ii 3248
 -ii 3249
 -ii 3250
 -ii 3251
 -ii 3252
 -ii 3253
 -ii 3254
 -ii 3255
 -ii 3256
 -ii 3257
 -ii 3258
 -ii 3259
 -ii 3260
 -ii 3261
 -ii 3262
 -ii 3263
 -ii 3264
 -ii 3265
 -ii 3266
 -ii 3267
 -ii 3268
 -ii 3269
 -ii 3270
 -ii 3271
 -ii 3272
 -ii 3273
 -ii 3274
 -ii 3275
 -ii 3276
 -ii 3277
 -ii 3278
 -ii 3279
 -ii 3280
 -ii 3281
 -ii 3282
 -ii 3283
 -ii 3284
 -ii 3285
 -ii 3286
 -ii 3287
 -ii 3288
 -ii 3289
 -ii 3290
 -ii 3291
 -ii 3292
 -ii 3293
 -ii 3294
 -ii 3295
 -ii 3296
 -ii 3297
 -ii 3298
 -ii 3299
 -ii 3300
 -ii 3301
 -ii 3302
 -ii 3303
 -ii 3304
 -ii 3305
 -ii 3306
 -ii 3307
 -ii 3308
 -ii 3309
 -ii 3310
 -ii 3311
 -ii 3312
 -ii 3313
 -ii 3314
 -ii 3315
 -ii 3316
 -ii 3317
 -ii 3318
 -ii 3319
 -ii 3320
 -ii 3321
 -ii 3322
 -ii 3323
 -ii 3324
 -ii 3325
 -ii 3326
 -ii 3327
 -ii 3328
 -ii 3329
 -ii 3330
 -ii 3331
 -ii 3332
 -ii 3333
 -ii 3334
 -ii 3335
 -ii 3336
 -ii 3337
 -ii 3338
 -ii 3339
 -ii 3340
 -ii 3341
 -ii 3342
 -ii 3343
 -ii 3344
 -ii 3345
 -ii 3346
 -ii 3347
 -ii 3348
 -ii 3349
 -ii 3350
 -ii 3351
 -ii 3352
 -ii 3353
 -ii 3354
 -ii 3355
 -ii 3356
 -ii 3357
 -ii 3358
 -ii 3359
 -ii 3360
 -ii 3361
 -ii 3362
 -ii 3363
 -ii 3364
 -ii 3365
 -ii 3366
 -ii 3367
 -ii 3368
 -ii 3369
 -ii 3370
 -ii 3371
 -ii 3372
 -ii 3373
 -ii 3374
 -ii 3375
 -ii 3376
 -ii 3377
 -ii 3378
 -ii 3379
 -ii 3380
 -ii 3381
 -ii 3382
 -ii 3383
 -ii 3384
 -ii 3385
 -ii 3386
 -ii 3387
 -ii 3388
 -ii 3389
 -ii 3390
 -ii 3391
 -ii 3392
 -ii 3393
 -ii 3394
 -ii 3395
 -ii 3396
 -ii 3397
 -ii 3398
 -ii 3399
 -ii 3400
 -ii 3401
 -ii 3402
 -ii 3403
 -ii 3404
 -ii 3405
 -ii 3406
 -ii 3407
 -ii 3408
 -ii 3409
 -ii 3410
 -ii 3411
 -ii 3412
 -ii 3413
 -ii 3414
 -ii 3415
 -ii 3416
 -ii 3417
 -ii 3418
 -ii 3419
 -ii 3420
 -ii 3421
 -ii 3422
 -ii 3423
 -ii 3424
 -ii 3425
 -ii 3426
 -ii 3427
 -ii 3428
 -ii 3429
 -ii 3430
 -ii 3431
 -ii 3432
 -ii 3433
 -ii 3434
 -ii 3435
 -ii 3436
 -ii 3437
 -ii 3438
 -ii 3439
 -ii 3440
 -ii 3441
 -ii 3442
 -ii 3443
 -ii 3444
 -ii 3445
 -ii 3446
 -ii 3447
 -ii 3448
 -ii 3449
 -ii 3450
 -ii 3451
 -ii 3452
 -ii 3453
 -ii 3454
 -ii 3455
 -ii 3456
 -ii 3457
 -ii 3458
 -ii 3459
 -ii 3460
 -ii 3461
 -ii 3462
 -ii 3463
 -ii 3464
 -ii 3465
 -ii 3466
 -ii 3467
 -ii 3468
 -ii 3469
 -ii 3470
 -ii 3471
 -ii 3472
 -ii 3473
 -ii 3474
 -ii 3475
 -ii 3476
 -ii 3477
 -ii 3478
 -ii 3479
 -ii 3480
 -ii 3481
 -ii 3482
 -ii 3483
 -ii 3484
 -ii 3485
 -ii 3486
 -ii 3487
 -ii 3488
 -ii 3489
 -ii 3490
 -ii 3491
 -ii 3492
 -ii 3493
 -ii 3494
 -ii 3495
 -ii 3496
 -ii 3497
 -ii 3498
 -ii 3499
 -ii 3500
 -ii 3501
 -ii 3502
 -ii 3503
 -ii 3504
 -ii 3505
 -ii 3506
 -ii 3507
 -ii 3508
 -ii 3509
 -ii 3510
 -ii 3511
 -ii 3512
 -ii 3513
 -ii 3514
 -ii 3515
 -ii 3516
 -ii 3517
 -ii 3518
 -ii 3519
 -ii 3520
 -ii 3521
 -ii 3522
 -ii 3523
 -ii 3524
 -ii 3525
 -ii 3526
 -ii 3527
 -ii 3528
 -ii 3529
 -ii 3530
 -ii 3531
 -ii 3532
 -ii 3533
 -ii 3534
 -ii 3535
 -ii 3536
 -ii 3537
 -ii 3538
 -ii 3539
 -ii 3540
 -ii 3541
 -ii 3542
 -ii 3543
 -ii 3544
 -ii 3545
 -ii 3546
 -ii 3547
 -ii 3548
 -ii 3549
 -ii 3550
 -ii 3551
 -ii 3552
 -ii 3553
 -ii 3554
 -ii 3555
 -ii 3556
 -ii 3557
 -ii 3558
 -ii 3559
 -ii 3560
 -ii 3561
 -ii 3562
 -ii 3563
 -ii 3564
 -ii 3565
 -ii 3566
 -ii 3567
 -ii 3568
 -ii 3569
 -ii 3570
 -ii 3571
 -ii 3572
 -ii 3573
 -ii 3574
 -ii 3575
 -ii 3576
 -ii 3577
 -ii 3578
 -ii 3579
 -ii 3580
 -ii 3581
 -ii 3582
 -ii 3583
 -ii 3584
 -ii 3585
 -ii 3586
 -ii 3587
 -ii 3588
 -ii 3589
 -ii 3590
 -ii 3591
 -ii 3592
 -ii 3593
 -ii 3594
 -ii 3595
 -ii 3596
 -ii 3597
 -ii 3598
 -ii 3599
 -ii 3600
 -ii 3601
 -ii 3602
 -ii 3603
 -ii 3604
 -ii 3605
 -ii 3606
 -ii 3607
 -ii 3608
 -ii 3609
 -ii 3610
 -ii 3611
 -ii 3612
 -ii 3613
 -ii 3614
 -ii 3615
 -ii 3616
 -ii 3617
 -ii 3618
 -ii 3619
 -ii 3620
 -ii 3621
 -ii 3622
 -ii 3623
 -ii 3624
 -ii 3625
 -ii 3626
 -ii 3627
 -ii 3628
 -ii 3629
 -ii 3630
 -ii 3631
 -ii 3632
 -ii 3633
 -ii 3634
 -ii 3635
 -ii 3636
 -ii 3637
 -ii 3638
 -ii 3639
 -ii 3640
 -ii 3641
 -ii 3642
 -ii 3643
 -ii 3644
 -ii 3645
 -ii 3646
 -ii 3647
 -ii 3648
 -ii 3649
 -ii 3650
 -ii 3651
 -ii 3652
 -ii 3653
 -ii 3654
 -ii 3655
 -ii 3656
 -ii 3657
 -ii 3658
 -ii 3659
 -ii 3660
 -ii 3661
 -ii 3662
 -ii 3663
 -ii 3664
 -ii 3665
 -ii 3666
 -ii 3667
 -ii 3668
 -ii 3669
 -ii 3670
 -ii 3671
 -ii 3672
 -ii 3673
 -ii 3674
 -ii 3675
 -ii 3676
 -ii 3677
 -ii 3678
 -ii 3679
 -ii 3680
 -ii 3681
 -ii 3682
 -ii 3683
 -ii 3684
 -ii 3685
 -ii 3686
 -ii 3687
 -ii 3688
 -ii 3689
 -ii 3690
 -ii 3691
 -ii 3692
 -ii 3693
 -ii 3694
 -ii 3695
 -ii 3696
 -ii 3697
 -ii 3698
 -ii 3699
 -ii 3700
 -ii 3701
 -ii 3702
 -ii 3703
 -ii 3704
 -ii 3705
 -ii 3706
 -ii 3707
 -ii 3708
 -ii 3709
 -ii 3710
 -ii 3711
 -ii 3712
 -ii 3713
 -ii 3714
 -ii 3715
 -ii 3716
 -ii 3717
 -ii 3718
 -ii 3719
 -ii 3720
 -ii 3721
 -ii 3722
 -ii 3723
 -ii 3724
 -ii 3725
 -ii 3726
 -ii 3727
 -ii 3728
 -ii 3729
 -ii 3730
 -ii 3731
 -ii 3732
 -ii 3733
 -ii 3734
 -ii 3735
 -ii 3736
 -ii 3737
 -ii 3738
 -ii 3739
 -ii 3740
 -ii 3741
 -ii 3742
 -ii 3743
 -ii 3744
 -ii 3745
 -ii 3746
 -ii 3747
 -ii 3748
 -ii 3749
 -ii 3750
 -ii 3751
 -ii 3752
 -ii 3753
 -ii 3754
 -ii 3755
 -ii 3756
 -ii 3757
 -ii 3758
 -ii 3759
 -ii 3760
 -ii 3761
 -ii 3762
 -ii 3763
 -ii 3764
 -ii 3765
 -ii 3766
 -ii 3767
 -ii 3768
 -ii 3769
 -ii 3770
 -ii 3771
 -ii 3772
 -ii 3773
 -ii 3774
 -ii 3775
 -ii 3776
 -ii 3777
 -ii 3778
 -ii 3779
 -ii 3780
 -ii 3781
 -ii 3782
 -ii 3783
 -ii 3784
 -ii 3785
 -ii 3786
 -ii 3787
 -ii 3788
 -ii 3789
 -ii 3790
 -ii 3791
 -ii 3792
 -ii 3793
 -ii 3794
 -ii 3795
 -ii 3796
 -ii 3797
 -ii 3798
 -ii 3799
 -ii 3800
 -ii 3801
 -ii 3802
 -ii 3803
 -ii 3804
 -ii 3805
 -ii 3806
 -ii 3807
 -ii 3808
 -ii 3809
 -ii 3810
 -ii 3811
 -ii 3812
 -ii 3813
 -ii 3814
 -ii 3815
 -ii 3816
 -ii 3817
 -ii 3818
 -ii 3819
 -ii 3820
 -ii 3821
 -ii 3822
 -ii 3823
 -ii 3824
 -ii 3825
 -ii 3826
 -ii 3827
 -ii 3828
 -ii 3829
 -ii 3830
 -ii 3831
 -ii 3832
 -ii 3833
 -ii 3834
 -ii 3835
 -ii 3836
 -ii 3837
 -ii 3838
 -ii 3839
 -ii 3840
 -ii 3841
 -ii 3842
 -ii 3843
 -ii 3844
 -ii 3845
 -ii 3846
 -ii 3847
 -ii 3848
 -ii 3849
 -ii 3850
 -ii 3851
 -ii 3852
 -ii 3853
 -ii 3854
 -ii 3855
 -ii 3856
 -ii 3857
 -ii 3858
 -ii 3859
 -ii 3860
 -ii 3861
 -ii 3862
 -ii 3863
 -ii 3864
 -ii 3865
 -ii 3866
 -ii 3867
 -ii 3868
 -ii 3869
 -ii 3870
 -ii 3871
 -ii 3872
 -ii 3873
 -ii 3874
 -ii 3875
 -ii 3876
 -ii 3877
 -ii 3878
 -ii 3879
 -ii 3880
 -ii 3881
 -ii 3882
 -ii 3883
 -ii 3884
 -ii 3885
 -ii 3886
 -ii 3887
 -ii 3888
 -ii 3889
 -ii 3890
 -ii 3891
 -ii 3892
 -ii 3893
 -ii 3894
 -ii 3895
 -ii 3896
 -ii 3897
 -ii 3898
 -ii 3899
 -ii 3900
 -ii 3901
 -ii 3902
 -ii 3903
 -ii 3904
 -ii 3905
 -ii 3906
 -ii 3907
 -ii 3908
 -ii 3909
 -ii 3910
 -ii 3911
 -ii 3912
 -ii 3913
 -ii 3914
 -ii 3915
 -ii 3916
 -ii 3917
 -ii 3918
 -ii 3919
 -ii 3920
 -ii 3921
 -ii 3922
 -ii 3923
 -ii 3924
 -ii 3925
 -ii 3926
 -ii 3927
 -ii 3928
 -ii 3929
 -ii 3930
 -ii 3931
 -ii 3932
 -ii 3933
 -ii 3934
 -ii 3935
 -ii 3936
 -ii 3937
 -ii 3938
 -ii 3939
 -ii 3940
 -ii 3941
 -ii 3942
 -ii 3943
 -ii 3944
 -ii 3945
 -ii 3946
 -ii 3947
 -ii 3948
 -ii 3949
 -ii 3950
 -ii 3951
 -ii 3952
 -ii 3953
 -ii 3954
 -ii 3955
 -ii 3956
 -ii 3957
 -ii 3958
 -ii 3959
 -ii 3960
 -ii 3961
 -ii 3962
 -ii 3963
 -ii 3964
 -ii 3965
 -ii 3966
 -ii 3967
 -ii 3968
 -ii 3969
 -ii 3970
 -ii 3971
 -ii 3972
 -ii 3973
 -ii 3974
 -ii 3975
 -ii 3976
 -ii 3977
 -ii 3978
 -ii 3979
 -ii 3980
 -ii 3981
 -ii 3982
 -ii 3983
 -ii 3984
 -ii 3985
 -ii 3986
 -ii 3987
 -ii 3988
 -ii 3989
 -ii 3990
 -ii 3991
 -ii 3992
 -ii 3993
 -ii 3994
 -ii 3995
 -ii 3996
 -ii 3997
 -ii 3998
 -ii 3999
 -ii 4000
 -ii 4001
 -ii 4002
 -ii 4003
 -ii 4004
 -ii 4005
 -ii 4006
 -ii 4007
 -ii 4008
 -ii 4009
 -ii 4010
 -ii 4011
 -ii 4012
 -ii 4013
 -ii 4014
 -ii 4015
 -ii 4016
 -ii 4017
 -ii 4018
 -ii 4019
 -ii 4020
 -ii 4021
 -ii 4022
 -ii 4023
 -ii 4024
 -ii 4025
 -ii 4026
 -ii 4027
 -ii 4028
 -ii 4029
 -ii 4030
 -ii 4031
 -ii 4032
 -ii 4033
 -ii 4034
 -ii 4035
 -ii 4036
 -ii 4037
 -ii 4038
 -ii 4039
 -ii 4040
 -ii 4041
 -ii 4042
 -ii 4043
 -ii 4044
 -ii 4045
 -ii 4046
 -ii 4047
 -ii 4048
 -ii 4049
 -ii 4050
 -ii 4051
 -ii 4052
 -ii 4053
 -ii 4054
 -ii 4055
 -ii 4056
 -ii 4057
 -ii 4058
 -ii 4059
 -ii 4060
 -ii 4061
 -ii 4062
 -ii 4063
 -ii 4064
 -ii 4065
 -ii 4066
 -ii 4067
 -ii 4068
 -ii 4069
 -ii 4070
 -ii 4071
 -ii 4072
 -ii 4073
 -ii 4074
 -ii 4075
 -ii 4076
 -ii 4077
 -ii 4078
 -ii 4079
 -ii 4080
 -ii 4081
 -ii 4082
 -ii 4083
 -ii 4084
 -ii 4085
 -ii 4086
 -ii 4087
 -ii 4088
 -ii 4089
 -ii 4090
 -ii 4091
 -ii 4092
 -ii 4093
 -ii 4094
 -ii 4095
 -ii 4096
 -ii 4097
 -ii 4098
 -ii 4099
 -ii 4100
 -ii 4101
 -ii 4102
 -ii 4103
 -ii 4104
 -ii 4105
 -ii 4106
 -ii 4107
 -ii 4108
 -ii 4109
 -ii 4110
 -ii 4111
 -ii 4112
 -ii 4113
 -ii 4114
 -ii 4115
 -ii 4116
 -ii 4117
 -ii 4118
 -ii 4119
 -ii 4120
 -ii 4121
 -ii 4122
 -ii 4123
 -ii 4124
 -ii 4125
 -ii 4126
 -ii 4127
 -ii 4128
 -ii 4129
 -ii 4130
 -ii 4131
 -ii 4132
 -ii 4133
 -ii 4134
 -ii 4135
 -ii 4136
 -ii 4137
 -ii 4138
 -ii 4139
 -ii 4140
 -ii 4141
 -ii 4142
 -ii 4143
 -ii 4144
 -ii 4145
 -ii 4146
 -ii 4147
 -ii 4148
 -ii 4149
 -ii 4150
 -ii 4151
 -ii 4152
 -ii 4153
 -ii 4154
 -ii 4155
 -ii 4156
 -ii 4157
 -ii 4158
 -ii 4159
 -ii 4160
 -ii 4161
 -ii 4162
 -ii 4163
 -ii 4164
 -ii 4165
 -ii 4166
 -ii 4167
 -ii 4168
 -ii 4169
 -ii 4170
 -ii 4171
 -ii 4172
 -ii 4173
 -ii 4174
 -ii 4175
 -ii 4176
 -ii 4177
 -ii 4178
 -ii 4179
 -ii 4180
 -ii 4181
 -ii 4182
 -ii 4183
 -ii 4184
 -ii 4185
 -ii 4186
 -ii 4187
 -ii 4188
 -ii 4189
 -ii 4190
 -ii 4191
 -ii 4192
 -ii 4193
 -ii 4194
 -ii 4195
 -ii 4196
 -ii 4197
 -ii 4198
 -ii 4199
 -ii 4200
 -ii 4201
 -ii 4202
 -ii 4203
 -ii 4204
 -ii 4205
 -ii 4206
 -ii 4207
 -ii 4208
 -ii 4209
 -ii 4210
 -ii 4211
 -ii 4212
 -ii 4213
 -ii 4214
 -ii 4215
 -ii 4216
 -ii 4217
 -ii 4218
 -ii 4219
 -ii 4220
 -ii 4221
 -ii 4222
 -ii 4223
 -ii 4224
 -ii 4225
 -ii 4226
 -ii 4227
 -ii 4228
 -ii 4229
 -ii 4230
 -ii 4231
 -ii 4232
 -ii 4233
 -ii 4234
 -ii 4235
 -ii 4236
 -ii 4237
 -ii 4238
 -ii 4239
 -ii 4240
 -ii 4241
 -ii 4242
 -ii 4243
 -ii 4244
 -ii 4245
 -ii 4246
 -ii 4247
 -ii 4248
 -ii 4249
 -ii 4250
 -ii 4251
 -ii 4252
 -ii 4253
 -ii 4254
 -ii 4255
 -ii 4256
 -ii 4257
 -ii 4258
 -ii 4259
 -ii 4260

quare nunquam ad flamمام vngi, raro ad prunam expediat. Tepescēs enim aēr ad hęc omnia commodior est, quia minus inflamat. Nec vero alio spectat, quod corpus ubi ad balneas ventum est, nequaquā solio cōmittere tutum sit, sed totum post modicos sudores post vncitionē per caput expediat multa calida aqua dūtxat perfundi, vt sic extremita transpirent, turbatis quam minimū succis. Post calidę affusę viuum Celsius primū tepida, mox frigida aqua per totum corpus irrigat, quo reclusa spiracula deseruescēt capitis ardore paulatim coēant, idq; ne subsequens frigida violenter intro ruens cerebrū violet. At hac caput diutius cæteris partibus diluendum est, vt insitus ipsi calor ab extra-neo frigore intro fugatus vires ex stipatione colligat, multoq; tandem copiosior ad cutim ex alto recurrat, quod vt quidem citius eueniat, caput post affusam frigidam aliquan-diu perfricabitur. His ita administratis, caput detergitur, ne qui toti vndiq; comæ in-hærescit mador cerebrum frigore tandem affliet. Nouissimè autem eadem pars coniungitur, quo fidelius caloris per frigidam aucti substantia intra habitum inclusa teneatur.

Capiti nihil æquè prodest, atq;
aqua frigida. Itaq; is cui hoc
infirmū est, per Æstatem id bene
largo

largo canali quotidie debet ali-
quandiu subiucere. Semper autem
etiam si sine balneo vñclus est, neg-
totum corpus refrigerare sustinet,
caput tamen aqua frigida perfun-
dere. Sed cum cæteras partes at-
tingi nolit, demittere id ne ad cer-
vices aqua descendat, eamque, ne
quid oculis alijsue partibus no-
ceat, defluentem subinde manibus
ad os regerere. Huic modicus cibus
necessarium est, quem facile con-
coquat, isq; si iejunio caput lædi-
tur, assūmedus etiam medio die est,
si non læditur semel potius, bibere
biuc assidue vinum dilutum leue,
quam aquam magis expedit, vt
cum caput grauius esse cæperit, sit
quod confugiat, eiique ex toto, neg-
vinum neque aqua semper vtilia
sunt, medicamentū vtrunque est,
cum inuicem assūmitur. Scribere,
legere

legere, voce contendere huic opus non est, utique post cenan, post quam nec cogitatio quidem ei satis tuta est, maxime tamen vomitus alienus est.

Frigida
insula
cur infir-
mo capi-
ti vtilis.

Aqua frigida ob id capiti imbecillo prodest; quod parui calor, que prius introcepit, reuerberationem incrementumq; efficiat. Inde enim solidis eius particulis, quibus idem ipse calor inexstitit, operationum robur acquiritur. Cæterum (vt superius admonui) studiosè cauedum est, ne frigida partis virtutem sua vi superet. Sic enim longè hæc fit debilior ad summam frigiditatis intemperiem redacta. Itaque hoc incommodo

Frigida
tā frigido
quam ca-
pitis vi-
cio opi-
tulatur.

temperientia redacta. Itaque hoc incommodo tam frigido ut careatur, præstiterit, non nisi aestate caput infirmum frigida lauari. Id enim aëris calidore ita præmunitum, facilius clementi gelidi vni refrænat. Confertq; hæc ista perfusio (ne quis hunc locum aliqua ex parte claudere existimet) tam frigido quam calido capitum affectui. Si quidem huic ascititum calorem extinguit, illi naturalem cogendo adauger, in vitroque partem infirmam roborat, & aduersus cœli intemperiem omnem communit. Nusquam igitur hoc negligendum auxiliū est, adeò vt si quis vñctus duntaxat balneo abstinet, et si corpus nolit, caput tamen frigidis vñdis irrigare debeat. Iam quodd ad cibum attinet, modicē is raroq; (si res pacitus

Capite
infirme
cibus par-
ce raroq;
offerren-
dus.

patitur) gustandus est, ita enim concoquitur exactius, & caput minus effumatione laces-
 sit. Dixi si res ita patitur, affecti ventriculi
 caussa, qui si forte nimio ieiunio bilescat,
 protinus cibus ipso etiam meridie sumēdus
 est. Leuius enim hic concessi alimenti quām
 negati periculum est. Nempe authore Ga- Gal. 6.
 leno constat ventriculum quavis ex caussa sanit.
 debilē totius venosi generis excipere immū- Ventricu-
 diciem, quae si hinc facile in caput evaporat, lus imbe-
 non adeò mirū est, maxima inter has partes cillus to-
 intercedente sympathetia. Potus vinum dilu- tius cor-
 tum esto ac tenuē (Græci i. s. a. r. s. id apel- poris su-
 lant) ne scilicet caput halitu feriat. Aptissimū perflua-
 puto, fuerit quod Galenus s. loc. affect. pro- recipit.
 ponit, tenuē, album, & modicē astringens,
 quale nostrum fortè Rhenanum est, utique Quale vi
 si non excoctū ardentiore Sole est. Id enim num ca-
 ventriculum firmat, & caput minimē laedit. piti im-
 Nihilo hoc incōmodior, imō longē forsan becillo
 præstantior sincera esset aquā, nisi haec me- idoneū.
 lius in ea reseruaretur tempora, quibus caput
 iam aegrotare manifestē cœpit: nimirum vt
 sit quo afflictis in rebus cōfugiatur. Siquidē Aquæ
 frigidæ vires infrequens usus augēt, propte- potus ca-
 rea quod insueta omnia, ut vehemētius na- piti infir-
 turam afficiunt, ita quas ea contraxit noxas mo vti-
 magis efficaciter tollant. Porro vinum me- lis.
 racū ac potēs, quod Hippocrates ὁ ιατρὸς Ho Vinū po-
 merus ἄποτελεῖν vocat, prorsus inutile est, tens lan-
 nam capiti, hoc, si quod aliud, apprimē graue guido ce-
 molestumq; est. Quod scriptio, lectio, cogi- rebro in-
 tatio, & si quæ similis est negotiosa animi, imicu-
 aut

aut corporis actio post cibum noceant, ex
Omnis- spirituum concoctioni destinatorū ad men-
negocio- tis arcem raptu contingit, cui incommodo,
fa actio tum quoque non ægrè congreditur crudi
capiti in- alimenti euaporatio . Cur item vociferatio
firmo in- à cibo officiat in promptu caussa est. Nam
utilis!, agitatis præcordijs concoctio ventriculi, quæ
idq; à ci- summam optat quietem labefactatur, unde
bo potis- statim ipsum caput vaporibus lacescit. At
simum. vomitus nocet, tum propter capitis agita-
Vomitus tionem, tum sympathie caussa quæ huic
debile cum ventriculo grandium nervorum inter-
caput of- uentu, longè maxima est.
fendit.

De his qui lippitudine, graue- dine, destillatione, tonsil- lisq; laborant.

C A P V T . V .

NEg, verò his solis quos capitis imbecillitas torquet, usus aquæ frigidæ prodest, sed ijs etiam, quos assiduæ lippitudines, grauedines, destillationes tonsilib; læg; male habent. His autem non caput tatum quotidie perfundens dum est, sed os quoque multa frigida aqua fouēdum est, præcipueg omnibus

omnibus quibus hoc utile auxiliū est, eo utendum est, ubi grauius cœlum Austri reddiderunt. Cumq; omnibus inutilis sit post cibum, aut cōtentio, aut cogitatio animi, tūm his præcipuè, qui vel capit is vel arteriæ dolores habere consueverunt, vel quoslibet alios oris affectus. Vitari etiā grauedines distillationesq; possunt, si quam minime eum qui his opportunus est, aërem vel loca aquasq; mutet, si caput in se protegit, ne incēdatur, néue subitum ex repentina nubilo frigus id moueat si post concoctiō nem iejunus caput radit, si post cibum neque legit neg scribit.

Lippitudo Græcis Οφταλμία dicta, inflammatio est tunicæ oculorum adnatæ, ab influxu multi sanguinis vel humorū acrum, flatulentorū me excitata. Destillatio Græcæ κατά φέρουσα τάσσεται μοι appellata, fit, ubi humor fauces ac palatum impedit. Tametsi vulgo cuius rheumati cōmune sit catharri nomen,

Lippitu-
do.
Οφταλ-
μία.

nomen , vtique si extima membra , si asper
Raucitas ram arteriam ac pulmones inuadat , ex illo
Bpárxos enim motionis torpor ac paralysis , ex hoc
Tonsillæ. & raucitas (græcè **Bpárxos**) & tussis exulcerat.
Grauedo toq; subinde pulmone fabes fiunt. **Tonsillæ**
xópūσ. autē tumores παροσθία αγνήσις vocātur,
Capiti de suniq; inflāmationes glandiū, que in fine oris
stillatio- vtrinq; linguae adiacent , factæ ab alicuius à
nibus ob cerebro materiæ defluentis incursu . At gra-
noxio in- uedo (nō mukū distans à destillatione malū)
fusa fri- græcè κόπησσα appellata , fit , quando crudus
gida vti- humor in nares destillat. Qui ad hęc fluxio-
lis.

Per capi-
tis imbe-
cillitatē
souendū
os aqua
frigida.

num vicia proclives sunt , omnes ex æquo
 (vt Celsus author est , effusa in caput frigida
 iuuantur , idq; nulla alia de cauſa , quā quod
 hanc partem , vt supra compræhensum est)
 ea roboret , communiatq; quō minus excre-
 menti vel in ſeſe gignat , vel aliunde recipiat.
 Nempe eius imbecillitas vnica omnium ho-
 rum anſa malorum est . Itaque intus quoq;
 in ore non tantum extrinſecus id tentandum
 auxilium eſt , ſouendumq; multa frigida pa-
 latum , vt ſupra roborationis beneficiū aſtri-
 etis vndiq; meatibus , neq; caput ad mitten-
 dum excrementum , neq; cōpræhensa loca
 ad excipiendum prona ſint , eritque illud

Hip. li.3.
Aph. 5.

maiore cura faciundum . Vbi graue cœlum
 Auctri reddiderunt . Tum enim ambientis
 qualitate caput excrementis maxime con-
 flictatur , iuxta illud Hippocratis . Auster an-
 ditum hebetat , caliginē oculis obducit , caput
 grauat . Quo modo Galen' quoq; Romanos
 catharris opportunos eſſe ſcripsit , propterea

Romani
catharris
obnoxij.

aëris qui ibidem spirat mistā caloribus humiditatem. Porro quod omnis meditatio animi & corporis catharrosis protinus à cibo aduersetur, supra compræhensum est. Nam non hos modo frigida affusa iuuat, sed eos etiam quibus dolcre vel caput vel arterię solent. Siquidem hæc ista mala si adsunt, exasperant, si cōquieuere, denuo suscitant emissi in caput vapores: utiq; si crassi hiū crudiq; sunt, quales venter tum vber tim eiaculatur, cum quis eius concoctionem intempestiuo vel animi cogitatu, vel corporis motu interturbat. Per capitis & arteriæ dolores intelligas oportet; Cæphalæam & Hemicraniam, qui affectus ægrè admodum soluuntur, sœpè assidue cruciant, interdū intermittunt quoq;, sed protinus strepitu, vini, potu splédo re lumenis, motu, odoramentis alijsue rebus caput oppalentibus recrudescent, quæ omnia Cephaleæ, cum promptiora tum grauiora sunt. Porro catharros declinâdi ratio, ex tertio huius libri capite discenda est. Nam cum hos calida cauffa nonnunquam moueat, excrementsa capitis soluens, sundensq;, nemo dubitet quin caput expediatur à Sole, ne accendatur, protegere, cumq; eadem mala frigus quoque inuehat, humores stringēs, ac veluti manibus exprimens, res ipsa vetat, ne corpus post repentinum nubilum frigoribus obiectetur. Vbi enim sic tempestates variant, periculum capiti infirmo maximū est, ac proin nec loca quidem aut aquas mutare tūtum est, utiq; si contraria inter se qualitate atque

Omnis
animi
aut cor-
poris
actio ca-
tharrosis
à cibo
inutilis.
Cepha-
leæ frigi-
da sub-
uenit.

Que cau-
sæ ca-
tharros
moueāt,
& quo-
modo hiū
arceātur.
Capite ca-
tharroso
nequaq;
aut aquæ
aut loca
mutada
sunt.

indole dissident. Etenim cauendum, ne aut id quod frigore obstupuit, calore fundatur, aut quod hoc fluxum est, illo exprimitur. Iam quod nec saturo caput radi, immo nec seriale gere, aut scribere, tutum sit, supra demonstratum est.

Ad solutam aluum remedia

C A P V T . VI.

Venem verò frequenter citata
alius exercet, huic opus est
pila, similibusq; superiores
partes exercere, dum iejunus est am-
bulare, vitare Solis nimiū ardorē,
cōtinuab alnea vngi citra fudorē, nō
vti cibis varijs, minimeq; iurulētis
aut leguminibus, olerib; sue his
quæ descēdūt, oīa deniq; fugere quæ
tardē con quoquūtur: Venatio, du-
riq; pisces & ex domesticis anima-
libus assa caro maximè iuuant.
Nunquā vinum salsum bibere ex-
pedit, ne tenuē quidē aut dulce, sed
austerum, & plenius neg id ipsum
peruetus

peruetus. Si mulso uti volet, id ex decacto melle faciendum est. Si frigidæ potiones vētrem eius non turbant, his utendum potissimum est. Si quid offendit in cæna sensit, vōmītū debet, idq; postero quoq; die facere, tertio modici ponderis panē ex vino esse, adiecta vua vel olea, vel ex defruto similibus q; alijs, deinde ad consuetudinē redire. Semper autem post cibum cōquiescere, ac neq; intendere animum, neque ambulatioe, quāuis leui dimoueri.

Sunt hæc, quæ Celsus proponit lubrici ventris reimedia. Ac primum quidem pilæ lusus est, omneq; id exercitij genus, quod superiores partes magis cæteris mouet. Per hæc enim humoris ad fluxū prōni impetus in contrariam regionē auertitur, ipsum scilicet corporis habitum. Idemq; præstat ambulatio, sed quæ ieuno fiat stomacho. Nam si cibū hæc excipit, nō modo nō comprimit aluū, sed etiā præcipitat. Scilicet per motionē pessum impulsæ epule pyloro prōptius elabuntur. Nemo existimet duo hæc quæ resultimus auxilia, profluenti iam nunc ventri

Q; ij condu-

Remedias
lubrici
ventris.

Pilei lusus

Matuti-
na am-
bulatio.

Cel.li. 4.
cap.19.

Sol ar-
dens.

Conti-
nua bal-
nea fusæ
aluo ini-
mica.

conducere. Nam quia materias fluētes magis concitant, ob id etiam obſunt. Neque enim Celsus hoc loco prēcipit, quo modo mederi malo, sed quo modo occurrere oporteat. Eodem tamen authore dici potest, in hoc affectu corporis iam urgente, neque ambulatione, neq; frictione opus esse, vehiculo sedisse, aut equo, praeflare. Porro vitandus vehemens omnis insolatus est, quoniam densato habitu materias liquidas in viscera ventremq; compellit. Modicus autem Sol nō astringit, sed potius laxat habitū, succosq; ab imis precordijs ad carnes sine vi euocat. Nocet insuper cōtinua balnea, nō alio sanè nomine, quā quod corpus copioso humore imbuant, nuttantesq; in fluorem materias calore fundant permoueantq;. Scilicet eius rei cauſa in quo- uis morbi genere, quem fluxio excitat, recte balneis abstinetur. Verū tamē quoties fluxio nō est, sed timetur, rarius tētata hæc profuisse depræhēsum est, quoties absq; nō omentanea corporis maledictione, atq; turbatione (rare- tur cū adh̄ibetur) humores verius extremas partes quadā & v̄t̄ s̄ p̄d̄ s̄ via, ex imo cor- pore alliciunt. Sic vt huius remedij salubritatē cōmēdet rarior v̄sus. Iā quod vñctio lenis seu

Vñctio
lenis lu-
brico v̄.
tri v̄tilior
est.

quæ sit cūrā sudorem, non inutilis sit, respe- ctu eius scribitur vñctionis, quæ ad sudori- ris eruptionem usque administratur, hæc enim, quia succos turbat nocentissima, illa quia placida est, tuta censetur. Quod autem ciborum varietas vomitum & deiectionem tum requirat, tum facilem efficiat supra eo loco

loco retulimus quo ciborum ratio exposita Cibus va
 est. Tum etiam quod idem efficiant, & iu- ritis aut
 talent, & ea olera quae celeriter descēdunt. duræ cō-
 Omnia enim hæc molliendo, aliuum citant. coctionis
 At quæ tardè concipiuntur idcirco aliena adhuc iu-
 sunt, quod ventrīculus hæc nequaquam vin- rulēta &
 cere potis, pro superfluis habeat, protinusq; olera al-
 ceu pondus inutile in aliuum excutiat. Vena- uo fluidæ
 tionem seu carnem ferinam siccitas vtilem inimica.
 facit. Hæc enim qualitate tenui vis omnis Caro fe-
 firmatur, ut contrà humiditatē soluitur. Si rarū ven-
 piscibus quoque vesci animus est, duri sint tri fluēti
 propria natura, qualis anguilla est, qualis salmo itēq; pi-
 & huiusmodi. Neque alia de cauſa, affata sces duri,
 quoque domesticorum animalium caro ac-
 commodatiōnē est, quam quia siccior est. Do- Assa ca-
 mestica Celsus recte dixit; nam quæ ferarum ro cicurū
 caro est, satis supērē per se siccā est, nēq; assa. animaliū
 tionis admodū egēs. Vinū bibere conuenit nīmīs
 neque salsum, nēq; dulce: hoc namq; hume- deiectio-
 ctando lubricitandoq; ventrem prouocat, nibus
 illud radendo. Fugiendum etiam id quod idonea.
 tenuē est, nam protinus diffliuit, paruāsq; sic- Vinum
 candi vires habet. Utius prōpter astricō- quale fu-
 nem austērum est, quod & plenius aliquāto giendū.
 bibere conuenit, vt totis vndequateq; serculis Quale
 immistum nullam non partem intestinorū expeten-
 attingat. Idipsum austērum nequaquam per- dum.
 uetus esse debet, nam id iam tum planē dul-
 cescit. Si postulāte re aliqua, mulso vtendum Mulsūm.
 est (nam mulsūm omne, ventrem mouet)
 paratum id esto ex decocto melle. Istud enim

Frigida
potio al-
uuo ad flu-
oré pro-
cliui, vti-
lis.

(authore Galeno) ut magis nutrit, sic & minus aluū subducit. Frigidę potionēs quoniam astringunt, iuuant. Plerisqz tamen aluū magis impellunt, quos homines, tertio capite libri huius notauimus. Siquid cœna vetriculum facessiuit, protinus vomendum est, idqz ne malè gratas cœpulas ventriculus in aluū eleget. ideoqz huius rei principia ma-

**Vomitus
à cæna
conduci-
bilis.**

turo vomitu præoccupare, non alienum est. Post yomitum etiam postridie repetitum reficiendus roborandusq; vetriculus est, quod cibis exequemur, partim moderate altrimenti, partim temperatis, vnaq; concoctu

A vomitu firmá-dus cibo ventriculus.

faciliibus. Confert igitur modicum panem ex
vino aut defruto esse, quæ vt non grauant
ventriculum, sic probè reficiunt, tum his ad-
ūcere, vel vnam vel oleam oportet, quæ sto-
machū vomitione laxatū firment. His enim
fructibus præsertim immaturioribus haud
parua astringendi vis obtigit. Porro altiori-
bus animi a cibo intentionibus multus spi-
rituum vitalium ad cerebrum accessus, huic

**Quies à
cibo fu-
so ventri
utilis.**

rei vetriculi, cruditas, cruditati; grauamē, grauamini , celeris assumptorum omnium dejectio succedūt. A cibo item quies necessaria est, adeo ut ne leuissima quidem ambulatio tuta sit. Nam alimentum alioqui ventri fluenti graue, dimoto corpore non potest non ad aliuum subsidere . Quies verò in consuetudinem ferendi oneris intestina dedit.

Removal (author). — O

Remedia ad Colidolorem.

CAPVT. VII.

ET si laxius intestinum dolere consueuit, quod nātor nominant, cum id nihil nisi genus inflationis sit, id agendum est, ut cōcoquat aliquis, vt lectione, & alijs generibus exerceatur. Utatur balneo calido, cibis quoq; & potionibus calidis, deniq; omni modo frigus evitet, item dulcia oīa, leguminag, et quicquid inflare consueuit.

Non de eo colici doloris genere Celsus hic agit, quē laxioris intestini inflammatio, aut facta ab acribus excrementis erosio mouet, sed qui caussam sequitur frigidam, siue crudus aliquis vapor intestini membranas distenderit, siue etiam præfrigidus humor, qualis antē omnia, vitrea pituita est, sua qualitate violentius perstrinxerit. Scilicet inæqualis intemperies nouissimam hanc doloris speciem authore Galeno efficit, quem idem in se ipse acutissimum expertum narrat, Colo vitrea pituita obfesso. Neq; vero est quod magnopere quis miretur tam

De quo doloris colici genere Celsus agat.

Galenus de Ineq. intēprie.
Idem 2. loc. aff.

Q. iij atroces

Intestinis atroces dolores intestinis accidere posse : nā
quare do- horum tunicæ quia ex villis neruaceis con-
lor adeo stant, exactissimum tactus fortitæ sunt sen-
graulis sum, qui sensus sub hoc morbo adeo sæpe
accidat. grauiter afficitur, vt multos cœgerit doloris
 immanitate vīctos, vitæ suæ durius cōsulere.

Coli dolorem hunc ferè innehunt, frigora,
Quæ cau- assidua ventris cruditas, edulia poculacj tum
sedoloris frigida tum flatulenta, ipsaq; subinde Coli
colici. intestini naturalis, aut fortuita frigiditas. Ad
 huius ergo symptomatis προφύλαξιν quid-
 nam conducibilius sit, quam per claram le-
 ctionem aliasq; exercitationes tum ventri-
 culi tum reliqui corporis totius cōcoctionē
 moliri. Quid denique optatius, quam Coli
 intemperiem calidis, & balneis & edulis po-
 titionibusq; instringere, ipsumq; corpus, frigidi
 aeris inclemētiæ subtrahere, tum ea fugere
 genera ciborum, quæ dolorem, si is non est,
 excitare, si est, intendere consuerunt, cuius

Auxilia, Dulcia
quibus Coli do-
lorib'oc- lori. Quid denique optatius, quam Coli
curritur. intemperiem calidis, & balneis & edulis po-
 titionibusq; instringere, ipsumq; corpus, frigidi
 aeris inclemētiæ subtrahere, tum ea fugere
 genera ciborum, quæ dolorem, si is non est,
 excitare, si est, intendere consuerunt, cuius

Dulcia ordinis omnia habentur dulcia, eo quod sua
Coli do- natura cū sunt multum aërea ac spirituosa
loribus inflationes mouent. Pariaq; his sunt ad in-
 flandum omnia penè legumina, in quibus fa-
 cile princeps est faba. Cætera quibus in-
 flandi vis ineft, vñ obseruanda sunt, vt pote-
 mica. omnia iurulenta, omnia pinguia, mustum,
 & id vinum cui nihil ætatis accessit, tum re-
 cens crassacj cereuisia, ficus virides, vuæ re-
 centes, omnisiq; caseus, lac, rapæ, bulbi, &
 eius farinæ sexcenta alia.

Quæ

Quæ agenda sint stomacho laborantibus.

CAPVT VIII.

*Si quis verò stomacho laborat,
legere clare debet post lectionem
ambulare, tū pila, vel armis aliisque
quo genere, quo superior pars mo-
uetur exerceri, non aquam, sed vi-
num, calidum bibere ieiunus, tum
cibum bis die assumere, sic tamen
ut facile concoquat, uti vino tenui
& austero, & post cibum frigidis
potionibus potius.*

Stomachus (sub quo nomine Celsus nusquam ferè nō ventriculum significat) aut propriæ intemperiei, aut materiæ in se confluentis vicio imbecillus est. Intemperies, si naturalis est, difficulter eruitur. Quis enim facile mutet naturam, si vero ascititia est, minimo saepe negocio tolli potest. Molestius est, vbi alienorum humorum appulsi stomachus viciosus est, longeç pessimum, si in calidum ventrem tenuis pituita irruit, vel in frigidum bilis. Ac superest adhuc aliud stomachi málum alias à Celso descriptum, quo id viscus resoluitur, cibiç, ut idē author ait, tenax

Sthoma-
chi im-
becillitas
vnde cō-
trahatur,

Stoma-
chi resor-
lutio,
Celsus li.
4. cap. 5.

tenax nō est, soletq; sub hoc definere ali corpus ac sic tabe cōsumi. Ferè verò hic incidit, vt alimenta minus accuratē concoquantur, quin stomacho potius innatent, naufragiūq; vomitum, vnguis, inflationes ventris, aut sonitus movent, tum aluū quoque ut piurimum fissatur propter superioris partis laxitatem ne quicquam compressis ad aluu epulis. Hoc affectus genus nūc Celsus explicat, aliorum προφύλαξις, quæ evidentem nudamique ferè intemperiem sequuntur, proxima abhinc sententia expositurus. Itaq; ejus qui nunc præ manibus habetur affectus periculum omne in stomachi laxitate vertitur, cui ferè humiditas comes iungitur, mirificè ad quævis laxanda membra potes qualitas. Hanc præter nulla ferme hīc alia intemperies eximiè dominatur. Tametsi prōptius hic sit frigiditatis quam caloris periculum. Quo minus purandum est Celsum de laborante bilioso stomacho hic agete, cui nimis alta lectio, pila, multoq; magis arma & vinum aliena sunt. Ergo duorum generum hoc capite remedia proponuntur, quorū usū compræhensis malis subuenitur. Primum quod stomachum quoquo modo firmat, siue ingenitum eius calorem excitando, seu tunicas eius comprimendo. Secundum genus est, quod excrementios ventriculi humores consumit. Clara igitur lectio utilis habetur, quod motis thoracis septicq; transuersi muscularis, loci proximitate ventriculum quoque permoueat, ex quo insitus ipsi calor au-

gescit

Stomachо imbecillo idonea auxilia.

Clara lectio.

Celsus.

gescit, superfluæq; humiditatis vicium corrigitur. Post lectionem ordine effectuque secunda ambulatio est, cuius rei caussa eo loco enarrata est, quo proposuimus superiorum partium affectus, inferorum exercitatione ruvari. Post hæc non male conueniunt, & pila. & validorum armorum meditatio, aliudue. Quod genus exercitationis, qua superior corporis regio magis dimoueatur, id enim (vt alibi Celsus author est) in omnibus stomachi vicis aptissimum est. Iam vero quoniam semper ferè aliqua hic vrget cruditas, fugere conuenit ea omnia quæ concoctionem tardant. Ideoq; frigidæ potio ieiunis prorsus inutilis est, omne quæ stomachum crudo frigore plus offendat, quam astrictionem invuet. Ex hib; colligi potest, manu potui vinum & facultate & energia calidum rectius dari, quod stomachum suo calore partim astrictio comprimit, partim naturali refocillat, & utrolibet intemperiem eius, cum frigidam tum humidam delet. Cæterum bis cibam capere expedit eo quod infirma ventriculi vis iugi sustentatione indigeat. Tum nec eo luxu ponendus cibus est, vt onere huic visceri molestus sit. Potui vinum tenue præstandum & austerrum. Illud enim infirmum ventriculum reñicendum lacessit, hoc astrictione roborat. Cuius rei fructus vt sit cumulationis non dubitauit Celsus post ultimum cibū, frigidum quoque poculum præbere.

Cel.li. 4.

cap.5.

Pila & armorum meditatio.

Celsus ibidem.

Frigida potio ieiuno imbecillög stomacho inutilis.

Vetriculus imbecillus saepius dus.

Stoma-

Stomachum autem infirmum
Sindicant, pallor, macies, præ-
cordiorum dolor, nausea, &
nolentium vomitus. In iejuno do-
lor capitis: quæ in quo non sunt, is
firmi stomachi est. Neq; credendum
vtique nostris est, qui cum in ad-
uersa valetudine vinum aut frig-
idam aquam concupierunt deli-
ciarum patrocinium in accusatio-
nem non merentis stomachi habet.
At qui tardè concoquunt, & quo-
rū ideo præcordia inflantur, quiue
propter ardorem aliquem noctu si-
tire consueuerunt, antequam con-
quiescant, duos trésve Cyathos per-
tenuem fistulam bibant. Prodest
etiam aduersus tardam concoctio-
nē clarè legere, deinde ambulare,
tum vel vngi, vel lauari, assidue
vinum frigidum bibere, & post ci-
bum magnam potionem, sed vt su-
pra

pra dixi, per syphonem, deinde omnes potiones aqua frigida intercludere. Cui verò cibus acescit, is ante eum bibere aquam egelidam debet, & vomere. At is cui ex hoc frequens deieclio incidit, quoties alius ei constiterit, frigida potionē potissimum vtatur.

Exequitur Celsus ea nunc Stomachi vicia, quæ cvidens aliqua caloris aut frigoris intemperies inuexit. Orsūsq; à notis est, quibus cognosci vtrumlibet genus possit. Hæ verò quas reguli notæ, quia seorsim unaquæc; per se positæ, plerisque alijs quoque morbis nonnullis communes sunt, copulatim accipi omnes debent, æquè profecto, ut neq; sola tussis pleuritidem facit, neque pungens lateris dolor, neq; febris continua, neq; spiritus difficilis, sed omnia hæc simul coéuntia. Et quis igitur non suspiciat summum nostri authoris in docendo artificium, quis non pulcherrimis secundam rebus breuitatem exosculetur, qua is nobis simul biliosi pituitosique ventriculi notas expressit. Scilicet iste mos cùm priscis viris omnibus, tum nostro Celso seruatus semper fuit. Omnia breuissimis sententijs, ceu quibusdam aphorismis memoriae prodere, quæ sedula post

post animaduersione limitari, ac veluti subtilius excoli a viris Medicinæ gnaris possint. Igitur pallorē (vt ab hoc primo ordinar) improba fecit $\alpha\mu\alpha\tau\omega\sigma\iota s$, quæ a chylo parum recte cocto cœpisse initium potest. Sepe enim antè propositum est, vnius visceris in concoquendo vicium, alterius integritate non castigari. Eadem cauſæ & maciem

Macies. poterunt conciliare, quoniam frustrata concoctione, nulla fit bona nutritio, ad huius enim integratatem illa viam sternit, quatenus nihil assimilari solidis potest, nisi antè probè alteratum confectumq; sit, sic vt tota nutritio nihil aliud quam ipsa sit assimilatio.

Præcordiorum dolor. dolor contenta intus excremēta sequi potest. Nec dissimilibus causis nausea succedit vomitusque nolentium, seu sponte naturæ erumpens. Capitis in ieiunio dolor, biliosos potissimum exercet, euaporante ad cerebrum biliosa sanie, quæ per inediā ad ventrem confluxit. Potest idem dolor & pituitosis accidere, qui tamen non ita vt prior pungens est, sed grauans potius, ac plerunque etiam distendens. Atq; his signis infirmi ventriculi, veluti in conspectum quendam adductis Celsus prophylactica eius auxilia nunc exequitur, statuitq; duplēm infirmatis differentiam. Prima intemperiem calidam, altera frigidam sequitur. In hac præcordia (nequid spinosior orationis contextus improvidum fallat) inflantur. In illa autem propter ventriculi ardorem multa per noctem fit fatis. In ambo-

Nausea.

Vomitus

sponta-

neus.

Capitis

in ieiunio

dolor.

Quomo-

do sto-

machi

infirmitas

castiganda.

bus vicījs (vt curiosè locum inspiciēti patet) sumptas dapes recenti fonte includere permīssum est. In frigido quidem , quoniam compressis ventriculi tunicis, simul cibus ab his arctius comprehenditur , simul nativus visceris calor intus coērcitus vires ad concoquēdum assūmit. At vero bilioſo ſtomacho, vt omnia hæc eueniunt bona, ſic illud quoq; velut ἡξηπιμέ]pou accedit, quod squalidus ille calor qui velut ignis quidam ventriculum extorret, frigidæ potentia extinguatur.

Proinde ſic affecto ſtomacho vtile eſt, tum Bilioſo vngi, tum affiduè lauari, ſimul vinum actu ſtomafrigidum ac potestate imbecillum bibere, cho quid atque à cibo magnam potionem per fypho- vtile. nem haurire, protinusq; tum epulas, omnesq; potiones aqua frigida intercludere. Scilicet omnia. hæc bilioſo ventriculo eximiè ſubueniunt . At frigido idoneum eſt alta voce legere, multūmque ambulare, vngi Stoma- verò parum vtile eſt, lauari etiam noxium. chi frigi- Quis enim nescit cruditati balneas aduersari. dia. di præſi- dia.

In utrisque , vt proximè dixi , conueniens eſt ultimo cibo, aquæ frigidæ poculum. Huic Stoma- vnicum impedimentum eſt venter, cum fa- cho incilè, tum periculose profluens, qui ſi iam nūc firmo vrget, aut denique futurus timetur, vtique quid fri- frigido omni potu supersedendum à cibo gidehau- eſt, quod cur ita præcipiatur, eo loco ſupra ſtum im- docuimus, quo frigidæ bibendæ ratio ex- pediat. poſita eſt. Eo fluore venter immodicè ca- Cap 3. lens raro tentatur, vtpote omnibus ab eius feruore

feroore exustis epulis , ac sic minus ad flu-
 endum propensis . Sepissimè is fluor urget ,
 ubi cibus intus coacuit , qui promptè aut vo-
 mitu , aut deiectione elabitur , tum quia
 humectus etiamnum est , crudusque ac ne-
 quicquam calorè adæquatus , tum quia &
 pondere ventriculo grauis est , & imbecilli-
 terab eodem continetur . Eiusque rei cauſa
Celsus tum præcipue vomitum citat , cum
 cibus contracto acore viciosus est . Ex qua
 concoctionis imperfectione , si frequens de-
 iectio est , abstinendum frigida à cibo est , ut
 quæ ventrem magis fluidum reddere potest ,
 non potest firmum . Ergo hoc constante
 nusquam perperam frigidum à cibo bibitur .
 Adeò apparet hoc **Celsi** præceptum calido
 frigidoque stomacho iuxta commune esse .
 Siquis nostra ætate diuersum sentiet , equidē
 non mirabor , cum eius notæ refractarios
 complures extitisse , viuente etiam Celso
 constet , qui aquam in aduersa valetudine to-
 ties potui dari putabant deliciarum cauſa ,
 non eam merentis exigentisque stomachi .
 Scilicet quisnam istorum vulgarium medi-
 corum lactum non illic calumnietur , si
 sanier aliquis ac doctrinæ **Celsianæ** studio-
 sior , homini ex stomachi cruditate febrici-
 tati , sumptis idoneis epulis tres frigide **Cya-**
 thos propinet . Quis inquam non protinus
 deliciarum egroti patrocinium in accusatio-
 nem habeat , atq; condemnnet , non auté sto-
 machum excusat aquam recte salubriterq;
 postulantem . Perstringit hac author sententia
 corum .

eorum medicorum peruersa iudicia, qui & aquam & vinum ab egrotis ferè expeti arbitrabantur, dictitante sic potius luxuria, quā exigente stomacho. Etenim vinum ardentibus febribus, aquam cruditatibus aduer- sari vulgatum tritumq; est. At verò quo re- rum statu fieri hēc istis affectibus possint in- noxia, id Hercle scisse non omnibus iuxta tibus vi- proclive est. Nempe vinum nonnullis acutè nū quan- etiam febricitatibus Hippocrates induxit. Tū doq; in- aqua quibus ea iudicabatur aduersa, sepe ino- dulsit, pinatam attulit salutem.

Quid obseruandū dolore ner- uorum laborantibus.

CAPVT IX.

SI cui verò dolere nerui solent, quod in podagra chiragrāue esse consuevit, huic quantū fieri potest exercendum, id est, quod affectum est, obijciendumq; labori & fris gori, nisi cum dolor increuit. Sub dio quies optima est. Venus semper inimica est. Concoctio, sicut in omnibus corporis affectibus, necessaria est. Cruditas enim id maximè

R ledit,

*lædit, & quoties offendit corpus
est, viciosa pars maximè sentit.*

Arthritis
quid,&
quæ cius
species.

Quæ cau-
articula-
prophy-
laxis.

Exerci-
tatio im-
becillis
articularis
utilis.

Gal.s.
sanit.

Frigus
Arthriti-
cis cōdu-
cibile.

Arthritis prout varias obsidet corporis partes, alia aliisque fortitur nomina. Ac Podagra quidem est, si pedū articuli. Chitragra, si manuum, quemadmodū & Ischias, si coxarum laborant. Arthritis dicitur ubi tota æqualiter corpora eneruantur. Oritur se morbi hoc malum ab articulorū imbecillitate, siue articula- ea sit naturalis, siue ascititia. Illa à parentum ris, & quæ semine, hæc victus errore contrahitur. Estq; hæc imbecillitas antecedens quædam morbi caussa, quæ articulis dolore etiamnum vacantibus perpetuo manet. Ergo hanc correæturus, infirma membra exercere debet, sic ut mutuo articulorum attritu insitus ipsius calor excitetur, simul ut durities quædam his contrahatur, ad sustinendas rerum foris occurſantium iniurias. Exercitatio pro viribus corporis conuenit cuique sua. Ita profectò vt Celsus præcepit, exercendum mem- brum esse, quantum fieri potest. Nimirum senibus quia parum virium supereſt, non nisi leuissimæ dimotiones conueniunt. Iuuenes contra vtpote maiore robore naturæ fulti partem sic affectam laboribus tutò durant. Rectè enim à Galeno scriptum est. Exercitari imbecillis partibus vnico seni non lice- re, reliquos homines eo id confidentius posse facere, quo longius ab huius absunt æstate. Porro frigus ob id vtile censetur quod

quod calorem articulorum naturalem intro compellens , adaugeat, quodque hoc modo membra communiat aduersus coeli iniurias. At nihil horum tentare conuenit, vbi dolor increvit. Tum enim pars ante debilis, iamq; insuper humorum influxu & dolore exercita ad extremum imbecillitatis peruenit, sic ut per ea tempora labor ac frigus magis imbecillam hanc facere possint, non possint robustam. Sub dio quies idonea est quod nocturni aëris algore ad eum quem retuli modum, fermentur . Tametsi id fortè præceptum Græcis atque Romanis , idq; per Æstatem accommodatius videatur , quam populis versus Septentriones incolentibus.

Venus (immoderatior scilicet) ante omnia Venus fugienda est, nam optimam sanguinis partculam Pythagoras ἀφεύ τοῦ χριστάτου & chirāματος vocabat) detrahit corpūisque iam græ inuante imbecillum inducta frigiditate , longè tiliis. facit imbecillisimum. Quæ profecto cauſa est quod articulorum vicia , vt author est Hippocrates nequaquam vel castratos, vel pucros ante fœminæ cōfuetudinem tentent.

Imminenti autem huic malo nulla via me- lius quam concoctione occurritur , cuius aduersus ope fit, vt omnibus in vtiles corpori succos imminē conuersis quam minimum excrementi in tempo articulis coeat . Ad hos enim vtpote na- tura debiliores nō ægrè demittitur quicquid collecti in vasis superflui est. Subestq; huic rei gemina difficultas , tum quod influentes materias articuli promptè admittant,

tum quod admissas tardissime maximoq; negocio, rursus excludat. At vero ijs corporibus quae nullis vrgentur superfluis, imbecillæ partes semper in tuto sunt. Quam re ita esse hinc maximè sciri potest, quod non nisi statis quibusdam temporum interuallis, laboret. Nempe si sola (vt inquit Galenus) infirmitas id efficeret, perpetuo laboraret imbecilla pars, ceu cui ægrotationis cauſa nūq; deefset. Ergo quibus id malum Vere aut Autumno, temporibus ad hoc maxime propensis, reuertitur, hos antè curioso vietu cauere oportet, ne inutilis materia corpori supersit. Quidam (inquit Celsus) cū toto anno à vino, mulso, ac Venere sibi tēperassent, securitatem totius vitæ consecuti sunt. Quo minus audire delicatulos istos oportet, qui libidine perditi, tum vino, indies dapibusq; graues, doloris remedium à nobis (si Dijs placet) exposcunt. Quasi vero expeditum sit, malum tollere perseverante quæ id moueat, soueatq; cauſa. Nimirum si hos semel iuuare coneris, nihilo plus profeceris quam si des operam vt non obstructis fontibus flumen exhaustias, ipsis scilicet epulonibus antiquū obtinentibus, nec solitæ Veneris amplexus, nec patris Bacchi calices postergare valentibus. Quid nō, inquit Galenus turpe sit propter articularem morbus, hominem ab alijs gestari, & suis ipsius manibus uti non valentem alienis egere, quibus ori cibos admoueat. At hos vētres non solum rei turpitudo non mouet, sed nec ipsi etiam flectunt immannisimi

Gal.6.
sanit.Lib.4.
cap.24.Gal.5.
sanit.

nissimi cruciatus, quibus dies noctesq; velut ab improbis tortoribus excarnificati contabescunt.

VT concocatio autem omnibus vicijs occurrit, sic rursus alijs frigus, alijs calor. Quæ sequi quisq; pro habitu corporis sui debet. Frigus inimicum est, seni, tenui, vulneri, præcordijs, intestinis, vesicæ, auribus, coxis, scapulis, naturalibus ossibus, dentibus, neruis, vulvæ, cerebro, idē summā cutem facit pallidā, aridā, duram, nigrā. Ex hoc horrores, tremoresq; nascuntur. At prodest iuuenibus & omnibus plenis, erectiorq; mens est, et melius cōcoquitur, ubi frigus quidē est, sed cauetur. Aqua verò frigida infusa præter quam capiti, etiam stomacho prodest. Item articulis doloribusq; qui sunt sine ulceribus: Item rubicundis nimis ho-

R ij minibus

COMMENT. DE
minibus, si dolore vacant.

Calor
omnis
functio-
nis au-
thor.

Frigus
quibus
inimicū.

Frigoris
incom-
moda.

Functionis omnis corporeæ author, ingenitus calor est. Hunc summa cura tueri semper oportet, vt valetudo tum prospera seruetur, tum aduersa pellatur, qualiscunq; hanc demum causa crearit. Non sic calor adventitius aut frigus quibuslibet naturis ac morbis vtilia sunt. Per se enim calor non nisi frigidis vicis, frigus non nisi calidis subuenit. Itaque rectè Celsus docuit calorem alijs vicis succurrere, alijs frigus. Hoc (inquit) inimicum est seni homini nimirum per se impensè frigido. Item tenui, vtpote non sat multa carne adipéque aduersus eius qualitatis vim communito. Obestq; præterea vulneri, quoniam id nudatam muscularum substantiam, tum alterando, tum valida strictione diuidendo vehementius afficit, nihil alioqui tale effecturum integra existente super musculos cute. Præterea inimicum est intestinis, vtero, vesicæ, reliquisq; eius ordinis partibus exanguibus ob ingenitam ipsis frigiditatem, quæ simili qualitate cito crescit in immodicum. Omnia enim paribus suæ intemperiei causis celerimè afficiuntur. Adhaec frigus, cutem facit pallidam & nigram seu liuidam, compulsiis ab eius occursu in viscera sanguine, spiritu atque calore, quæ simul omnia extimo corpori ζυχσίαρι atque efflorescentiam impartiunt. Quemadmodum enim

enim Sol res omnes quas irradiat, multi splendoris gratia speciosiores facit, sic vitalis in nobis calor vna cum sanguine spirituque purissimo ad exteriora vectus, floridissimo colore cutim commendat, ut contrà absentibus his, vniuersum corpus pallore quodam veluti cadaueratum, decorem omnem amittit, cuiusmodi faciem in ijs conspicari est, quos aut brumalis aura asperrimo frigore exussit, aut longior inualetudo exhausit. Iam verò non liuidam tantum, sed & aridam cutem frigus efficit, idq[ue] partim impedita sanguinis in habitu commicatione, partim expressis, qui subtus cutem erant, madoribus. Stringit enim frigus densatque corpora tanta vi, (vt teste Hippocrate) & venas rumpere, & tuses excitare solitum sit. Ariditati cutis iungitur durities, idque sit, duobus ferè modis, aliàs vniuersa vbiique cute asperata, aliàs duris in ea ortis tuberculis, quæ à frigore quoque excitari posse, Hippocrates in Epidemij author est: quando nimurum crassi lentue humores subter cutem externo frigore astriccam vberius collecti vix transpirant, sed intus cōacti in scirrhosa quædam tubera concrescunt. Proxima nunc est de rigore, & post hunc de tremore disputatio. Rigor symptoma est depravatæ motionis, fitque ab inaequali intemperie calida seu frigida, cum materiae alicuius affluxu, aut sine hac,

Frigeris
violentia
potētia.

Hip.li. 5.

Aph. 24.

Frigore
cutis du-
rscit.

Hip. 6.

Epid.

Rigor
quid &
vnde fiat.

R iiiij violent.

violentius partes sensibiles percellente. Lunculenter autem hoc ipsum in intermittentibus tertianis apparet, transiente per musculos bile, tum etiam in ociosis quibusdam mulieribus, quæ vim pituitæ vitreæ nimia desidia cumularunt. Idemq; symptoma eos præhendit, quibus confertim feruens aqua aut præfrigida superinfunditur, adhæc, quibus collectos in habitu putres humores balneæ. Sol, Venus, aut quid his non dissimile commouit. Atq; hæ caussæ si leniores

Horror. sunt, horrorem mouent, affectum sola remissione à rigore nō alio dissidentem. Tremor ipse quoque voluntarij motus symptoma, ex huius nascitur imbecilla virtute, sic vt latis validè neq; attollere ea membrum possit, neque extentum feruare. Estq; hic motus compositus ex facultate membrum susten-

Gal.5. de caus. sympt. tate & innata ipsi grauitate deorsum id agéte. Imbecillitatem hanc (authore Galeno) tria inferunt. Intemperies, quam hic proposuit author, frigida animi pathos, & graue onus.

Intemperies, aliàs vna cù materia obstruens, aliàs sine hac constringens claudensq; occultos muscularū recessus, impedit, quod minus expeditè animalis facultas spiritu motu vecta in hos penetret, decétemq; motionem cieat. Iam vt intemperies vehemens omnis, sic frigida quoq; nullam non virtutem debilitat, vt nihil mirum sit ex ea corpus intemiscere, quod symptoma senibus ob id familiare est, nec nō iuuibus vehemēter refrigeratis, aut cruditate ex vino, multo cibo, aut

aut desidia vexatis. Ista enim omnia virtutem obterunt, At pathos animi præcipue tremorem mouet, grandi metu debilem animalium exterrente, vt cum quis Imperatorem aut grauem maiestate Senatum oratione compellaturus, neq; mentis officiu, neq; corporis sentit. Idemq; symptoma ijs etiam frequens est, qui per loca eunt altissima viarū crepidine ac præcipiti despectu terribilia. Restat graue onus, quod non ante inducere rigorem solet, quam baiulantis superet robur. Atque hæc guidem de motus voluntarij symptomatis dixisse sufficiat. Nunc ad Frigus eos transibo, quibus frigus præsidio est. Hos quibus esse Celsus iuuenes affirmat, si pleni sunt seu cōducat. carnosij, quibus calorem ingenitum frigus ex accidente suscitat, contrusum scilicet ad viscera, copiaq; illic ac viribus auctu suis. Cuius rei cauffa & erectior (vt Celsus ait) mens est, & melius concoquitur, æquè profecto ut per hyemem fieri solitum est. Scité autem diserteq; admodum Celsus dixit: vbi frigus quidem est, sed cauetur. Indicans videlicet id quidem iuuenibus esse non inutile, at cauendam tamen esse eius nimietatē. Quod enim frigus semel profuturum corpori est, viribus eius superius sit, oportet, alioquin calorem extinguit potius quam auget. Quod præceptum omnibus particulis fuerit commune, quæ frigido iuantur. Ex quo incidit vt stomacho ieuno crudum ructanti, itemq; corpori senili, tenui, idq; sequente bruma potui data, aut infusa frigida, tum ipsum quoq; ccelum

cœlum inimicum sit. Quinetiam non capiti solum, sed etiam ventriculo infusa frigida modò genuinus horum calor gelidi elementi potentia non violetur. Neque vero facilè in adolescente carnosø æstiuis horis violabitur, cuius ventriculo præter has commoditates, dextrà hepar, sinistrà lienis supra cor, ac diaphragma, antè abdomen adsistunt, fidissimi insiti in eo caloris custodes. Cæterū magna cura opus est, ne frigida sua qualitate ventriculum aut præcordia afflictet, quod fieri admodū proclive est, quoties ea aspertrima, ac veluti tora glacialis est, quod in-

Hip. li. 5. sic inquiēs. Frigida veluti nix, & glacies pectori inimica, tuffes mouent, venarum ruptiones & destillationes efficiunt. Iam quod frigidæ infusio articulos iuuet, & id quoque ante Celsum prodidit Hippocrates in hunc

Hip. ibid. modū. Articulorum tumores & dolores sine vlcere, atq; etiam podagricos & cōuulsiones

magna ex parte frigida largè effusa leuat, & extenuat, soluitq; dolorē, quę res quo modo accidat, supra passim à nobis demonstratum abūdē est. Quod de doloris leuamine author scribit, id non de arthritide tantum, sed etiam de quauis alia recēti phlegmone intellexeris. Affluētes enim materias frigida repellit, eoq; modo dolorem placat. Poteſt idem & de Erysipelate dictum putari, itemq; de quibusdam deflagrationibus, quę particulas diffuso circum circa splendenti feruidoq; sanguine exurunt, Bataui à colore Rosam (ni fallor) id ma-

id malum. Hippocrates ἐπιφλόγισμα ap-
pellat. Sic enim in Aphorismis loquitur. Fri- Hip.li. 5.
gido verò in his vtendum in quibus sanguis Aph.23.
profluit etc. & paulò post hæc, καὶ ὅκοσαι
φλεγμονὰς ἐπιφλογίσματα οἱ τὸ ἴρυθρὸν
καὶ ὑφαίμεν ἐποντα νεαρῷ ἀματι. Quip-
pe hoc orto affectu infusa frigida ardore af-
flictæ partis abolet, pariaq; in Erysipelate Hip. li.5.
præstat, nisi id tamē sit ulceratum. Frigidum
enim ut parens Medicinæ docuit, ulceribus Aph. 20.
mordax est.

Color autem adiuuat oīa quæ
frigus infestat. Item lippiētes
si nec dolor nec lachrymæ sunt,
Neruos quoq; qui contrahuntur,
præcipueq; ea ulcera quæ ex fri-
gore sunt. Idem corporis colorem
bonū facit, vrinā mouet. Si nimius
est, corpus effæminat, neruos
emollit, stomachū soluit. Minime
verò, aut frig⁹ aut calor tuta sunt,
vbi subita insuetis sunt. Nā frigus
lateris dolores aliaq; vicia: frigida
aqua strumas excitat. Calor cōco-
ctionem prohibet, somnum aufert,
sudorem

*sudorem digerit, obnoxium morbis
pestilentibus corpus efficit.*

Caloris
quæ
opera.

Calor lip-
piētibus
quando
præsidio
fit.

28. Contrariarum caussarum contrarij (quātū in ipsis est) effectus sunt, Proin quibus frigus inimicū, ijs gratus calor est. Dixi quantum in ipsis est. Nam multis vicīs frigus subuenit, quibus calor non obest. Propria vero officia caloris sunt densa, rarefacere, crassa attenuare, dura emollire, astricta laxare, impactaque tū coquere tū digerere. Quo minus mitum sit ea omnia facere ipsum posse, quæ

Celsus hoc ordine commemorat. Ergo lippiētibus, hoc est Ophthalmia vexatos calor adiuuat, si neq; dolor neque lachrymæ sunt inclinata, nimirum inflammatione discussa, quę loco affecto cocta infedit materia. Per dolorē ac lachrymas, morbi cruditas notatur. Ille enim vigorem nondum expirasse ac fortè nec fluxionem quoque cessasse, hæ nihil coctionis in loco factū denūciat. Quippe sub hoc lachrymarū nomine tenuem illam saniem, quæ ab impressis sedi humoribus exudat, author significauit. Aquosum enim tenuęq; facile exprimitur, crassum vero fixius inh̄rescit. Per hęc tempora si quis calidum inflammati oculis admouerit, hoc nomine peccabit, quod non tantum insidentis loco materiæ sit exempturus, quantū nouę eodē attracturiis, vtique si nōdum missus sanguis, aut ducta aluus est. Proin fracta nōdū Phlegmones vi, sed & perseverante etiamnum fluxione

fluxione reprimentia aptiora sunt, neq; antè calidum siue fomentum siue balneum esse vtile potest, quām inutilis nulla corpori supersit materia, totāque maturuerit inflammatio. Cuius rei nota vt crassior promanās pituita, sic deficiens dolor lachrymæq; sunt. Quippe simile quid hic accidit, quod in corryza ipsaque etiam pleuritide animaduerte-re est, per quorum morborum initia tenuis humor exit, crudus planè instarq; lachrymæ tenuis, pōst verò adæquata per cōcoctionem materia, leuis, albus crassusque vacuatur, certissimus & concoctionis & futuræ salutis index. Cocta hæc in oculis sordes. Celso pituita vocatur, lachryma non item. Nam aliæ inter vtruncj euidentia discrimina posuit. Iam verò vt calidorum usuratio vigenti oculorum inflammationi nūquam prodest, ita tum demum pernicioſa est, cum actis tenuisq; pituitæ cursus in oculos fertur, sub quo casu lachryma feruens multaque profluit, caput calet, à temporibus ad oculos dolor peruenit, nocturna vigilia vrget. Tum igitur admotis calidis potius concitatur eò pituita, quām minuitur, quin & oculus ex hoc plerunq; extra intráue rūpitur, ac votū est, vt tantum exulceretur. Non potui mihi temperare, quin locum hunc paulò subtilius excusserim, cum non deesse sciam quibus is visus est, admodum nodosus ac tantum non inexplicabilis. Nunc ad ea quæ ordine sequuntur, veniam. Calor quoniā discutit, relaxatque, distentione neuornm σπασμόν græcè

Cel. li. 6.
cap. 6.

Calor
quibus
vtilis.

græcè dictam iuuat, itemq; ea vlcera quæ ex frigore sunt. Idem ijs qui colorem decorēq; amiserunt $\chi\chi\gamma\sigma\alpha\mu$ conciliat. Vrinam cit, non quidem foris incidens (nam tum magis sudorem digerit) sed intus potius luxurians, quoniam humores tenuat, fluxos mobilesq; reddit. Idem si nimius est, corpus effœminat, quia triplicem corporis nostri substantiam dissoluit, idq; adeo sæpe validè, vt hinc anima deficiat, viresq; ex toto corruant, &, vt

Hip.li.5.

Aph.16.

Caloris

& frigo-

ris subita

alterna-

tio quæ

mala in-

ferat.

Caloris nimq; in- cōmoda. $\tau\alpha\bar{v}\tau\alpha\delta\bar{\iota}\sigma\theta\bar{\epsilon}v\bar{\alpha}\tau\bar{o}s$. Stomachum soluit, quoniā laxat, neruos emol- lit, quia fundit. Frigora & calores nihil aequè vt subita variatio facit perniciofa. Sic enim frigus pleuritides creat, quum humores ca- lore antè fusos in latus exprimit. Pariterq; strumas excitat, quoties liquata caloribus excrementa & in cutem euocata, adstringit intusq; cohibet. Exprimitur enim frigore, quod tenue est, indurescit, in schirrumq; de- generat, quod crassum ac dissipationi rebelle est. At calor concoctionem prohibet, quia laxat, id quod de aëre magis, quād edulis intelligendum est, hæc enim nisi immensè sint calida, concoctionem etiam iuuant, ille nunquam ferè non impedит. Adhæc calor somnum aufert, quia consumpto humoris succedere siccitatem facit; sudorem digerit, quoniam humores tenuat, permouetq;, & habitum rarefacit. Obnoxium corpus pesti- lentibus morbis efficit, quia putredinem in humoribus ex facili creat.

Obser-

Obseruatio in pestilentia.

CAPV X.

Est etiā obseruatio necessaria,
qua quis in pestilentia uta-
tur, adhuc integer cum tamen se-
curus esse non possit. Tum igitur
oportet peregrinari, nauigare:
ubi id nō licet, gestari, ambulare,
sub diuo, ante aestū leniter eodemq;
modo vngi, & vt supra compræ-
hensum est, vitare fatigationem,
cruditatem, frigus, calorem, libe-
dinem, multoq; magis se continere
si qua grauitas in corpore est: tum
neque mane surgendum, neque
pedibus nudis ambulandum est,
minimeq; post cibū aut balneum.
Neque ieuno, neque cænato,
vomendum est: neq; mouenda als-
uis, atq; etiā si per se mota est, cō-
primenda est. Abstinendū potius,
si ple-

si plenius corpus est. Itemq; vitan:
 dum balneum, sudor, meridianus
 somnus, vtig, si cibus quoque ante:
 cessit: qui tamen semel die tunc cō:
 modius assumitur, insuper etiam
 modicus, ne cruditatem moueat.
 Alternis diebus in uicē modō aqua
 modō vinum bibēdum est. Quibus
 seruatis, ex reliqua viētus consues:
 tudine quam minimum mutari
 debet. Cum verò hæc in omni pesti:
 lentia facienda sunt, tum in ea ma:
 xiūe quam austri excitarint. Atq;
 etiam peregrinantibus eadem ne:
 cessaria sunt, ubi graui tempore
 anni discesserunt ex suis sedibus,
 vel ubi in graues regiones venerūt.
 Ac sic cetera res aliqua prohibebit,
 vtique abstinere debebit. Atque
 ita ab vino ad aquam, ab hac ad
 vinum eo qui supra positus est mo:
 do, transitus ei esse.

Tota hæc de Peste narratio prophylactica est , cuius compræhendi summa sub Ratio artibus præceptis potest , primum caueatur, cendane qua viriū imbecillitas vrgeat, dein nequa pestis insit humorum ad concipiendam putredinem duobus aptitudo, ac tertio ne noxio recipiendo aéri consistit. corpus reclusis nimium poris expositum sit.

Nam quoniam hoc mali genus propria quadam antipatheia eorū spiritusq; vitaleis impedit, vtique sedulò prouidendum est, ne his infirmis contagium corpora occupet. Tum quia præcipua inbororum occasio succorum est ad hos aptitudo, curandum est, nequid venis impuræ superfit materiae. Postremò habenda cura est , ne habitus qui totus vndique perspirabilis acri est, sine modo rarefacat, atque malo (vt dicitur) fenestrā aperiat. Hac regula velut in conspectū adducta, cognitisq; ijs generibus quæ vires labefactare, viciare succos, aut rarefacere corpora consuērunt, promptū cuiq; erit perspicere, quid sub pestifero cœlo secundam valetudinem, quid aduersam faciat. Ergo sequente hac lue peregrinari oportet atque nauigare. Nam cœlum nusquam perperam mutatur quod morbum creat. Sed & nulla præsentior pestilentiae medela fuga est. Huius vbi nulla facultas est, ambulatio sub dio & antè æstum vtilis est. Dissipatur enim hoc modo siquid inutilis materię corpori supereft. Tum vngi quoq; pollihæc non alienum est, nam rarefactus ambulatione habitus pinguedine occluditur, sic vt non.

Grassante peste peregrinandum nauigandum dūq; est. Ambulatio. Vnctio sub gravi ui coelo vtilis.

C O M M E N T . D E

**Quæ res
per pesti-
lentiam
fugiēdæ.** promptus in corpus cōtaminato aéri sit in-
troitus. Fatigatio, libido, cruditas, frigus, ca-
lor, non alia de cauſa nocēt, quām quod suc-
cos vicien, & vires nimium conuellant. Si
graue esse corpus cœpit, continendum id al-
tissima in quiete eſt, ne malè conditos hu-
mores, turbatio grauiori incommodo per-
dat. Sed nec manē admodum ē lectulo sur-
gere tutum eſt, quando nondum Sole per-
purgatus aér in noctis ac Matutę vaporibus
pestilentior eſt. Neque verò nudis pedibus
(vt moris erat Romanis) prodire conuenit,
ne quo frigore post calorem corpus repente
moueat, quæ res ad conciliandam pestem
(vt aliàs proposuimus) plurimum potest, ac
veluti viam sternit, soletq; tum potissimum
incidere cum sumptus cibus calorem intro-
reuocauit, aut balneum corpora rarefecit.
**Vomitus
& deie-
ctio se-
uiente
Peste in-
utilia.** Iam neque famelico, neque saturo idoneus
vomitus aut ducta alius eſt. Nam cūm tur-
batis tūm disiectis spiritibus vitalibus itemq;
stomacho relaxato, natura patitur: passa (vt
modo comprehensum eſt) protinus malo
cedit ac veluti manū dat. Eiusq; rei cauſa si
vêter fusus eſt cōprimēdus eſt. Tametsi illud
vacuādi ius vt effrenatis pharmacis antiquo
rū negatū, sic nostris lōgē clemētioribus tri-
butum fit. Nam si venis cacochyria subest,
quid vetat quo minus licenter sine turba hēc
auferatur. Si cibus intus cōputruit, aut con-
tracto acore viciosus eſt, cur nefas fit hunc
suprà infráve extundere, cur non eius collu-
niem venis eripere qua ſemel imbutis id vi-
cia-

ciatum cœlum est, quod oleum ignis est. Ut vero non diffiteor, si quis plenior est, abstinentiam his omnibus, vbi validis remedij tentantur, præstare, ita contrâ astruo cedere si his moderatio ac placida vis subest. Vitanum balneum ac sudor est, quoniam ambo haec corporibus partim dissipatis vires consumunt, partim rarefactis facilem aëri noxio ad viscera accessum præbent. Meridianum somnum, si is in ieiunio fit, subsequens extenuatio, si post cibum, cruditas, formidabilem facit. Cibus ita ponendus est, ut neq; inedia bilis, neque saturitate pituita cumuletur. Vtrilibet enim succos virésq; lacescit. Fortè ergo Romanis semel, nobis bis esse abunde est. Interpositis temporibus inuicem modo aquam bibere, modo vinum oportet, ne aut per illam cruditas, aut ex hoc ardor aliquis oriatur. Atque hec est viuendi ratio per pestilentiam necessaria, vt immunis inter tot pericula valetudo sit, summoq; haec studio tum demum obseruanda est, cum Austri nino calore humiditateq; graue auram rediderunt. His enim ventis cælo impe-
rantibus cum loca facillimè pestis occupet, tum ægerrimè deserit.

Balneæ,
ac fuda-
tiones
graui té-
pore vi-
tandæ.
Somnus
meridia-
nus per
pestē fu-
giendus.
Quæ edē
di biben-
diq; ra-
tio ob-
serunda
sit.

Austri
difficilē
pestem
inuehūt.

S ii

F I N I S .

Errata sic corrigito.

N præf. fol. 5. facie 1. naturaliū. Ibidem
fol. 7. fac. 2. abditarum. Ibidem, fit, & se-
quenti fol. fac. 1. Videretur, & fac. 2. ope.
A 3. fa. 2. temperaturæ. Ibidem, strenuè.
Et paulo post, morbosam. Dehinc, læditur
A 4. fa. 1. inter succumbunt & temperati
omissum est, ita. **A** 5. fac. 2. Ut abstineri.
A 6. fac. 2. dyssuria. **A** 8. fac. 1. sumidiç.
B 1. fa. 2. propaginem. **B** 2. fa. 2. superfluū
est in. Ibidem caput vnquam. **B** 4. fa. 1.
plerisque. Ibidem fac. 2. vicitus. Tum paulo
post, gemini. Dehinc, subcutaneis. **B** 6. fa. 1.
connixu. Et paulo post, cōtinentur. Ibidē
fac. 2. vini vſu. **C** 1. fa. 1. quot Veneris. **C** 1.
fa. 2. interponatur inter propter & negocia,
intermissa. Ibidem tum sit quies. **C** 5. fa.
2. assumentur edulīa. Et paulo post, qua-
via. **C** 6. fa. 1. cum intelligas. Ibidem fa. 2.
inter eā & indulserit, interijce, ante conco-
ctionem. **C** 7. fac. 2. inter nouissimè, & om-
nem, pone, postç. Ibidem in hoc. **D** 4. fa.
1. rubeus. **D** 3. fac. 1. colorat. Ibidem fac. 2.
exurgit. **D** 8. fac. 1. siqua. **E** 1. fac. 1. sinistre.
Ibidem facie 2. eo autem. **F** 1. fac. noliri
caloris. Ibidem, materie. Et paulo post, pro-
tamē, substituatur, tū. **F** 2. fa. 2. collabascere.
F 4. fa. 1. De sanis. **F** 6. fa. 2. inter longus &
vnico, ponatur, vſus. Ibidem πικρόλοις.
F 9. fa. 1. nouatio. **G** 1. fa. 1. tamen super-
fluum est. Ibidem, Tyberim. Et fac. 2. distra-
ctus. **G** 4. fa. 1. defatigato. Et fac. 2. calor.
G 6. fa.

G 6.fa.1.inter locū & periturus. ponatur, vt
Ibidem, minima. G 8.fac.2. illapas. H 1.fa.
2.si aut. H 3.fac.2.in venis h̄cere. H 6.fa.2.
contraq̄ sit. H 7.fa.1.vtcunq̄. Ibidē fac.2.
aspiret. H 8.fa.1.superfluum est, humānæ
cōtemplatio. I 1.fa.1.omne. I 6.fa.1.Quid
enim. I 8.fa.1.emacuisse. Ibidem fa.2.incre-
mentum. K 4.fac.1.exedit. K 8.fac.1.ad iina
L 1.fa.1.δυσκούσεις. Et paulo post. φλεγματίας
Ibidem fa.2.ἄνω. L 2.fac.1.organon.

L 3.fac.1.purgare. Et fac.2.naturāue. L 4.
fac.2.potius. L 5.fac.2.tērnoς. L 8.fac.1.
opinionēm. Et fac.2.exugitur. M 1.fac.
1.Empirici. M 3.fac.1.sanguinisve. M 5.
fac.1.superfluum est, haud. M 8.fac.1.tar-
dus. Ibidē σπλαγχνα. Et paulo post, eas ne.
Ibidē fac.2.κόρμος. N 8.fa.2.ἄλεψις. O 1.
fa.1.petroselinū. Et paulo post, momentū.
O 2.fa.1.concreuerant. Et paulo post primo
Ibidem fa.2.horūmīz. O 3.fa.2.inter, vt &
neq̄ ponatur, hyems. O 4.fac.1.infirmus.
O 6.fa.1.pressant. O 8.fa.2.portionem. Et
paulo post, nouo. P 5.fa.1.excipiendis. Et
fac.2.inungitur. P 8.fac.2.vbi. Q 3.fac.1.
Hac enim. Et fa.2.vuam. Q 5.fac.2.ructus
Q 6.fa.1.quod. R 5.fa.2.inter frigida & mo-
do, ponatur, cōducit. R 6.fac.2.inter inflam-
matione & discussa, ponatur, ac.

